

ПРО ФЕДЕРАЦІЮ
ЧЛЕНИ ФЕДЕРАЦІЇ
НОВИНИ
ДО ВІДОМА
ДОКУМЕНТИ

СТАДІОНИ
АТРИБУТИКА
ЗМАГАННЯ
ПИТАННЯ ДО ФФК
КОНТАКТИ

А.Ф.КОЛОМІЄЦЬ

(нариси до сайту Федерації футболу м. Києва 2015-2017 рр.)

2022

Починаючи з 18 лютого 2015 року на запрошення керівництва Федерації футболу м. Києва я, в Інтернеті на офіційному сайті цієї федерації www.ffk.kiev.ua в розділі "До відома", почав вести свою сторінку під назвою "Сторінка нашого архіваріуса", яку вирішено було поіменувати "Цікавинки від Анатолія Коломійця".

На протязі двох років мені вдалося розмістити на цій сторінці 32 своїх "цікавинки", які були переглянуті декількома тисячами шанувальників футболу України. На жаль, з незалежних від мене причин, ця продуктивна співпраця припинилася наприкінці 2016 року, тому я вирішив розмістити ці свої напрацювання в окремому виданні, яке спочатку представити на огляд усього футбольного загалу в одній з своїх груп на своїй сторінці у "Фейсбуці".

До того ж тут я подаю текст своїх напрацювань в оригіналі, а він децю відрізняється від тексту, раніше розміщеного саме на сайті Федерації футболу м. Києва, через застосування відповідальним за ведення сайту цієї федерації деяких, інколи достатньо суттєвих, виключень з мого тексту окремих цитат, які сприяли на розсуд керівництва федерації погіршенню стосунків з ФФУ та міською владою. Також декілька таких моїх "цікавинок" було визнано мабуть "не дуже цікавими" і вони просто не були опубліковані. Особливо це стосується останніх запропонованих мною нарисів. А тут тепер я їх, звісно, маю можливість все ж таки опублікувати.

Цікавинки від Анатолія Коломійця

Я маю надію, що відвідувачам цього чудового сайту знайоме моє ім'я за моїми чотирма томами "Київського футболу на рубежах времен" і не має потреби мені якось особливо представлятися. Однак у цій невеличкій передмові до своїх напрацювань, які я маю можливість тут надавати, мені потрібно розповісти, що я хотів би донести до свого читача.

Справа в тому, що вже за часів незалежності, коли була отримана можливість доступу до архівних матеріалів, в багатьох друкованих виданнях, в Інтернеті та на телебаченні з'явилася величезна кількість матеріалів, які розвінчують вщент міфи й легенди радянської пропаганди, а точніше просто брехні, яку нам усім з дитинства щоденно втлумачували й якою зазомбували наш мозок. Скажемо ж собі відверто, що нам сприймати правду не завжди приємно, бо ми просто вже звикли до наших "героїв" і до того, що ми найкращі в усьому світі.

Таке очищення від накопиченої роками більшовизму брехні важкувато дається. Навіть коли друкуються безпосередні документи, які свідчать про істину в тій чи іншій раніше існуючій легенді, то все одно нам якось все це неприємно чути, нам хочеться щоб усе було як раніше. І "матч смерті" щоб був, і "Ред стар" щоб був кращим професійним клубом "проклятого капіталістичного Заходу", і перемоги наших команд по 20:0 у міжнародних матчах сприймалися не як перемоги наших професіоналів над робітниками-любителями з інших країн, а як щось значне й величне, щоб новим поколінням було чим гордитися. Та, пробачте, на брехні підрастаюче наше майбутнє не виховати. Очиститися все ж таки прийдеться і чим скоріше, тим краще.

Саме заради цього очищення я ще раз спробую достукатися до вашого розуму й за документальним підтвердженням розвінчати декілька десятків міфів і легенд, створених на брехні владою "совка".

1. Міф про Одесу – батьківщину футболу України

Нажаль, ще й зараз вже після затвердження спеціальною комісією Федерації футболу України дати народження футболу України - 14 липня 1894 року в Львові, багато хто невдоволений висновками, зробленими цією комісією й чи-то з під тишка, чи-то в повний голос піднімає питання передачі лаврів все ж таки Одесі, бо "західняки" начебто щось підробили чи збрехали, а поважна комісія не вникла до суті справи або взагалі уся була навіть підкуплена львів'янами. Пробачте, дорогенькі мої, а як же заяви представників Одеси та східних регіонів – фахівців з цієї комісії. Вони ж чесно визнали той факт, що нажаль доказів на протигагу Львову вони не мали, хоча вивчали це питання досить довгий час. Немає жодного доказу й зараз – через 15 років, коли ми вже відсвяткували 120-ту річницю народження нашого футболу.

Й хочу вас усіх завірити, що я достеменно й з великою прискіпливістю вивчив усе, що нині відомо з цієї справи, переглянув сотні документів та свідчень. Мій висновок – ніколи не буде знайдено нічого, що забрало б першість у Львова, бо таких документів не тільки немає, але ще й навпаки безліч документів свідчать про те, що у футбол мешканці інших міст нашої країни, які були в ті часи у складі Російської імперії, почали грати майже одноразово й лише щонайменше через десять років після того самого, хай і показового, але все ж таки матчу в Львові. І нічого з цим не поробиш, а якщо зупинитися окремо саме на Одесі, то виявляється – все, що про неї нам втлумачували, це ніщо інше як міф, а по-простому – брехня. І зараз я Вам усе це доведу й до того ж не за споминами "очевидців", які давно вже, царство їм небесне, на тому світі, а за допомогою конкретних документів та їх аналізу.

* * *

Надія знайти хоча б щось новеньке в Інтернеті мене ніколи не залишала. Саме там на мій запит було надано аж 96 витягів з сайтів, в яких щодо футболу в Одесі у дореволюційні часи були матеріали щонайменше на 10 сайтах. Але більшість цих сайтів повторювали один одного і матеріали в них докорінно відрізнялися навіть від усім відомої вже інформації з **офіційного видання "Ежегодникъ Всероссійскаго Футбольнаго Союзу за 1912 г."** та здебільшого відповідали книжці поки що, нажаль, єдиного усім відомого історіографа одеського футболу **Бориса Веніаміновича Галинського - "Чорноморці"** 1969 року видання (щоправда знайдено посилання ще на одного, як пишуть, відомого дослідника історії одеського футболу – Сергія Роздорожнюка, але наслідки його праці, нажаль, більшості не відомі, бо десь загубилися у підвалах Одеського міського музею. За зверненням там відповіли, що такі документи у них не числяться).

Після опрацювання усього знайденого зараз є можливість надати читачеві таке висвітлення історії зародження футболу в Одесі, яке нижче наведене.

У XIX столітті англійці були в числі світових лідерів не тільки у гімнастиці та футболі, але й у промисловості, у розвитку техніки, у комерції тощо. Звісно британські спеціалісти були бажаними в усьому світі. Британські промисловці приймали участь в організації виробництва в багатьох країнах, у тому числі і в Російській імперії. Разом з ними приїжджали й британські спеціалісти й робітники, які працювали на підприємствах.

Ці працівники й члени їх родин ділилися досвідом з **місцевим населенням** не тільки у виробничій сфері (одразу звертаємо увагу читача на розподіл на іноземців і місцевих мешканців). Британські службовці та їх діти дотримувалися принципів здорового образу життя, займалися фізкультурою і спортом, у тому числі й дуже популярним у цій країні футболі.

Одеса у ті часи була за чисельністю мешканців великим містом південно-західної Росії (майже 400 тисяч чоловік) - четвертим в імперії (після Санкт-Петербургу, Москви та Варшави). Але британці все ж спочатку прямували до Донецького кам'яновугільного басейну, де економічно вигідним був розвиток металургії. **1795 року** російська імператриця **Катерина II** підписала указ про закладення державного ливарно-гарматного заводу біля річки **Лугань** на сході українських земель. Вибір конкретного місця для будівництва та саме будівництво були доручені шотландському підприємцю **Карлу Гаскойну**. Завод (*названий спочатку Катеринославським, а з 1797 року - Луганським*) заклали поруч із селищем Кам'яний Брід (*нині це місто Луганськ*). На новобудову запросили майстрів з **Англії**. А вже 1869 року промисловцю з Уельсу **Джону Х'юзу** князь **Кочубей** продав концесію та землю на березі річки **Кальміус**, а той там 1871 року побудував металургійний завод, навкруг якого

з'явилося селище Юзівка (зараз – Донецьк). Британські службовці й члени їх родин ділилися досвідом з місцевим населенням не тільки у виробничій сфері. Звичайно, діти службовців британської адміністрації та й самі службовці на Донбасі грали у футбол, але нажалі ніякого підтвердження цьому немає.

В цей же час британці повним ходом будували й Індоевропейську телеграфну лінію поміж Лондоном і Калькуттою. Вони домовились про будівництво лінії по території Російської імперії через Одесу, Сімферополь і Керч. Для обслуговування телеграфного зв'язку були запроваджені спеціальні контори, де працювало багато британців. Одна з них знаходилася у Керчі. Кажуть є відомості (але документи не наводяться), що службовці керченської контори займалися гімнастикою і звичайно й футболом (тобто перші англійці прибули все ж до Донецька, потім і до Керчі та, звичайно, завезли туди й футбол. Таким чином, вважати саме Одесу батьківщиною футболу у Російській імперії без документального підтвердження просто безглуздо.).

Вже саме десь 1877 року (точна дата документально не підтверджена), коли керченська Індоевропейська контора телеграфу переїхала до Одеси, то звичайно одразу значно збільшилася місцева колонія англійців. Документально це підтверджується тільки щорічником "Всероссийский футбольный союз за 1912 год", виданим в Москві 1913 року, а саме: "...Около 40 лет тому назад (це десь не раніше 1873 року) Керченская Индо-Европейская Контора Телеграфа была перенесена в Одессу; благодаря этому местная английская колония значительно увеличилась...". Це підтверджує те, що англійці працювали в Одесі ще й до 1877 року – в більшості, звісно, з обслуговування морських суден, які прибували до місцевого порту. Та й самі моряки з британських кораблів подовгу залишалися в місті. І, звичайно, вони не могли не грати у футбол. Тому досить слушним є цитата: **"А ви знаєте з чого розпочинався Одеський футбол? Вірно - з синього моря, білопарусних кораблів і завзятих моряків!"**.

На одному з одеських сайтів смачно, по-одеські чудово викладено: *"В эти годы одесситы стали зрителями игры англичан, ловко катавших мяч ногами на Куликовом поле. Причем к английским морякам одесситы присматривались особо. Здоровенные эти парни, кривоногие, плечистые, крушившие французские, голландские и немецкие скулы в одесских припортовых кабаках, часто шли по городу, обмениваясь пасами. В ногах у них путался диковинный мяч, шитый суровой нитью из лоскутков желтой сыромятной кожи и зашнурованный, как ботинок. Первыми подражателями тут стали припортовые, на ходу распасовывая то ржавую банку из-под консервов, то обрезанный сапожным ножом кусок каучука, то отрезок старого чулка, набитый зерном"*.

Але зосереджуватися на моряках з британських кораблів в Одесі не слід, бо вони точно так же і в цей же час грали у футбол і в Керчі, і в Маріуполі, і в Бердянську. А щодо Одеси, то тамтешня англійська колонія, коли збільшилася у 70-ті роки, то вже "...могла организовать спортивный клуб. Таковой был учрежден под названием "Одесский Британский Атлетический Клуб" (О.Б.А.К.). Долгое время О.Б.А.К. был единственным футбольным, чисто-английским клубом, который устраивал матчи с командами английских судов, посещавших порт...". Саме так вказано в єдиному відомому зараз офіційному документі ще 1913 року, де є хоч щось про ці події – щорічнику "Всероссийский футбольный союз за 1912 год". У тому ж щорічнику вказано, що цей клуб існує **"приблизительно с 1878 года..."**. Як бачите конкретна дата чи хоча б рік не вказані. З висновком, зробленим у цьому офіційному довіднику, потрібно погодитися, бо якщо 1913 року не знали точної дати заснування цього клубу, то навряд чи зараз з'явиться така можливість. Також можна зробити припущення, що цей клуб був створений ще в Керчі й переїхав він до Одеси разом з Індоевропейською конторою телеграфу. Це теж не виключається.

Також ніде не вказано що ОБАК одразу після створення започаткував заняття футболом, можливо в футбол тут почали грати значно пізніше, коли з'явилася достатня кількість гравців – членів цього спортивного клубу. До того ж у Галичині перший спортивний клуб було створено значно раніше, а саме в Львові ще 1867 року було створене Гімнастичне Товариство "Сокол" за ініціативою студентів К.Жукотинського та Л.Голенталя, а 25 березня на загальних зборах цього міського осередку, членами якого була переважно молодь польського, українського та чеського походження, було обрано першого голову новоствореної гімнастичної організації – радника міської управи й лікаря за фахом пана Мілларета.

А у Закарпатті, що в другій половині XIX ст. входило до складу Австро-Угорської імперії як Північно-Східна Угорщина, один із перших учнівських спортивних гуртків було створено взагалі ще 1856 року в Ужгороді (в ті часи – Унгварі) в міській гімназії, де навчалися переважно діти міської знаті, землевласників та інших привілейованих прошарків із семи комітатів цього краю і засновником цього гуртка (до речі, першого і в усій Угорщині) був молодий викладач гімназії Антал Абт.

Однак **перша знайдена друкована згадка щодо футболу в Одесі та взагалі в Україні датована 1887 роком**. Це об'ява в газеті "Одесский вестник" за січень місяць 1887 року. Ось її текст: **"В воскресенье, 25 января, в 4 часа дня на площадке за Чумной горой члены английской колонии устраивают игру "foot-ball"**. Це взагалі перший документ, який по-перше, підтверджує,

що в футбол саме в Одесі вже грали у 80-ті роки XIX ст., хоча й англійці, а по-друге – це взагалі перше згадування про цю гру в Україні. Та, нажаль, у цій об'яві нема жодного слова про ОБАК і про його футбольний майданчик в районі Малофонтанної вулиці недалеко від берега моря, на якому начебто у ці часи грали команди цього клубу.

Однак конкретно відомо, що це був чисто англійський клуб, членами якого спочатку були тільки піддані Великої Британії та у якому довгий час (аж до 1899 року) не було жодного мешканця Одеси. Відомо, що кольори цього клубу були біло-сині. Є інформація, що ОБАК (Odessa British Athletic Club) було створено при британському консульстві в Одесі, бо навіть 1912 року головою клубу був англійський генеральний консул Д.Сміт. Таким чином до ОБАКу входили **виключно піддані Великої Британії**. І цим усе сказано: цей клуб був досить довгий час закритим клубом, тобто **тут грали тільки британці**. ОБАК проводив матчі виключно з командами англійських суден, що прибували до Одеси, а також "...Ежегодно клубъ игралъ матчъ с Галацомъ (Румынія)", але в які саме роки, які результати цих матчів і де вони проводилися, чи в Одесі, чи в Галаці, ніде не вказано (Галац – це румунський порт на річці Дунай, там в ті часи могло бути британське представництво або теж була одна з контор Індо-Європейського телеграфу).

Щодо самої дати створення ОБАКу, то 1878 рік жодним документом не підтверджений, хіба що чітко наведений у літературному творі - книжці першого (і поки що останнього) історика одеського футболу Б.Галинського "Черноморцы", який до усього назвав цей клуб ще й першим клубом на території Царської Росії, в якому грали в футбол. Але він у той час вже знав, що перший англійський клуб "Санкт-Петербургский футбол-клуб" було засновано 1879 року, а також можливо він читав і довідник Російського Футбольного Союзу за 1912 рік, де дата створення ОБАК визначена приблизною. Напевно Б.Галинському дуже вже кортіло випередити усіх в СРСР, і він однозначно нарік 1878 – саме роком заснування ОБАК. Хоча б на рік, але раніше ніж у Санкт-Петербурзі. Однак згодом виявилось, що там перший британський спортивний осередок "Нева" було створено аж 1860 року, тож бо першість на теренах Радянського Союзу Одеса одразу ж втратила.

Начебто 1884 року ОБАКом було збудоване перше в Одесі футбольне поле, яке знаходилося на Французькому бульварі навпроти нинішньої кіностудії (це теж жодним документом не підтверджено).

Далі Б.Галинський сфантазував без жодного документального підтвердження, що після створення ОБАКу пройшло трохи часу і в різних куточках Одеси - на Михайлівській площі, на вулицях і майданчиках Молдаванки, Слободки, Сахалінчика, Голопузівки та Пересипі хлопчачки почали ганяти м'яча. Щоправда, частіш за все він був з ганчірок, та юні ентузіасти грали босоніж, але це нікого не бентежило. Найулюбленишим місцем гри хлопчачків були полянки Михайлівської площі (зараз парк ім. Т.Г.Шевченко). Арена спекотних боїв тоді носила назву "Черное море".

Але ж взагалі в ці часи в Російській імперії ставлення до футболу було однозначне – чиновники всіляко ставили перепони, коли навіть тільки з'являлися бажані пограти в цю гру серед мешканців міст. А деякі видання навіть друкували статті, які показували футбол з негативної сторони, як, наприклад, журнал "Мозаика" за 1895 рік у нарисі "Последствия увлечения игрою "football" писав: **"В Англии, как известно, игра в "ножной мяч", или "football", достигла такого распространения, что по мнению некоторых английских газет, третья часть населения Великобритании развлекается ею. Основываясь на официальных данных, одна из лондонских газет подводит итоги последствиям от игры "football" за последние зимние шесть месяцев. Оказывается, что с 20-го ноября по 20-е апреля убито во время этой опасной игры 20 человек и получило увечья несколько сот человек"**.

1892 року в Одесі було засновано другий спортивний клуб, вже німецький - "Турн-Ферейн", але достеменно відомо, що футбольна секція у ньому вже була відкрита лише 1911 року.

Після усього раніше викладеного досить дивним є висновок, зроблений на двох одеських сайтах Інтернету, а саме Федерації футболу Одеси та "ФК Чорноморець": **"Важно понять, что жившие на территории Одессы англичане (равно как и французы, итальянцы, немцы, греки, болгары, поляки и т.д.) были одесситами (!?). А то, что они поначалу играли в футбол между собой, объясняется просто - других соперников в городе просто ещё не существовало. Со временем игра стала популярной и среди горожан-небританцев. В последней четверти 19-го века в Одессе граждан, прибывших из европейских стран, было 15 процентов от всего остального населения. Британцев - тысячи. Можно ли считать иностранцами людей, проживающих в таком количестве в одном городе? Нет! Следовательно, с этого момента и ведёт, свою историю одесский, как и бывший российский, а ныне и украинский футбол"** (Бачите, як закручено. Навіть підбито у підсумку, що Одеса є не тільки батьківщиною українського футболу, але й російського. Це вже щось з ознак маразму. Тобто і в СРСР, і зараз у Росії такі ж дурні, як і в Україні, якщо вони вважають датою створення свого вітчизняного футболу виключно матчі між командами місцевих мешканців, а не іноземців, що прибули на тимчасове поселення і навіть не змінили своє громадянство. Напевно було б одеситам дуже до смаку, якби було визнано що батьківщиною українського футболу є Одеса, а футболу України вже не 118 років, а 134 – майже як і англійському. Та й російському футболу тоді потрібно вести свій облік з 1860 року, тобто навіть випередити самих батьків футболу в світі).

А ось що викладено на інших сайтах Інтернету: "Одесса от А до Я. Футбольная Одессея" - "Новая увлекательная игра сразу же нашла почитателей среди **одесситов**", "Odessa.net" - "И лишь к концу XIX века игра стала популярна среди **одесситов**" и "UkrSoccerHistory.Com" - "Знакомили **местное население** с футболом либо непосредственно иностранные рабочие, служащие и моряки, либо своя же молодежь, учившаяся в других городах и игравшая в родных городах и селах на каникулах, либо преподаватели из других городов" (як бачите, зовсім протилежний погляд).

Насправді тільки 1899 року в ОБАКу з'явилися перші місцеві гравці - Піотровський (понад 10 років грав за цей клуб) і Крижановський (потім був засновником "Спортинг-Клубу"). Трохи пізніше до них приєднався ще й Сергій Уточкін – у майбутньому знаменитий авіатор, ковзаняр і велогонщик світового рівня.

Наприкінці XIX століття вже грали в футбол у Рішельєвському ліцеї, а на початку XX століття тут було створено футбольну команду з старших ліцеїстів, яка навіть проводила матчі з командою ОБАК (з якою саме невідомо. Звісно в англійському клубі було декілька команд, і з ліцеїстами не могла грати доросла, основна команда ОБАКу, бо це напевно викликало б здивування. Але нажаль про це ніде не згадується).

Все ж таки є інформація, що перші футбольні команди в Одесі, зареєстровані на папері (може це так, але ніхто не бачив жодного з цих паперів і напевно чи колись побачить, бо якщо вони були, то одесити давно б їх оприлюднили), були створені саме в учбових закладах і лише 1907 року. Перша з них була в реальному училищі, потім викладачем англійської мови Пітерсом була створена команда і в гімназії Юнгмейстера. Адміністрація саме цієї гімназії домовилася з керівництвом ОБАК про надання футбольного поля для проведення тренувань і матчів. І саме ця команда вже восени 1908 року зустрілась з непереможним ОБАКом. Щоб надати офіційності цій зустрічі, для гімназистів навіть закупили футбольну форму. І гімназисти перемогли – 1:0. Багато газет з захопленням писали про перемогу одеських юнаків як про тріумф молодого місцевого футболу (однак знову ж жодного з цих дописів ніхто в очі не бачив – одна брехня, до того ж з викладеного на сайтах складається враження, що юні хлопчачки побили вусатих англійських добре натренованих здоровил. Адже саме так в радянські часи і створювалися легенди, а коли перевірити, то з'ясується що грали гімназисти лише з дитячою англійською командою. І напевно так воно й було, бо інакше це вже виглядає навіть не смішною, а обурливою брехнею).

Лише 1908 року, тобто фактично як і в інших великих містах, в Одесі з'явилися і свої місцеві спортивні осередки. Перший був створений залізничниками, іменувався як "Одесский кружок "Футбол" (скорочено – ОКФ) і ініціаторами його заснування були декілька місцевих шанувальників футболу, які деякий час грали за кордоном.

А вже восени цього року підполковником 11-го саперного батальйону В.Шереметьєвим – викладачем гімнастики у 3-ій чоловічій гімназії був створений приватний осередок, з якого утворився "Шереметьєвский кружок спорта" (скорочено - ШК, інколи - ШКС).

Вже 1910 року "шереметьєвці" зустрілись з футболістами ОБАКу і перемогли. Можливо у цьому матчі за ОБАК грав і 34-річний С.Уточкін, бо саме цього року одеська газета (нажаль, не вказано яка і за яке число) писала: **"Между прочим, в рядах английской партии футбола числится и известный спортсмен С.И.Уточкин, причем в этой игре он заметно выделяется из среды прочих участников быстротой бега и ловкостью"**.

Цього ж року в Одесі було створено "Южное спортивное общество", футбольна команда якого іменувалася як "Одесский Станд" (частіше – просто "Станд"), а в деяких публікаціях - "Стад де Одесса" (як бачите "білих плям" у одеському футболі ой як багато), та вже наступного року ця команда перетворилася у "Спортинг-клуб" (СК).

Є безліч відомостей, що газети та журнали достатньо багато в ті часи писали про футбол. Редактор і видавець газети "Одесская Почта" Абрам Фінкель залюбки публікував цікаві матеріали, прикрашуючи їх такими яскравими деталями, яких в реальності не було і не могло бути. Наприклад, ОБАК та "Станд" зіграли з рахунком 30:1. При цьому розгромом була покарана команда, за яку не по списку виступали форвард з ОКФ та... турецький голкіпер. Наклад цього номеру газети, звичайно ж, розібрали в мить. Потім знавці, як завжди, три дні шукали преподобного Абрашу на предмет відлущувати. Мосьє Фінкель з'явився лише через десять днів - у черговому номері вибачився за помилку (реальний рахунок був 3:1) і оповістив усіх про канцелярські кнопки, засунуті ворогами в бутси бека команди "Спортинг-Клуба". Його ж газета писала і про зрив атаки цієї команди на ворота скаутського "Сокола", бо з центрфорварда вже в штрафному майданчику зірвали труси. І що вирішено Сашку Злочевському перед грою надівати на праву ногу стальне кільце, щоб бив тільки лівою. Тому що ударом правою він м'ячем вбив турка трохи не до смерті.

Як бачите, ще з тих часів в Одесі практикувалося створювання міфів та легенд, але й зараз в наші часи читаючи усіякі "розповіді" в Інтернеті та й в друкованих виданнях щодо виникнення і перших кроках одеського футболу, здається, що їх писали мабуть ті самі одесити Абраші Фінкелі, бо такої нісенітничі світ ще не бачив. Переписують один у одного та й ще примудряються доповнити чимось своїм, що їм до вподоби. Чим хочете, але тільки не тим, що документально можна

підтвердити. Якщо не вірите, то самі почитайте. Тільки не помріть від сміху. Наприклад, майже на всіх сайтах вказано що збірна Одеси була першим (а не другим) чемпіоном Російської імперії (*напевно ніколи не цікавилися цим, а заглянути у футбольний довідник немає часу*), а про причину зняття цього чемпіонства Російським Футбольним Союзом можна взяти тільки на одному з десяти сайтів. В усіх інших вказано саме по-одеські - "по причинам, которые принято называть непонятными". Тепер напевно усі все зрозуміли. Виглядало б усе це не так жалюгідно, якби воно було б не на сайтах центральних міських спортивних і футбольних організацій Одеси. Прикро і соромно.

А ось вам ще один цікавий факт щодо футболу в Одесі було знайдено в чудовій книзі О.Двойнисюка і Б.Кутового "Футбольный Николаев" (2008 р. вид.). Там йде мова про те, що якийсь футбольний історик В.Лісовий знайшов у польській футбольній енциклопедії "Piłka nozna" (1982 р. вид.), спомини львівського інженера Недзельського, який 1892 року перебував деякий час у Одесі, де спостерігав за грою місцевих команд з англійськими моряками, а при поверненні до Львова поділився враженнями від побаченого з земляками. Недзельський розповідав, що в Одесі навіть тренування місцевих футболістів проходили набагато інтенсивніше й більш професійно.

Однак саме про це було надруковано й у значно меншого розміру книжці львів'янина Євгена Попова "Львів 1894-1939 рр." (1997 р. вид.), де в розділі "Сторінки історії" чітко вказано: **"1892 – Інженер Недзельський, перебуваючи в Одесі, ознайомився з футбольними новинками у виконанні англійських моряків. Чим, по поверті додому, поділився з колегами"**. Це було схоже на цитату з якогось видання, але, нажаль, не вказано з якого. Як бачите, у цій інформації немає жодного слова про мешканців Одеси, які грали у футбол, не кажучи вже про те що ще й тренувалися.

Звичайно, було дуже цікаво побачити сам текст публікації, тільки саме тої, звідки у цих двох книжках з'явилося таке дещо суперечливе твердження. Хотілося остаточно перевірити – де ж правдива інформація. Нажаль ніде так і не була знайдена польська енциклопедія 1982 року, бо в цьому році вона зовсім не видавалася. Та все ж були переглянуті інші дуже значні за розмірами польські видання. І в одному з них, а саме книзі Й.Галіша "Piłka nozna w Polsce". Том 1 (1981 р. вид.) дійсно було знайдено те, про що йде мова. Наведемо ці рядки саме польською мовою: **"...clonek Sokola inz. Niedzielski, który w roku 1892 przebywał w Odessie, gdzie zetknął się z piłką nożną, obserwował sposób gry przebywających tam marynarzy angielskich, a po powrocie do Lwowa przekazał chłopcom najnowsze zasady tej gry"**. Навіть з першого погляду на цей текст оригінала стане будь кому ясно, що більш точно перевів його з польської саме львів'янин Є.Попов.

Ось де саме підробка фактів. Як бачите, з маленького речення на іншій мові при нагоді можна зробити й мешканців Одеси граючими у футбол вже 1892 року і, що найголовніше, начебто мимоволі підкреслити, що самі ж львів'яни це бачили, а ще хочуть бути першими за одеситів.

Ось Вам правда про таку бажану деякими горе-вболівальниками батьківщину футболу України. Звісно, ми всі розуміємо, що помилки завжди можуть бути, жодна історична розробка не гарантує їх відсутність, і в усьому світі їх постійно виправляють і не вважають це чимось жахливим. Звісно, якщо це належним чином аргументовано, якщо доведено на документальному рівні. І це обов'язково потрібно робити саме зараз, коли ще, нажаль, багато хто настільки вірить легендам пропаганди радянських часів, що складається враження унеможливлення справедливого вирішення будь якого питання. Навіть щодо легенди про "матч смерті" в окупованому Києві вже стільки було надруковано документів, але ще й зараз більшість, саме більшість прихильників футболу вважають, що такий матч все ж таки був і саме з "Люфтваффе", і київських футболістів розстріляли саме за те що вони перемогли. Скрізь на офіційному рівні згадують про цей матч з гордістю, ним пишаються. Навіть художні фільми про це продовжують знімати. І зовсім нікому не соромно перед світовою футбольною спільнотою. Начебто так і повинно бути.

Встановлення справедливості саме має бути і з народженням футболу на теренах сучасної незалежної України. Бо байки про те, що Одеса є колыскою усього українського і навіть східноєвропейського футболу, повинно колись вже припинити розповідати.

Анатолій Коломієць

Перші кроки футболу в одному з портових міст

Команда "Одесский кружок "Футбол" 1910 р.

Команда "Шереметьевский кружок спорта" 1910 р.

Перші футбольні клуби на теренах України

Герб Чернівців
(початок ХХ ст.)

Про перший відомий спортивний клуб, який запроваджував гру в футбол, тобто мав щонайменше дві команди футболістів для проведення матчів, була детальна розповідь в попередньому нарисі – це "Одеський Британський Атлетичний Клуб" (ОБАК), який був створений десь після 1878 року працівниками британських установ і підприємств (виключно підданих Великої Британії). Це був елітний спортивний заклад закритого типу британської колонії Одеси (*мешканців Одеси туди взагалі почали допускати лише на розі ХІХ – ХХ століть, та й то відомо лише про трьох таких обранців*). Через те, що місцевих команд наприкінці ХІХ століття в місті Одеса не існувало, то гравці команд цього клубу грали або поміж собою, або виключно з командами британських морських пароплавів, яких було завжди в достатку в порту Одеси. Навіть створений в останні роки того століття німецький спортивний клуб "Турн-Ферейн" довгий час футболу зовсім уваги не приділяв.

А перед тим, як надати інформацію про саме перший на теренах сучасної України місцевий, а не закордонний, футбольний клуб, потрібно однозначно визначитися з назвами офіційних громадських організацій, що як колись, так і зараз культивують гру в футбол серед членів цих організацій. Якщо брати найвищий рівень, то це, звісно, асоціації та федерації, союзи та ліги. А далі за рівнем і підпорядкуванням йдуть спілки, товариства, клуби, гуртки, команди. При цьому відсутність за деяких часів одної чи навіть декількох з цих складових у футбольному житті тієї чи іншої країни не має ніякого значення. Усім ясно лише одне – будь-яка футбольна команда когось повинна представляти – чи то клуб, чи гурток, чи товариство, чи профспілку. Зараз мова йде саме про клуби, які за їх статутом можуть бути як спортивними, так і виключно футбольними.

Як не дивно, до того ж про це мало хто знає, але перший спортивний клуб, який серед своїх членів приділяв першочергову увагу саме грі в футбол, з'явився в Чернівцях на Буковині (*входила в той час до Австро-Угорської імперії як коронний край Герцогство Буковина з німецькою урядовою мовою*). І назва його була, уявіть собі - **"Дойчен Фусбаль клуб" (ДФК)**. Він був створений **1901 року** в основному студентами Чернівецького університету, навчання в якому проходило на німецькій мові. Німців на Буковині в той час було лише 8%, але напевно в столиці Чернівцях їх було більше. Стверджувати, що це був клуб якоїсь німецької колонії цього міста зовсім немає сенсу, бо самої колонії, як такої, не існувало – це все були мешканці Буковини. Тож, так як майстрів гри в футбол в місті було не дуже багато, то до футбольних команд цього клубу завжди запрошувалися обдаровані спортсмени будь-яких національностей. Керівником клубу та його футбольної команди був декан цього університету, німець **В.Проферст**. Граючими тренерами були теж німці - брати Франц і Йосиф Майєри. Відомий і перший склад футбольної команди цього клубу: воротар Онуфрійчук, польові гравці Кльоц, Тома, А.Цюпа і Ю.Цюпа, Штерн, Кобилянський, Якубович, Співак, Михайлов, Анисим, Сидор. Як бачите, тут в достатку і українців з росіянами (їх іменували русинами), і поляків, а німців, взагалі, лише двоє. Отакий Німецький футбольний клуб з Чернівців – повна протилежність одеському ОБАКу.

До речі, перша письмова згадка про футбол на Буковині датована початком ХХ століття (*на жаль оригінал її досить ніде не наведений*). Згідно неї 12 травня 1901 року на Буковині відбувся перший футбольний матч, у якому ДФК Чернівці зустрівся з **українським клубом "Січ"** Чернівці (це вже другий відомий в той час футбольний клуб цього міста). Якщо це саме так і на це дійсно є документальне підтвердження, то напевно потрібно все ж таки вважати ці два буковинських клуби в повній мірі первістками футболу України. До того ж достеменно відомо що вже 1902 року ДФК та ще один чернівецький клуб **"Астра"** навіть грали в міжміських матчах - приймали участь у розіграші "Кубку Златої Праги" в Чехії, де команда ДФК посіла друге-третє місце серед шести учасників змагань. В подальшому в Чернівцях були створені й перший польський клуб **КС "Полонія"** (1907 р.), потім 1908 року одразу були створені: футбольна секція при єврейському спортивному товаристві **"Гакоах"**, румунські клуби РФК (**Румунський футбольний клуб**) і **"Спортул"**, а також український клуб **"Кармелюк"**. Отакі у нас буковинці-інтернаціоналісти, про футбол яких у нас чомусь дуже мало згадується.

* * *

А що ж наші піонери на ниві футболу – львів'яни? У них справжні футбольні команди були створені восени **1903 року**, коли студенти (так в ті часи на Галичині іменовали гімназистів) двох польських середніх закладів – I-ої реальної школи та III-ої гімназії (ці заклади розташовувалися у сусідніх будинках і мали спільне шкільне подвір'я, що сприяло розповсюдженню цікавих ідей і зміцненню контактів) вирішили заснувати свої спортивні гуртки. Першими створили свій гурток реалісти й нарекли його - "**Слава**". Ініціаторами створення цього гуртка були учні 5-го класу К.Солтинський, Л.Шерауц, Е.Хапка, В.Паппіус і М.Дудрик. Деякі видання ще визначають Л.Дудрика, Я.Бергера, Ю.Бізона та Т.Ржадко. Кольори форми цього клубу спочатку були обрані чорно-білими.

Вважати цей клуб суцільно польським клубом неможливо, бо у цій реальній школі та й у багатьох гімназіях Львова хоча заняття проводилися польською мовою, та серед учнів було досить багато українців.

Вже цього року, як свідчить інформація (наведена в першому звіті львівського клубу "**Чарні**", виданому 1910 року), "**Слава**" провела перші матчі з командою учнів львівських середніх шкіл – перший виграла 3:0, а другий 2:0. Як бачите, якщо не брати до уваги перший показовий матч у Львові 1894 року, то навіть ці матчі 1903 року не мають аналогів на землях Східної України в Російській імперії, хіба що трохи поступаються землям Закарпаття та Буковини. Все одно, як не підходить до питання визначення місця народження місцевого футболу на теренах сучасної України, то Львів значно випереджає Одесу.

Наступного 1904 року спортивний гурток "**Слава**" було перейменовано у **1-й львівський клуб спортивний (ІЛКС) "Чарні"** (Czarni – польською мовою, а з української – Чорні) через колір своєї спортивної форми. Але трохи пізніше кольори цього клубу все ж були змінені на чорно-червоні.

Першим президентом ІЛКС "**Чарні**" було обрано одного з його засновників – **К.Солтинського** – тоді ще студента Львівського політехнічного інституту, пізніше інженера, директора підприємства з видобутку нафти; скарбником – В.Папіуса, а членами правління були Ю.Бергер, Ю.Бізона, Л.Дудрик, Ю.Гертл, Й.Іржицький, В.Ядовський, Т.Ржадкий, А.Салік, Л.Шерауц і Ю.Войцеховський. Усі вони були гравцями першого складу футбольної команди клубу, а капітаном команди футболістів було обрано В.Папіуса.

Студенти III-ої гімназії створили свій окремий гурток футболістів 1904 року, а вже восени й при IV-й гімназії було створено **Клуб Гімнастично-Спортивний (КГС)**. Засновником цього клубу був вчитель цієї гімназії **Євгеніус Пясецький**. Кольори цього клубу були сині.

1905 року після приєднання до гуртка III-ої гімназії ще й деяких студентів IV-ої гімназії їх гурток було перейменовано у **Львівський Клуб Спортивний (ЛКС) "Лехія"**. Кольори цього клубу спочатку були біло-червоні (пізніше зелено-білі). Першим секретарем клубу був **М.Стейфер**, який, як пишуть, ініціював назву клубу "**Лехія**". Свого стадіону в ті часи цей клуб так і не спромігся збудувати, тому деякий час грав на стадіоні товариства "**Сокіл**" на Личаківці.

Дехто вважає, що засновниками клубів були саме 15-17-річні хлопці, але, звісно, це не так – без вчителів та батьківських комітетів тут не обійшлося. Саме вони сприяли тому, щоб усе було дійсно "по дорослому": були обрані правління клубів на чолі з їх головами, сформовані "бюджети" з урахуванням потреби в м'ячах та відповідному екіпуванні. Були визначені кольори клубів та офіційні емблеми. Безумовно, першість у цих клубах надавалася футболу, тому при кожному з них одразу було створено по декілька команд (здебільшого за віком). Грали вони спочатку на майданчику спортивного товариства "**Сокола-матері**", але їх постійно тягнуло до плацу колишньої виставки в Стрийського парку ("за стрійською рогаткою", як тоді казали). Ось такі в нас перші львівські клуби.

* * *

Щодо клубів з футбольними секціями, то після Львова стоїть ніхто інший, як саме Київ. Тут 1904 року, працюючими на заводі Гретера і Криванека чеськими інженерами, за ініціативою більшості представників чеської колонії міста була заснована одна з перших спортивних організацій – гімнастичне товариство "**Юг**". Це товариство почало функціонувати вже 1905 року, а свій статут зареєструвало тільки 1907 року, після появи закону від 4.03.1906 року про реєстрацію всіх товариств і союзів Російської імперії (це змушений був запровадити уряд Російської імперії після подій першої революції 1905 року).

Першим головою Ради цього спортивного товариства за установчими документами був **В.О.Вондрак**, а керівниками футбольної команди були інженери В.Кашпар і В.Кожух. Казати що усі вони вже в той час були мешканцями Києва й мали російське громадянство – це казати неправду. Хоча в подальшому дуже багато з них залишилися в Києві й до створеної після закінчення першої світової війни Чехословаччини не повернулися. Але це було пізніше.

1908 року це товариство було перейменоване у гімнастичне товариство **“Сокол”**. Головою його було обрано **В.В.Кашпара**, а начальником – А.Ф.Коваржика (1908 р. був запрошений з Чехії викладачем гімнастики до Київської 1-ої гімназії).

1907 року викладацьким складом Київського політехнічного інституту (КПІ) була офіційно створена футбольна команда, яка серед спортсменів міста й любителів спорту відома як **“Политехники”**. Вони досить скоро стала не тільки конкурентоспроможною командам київських гімназій, але з часом і однією з кращих команд у місті. 1909 року ця команда була реорганізована у **“Спортивно-Гимнастический Кружок при Политехническом Институте”**, головним завданням якого було створення культурного відпочинку після інтенсивної розумової праці. Серед засновників цього гуртка при КПІ були професори **М.Б.Делоне** та **В.О.Плотніков**, викладач М.О.Тананаєв, лаборант А.Н.Кованько та інші. М.О.Тананаєв і ще деякі викладачі КПІ й склали кістяк цієї команди, запрошуючи до неї студентів тільки за рекомендаціями.

Викладачами й студентами ще 1907 року в парку інституту був побудований і обладнаний елітний, за мірками тих часів, майданчик, який одразу був розрахований на проведення футбольних матчів, однак виключно за участю команди **“Политехники”**.

А ось в **“Немецком Гимнастическом обществе”**, членами якого могли стати усі мешканці Києва німецького походження, вже 1907 року була створена футбольна команда **“Veritas”**, практично одночасно з командою **“Политехники”**. Вже з 1911 року ця команда влилася в єдину команду **“Немецкого Гимнастического общества” (НГО)**.

Отримав розповсюдження футбол і в **“Польском Гимнастическом Обществе”**, членами якого могли бути усі мешканці Києва польського походження, коли 1909 року його головою став **Е.В.Герсе**.

* * *

А що ж у Одесі? Там лише **1908 року** з'явилися свої місцеві спортивні осередки. Перший, який, кажуть, був створений залізничниками(?), іменувався як **“Одесский Кружок “Футбол” (ОКФ)** і ініціаторами його заснування були декілька місцевих шанувальників футболу, які деякий час грали за кордоном. Головою цього гуртка був **Д.Д.Герд**. Кольори форми цього гуртка – біло-чорні (футболки – білі з чорним комірцем і манжетами та чорною смугою на грудях і на трусах). Статут цього осередку був зареєстрований тільки **1909 року**. Саме тоді він і був надрукований на 14 сторінках накладом у 1000 примірників як **“Устав одесского кружка “Футбол”**. Це було перше друковане видання про футбол в Російській імперії на території сучасної України.

Вже восени **1909 року** підполковником 11-го саперного батальйону Володимиром Миколайовичем Шереметьєвим – викладачем гімнастики у 3-й чоловічій гімназії був створений приватний спортивний гурток, з якого утворився **“Шереметевский Кружок Спорта” (ШКС, ШК)**. Головою цього гуртка був **І.Фаленцький**. Кольори цього гуртка – червоно-білі: футболки поділені на дві вертикальні половинки червоного й білого кольорів, також комірці та рукава (в деяких навіть офіційних виданнях вказані кольори цього гуртка як біло-сині).

Цього ж року в Одесі була заснована і футбольна команда **“Спортивного Кружка “Вега”**. Головою цього гуртка був інженер **І.Тарнополь**. Є інформація що цей гурток був створений робітниками артілі **“Вега”**. Кольори цього гуртка були жовто-чорними (футболки чорні з жовтими вертикальними смугами на рукавах).

1910 року в Одесі було створено **“Южное спортивное общество”**, футбольна команда якого іменувала себе як **“Одесский Станд”** (частіше – просто **“Станд”**), а в деяких публікаціях - **“Стад-де-Одесса”**, та вже восени **1911 року** ця команда перетворилася у **“Спортинг-клуб” (СК)**. Одним з засновників цього клубу був **Крижанівський**, який до цього мав честь пограти навіть у ОБАКу. Кольори цього клубу були білі. Грала ця команда на майданчику, який як і майданчик ОБАК був розташований на Французькому бульварі.

* * *

Зараз вже досить достовірно відомо, що в Миколаєві **1908 року** члени місцевої англійської колонії, звісно громадяни Великої Британії, створили першу в цьому місті футбольну команду. Ініціатором її створення був службовець хлібної контори Миколаєва англієць **Ч.К.Бейт**. Саме на основі цієї команди вже трохи пізніше було створено **футбол-клуб** під назвою **“Зебра”**. І футболки гравці цієї команди одягали під час матчів з біло-синім вертикальним поділенням на грудях та рукавах. До цієї команди входили тоді юнаки та чоловіки виключно англійського походження й громадянства. І грала ця команда на Олександрійській площі тільки з командами прибуваючих до Миколаєва британських пароплавів.

Місцеві гімназисти начебто випросили у гравців "Зебри" старого м'яча та почали ганяти на пустирі біля порту в районі зсипання жужелиці. Там же частенько грали й англійські моряки поміж собою. Саме тут з'явилися перші місцеві миколаївські футболісти - вихованці середнього механіко-технічного училища (*потім це був суднобудівний інститут*). Вони й створили в місті спочатку команду "Техніки", а вже потім з'явився й **1-й Миколаївський спортивний гурток "Диагор"**. Обидві ці команди грали поміж собою, а також і з англійськими моряками. Є інформація що саме в "Диагоре" починали грати відомі в футболі І.В.Миронов, Ф.Рябов, Верман та брати Г. і П.Полегеньки. Дуже скоро дехто з цих місцевих гравців вже досить гарно вправлявся з м'ячем, і їх почали запрошувати навіть до "Зебри". Тобто ситуація абсолютно аналогічна одеській, лише на якихось 8-10 років пізніше.

Вже аж на початку 1912 року керівництвом і гравцями футбол-клубу "Зебра" було прийняте рішення на базі клубу створити в Миколаєві спортивне товариство "Николаевский Атлетический Клуб", аналогічно ОБАКу в Одесі, але за участю кращих місцевих футболістів. Розроблений статут цього товариства вже 2 березня було передано на затвердження до канцелярії градоначальника. Організаторами нового спортивного клубу були Босаліні, Багге, Бейт, Клінч і Збинський. Таким чином, вже цього року миколаївська "Зебра" змінила свою назву на **"Николаевский Атлетик-Клуб"**.

* * *

У Харкові в футбол саме мешканці заграли тільки 1908 року, коли влітку учнями середніх учбових закладів була створена "Перша харківська футбольна команда" с двома групами гравців – "червоною" та "зеленою", а десь вже на початку 1910 року з'явилася й "Друга харківська футбольна команда".

Вже після матчу поміж ними друга команда Харкова обрала собі назву "Спортсмен". На початку **1910 року** існувала ще й футбольна команда **"Велосипедно-Спортивного Кружка" (ВСК)**, а влітку 1910 року бельгійці та німці заснували в Харкові елітний **"Стортинг-клуб"**, футбольна команда якого власне й була першою офіційною командою в місті й, звісно до неї запрошували лише кращих з кращих. Почесним головою "Стортинг-клубу" було обрано фабриканта **Г.С.Алексєєва**. Дивно, але робітники фабрики Алексєєва не мали доступу до клубу свого хазяїна і створили свою спортивну організацію під назвою **"Алексєєвський клуб"**.

До того ж, саме цього року був офіційно зареєстрований спортивний гурток з назвою **"СК М.Гельферіх-Саде"**, який здебільшого серед мешканців Харкова іменувався "Саде-футбол-клуб" і мав синьо-білі кольори форми.

А весною 1911 року багато гравців "Стортинг-клубу" перейшли до більш перспективного спортивного клубу **"Феникс"**, створеного на базі "Першої харківської футбольної команди". Цей клуб вже зовсім обходився без іноземних футболістів і мав свої кольори форми – червоно-зелено-білі. Цього ж року з'явився й новий клуб **"Женесс"** (в перекладі з латинської – "юність")

* * *

А от на Закарпатті (землі якого входили в ті часи до Угорщини) тільки 1906 року в Унгварі (*нині Ужгород*) був створений перший офіційний **"Ужгородський атлетичний клуб"** (УАС – "Ungvari Atletikal Club" по угорськи). Ініціаторами його створення були **Ендре Тагі** та **Б.Томчаний**, **С.Левенте-Сейкель**, **Б.Марко** та інші. Але до створення футбольної секції при цьому клубі черга дійшла лише **1910 року**. В команді УАЦ тоді грали: Курак - Іжак, Борош - Кочіш, Б.Ап'ярі, Фенник - Ш.Готліб, Сатала, Ліпот, Феєр, Герман Феєр та І.Арваї. Перша зустріч цієї новоствореної команди була проведена того ж 1910 року в Унгварі на футбольному майданчику "Фізеші" з командою ШАЦ з міста Шатораляуйгель, яка приїхала своїм основним складом, і ужгородські футболісти поступилися гостям (2:3).

Ось така розкладка саме найперших. Пробачте, але усе чесно й здебільшого документально підтверджено.

Нижче наведені фото команд перших футбольних клубів Львова, Києва, Харкова та Ужгорода, а фото команд перших клубів Одеси представлені у попередньому нарисі.

Анатолій Коломісць

Команда футбольного клубу "Слава" Львів 1903 р. (зліва направо): стоять – Я.Герлт, А.Салік (воротар), К.Солтинський, присіли – Л.Дудрик, Я.Войцеховський, Я.Бергер, сидять – Л.Шерауц, В.Паппіус, Й.Іжицький, В.Ядовський, Ю.Бізонь

Команда "Політехники". 1910 р. (другий справа – М.Тананаєв)

"Фенікс" Харків. 1911 р. (справа у кепці суддя С.Романенко)

Футбольна команда УАЦ Ужгород. 1910 р.

Хто керував футболем на теренах України за часів двох імперій?

Як це не дивно, але міські органи, які об'єднували футбольні команди при різних спортивних організаціях, на теренах України були створені практично одночасно як на заході, так і на сході. В Західній Україні якось в той час про створення саме якихось "ліг" у футбольному господарстві й мови не було. Може через те, що мало було клубів у містах або мода з туманного Альбіону до центру Європи не докотилася. Тут переймалися метою проведення змагань між містами краю. Але у Львові лише в червні 1911 року був створений загально крайовий футбольний Союз Галичини, який одразу став автономним членом Австрійського футбольного Союзу. Головою Союзу Галичини був обраний львів'янин **Христельбауер**. І тільки вже після створення 1919 року Футбольного союзу Польщі (ПЗПН) на початку 1920 року було створено Львівський окружний футбольний союз (ЛОЗПН – Львівський округовий зв'язок пільки ножней). Зверніть увагу – навіть не міський, а окружний.

* * *

На сході ж України в великих містах також саме в цей час почали створюватися саме міські Футбольні Ліги. Першими про орган керівництва футболем в місті заговорили в Одесі. Тут ще восени 1910 року за ініціативою члена "Шереметевського Кружка Спорту" А.Ліфшиця **була зроблена спроба** організувати такий керівний орган, який би був спроможним організувати клуби й осередки та розпочати проводити змагання між їх командами. Вже тоді мова йшла про створення саме футбольної ліги, аналогічної вже діючим таким лігам у Санкт-Петербурзі та Москві. А.Ліфшиць зібрав на **нараду** представників ОБАК, ШКС та ОКФ, які домовилися про проведення змагань з футболу весною наступного 1911 року, але до того потрібно було розробити правила цих змагань. Для нагородження переможця цих майбутніх змагань редактором журналу "Спортивная жизнь" Ембросом був "пожертвований" Кубок. Якщо дехто вважає такі збори трьох спортивних колективів з визначенням їх намірів – створенням в Одесі 1910 року футбольної ліги, то, пробачте, хай собі вважають. Ми вже знаємо що за радянських часів і не таке вигадували.

Та вже в грудні 1910 року була проведена реєстрація футболістів, які числилися за командами, а наприкінці грудня на участь у весняних змаганнях подали заявки 4 колективи: ШКС, ОКФ, ОБАК та "Станд" (з середини 1911 року вже мав назву "Спортинг-клуб"). У лютому 1911 року вже на другій нараді з представників цих клубів і осередків було створено тільки **тимчасовий комітет по проведенню змагань**, головою якого було обрано Емброса, а секретарем А.Ліфшиця. На нараді був розроблений календар змагань, у відповідності з яким було прийняте рішення проводити по дві зустрічі супротивників між собою – на своєму полі та на полі суперника.

Підтвердження викладеного:

"...Осенью 1910 года "Ш.К." **сделалъ попытку** организовать лигу по инициативе своего члена А.Лифшица.

Последній собралъ **совещаніе представителей** "О.Б.А.К.", "Спортинга" и "О.К.Ф.", которое решило начать правильныя состязанія весной 1911 года, а до того времени выработать правила таковыхъ. Редакторомъ журнала "Спортивная жизнь" г. Эмбросомъ былъ пожертвованъ кубокъ для розыгрыша.

Представители клубовъ, собравшись вторично въ феврале 1911 года, избрали председателемъ **временнаго комитета** г. Эмброса, секретаремъ г. Лифшица, и решили открыть сезонъ при наличности 4-хъ командъ: "О.Б.А.К.", "О.Ф.К.", "Спортингъ-клубъ" и "Ш.К."..."

"Ежегодникъ Всероссийскаго Футбольнаго Союза за 1912 г.", 1913 р., стор.123-124

Таким чином, якщо слідувати легендам радянських часів, то необхідно вважати дату проведення першої наради представників трьох одеських футбольних колективів – **осінь 1910 року датою створення Одеської Футбольної Ліги – першої в Російській імперії на території сучасної України**, хоча тільки наступного року у лютому вже на другій нараді представників цих колективів було створено лише тимчасовий комітет по проведенню змагань. Тоді виходить, що Лігу створили

1910 року, а її першого голову **Емброса** та секретаря А.Ліфшиця обрали тільки у лютому 1911 року (щось тут не клеїться, до того ж скрізь зазначено, що першим головою Одеської ліги був не Емброс, а Е.Джекобс).

Весною 1911 року до чотирьох клубів – засновників ліги додалося ще чотири спортивних осередки - "Викторія" (встигла пограти тільки в першому чемпіонаті Одеси), "Вега", "Индо" (конкретно команда Индо-Європейської телеграфної контори) та "Турн-Ферейн".

Подивимося що ж було далі. Дійсно, вже восени 1911 року на чергових зборах представників клубів було обрано комітет саме Одеської Футбольної Ліги з п'яти осіб і двох кандидатів. Головою цього комітету було обрано **Ернеста Вільям(ович)а Джекобса**, його товаришем (заступником) – Джона Джемс(ович)а Герда, секретарем-скарбником – П.А.Патрона, членами комітету – Андерсена та Федора Христофоровича Стефена, а кандидатами Альберта Івановича Гельбера та А.Ліфшиця. Таким чином, все ж, заради справедливості, датою створення Одеської Футбольної Ліги юридично потрібно рахувати осінь 1911 року, а не 1910. Хоча з якої точки зору на це дивитись. Наприклад, і зараз в Росії вважають датою створення Футбольної Ліги в Одесі саме 1910 рік. Чому? Важко сказати. Напевно все ж через брак досліджень та відсутність у цьому потреби.

У подальшому саме цей створений 1911 року комітет Одеської Футбольної Ліги був серед засновників Всеросійського Футбольного Союзу (ВФС), який було утворено 6 січня 1912 року, а до керівництва цього Союзу кандидатом увійшов єдиний представник від південних міст Російської імперії – одесит П.А.Патрон.

Лише 12 квітня 1912 року Одеська Футбольна Ліга була легалізована - було розроблено "Правила розгриша кубковъ и первенствъ", врегульовано календар ігор, зареєстровано і надруковано Статут цієї організації в типографії в Кишиневі (зараз Молдова) на 16 сторінках як **"Устав Одесской Футбольной Лиги"**.

Підтвердження викладеного:

"...Осенью 1911 года собрание представителей клубовъ... избрало комитетъ изъ 5 лицъ и 2 кандидатовъ: председателемъ – Э.Джекобсъ, товарищемъ председателя – Д.Гердь, секретаремъ-казначеемъ – П.Патронъ, членами: Андерсенъ и Стефенъ, кандидатами г.г. Гельберъ и Лифшицъ.

Комитетъ 12-го апреля 1912 года легализоваль лигу, урегулировалъ календарь игръ, устроилъ матчи съ Москвой и Киевомъ и вообще далъ надлежащую постановку делу..."

“Ежегодникъ Всеросійскаго Футбольнаго Союза за 1912 г.”, 1913 р.,

До Одеської футбольної ліги увійшли 8 клубів і осередків: вже відомі нам ОБАК (голова – англійський генеральний консул Д.Сміт, кольори – біло-сині), ОКФ, ШКС, "Вега" та "Спортинг-клуб", а також створені у ці роки "Индо" – команда Индо-Європейського телеграфу (кольори – білі футболки та сині труси), "Флорида" (кольори – жовто-зелені) та грецька "Викторія", але вона досить швидко вибула з-за нестачі коштів і її замінив німецький "Турн-Ферейн", який відкрив свою футбольну секцію (голова – Федір Христофорович Стефен, кольори – білі з широким червоним поясом).

* * *

Ще на початку 1911 року у Києві на різних новорічних банкетах і заходах серед міської знаті професорами Київського політехнічного інституту (КПІ) М.Б.Делоне і В.О.Плотниковим була розпочата розмова про необхідність створення організації подібної тій, що була створена в Одесі, а саме футбольної ліги. Про одеські нововведення їм повідав відомий в ті роки авіатор Сергій Уточкін.

Усі товстосуми міста розуміли, що від Миської Думи допомоги їм не дочекаються і тому доведеться "пустити шапку по колу", тобто скинутися на цю добру справу. Найщедрішим виявився професор-хірург М.М.Волкович, який не тільки був професором Київського університету св.Володимира, але й мав велику практику серед знаті та був успішним домовласником. Не поскупився і викладач природознавства Київського реального училища, жіночої гімназії св.Ольги та сільськогосподарських курсів статський радник С.І.Торський, також власник багатьох будинків. Вони були зацікавлені в організації Ліги не тільки тому, що були закохані у футбол, а й через те, що їхні сини ганяли м'яч по пустирях і давно мріяли пограти на майданчику "Политехников".

Крім цих двох заможних киян та професорського складу КПІ, меценатом став один із співвласників процвітаючої київської фірми з виготовлення рам для вікон "Гудшон і Губчевскій", знаменитий київський фотограф О.М.Губчевський, а також і В.В.Кашпар - засновник першого футбольного гуртка в Києві серед чехів заводу Гретера і Криванека й володар підприємства з виготовлення гімнастичного інвентарю та спортивного одягу. Таким чином, достатня сума була знайдена, залишалось тільки дізнатися, як і куди її застосувати.

Цього року, перебуваючи у Санкт-Петербурзі, член правління "Немецького гімнастического общества" **Олександр Павлович Вешке** зустрівся з відомим російським футбольним функціонером того часу Георгієм Олександровичем Дюперроном і обговорив з ним багато з того, що його турбувало. У цій бесіді від Г.О.Дюперрона він дізнався про те, що планується створення футбольного союзу Російської імперії, і отримав всі інструкції на створення в Києві міської ліги футболу.

Повернувшись до Києва і заручившись підтримкою декількох однодумців, О.П.Вешке скликав від імені "Немецького гімнастического общества" 24 вересня 1911 року установчі збори. Більшість запрошених гуртків це зібрання проігнорувало. З'явилися лише представники "Спортивно-гімнастического кружка при Киевском политехническом институте" М.О.Тананаєв, С.С.Рокотян і В.Б.Оттен. Особливо було прикро, що не прибули на збори чеські футболісти з "Сокола", хоча раніше була чітка домовленість з ними їх колишнього "вождя" Віктора Кашпара.

Однак футбольна ліга у Києві все ж була створена, і було визначено її статус - вищий орган міського футболу. Зазначені представники "Политехников", спільно з представниками "Немецького гімнастического общества" О.К.Анохіним, О.П.Вешке і В.П.Бобровським і склали першу президію зборів. Ще 17 вересня був розглянутий статут Санкт-Петербурзької Футбол-ліги і взятий за основу з деякими змінами. Також було вирішено керувати і матчами учнівських команд київських гімназій і училищ.

Був обраний комітет "**Киевской Футбольной Лиги**", головою якого було призначено **Миколу Олександровича Тананасва**, а секретарем - О.П.Вешке. Заступником голови був обраний В.П.Бобровський, а товаришами голови - О.К.Анохін і В.Б.Оттен.

Таким чином, **днем народження сучасної Федерації футболу м. Києва є 7 жовтня 1911 року** (це 26 вересня за старим стилем).

Вже після завершення першого чемпіонату міста та проведення першого матчу збірної міста професор Київського політехнічного інституту В.О.Плотников закликав керівництво футбольної ліги міста розвинути успіх. За його наполяганням 2 грудня Київська футбольна ліга звернулася з клопотанням до тоді ще не заснованого офіційно "Всеросійського Футбольного Союзу" про прийняття її в число членів цього союзу, тобто таким чином Київська футбольна ліга теж, як і Одеська, стала одним з засновників Всеросійського футбольного союзу.

Можна б було про Київ більше нічого й не казати, якби не те, що в цей час одразу зареєструвати статут ліги не вдалося через відсутність достатніх коштів у ліги, так як членів ліги було не багато, а з гімназій і училищ внески просто грішно було збирати. Потім про це просто забули - не до цього було. До того ж міська влада і поліцейські до цього ставилися лояльно і з розумінням. Відверто кажучи, якихось перевірок кілька років взагалі не проводилося.

Та коли розпочалася перша світова війна, то реєстрація статуту товариства була терміново необхідна, в іншому випадку міг бути накладений арешт на майно, та й за грати можна було "загриміти". Звичайно, цим питанням відразу з початку року і зайнявся вже в той час новий голова Київської футбольної ліги - **Антон-Станіслав Станіславович Гродецький**.

Ним було підготовлено прохання на ім'я Київського губернатора з доданим проектом статуту (ці документи наведені в моєму першому томі "*Київського футболу на рубежах времен*"). Заради справедливості, слід відразу зауважити, що цей статут був переписаний один до одного з статуту Санкт-Петербурзької футбол-ліги, навіть не поміняли назву ліги - "Киевская футбол-лига" замість "Киевская футбольная лига", яка повсюдно вживалася в усіх документах і в періодичних друкованих виданнях. Добре відомо, що статут Санкт-Петербурзької футбол-ліги був офіційно зареєстрований так званим "Присутствием о союзах и обществах" столиці Російської імперії. Проте в Києві з реєстрацією чомусь виникли проблеми. Місцеві чиновники вважали себе набагато розумнішими столичних, а бюрократичний апарат у Києві був куди серйозніше санкт-петербурзького. Хабарництво процвітало, і з ним боротьбу просто втомилися вести і змирилися. Навіть військовий стан, в якому перебувала Російська імперія, не зміг вплинути на київських бюрократів.

Проект статуту Київської футбольної ліги, який потрапив до них, почав "розкручуватися" за відпрацьованою роками системою. Насамперед, засновникам запропонували сплатити внесок на публікацію про реєстрацію та надати через Київського поліцеймейстера квитанцію про сплату, для чого було написано спеціального листа до цього поліцеймейстера, щоб він узяв цю квитанцію і передав її в Управління справами Губернатора. Потім все повторилося по другому колу, але вже зі сплатою внеску в дохід Київської губернської друкарні, яка виготовить документ про реєстрацію. Все це супроводжувалося спеціальними повістками на ім'я А.С.Гродецького, за якими він зобов'язаний був надавати розписки про те, що ознайомлений з кожною вимогою чиновників.

Рівно через 9 місяців (*мабуть, суворо дотримувався термін народження немовляти*) - 29 листопада 1915 року проект статуту було направлено Головнаглядаючому за фізичним розвитком народонаселення Російської імперії з проханням розглянути і внести зміни. Науково-технічний відділ

цього Головнаглядаючого аж півтора місяці розглядав проект статуту й 15 січня 1916 року повернув його з зауваженнями і виправленнями (всього 13 пунктів) до канцелярії Губернатора. А.С.Гродецький тричі викликався повістками через поліцейстера до канцелярії губернатора і, звичайно, він добре був знайомий з цими зауваженнями. Будучи людиною високоосвіченою, він чудово все зрозумів. Його, мабуть, навіть не так дратували "висмоктані з пальця" дрібні зауваження, як ті, що пропонували київську міську лігу (з околицями) зробити Київською губернською лігою. Він відразу прийняв рішення не сперечатися й змиритися з цією "згубною" справою про реєстрацію статуту. Саме цим пояснюються його подальші дії після того, як нарешті 17 травня 1916 року в реєстрації ліги було відмовлено, і справу була знято з черги до приведення статуту у відповідність до зауважень Головнаглядаючого за фізрозвитком народонаселення. Таким чином, все потрібно було починати спочатку, і знову платити всі внески та податки. Від А.С.Гродецького вперто не відставали, його почали засипати повістками з викликом на засідання комісії по цій справі в "Присутствии о союзах и обществах". Треба віддати належне завзятості цієї людини, який підписував десятки повісток однієї і тієї ж фразою: *"Читал и принял к сведению"*. Чим би закінчилася ця історія, якби не відбулася революція, важко сказати. Але одразу на майже десять років хаосу і невизначеності необхідність у статуті відпала.

* * *

Взагалі у Російській імперії думка про об'єднання футбольних ліг міст Росії виникла у організаторів футболу Петербурга та Москви у той час, коли, саме завдяки їх допомозі, почали з'являтися футбольні організації і в інших містах Росії. 6 січня 1912 року відбулися установчі збори Всеросійського Футбольного Союзу (ВФС) у Петербурзі. Президія зборів мала офіційні заявки-клопотання на вступ до Союзу крім Москви та Петербурга ще Київської та Одеської Футбольних Ліг, а також "Севастопольського Кружка Любителів Спорту". До речі, Російський Футбольний Союз на протязі 1912 року поповнився ще трьома членами, два з яких були з України – Харківською Футбольною Лігою та Миколаївським Спортивним Клубом. Цього ж року на конгресі ФІФА у Стокгольмі Росія була прийнята до постійних членів цієї всесвітньої організації, що, до речі, надало можливість збірній Росії з футболу дебютувати на Олімпійських іграх у Стокгольмі 1912 року.

* * *

Декілька слів треба сказати й про Харківську футбольну лігу та Миколаївський спортивний клуб:

Харківська Футбольна Ліга була створена теж фактично 1911 року, як "Спецкомісія для проведення чемпіонату міста", але її установчі збори були проведені 1 квітня 1912 року і головою ліги було обрано **Михайла Сергійовича Маєвського**, який представляв гурток "Маяк". Вже наступного року прямолінійного та ортодоксально непримиримого Маєвського замінили більш дипломатичним І.Коваленко від клубу "Модерн".

У Миколаєві цього ж 1911 року серед десяти футбольних команд краще команди ніж "Николаевский Атлетик-Клуб" не існувало, бо ця команда однозначно була збірною командою Миколаєва. Змагатися з нею не було ніякого глузду. Але провести змагання між іншими командами бажали усі. Та створити Миколаївську Футбольну лігу їм в цьому році так і не вдалося, бо навіть "Николаевский Атлетик-Клуб" все ще не був офіційною організацією, його статут так і залишався не затвердженим владними структурами. Невідомо чи то ВФС, чи влада Миколаєва поставили вимогу прибрати з назви утвореного клубу іноземне слово "Атлетик" і замінити його більш прийнятним в Російській імперії - "Спортивний". Це було виконано й статут клубу було перероблено. І от вже 1912 року "**Николаевский спортивный клуб**", який виконував обов'язки саме футбольної ліги міста, було прийнято до Всеросійського Футбольного Союзу. Було обрано й тимчасовий комітет цього клубу, головою якого став **Павло Миколайович Засухін**, його товаришем (заступником) – Піктон Альфредович Багге, секретарем – Віктор Августович Фішер, скарбником – Владислав Павлович де Сент-Лоран та членами комітету А.Клінч і Чарльз Бейт. Навіть ревізійна комісія була обрана у складі А.Є.Кушакевича, Ф.В.Аккермана та В.П.Юрицина. Затвердили й кольори клубу - синьо-білі. Уся ця конкретна інформація була наведена в довіднику "Ежегодникъ Всероссийскаго Футбольнаго Союза за 1912 г.". Таким чином, твердження деяких друкованих видань про існування і навіть про дату заснування Миколаївської Футбольної Ліги в ці роки не відповідає дійсності.

А далі, **увага!** В перших числах серпня аж 1916 року нарешті був затверджений статут "Николаевской Футбольной Лиги" й одразу *"...в городской управе состоялось объединительное заседание комитетов местных футбольных организаций: Спортивного общества, Спортивного клуба "Унион" и "Русского сокола" на предмет обсуждения вопроса об образовании в Николаеве футбольной лиги. Собрание постановило: состав президиума избрать на этом же собрании, а*

членов лиги по 3 от каждого общества избрать в комитетах заинтересованных обществ. Закрытой баллотировкой избраны: председателем лиги Б.А.Юренев, товарищем председателя Г.Л.Товэ, казначеем В.Л.Инглези и секретарем П.В.Соболев" (див. "Николаевскую газету" №3136 за 10.08.1916 р.).

Таким чином, тоді були обрані перший голова "Николаевской Футбольной Лиги" – **Борис Александрович Юренев** – директор миколаївських заводів і верфей, його заступник Григорій Львович Товей та секретар Петро Володимирович Соболев. Трохи пізніше відбулося перше засідання комітету ліги, на якому було розглянуто затверджений статут ліги (напевно, з деякими правками та змінами) та були обрані другими товаришами (заступниками) голови ліги: Андрій Александрович Краснобабенко - від "Униона" (при радянській владі на початку 20-х років керував запровадженням фізичної культури в Києві, а також приділяв увагу й футболу в цьому місті) та Жавжаров – від "Русского сокола".

Ось такі справи щодо організованого футболу на теренах України. Як бачите, першість визначити тут практично неможливо – усі претенденти на лаври засновників знаходяться в одному єдиному періоді початку організованих змагань – це 1911-12 роки. Перших і найбільш досвідчених тут немає. Пам'ятайте це, особливо коли Вам будуть втлумачувати засоби масової інформації про якусь там першість Одеси в цьому питанні, що начебто там значно раніше почали проводити змагання з футболу, чи раніше за усіх мешканці міста створили футбольні клуби. Усе це чистесенька брехня. Документи свідчать, що на теренах України організовані змагання з футболу розпочалися практично одразу, як на заході (Львів, Ужгород), так і в центрі (Київ), на півдні (Одеса, Миколаїв) та на сході (Харків). Першопрохідників серед цих п'яти-шести міст визначити неможливо. З десятків інших трохи відстають, хоча заслуговують визнання, бо і у них м'ячика ганяли чи копали вже й в ті часи.

Анатолій Коломієць

Керівники перших організованих футбольних об'єднань в Україні

Христельбауер
(Львів)

Е.В.Джекобс
(Одеса)

О.П.Вешке
(Київ)

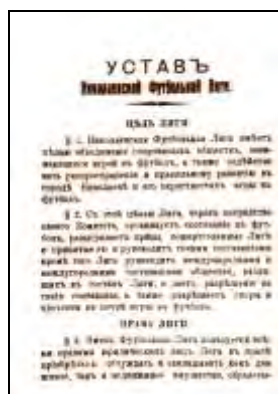
М.О.Тананаев
(Київ)

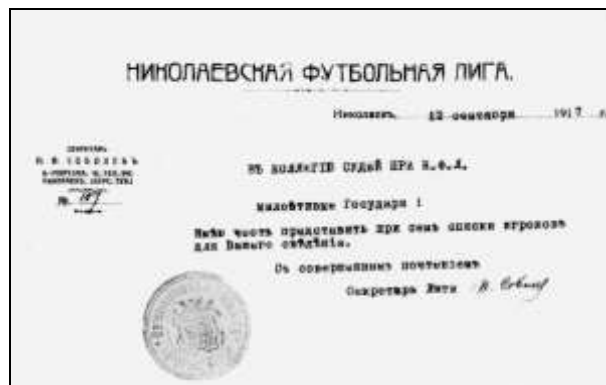
М.С.Маєвський
(Харків)

Статут "Николаевского спортивного клуба" 1912 р.

Статут "Николаевской футбольной лиги". 1916 р.

Бланк и печатка "Николаевской футбольной лиги". 1917 р. .

Чи була насправді збірна Одеси чемпіоном Російської імперії ?

Майже всім справжнім шанувальникам футболу України відомо ще за часів СРСР та й зараз завдяки багатьом сайтам Інтернету та ЗМІ про те, що за часів Російської імперії збірна команда Одеси начебто була не тільки однією з найкращих футбольних команд, але навіть і чемпіоном цієї імперії.

Та дехто щось чув і про те, що такі-сякі погані росіяни тоді це не визнали й безсоромно не затвердили одеситам таке їх досягнення. То в чому ж справа? Чи це дійсно так, і як насправді все це виглядало? Відповідь на це наведена нижче й, до того, все, про що буде йти мова, документально підтверджено й ніяких сумнівів з цього не може бути.

* * *

У Російській імперії **перший чемпіонат** було проведено **1912 року** з 14 вересня по 7 жовтня (тут і надалі дати наведені за старим стилем). Учасників чемпіонату було п'ять: Москва, Санкт-Петербург, Київ, Одеса та Харків. Однак одесити відмовилися від запланованої гри з харків'янами через те, що їх суперники чомусь із здавалося б незрозумілих причин декілька разів міняли дату проведення цього чвертьфінального матчу й останній раз призначив його на 14 вересня, тобто за два дні до проведення наступного, вже півфінального матчу. А кияни теж не поїхали до Санкт-Петербургу на півфінальний матч начебто через ущемлення представництва Києва у складі правління Всеросійського Футбольного Союзу та через образу за відмову київському воротарю Оттену прийняти участь у Олімпійських іграх у складі збірної Росії. Таким чином, у I чемпіонаті Російської імперії замість п'яти матчів було проведено тільки три. Харків у півфіналі 16 вересня вдома програв збірній Москви (1:6) і в фіналі цього першого чемпіонату в Москві зустрілися збірні Москви й Петербурга (2:2, 1:4).

Щодо **другого чемпіонату Російської імперії 1913 року**, то спочатку виникло рішення про його проведення саме в Києві через те, що в "древней столице" імперії 1913 року були заплановані такі заходи, як Всеросійська промислова виставка й Перша Російська Олімпіада. Передбачалося результати футбольних змагань Олімпіади 1913 року, яку планувалося провести в серпні, зарахувати як результати чемпіонату Російської імперії й оголосити переможця Олімпіади чемпіоном Російської імперії 1913 року. Звісно, це було б найбільш слушне й обґрунтоване рішення. Документальним підтвердженням цього є досить багато нарисів з газет цього року. Ось цитата лише з одного з них, а саме з "Николаевской газеты" №2200 за 1 червня: *"...Николаевский спортивный клуб получил приглашение из Петербурга принять участие в розыгрыше первенства России, который будет иметь место в Киеве в последних числах августа с.г... Розыгрыш этот будет проводиться между Петербургом, Москвой, Харьковом, Одессой, Киевом и Николаевом, причем на покрытие расходов всех участников ассигновано 3000 рублей..."*.

Однак нічого з цього не сталося. Головною причиною цього було те, що, як виявилось, у другому чемпіонаті згодилися прийняти участь збірні команди одразу з 13 міст, тому зібрати їх у Києві було практично неможливо й від цього вирішили відмовитися. Провести в Києві лише фінальну частину чемпіонату також важко було передбачити, бо можливості до серпня провести попередні змагання ніхто навіть і не уявляв собі. Тому й вирішено було розбити учасників чемпіонату на дві групи й провести спочатку розіграші першостей Півдня та Півночі імперії. Ось як про це писала "Трудовая газета" (Миколаїв) №1278 за 1.08.1913 р.: *"В ближайшем будущем состоится целый ряд международных (мабуть через те, що в чемпіонаті за збірні міст дозволялося грати й представникам закордонним клубів з міст Російської імперії, а такі, як ми вже знаємо, були) состязаний в футбол на первенство на юге России. Состязания устраиваются всероссийским футбольным союзом в Петербурге. Это будет как бы началом состязаний на первенство России. Для 1-го тура намечены состязания между городами: Херсон – Севастополь, Киев – Харьков, Юзовка – Ростов, Одесса – Николаев. 1-й тур должен быть закончен к 1 сентября. Состязание Одесса – Николаев предполагается 18 августа"*.

Якби ж хтось знав, що заявки на участь – це одне, а сама участь – зовсім інше. Вже через деякий час виявилось, що прибалти й поляки просто ігнорували цей чемпіонат і проведення першості Півночі серед команд розбитих спочатку на дві підгрупи взагалі звелось до проведення... одного матчу 15 серпня збірних Богородська та Москви (0:10) і через відмову збірної Твері виходу в фінал збірної Москви та через відмову збірної Лодзі виходу збіркою Санкт-Петербургу (у фіналі перемогли вдома останні - 3:0, але лише у додатковий час).

Провести розіграш першості Півдня Російської імперії Всеросійський Футбольний Союз одразу доручив Харківській Футбольній Лізі, бо вона була на цих теренах єдиною, що приймала участь у першому чемпіонаті. Але ж, по-перше, ця ліга абсолютно не мала досвіду проведення таких змагань, а по-друге, одразу ж вирішила, як виявилось, скористатися шансом отримання привілеїв від цього, до того ж досвід позбавлення суперників шляхом перенесення дати проведення матчів у неї був ще з минулого року.

Розпочати першість Півдня було вирішено наприкінці липня. Були запрошені й начебто виявили бажання прийняти участь 9 південних міст: Одеса, Миколаїв, Київ, Харків, Херсон, Юзівка (нині Донецьк), Краматорська (нині Краматорськ), Севастополь і Ростов-на-Дону. Але одразу Краматорська, вірніше команда її спортивного товариства, відмовилася. Таким чином, за результатами жеребкування спочатку у чвертьфіналі повинні були бути проведені матчі: Юзівка - Ростов-на-Дону, Харків - Київ, Херсон - Севастополь і Миколаїв - Одеса. Та на цьому етапі було проведено, уявіть собі,... лише один матч – команда "Юзовское Спортивное Общество" з Юзівки вдома 28 липня на полі цього товариства обіграла команду "Клуб Любителей Спорта" з Ростова-на-Дону (5:1).

Матч 15 серпня Херсон - Севастополь не було проведено з причини відмови приймати в ньому участь збірної Севастополя, а ось матч 18 серпня між Одесою та Миколаєвом спочатку планувалося провести в Миколаєві. Про це навіть з іронією писав московський журнал "Русский спорт": *"Матч в Николаеве может закончиться даже победой Николаева. Дело в том, что жители сего города принимают камни за цветы и швыряют их в противных игроков"*.

Збірна Одеси у матчі зі збірною Миколаєва 19.05.1913 р.

Але цього разу у Миколаїв на цей матч не захотіли їхати одесити (зверніть на це увагу, саме "не захотіли" та й годі). Дивно, але на їх підтримку підключилося керівництво ВФС і перенесло цей матч до Одеси, сповістивши про це обидві сторони телеграмою. Звісно, миколаївці такої незрозумілої їм поведінки ВФС витримати не змогли й, показавши свій характер, не погодилися з переносом матчу й не поїхали до Одеси, за що їм одразу зарахували поразку. Однак за деякими джерелами є інформація, що цей матч все ж відбувся, і перемогу святкували одесити (3:2). Але це не так – просто плутають його з товаришським матчем, який відбувся ще 19 травня, і там дійсно одеситам за перемогу дісталось "на горіхи" від уболівальників. Ось документальне підтвердження того, що матч не відбувся, з миколаївської "Трудовой газеты" №1298 за 21.08.1913 р.: *"Матч Одесса – Николаев, которым должно было открыться начало состязаний за первенство в России, не состоялся. И одесситам зачтена 1-я победа, и николаевцы выбыли из состязаний"*.

Що ж до збірної Києва, то вона знову не прийняла участі у чемпіонаті, але на цей раз вже не по своїй вині. Цьому киянам "посприяли" друзі-сусіди – харків'яни, які запровадили знову випробувану ними в першому чемпіонаті "зброю". Хитруни з керівництва Харківської Футбольної Ліги, використовуючи безлад, який був у організації цих змагань, люб'язно погодили з суперником дату матчу у Харкові, яка задовольняла киян, а потім... призначили матч на декілька днів раніше – 15 серпня. Київська команда просто фізично не в змозі була прибути на цей матч, а збірна Харкова, як організатор змагань на півдні, сама собі взяла й зарахувала перемогу, начебто через неявку киян. Ось як про це писала газета "Херсонская Почта" (Херсон) №137 за 13.08.1913 р.: *"Киев не может прислать своей команды в назначенный срок (15 августа), и поэтому Харьков, который должен был с ним играть, сразу выходит во второй круг состязания w.o. Возможно, что матч с Киевом будет заменен матчем с Юзовкой. Ответ Юзовки пока не получен. Киев-же, по правилам выбывает из состязания"*. Звісно, обурена Київська Футбольна Ліга одразу направила протест до Всеросійського Футбольного Союзу, але там його зовсім не спішили розглядати, чогось вичікуючи.

І ось у півфіналах першості Півдня зустрілися збірні:

- **Одеси з Херсоном** 1 вересня в Одесі на полі ОБАК (10:0). Честь Одеси захищали: Д.Каждан ("Вега"), М.Мізерський ("Вега"), Гатгон (ОБАК), Поляков, Д.Гізер, Іванов ("Спортінг"), Блюм (ОБАК), Е.Джекобс (ОБАК), Прокопов (ШКС), А.Злочевський (ШКС) і Чорба. Судив матч одеський арбітр Д.Герд. Голи забивали Прокопов - 5, Джекобс, Злочевський, Чорба, Гізер... Ось як писала газета "Херсонская почта" №158 про цей матч: *"Третьего дня, на О.Б.А.К. состоялся матч в футбол между, прибывшей в Одессу"*

командой Херсонского Спортивного Клуба и сборной командой одесской футбольной лиги. Уже с самого начала состязания херсонцы показали себя очень слабыми игроками и из 10 партий не выиграли ни одной. Так как матч "Херсон" – "Одесса" входит в цикл состязаний за первенство в Росси, то Херсон по правилам, установленным Всероссийским футбольным союзом выбывает".

- **Харкова з Юзівкою** 1 вересня в Харкові в присутності 2 тисяч глядачів (4:0). Честь Харкова захищали: Біндлер (ЛКС), П.Вінер ("Гельферіх-Саде"), Струсевич ("Женес"), Грабовський ("Фенікс"), А.Покровський ("Фенікс"), Єсіпов, Домбровський, Віллі Віннінг, Гаррі Віннінг, Джон Віннінг (усі троє з "Гельферіх-Саде") і С.Ретіов ("Фенікс") - підкреслені іноземці. Судив матч юзівський арбітр А.Гіллеспі. Голи забивали Віннінги - 3 та С.Ретіов. Хоча й перемогли харків'яни, але журнал "Русский спорт" відмітив: "Несмотря на поражение, юзовская команда показала хорошую игру. Несомненно, это команда с большим будущим, жаль, только, что в ее рядах нет настоящего голкипера". Та треба ще відмітити, що у юзівців грало лише половина місцевих футболістів – п'ятеро, а інші шестеро були британськими підданими. Але це чогось тоді нікого не бентежило, зауважень ніхто не висловлював, усі зовсім не сприймали це як якесь порушення існуючих правил змагань.

Фінал першості Півдня повинен був відбутися в Харкові, але коли одесити прибули туди, то дата матчу була, як цього й потрібно було чекати, перенесена на інше число. Це одеситів обурило не менше ніж киян, і вони теж послали протест до ВФС щодо місця проведення цієї зустрічі. Та ось на цей протест чомусь ВФС одразу відреагував – до того ж сам призначив нову дату матчу і... переніс його знову до Одеси. Тому саме 13 жовтня в Одесі на полі ОБАК зустрілися збірні **Одеси** та **Харкова**, та виявилось, що ще й призначений на матч суддя з Москви чомусь не приїхав до Одеси. Чи сам забув, чи йому забув дати вказівку ВФС. На поле (пробачте, але це вже смішно) вийшов місцевий арбітр Д.Герд і одеситам вдалося все ж вмовити харків'ян зіграти в цей день хоча б товариський матч. Навіть про те, що цей матч буде лише товаришким, одесити дали згоду в письмовій формі. Тоді харків'яни погодились начебто на тренування, виставили чисто російський варіант своєї збірної – без жодного іноземця, й особисто не напружуючись програли (0:2). Навіть після матчу в рапорті про матч (протоколі) записали, що вони задоволені суддівством одеського арбітра, що той "делал всё правильно". Після закінчення матчу харків'яни послали до ВФС телеграму з проханням призначити нову дату вже офіційної зустрічі на першість Російської імперії. І що ви думаєте – яка була відповідь? Вона була стислою і чіткою... – "Никаких переигровок. Матч сыгран. Результат утвержден". Ось тут вже харків'яни подали офіційний протест, який, звісно, в Санкт-Петербурзі просто "вимушені" були покласти "під сукно", як і в свій час протест киян... З одного боку, "хитруни" були покарані, а з іншого боку одесити своїх попередників "переграли" у хитрощах. Отож, наведемо протокол цього, як виявилось, півфінального матчу на першість Російської імперії:

Протокол матчу:

збірна Одеси – збірна Харкова – 2:0 (1:0)

13 (26) жовтня 1913 р. м.Одеса. Майданчик ОБАК Півфінал II-го чемпіонату Російської імперії (фінал Півдня).

Суддя: Д.Герд (Одеса).

Одеса: Каждан - Гаттон, Родіонов - Карр, Гізер, Іванов - Вігіс, Джекобс, Богемський, Злочевський, Дихно (підкреслені іноземці)

Харків: Романенко – Покровський, Сергєєв - Єсіпов, Крамаревський, Платонов - Подольський, Крилов, Литвинов, Петров, Карпенко

Голи: 1:0 – Злочевський (13 хв.), 2:0 – Злочевський (65 хв.).

Фінал другого чемпіонату Російської імперії 20 жовтня той же ВФС вирішив провести там, де тепліше, а саме в Одесі, бо на півночі вже лютували морози. Петербуржці їхали до Одеси без усякого піднесення, вважаючи гру з чемпіонами Півдня непотрібною формальністю, адже спортивна преса тих часів вже поспішила їх визнати двократними чемпіонами Російської імперії. Та одесити (визнані чемпіонами Півдня Російської імперії) скористалися тим, що матч проводився в Одесі, у прямому значенні й розгромили збірну "северной столицы" - 4:2. Офіційний протокол цього визначного матчу потрібно обов'язково навести:

Протокол матчу:

збірна Одеси – збірна Санкт-Петербургу – 4:2 (1:1)

20 жовтня (2 листопада) 1913 р. м.Одеса. Майданчик ОБАК. Фінал II-го чемпіонату Російської імперії. 4 тис. глядачів.

Суддя: Д.Белл (Москва).

Одеса: Каждан – Мізерський, Гаттон – Карр, Гізер, Іванов – Тауненд, Джекобс (к), Богемський, Злочевський, Дихно (підкреслені іноземці).

Санкт-Петербург: Шаверін – Хухрін, Громов – Лагунов (Уверський), Віберг, Хромов – Єгоров, Детлов, Бутусов, Монро (Кисельов), Філіппов.

Голи: 1:0 - Джекобс (29 хв.), 1:1 – Бутусов (45 хв.), 2:1 – Тауненд (48 хв.), 3:1 – Богемський (51 хв.), 4:1 – Джекобс (68 хв.. пен.). 4:2 – Бутусов (80 хв.).

Таким чином, **збірна Одеси стала переможцем чемпіонату Російської імперії 1913 року.** Чемпіонами стали гравці цього матчу: воротар – **Д.Каждан** ("Вега"), захисники – **М.Мізерський** ("Вега") і **Гаттон** (ОБАК), півзахисники – **Карр** (ОБАК), **Д.Гізер** і **Іванов** ("Спортінг") та нападаючі – **Тауненд** (ОБАК), **Е.Джекобс** (ОБАК), **Г.Богемський** ("Спортінг"), **А.Злочевський** (ШКС) і **Ю.Дихно** ("Спортінг"). За деякими друкованими виданнями одним з півзахисників був не Іванов, а Оуен (з ОБАКу), але це суперечить офіційним даним. До того ж, не треба забувати, що в попередніх матчах цього чемпіонату зіграли по одному матчу ще й захисник Родіонов, півзахисник Д.Поляков, нападаючі Блюм, Вітіс, Прокопов і Чорба, а серед резервних гравців були також Гробман, Фаленський, Тихонюк, Гесслер і Оуен.

Після матчу центральна російська преса писала: *"Победу южанам дал не случай, а их чудесная игра"*, а кореспондент "Русского спорта" точно вказав причину поразки петербуржців: *"Петербург приехал поиграть", а надо было сражаться*".

Однак одесити побули чемпіонами, уявіть собі,... трохи менше двох місяців. Справа в тому, що пригнічені петербуржці після матчу подали протест до ВФС *"считая признание победы за одеситами несправедливым в виду того, что в сборной одесской команде играли четыре англичанина"* (див. газету "Одесский листок", нарис "К победе одесской сборной"). Вони перерахували число іноземців, які грали у фіналі у складі збірної Одеси, і їх виявилось на одного більше ніж це дозволялося – Гаттон, Е.Джекобс, Карр і Тауненд, а за правилами, як про це усі тоді нарешті дізналися, їх могло бути не більше трьох.

Нового чемпіона імперії правління Футбольного Союзу, звичайно, визнавати аж ніяк не хотіло. Тому вже більш ніж через три тижні - 15 грудня 1913 року на своєму засіданні в ресторані "Боярский двор" ВФС раптом чомусь все ж вирішив розглянути нібито масові порушення Положення про змагання, особливо у першості Півдня імперії. Доказом цього були: по-перше - нарешті розглянуті протести Києва на Харків та Харкова на Одесу. Ну і, звичайно, протест Санкт-Петербургу на Одесу за перебільшення у фіналі кількості іноземців, хоча в попередніх матчах у багатьох командах приймала участь необмежена кількість іноземців, і ніхто не протестував. А от у фіналі раптом згадали про регламент. І, як виявилось, усі протести були на погляд ВФС досить таки слухні, тому, що тут поробиш, справедливості поперед усе - "довелося" ці протести задовольнити усі разом. А вже 4 січня 1914 року ВФС після багаточасових гарячих суперечок все ж таки прийняв рішення анулювати наслідки чемпіонату, визнати його не розіграним, а збірну Одеси лишити титулу чемпіона 1913 року. Тобто, і "сам не гам, і другому ні за що не дам".

А тепер поглянемо на цю справу по її суті. *Розіграш першості імперії проводився? Так. Фіналісти збірних Одеси та Санкт-Петербургу були визначені ВФС без якихось протиріч? Так. Фінальний матч був проведений? Так. То яке ж право мав ВФС скасовувати результати усього чемпіонату? Якщо навіть і були виявлені якісь порушення регламенту, то потрібно було представнику ВФС зупинити гру й виправити порушення. Цього не було зроблено. Матч було дограно до кінця й переможці отримали привітання від вболівальників й офіційних осіб. Навіть, якщо й виявилось якесь "страшне" порушення, то воно повинно було одразу розглянуте й призначене перегравання наступного чи іншого дня, як це визначено регламентом змагань. Та якщо й цього не було зроблено, то залишалося або призначити перегравання наступного року, або хоча б визнати чемпіонами обидві команди. Але ВФС не захотів визнати своєї вини в цьому питанні й незаконно визнав усі змагання такими, що не відбулися. До того ж за це абсолютно ніхто з керівництва не був покараний. Залишилося питання невизначеним, як кажуть, на розсуд історії. Одні вважають чемпіоном збірну Одеси, а інші поступитися цьому ніколи й не збираються. До того ж цей чемпіонат виявився останнім в історії футболу Російської імперії, бо розпочалася перша світова війна.*

А ось в історії футболу України, не дивлячись навіть на усі ті організаційні негаразди, що, як ми бачили, безперечно мали місце, все ж таки збірна українського міста Одеси 1913 року спромоглася переграти збірну команду російської столиці й залишити про себе чудову згадку на майбутнє.

І до того ж, як бачите, ВФС та інші фахівці тих часів чітко розмежовували місцевих футболістів від іноземців. Це ще раз підтверджує що перший одеський клуб ОБАК був іноземним і в ньому грали саме піддані Великої Британії.

Збірна Одеси – чемпіон Російської імперії 1913 р.

У фінальному матчі збірних Одеси та Санкт-Петербургу

ВТОРОЕ ПЕРВЕНСТВО

РОССИЙСКОЙ ИМПЕРИИ

ПО ФУТБОЛУ

Як була підроблена дата народження футболу Полтави

Герб Полтави
(початок ХХ ст.)

У пам'яті шанувальників футболу України ще не згас той галас, який був піднятий міською федерацією Полтави влітку 2009 року щодо відзначення 100-річного ювілею футболу цього міста. Звісно, обставини вимагали цього, бо ще в останні дні 2007 року до полтавської "Ворскли" на посаду головного тренера було запрошено відомого фахівця Миколу Петровича Павлова й хазяї цього клубу та місцева влада приклали усі зусилля щоб відродити футбол в Полтаві. Усі тоді добре розуміли що настав саме той час, коли потрібно якось нарешті повернутися обличчям і до історії місцевого футболу. Були підключені до цього місцеві знавці футболу, а саме футболофіли-статистики Анатолій Григорович Ломов та Віктор Семенович Крайник, які одразу ж на пропозицію щодо потреби визначення дати народження футболу в Полтаві та створення його повноцінної історії доповіли, що на той час вони мають лише єдину інформацію – нарис з місцевої газети "Комсомолец Полтавщини" №70 за 15 червня 1968 року якогось А.Григоренка, у якому той писав наступне:

*"Хто й коли почав грати у футбол на Полтавщині? Хто першим ударив по м'ячу? Ці питання цікавлять багатьох прихильників футболу. На жаль, літописці не залишили нам деталей про футбольних "піонерів" нашої області. **За тими досить обмеженими даними, що дійшли до наших днів**, детально розповісти про перші кроки полтавського футболу майже неможливо. **І все ж деякі, нехай і неповні відомості про розвиток футболу на Полтавщині є.**"*

Це було в 1909 р. У літній сонячний день Павленківська площа Полтави була незвичайною. На ній з одного й другого боків вкопано по два дерев'яні стовпи, зверху яких натягли мотузки. Читач, напевно, здогадався, що такий вигляд мали тоді футбольні ворота.

За футбольним м'ячем, набитим ганчір'ям, босоніж бігала в трусах ватага молодих хлопців. Це було цікаве видовище. Неслухняний м'яч то вилітав із гущі гравців, то несподівано застрявав у частоколі ніг футболістів.

*Як він закінчився, зараз невідомо, але той **факт**, що футбольна зустріч відбулася і її учасниками були учні реального й земського училищ, **цілком достовірний**. Наставником і організатором футболу в Полтаві був **прибулий із Петербурга викладач фізкультури (на жаль прізвища його ми не знаємо)**".*

Пробачте, але що це? Це точно не спомини дідуся похилого віку, бо про це було б вказано. До того ж автор не пише, що він про це від когось чув чи десь про це прочитав. Що про це жодного підтверджуючого документу немає, свідчить відсутність посилання на нього. Літературне викладення цієї події взагалі навіває на безліч у ті роки створених таким чином міфів та легенд радянського часу. До того ж це не поодинокі вигадка фантазії дописувача, бо я в подальшому обов'язково ознайомлю вас ще з декількома подібними "витворами мистецтва".

1999 року, тобто вже через більш ніж 30 років після цієї публікації, у календарі-довіднику "Ворскла-99" (76 стор.), виданому до 1100-річного ювілею міста Полтава (на жаль, автора-упорядника цього довідника не вказано), в розділі "Футболу на Полтавщині – 90 років!" було надруковано ось що:

"1999 рік – ювілейний в історії футболу Полтавщини, отже рівно 90 років тому, - у 1909 р. – у нашій області (губернії) було проведено перший футбольний матч. Відбувся він влітку під час грандіозного святкування 200-річчя Полтавської битви. Цю дату у Полтаві визначали усі найвідоміші люди Російської імперії на чолі з самим царем Миколою II. У тій показовій футбольній зустрічі грали команди студентів Санкт-Петербурзьких та Московських інститутів..."

Ось такої! Тобто грали вже не хлопці з полтавських училищ, а команди студентів з столичних інститутів й напевно ж не м'ячем з ганчір'ям. І все це викладено без жодного сумніву, щоб ніхто й не спробував заперечити. Ось так написано – і хоч ви трісніть, але невідомий автор стверджує, що ця його брехня - це істина. До того ж і А.Г.Ломов цього ж

року створив ще й свою легенду, яка була надрукована у газети "Український футбол" №108 за 5.10.1999 р. під назвою "Полтаві – 1100, полтавському футболі – 90" у рубриці "Сторінки історії". Ось витяг із цього нариску:

"...у Полтаві в липні 1909 року відбувся перший **показовий матч**. Спекотного дня група юнаків на Павленківській площі, з двох сторін якої були вкопані по два стовпи з натягнутими мотузками, ганяли м'яча з ганчірок. Достеменно відомо, що матч відбувся між учнями реального та земського училищ, а організував його викладач гімнастики, що прибув з Санкт-Петербурга. Як вдалося з'ясувати (дослідження ми проводили з Ігорем Черчатим, журналістом обласної газети "Спорткур'єр"), 1909 року в Полтаві був лише один викладач гімнастики – Фердинант Йосипович Штейнер. Він працював у 2-й чоловічій гімназії. Ф.Й.Штейнер був організатором першого футбольного матчу. Зазначу, що в Полтаві в той час відбувалися заходи з нагоди 200-річчя Полтавської битви, у яких брав участь цар Микола II. Тому, мабуть, на шпальтах місцевої преси не знайшлося місця для висвітлення матчу."

Ось так було визначено, що футбол у Полтаві народився вже конкретно, як бачите, не влітку, а саме "в липні" 1909 року. До того ж вже мова йде саме про "показовий матч", а не просто про розвагу школярів, які ганяли м'яча, не накачаного повітрям, а набитого ганчірками. Тобто, як і усі легенди, ця теж поступово обростала вигаданими подробицями та домислами тих, хто її розповідав. А де ж підтвердження?

1. Якщо вказується, що "достеменно відомо", то скажіть же з яких документів це відомо? Жодного натяку на це немає.

2. Проведені "дослідження", та й ще з начебто кореспондентом газети, відносяться лише до визначення тієї особи, що організувала наведений "матч". І що ж вони дослідили? Що у Полтаві був лише один викладач гімнастики у 2-ій гімназії, але чому він організував матч між учнями саме реального та земського училищ – жодного слова. А чи не краще йому було організувати матч між своїми учнями – гімназистами? Щось тут не те. А з чого відомо, що Ф.Й.Штейнер прибув з Санкт-Петербурга? А може він корінний полтавчанин. Треба було б про це теж хоч щось сказати.

3. Посилання на те, що місцеві газети нічого не написали про цей **матч** через те, що святкувалася 200-та річниця Полтавської битви, настільки виглядить смішним, що й казати про це не треба. Та невже газети тих часів хоча б десь хоч щось колись писали про такі події у місті, як скупчення хлопчаків, що на якійсь брудній площі "ганяли м'яча з ганчірок"?

А що ж далі пише цей "історик"?

Виявляється, що через півтора року після визначеного А.Ломовим виникнення футболу в Полтаві "1-го жовтня вже 1910 року, як засвідчує газета "Полтавський голос" (№968), "...во второй Полтавской (дворянской) гимназии начинались упражнения в игре футбол". Це перша організована футбольна команда міста..."

Це вже документ. Але з нього аж ніяк не можна вважати датою народження футболу в Полтаві навіть жовтень 1910 року, бо тут відсутня інформація про якісь проведені вже конкретні матчі. Адже мова йде лише про вправи в цю гру, та й ще саме там де працював Ф.Й.Штейнер. Та й припущення, що була вже організована якась перша в місті футбольна команда, зовсім вже недоречні, бо щоб грати в футбол потрібно як мінімум дві команди.

Та повернемося до 2008 року. Усе викладене вище полтавських функціонерів аж ніяк не насторожило й не здивувало. Навпаки, головне для них було прокричати скрізь де тільки можна, що Полтава влітку 2009 року збирається відмічати 100-річчя свого рідного футболу. Й саме тому одразу перед обома знавцями було поставлене завдання підготувати гарні книжки до цієї ювілейної дати. Часу в А.Ломова і .В.Крайника було в обмаль, але в обох було вдосталь матеріалів історичного й статистичного плану щодо радянських часів і часів незалежності. Тому вони накинулися з натхненням на впорядкування того, що вже мали, а часу на здійснення хоча б якихось пошуків в місцевих архівах і бібліотеках, або ще й при потребі в київських, московських або петербурзьких, вони, звісно, не мали. Можливо саме через це у них не склалися відносини щодо спільної роботи. Кожний з них працював самотужки й згідно своїх особистих міркувань.

Книжки вони все-таки видали (і щоб вони там не казали, але за фінансовою підтримкою владних структур Полтави), хоча й після того, як ювілей вже відсвяткували. Спочатку під егідою Федерації футболу Полтавської області була видана їх спільна невеличка книжечка накладом усього 270 примірників (!?) під назвою "Місце відліку – Павленки. Літопис полтавського футболу", Полтава, "Дивосвіт", 2009 р., на 200 стор., з іл. А потім більш досвідчений А.Ломов (вже без свого помічника, але у співавторстві з О.Г.Стадніченко) наприкінці року видав на цей раз накладом у 1000 примірників чудовий, великого розміру альбом "100 років полтавському футболу (1909-2009)", Полтава, вид. "Полтава", 2009 р., на 527 стор., з іл.

В обох виданих книжках одне й теж посилання на нарис цього нікому не відомого А.Григоренка 1968 року й більше ані слова. Немає жодного пояснення, та й звідки йому узятися, адже уже й так зрозуміло що це чистесенької води брехня, висмоктана з пальця.

* * *

Тут можна було б і поставити крапку. Але все ж, напевно, усім цікаво – коли все ж таки народився футбол у Полтаві. Почитаємо про що пишуть далі у своїх ювілейних виданнях наші "історики".

По-перше, вони одразу переходять до створення саме цього 1909 року з ініціативи князів Щербатова, Кантакузіна та Малами в Полтаві гімнастичного товариства "Сокол". Вказують, що влітку це товариство проводило атлетичні змагання в Олександрівському саду Дахмана, а пізніше на збудованому спортивному полі на Куракінській вулиці, біля міської управи. Але про гру в футбол у ці часи вони в документах щодо цього товариства не знайшли жодного слова, тому, як кажуть - побалакали-побазікали, а потім сповістили читача, що культивувати саме футбол у цьому товаристві почали значно пізніше. І дійсно ми знаходимо підтвердження, що це "значно пізніше" датується аж **1914 роком**.

Але все ж читач в цих книгах нарешті знаходить інформацію про справжній перший матч у Полтаві на майданчику 2-ої гімназії між командами 1-ої та 2-ої гімназій. В книжці "Місце відліку – Павленки" вказано, що цей матч було проведено 1 жовтня 1910 року й навіть наведено сам документ, який заслуговує на увагу:

Підтвердження викладеного:

“В субботу, 1 октября, на площадке 2-й мужской гимназии состоялся матч между командами 1-й и 2-й мужской гимназиями. С каждой стороны команда состояла только из 10 игроков: недостаток объясняется нежеланием некоторых участников вести состязание на небольшой площадке 2-й гимназии, где, как говорится, и "курицы некуда выпустить". Интересное зрелище привлекло много учащихся местных учебных заведений и публики. Игра шла с оживлением и доставила большое удовольствие зрителям, награждавшим всякий раз победителей бурными аплодисментами. Команда второй гимназии сразу же вбила противнику два гола, но потом команда первой гимназии, освоившись с противником, удачно парировала.

Во второй "хавтайм" команда 2-й гимназии успела вбить еще один гол. В результате три "сухих" гола. Команда первой гимназии не только не сыгралась, но даже натренированы участники весьма плохо: каждый игрок ведет мяч только от себя и к тому же не знаком с терминами футбола, как, например: "генц", "корнер" и т.д., отчего и происходили частые недоразумения.

Итак, **команда второй гимназии** может признать себя лучшей в Полтаве, **победив команду кадетского корпуса на Огневом поле 8 сентября**, и команду первой гимназии, 1 октября.

Команда же реального училища, сознавая свою слабость, отказалась участвовать в состязании. Команда второй гимназии играла в следующем составе:

Голкипер – Сахновский, беки – Пономарев, Ляхович, хавбеки – Бутович, Козельский, Войткевич, форварды – Стеблин, Стеблин-Каменский, Троицкий, Кузнецов, Третьяков.

Анри Т."

(Газета "Полтавский голос" – Полтава. №1262 від 4.10.1911 р.)

Зверніть, будь ласка, увагу – стверджується, що матч було проведено 1 жовтня **1910 року**, а інформація про нього наведена з газети за 4 жовтня **1911 року**. Що це?

Та зараз відкинемо усі вищевказані потуги тих, хто за методикою радянських часів, хотів створити історію або під себе, або під багатенького замовника. Це в них не вийде. Не ті часи. Брехня завжди впливе й створювачі міфів і легенд громадськістю обов'язково будуть засуджені. А щодо справжньої дати народження футболу в Полтаві, то вона останнім і нажаль єдиним знайденим і наведеним вище документом чітко визначена – це **21** (8 за старим стилем) **вересня 1911 року**, коли тут **в рамках першого змагання серед 4-х футбольних команд міста на "Огневом поле" був проведений перший матч міста між командами 2-ої гімназії та Кадетського корпусу**

Навіть відомий в більш-менш вірогідному вигляді склад переможця – команди 2-ої гімназії: Сахновський – Пономарьов, Ляхович – Бутович, Козельський, Воцкевич – Стеблін, Стеблін-Каменський, Троїцький, Кузнецов, Третяков.

А якщо піти ще далі, то перший міжміський матч в Полтаві було проведено 30 липня 1912 року - на кінно-ярмарковому майдані команда "Олимпия" Полтава зустрічалася з 1-ою Рижовською учнівською дачною командою з сусідської Харківської губернії (1:1). Вже 1914 року було створено збірну міста Полтава, яка свій перший матч провела 26 травня цього року на Сінній площі проти харківської команди "Унитас" і перемогла (4:1).

* * *

Фальсифікація дати народження футболу Полтави було нічим іншим, як ланцюгом спроб одурманити шанувальників футболу міста – може вони повірять у цю нісенітницю і не будуть вимагати документального підтвердження цих брехливих фактів. І що ви думаєте – багато з них "проковтнули" і навіть "не закашлялися". На тлі невщухаючих в ті часи суперечок і дискусій між Львовом і Одесою за першість в футболі України, Полтава тишком-нишком вирішила забезпечити собі майже третє місце в історії футболу нашої держави, в усякому разі обігнати не тільки Київ та Харків, а ще й інші більш промислово розвинуті міста. Та не було в Полтаві тоді іноземців, що могли грати в цю гру й навчити неї мешканців цього міста. Тому видумали якихось студентів з одразу двох столиць імперії (бо з однієї їх аж 22 особи не набралось б), притягнули за вуха до святкування ювілею Полтавської битви, знайшли все ж і викладача-іноземця й без усяких роздумів зробили його батьком футболу Полтави. Ось так у нас це робиться, ось так продовжують створюватися легенди за прикладом радянських часів. І усім на все це наплювати, бо чим раніше хтось визначив дату народження – тим краще, звісно, для громадськості міста. А де ж справжні місцеві історики футболу. Впевнений, що вони є, але ж вони... промовчали.

Та й 100-річний ювілей 2009 року все ж таки відсвяткували, і проти цього ніхто не заперечував, навіть ФФУ надсилала поздоровлення. До того ж ще й успіхи "Ворскли" (володарі Кубка України сезону 2008/09 років) були досить доречні для проголошення такого всенародного свята. Та пробачте, фахівців футболу цим не заманити. І вони ніколи не погодяться з фальсифікацією історії, бо вони вірять тільки документам. Досить вже гратися в словоблуддя.

І ще два слова, щодо самого святкування 100-річчя футболу Полтави. А чи може хтось пояснити, чому владні структури в цьому місті святкували цей ювілей 8 жовтня? Якщо вже було бажання за сфальсифікованою датою, то тоді це липень, а не жовтень. А може хтось пояснить чому київське "Динамо" продовжує святкувати дату свого народження у листопаді кожного року, хоча вже майже 10 років достеменно відома усім дата народження цього клубу – 11 травня 1927 року. Щось все ж у нас дивно коїться. Або скоріш за все деяким можновладцям до біса якась там історія, бо вони звикли вже з будь чого лише щоким надувають для порядку. Чи не так?

Анатолій Коломієць

У наведених ілюстраціях усіх без виключення гарних книжок щодо історії футболу в Полтаві немає жодного документального підтвердження щодо дати його народження саме 1909 року.

Чи знаєте Ви хто такий Олексій Дмитрович Бутовський ?

Не знаєте? То не переживайте, я теж про цього дійсно видатного чоловіка взнав зовсім недавно, коли мені вже було за 70. Якось спочатку зніжковів, але потім, коли познайомився з його біографічними даними, то одразу заспокоївся – ця людина до футболу практично не мала ніякого відношення. Тому й я про нього нічого не знав і більшість з вас не знає.

Я на його портрет натрапив переглядаючи саме одну з тих чудово виданих книжок, про які мова велася у попередньому моєму нарисі, у альбомі "100 років полтавському футболу (1909-2009)". Коли я його переглядав, то побачив на одній з перших сторінок фото цього колоритного військового. Крім підпису під цим фото, що це О.Д.Бутовський, я знайшов, що цей генерал був уродженцем Лубенщини та членом першого Міжнародного олімпійського комітету (МОК). Чого його приплели до зародження футболу в Полтаві, там не було жодного слова. Звісно, це мене спочатку обурило, але, звичайно ще більше заінтригувало. Потім я згадав, що чув як стадіон "Ворскла" в Полтаві з деяких часів начебто почав носити ім'я якогось Бутовського й до того ж біля цього стадіону було встановлено ще й пам'ятник цій людині. Одразу ж в побудках промайнула надія, що може після відсвяткування надуманого й сфальсифікованого 100-річчя футболу Полтави щось істориками місцевого футболу було знайдено новеньке, що пролле істину в цьому питанні.

Знайти інформацію про Олексія Дмитровича Бутовського в Інтернеті виявилось зовсім неважко. Одразу ж у "Вікіпедії" я отримав повну й всебічну інформацію щодо цієї визначної особистості. І перше, що мене вразило – це те, що він був українцем і народився дійсно біля міста Лубни що на Полтавщині. Глянув на мапу – якраз посередині між Києвом і Полтавою, й до того ж Лубенський повіт входив спочатку до Київського намісництва, а вже в ХІХ сторіччі був переведений до Полтавської губернії. Це я до того, що може й в Києві є потреба вшанування цієї непересічної особистості.

Але не буду тягнути й спочатку вкажу, що О.Д.Бутовський дійсно був серед членів першого Міжнародного олімпійського комітету (МОК) у 1894-90 роках, саме через це був активним учасником і організатором Перших Олімпійських ігор сучасності, приятелював з самим П'єром де Кубертенем, а до того ще й був... генерал-лейтенантом Російської імперії.

Майже скрізь вказано, що в МОКу він представляв Російську імперію, але це зовсім не так, бо до першого складу цієї Організації її засновник П'єр де Кубертен залучив не представників країн, а найкращих в світі спеціалістів з фізкультури й спорту, своїх однодумців і товаришів.

Вважаю, що вже настав час ознайомитися з повною біографією цієї людини:

Бутовський Олексій Дмитрович - генерал Російської імператорської армії, вчений, педагог і спортивний діяч, один з засновників і перших членів Міжнародного олімпійського комітету (МОК).

Народився 9 (21) червня 1938 р. в селищі П'ятигорці Лубенського (потім Кременчуцького) повіту Полтавської губернії в незаможній родині потомствених дворян - українських поміщиків - помер 25 лютого 1917 р. в м. Петрограді (похований на Новодевичьєм цвинтарі).

Дитячі роки його пройшли на Полтавщині в родовому маєтку батька - Дмитра Петровича в Пелеховщині - селі Лохвицького повіту. Після закінчення загальних класів пансіонату в Полтаві, Петровсько-Полтавського кадетського корпусу та спецкласів інженерного відділення Костянтинівського артилерійського училища він 1956 р. з унтер-офіцерів після проходження військової практики в Дворянському полку в Санкт-Петербурзі отримав звання прапорщика (у 18 років) в лейб-гвардії Павлівському полку, з відрядженням 1856 р. до Миколаївської інженерної академії (на теоретичне відділення). Але деякий час служив у військах, приймав участь у бойових діях під час воєнної кампанії в Польщі (1863 г.) і за проявлену там хоробрість був нагороджений першою державною нагородою - орденом Святої Анни 4-го ступеню. Потім він повернувся до свого рідного Петровсько-Полтавського

кадетського корпусу, як викладач курсу фортифікації, а потім фізичної підготовки. У 1964-65 рр. він знову в військах, де в званні штабс-капітана командував ротою, після чого знову повертається до педагогічної діяльності, з якою надалі був пов'язаний понад 50 років.

Після трирічної праці в кадетському корпусі він 1861 р. був відряджений спочатку до лейб-гвардії Петровського полку, потім з 1871 р. переїхав до Санкт-Петербургу, де спочатку був вихователем у військовій гімназії, а потім у Головному управлінні військових навчальних закладів та в Олександрівському кадетському корпусі, де викладав теоретичний курс з історії мистецтв, живопису, історії фізичної культури й одночасно проводив практичні заняття з фехтування, стрільби, гімнастики та рухливих ігор. У цей період Бутовський починає створення й публікацію своїх напрацювань, присвячених усіляким аспектам фізичного виховання у військах і воєнних навчальних закладах - кадетських корпусах. Ці розробки Бутовського в тих чи інших формах були запроваджені в практику в різних воєнних навчальних закладах Російської імперії.

У 1880-90-ті роки у званні полковника за дорученням воєнного відомства Російської імперії Олексій Дмитрович неодноразово перебував у Європі, де вивчав викладання гімнастичних дисциплін у передових навчальних закладах Швеції, Данії, Німеччини, Бельгії, Англії та Франції й таким чином став спеціалістом освіти в сфері фізичної культури. Знайомству з закордонним досвідом і налагодженню особистих контактів з спеціалістами в багатьох країнах в значній мірі сприяло й те, що він добре володів декількома іноземними мовами, завдяки чому мав змогу вільно спілкуватися з колегами.

1888 р. він був призначений членом комісії при Міністерстві освіти щодо розробки питання викладання військової гімнастики в громадських учбових закладах. З 1990 р. він вже запроваджує курси з підготовки спеціалістів у сфері фізичного виховання, читає лекції з історії, теорії та методики фізвиховання.

1892 р. в чині генерал-майора під час свого перебування у Франції він знайомиться з бароном П'єром де Кубертеном. Завдяки спільним поглядам на спорт та його місце в системі виховання й освіти молоді, вони підтримують один одного щодо ідеї відродження проведення Олімпійських ігор сучасності. А вже 1894 р. О.Д.Бутовський саме П'єром де Кубертеном особисто запрошується на Міжнародний Атлетичний конгрес до Парижу. І навіть не дивлячись на те, що обставини не дозволяють йому бути присутнім на цьому конгресі, він все одне потрапляє до перших 13 членів Міжнародного Олімпійського комітету (МОК), обраних на цьому конгресі (як бачимо, мова про представництво його від Російської імперії не йшла, він був обраний виключно як спеціаліст в цій справі). А вже 1896 р. Олексій Дмитрович став свідком Перших Олімпійських Ігор й після повернення видав книгу "Афины весной 1896 года" (як відомо, в числі учасників цих змагань не було жодного представника Російської імперії). До того ж, усі спроби створити в імперії Російський олімпійський комітет не увінчалися успіхом й О.Д.Бутовський 1900 р. вимушений був залишити членство у складі МОКу.

Так вже сталося, що різноманітна й досить значна (не лише в національному, але й у міжнародному масштабі) плідна діяльність Бутовського в сферах фізичного виховання, спорту та олімпійського руху на протязі довгих років у Радянському Союзі замовчувалася офіційною історієграфією (були інколи зовсім виняткові й коротенькі спомини про нього). Це, виходячи з усього, пояснюється тим, що для партійно-державного керівництва СРСР і його ідеології дворянин за походженням й успішний воєнний діяч, генерал-лейтенант російської армії, який відрізнявся до того ж ще й успішною кар'єрою й численними нагородами та й ще який не мав жодних конфліктів з владою Російської імперії, був як класово, так і соціально далеким для комуністичного режиму в Радянському Союзі.

Адже за свої заслуги та за вислугу років генерал-лейтенант О.Д.Бутовський був нагороджений орденами Олександра Невського, Білого Орла, Святого Володимира III і IV ст., Святого Станіслава II ст. з Імперською Коронаю, Святої Анни I, II, III і IV ст., Командорским Хрестом грецького Ордена Спасителя тощо.

Він залишив понад 70 друкованих видань з фізичного виховання та його історії, щоправда більшість з них мала відношення до викладання цієї дисципліни у військових навчальних закладах.

В Україні лише 2006 р. при підтримці Національного олімпійського комітету України була видана в Києві (на українській мові) книга О.Д.Бутовського "Вибрані твори" (упорядники - В.В.Драга та М.Д.Зубалій), а потім 2009 р. повне зібрання творів О.Д.Бутовського "Эпистолярное наследие. Собрание починений" (у чотирьох томах), яке побачило світ у видавництві "Олимпийская література" Національного університету фізичного виховання та спорту України .

Пам'ятник О.Д.Бутовському
в Полтаві

З 22 червня 2008 р. ім'я О.Д.Бутовського почав носити стадіон "Ворскла" в Полтаві, перед входом до якого було встановлено монумент, в основі якого п'ять олімпійських кілець, а 4 липня 2008 р під час урочистостей до 170-річчя О.Д.Бутовського був встановлений ще й бюст цього видатного діяча.

До речі, в Росії в Санкт-Петербурзі ще 23 липня 1996 р. до відкриття III Ігор Доброї волі та ознаменування 100-річчя Міжнародного олімпійського комітету на головних сходах стадіону ім. С.М.Кірова були встановлені бронзові бюсти П'єру де Кубертену та О.Д.Бутовському. Але вони через деякий час опинилися на складі. Потім 6 квітня 1996 р. до сторіччя Олімпійського руху вони знову були встановлені біля стадіону. Та 2000 р. їх перенесли до приміщення адміністрації стадіону, а зараз вони у "запасниках" Національного державного Університету фізичної культури, спорту й здоров'я ім. П.Ф.Лесгафта у Санкт-Петербурзі. Треба відмітити, що заслуги О.Д.Бутовського в Росії завжди були принижені й затьмарені їхнім кумиром П.Ф.Лесгафтом,

з яким, до речі, у О.Бутовського були складні й натягнуті відносини через різний підхід до розуміння питань фізкультури й спорту, особливо при вихованні молодого підростаючого покоління. П.Ф.Лесгафт (на відміну від А.Д. Бутовського) у своїх працях негативно відносився до спорту взагалі, виступав проти застосування в процесі фізичного виховання будь-яких гімнастичних приладів й, до того ж, був проти використання фізичних вправ для рук, бо, як він вважав, вони призначені для виконання усілякої тонкої роботи.

Якби не членство О.Д.Бутовського в МОКУ, то про нього ніхто б і не споминав. А так при відзначенні П'єра де Кубертена чи Олімпійського руху завжди до цієї визначної постаті світового масштабу росіяни вимушені "пристібнути" когось з своїх, але крім О.Бутовського начебто й нема кого вшановувати. Навіть на одній з пам'ятних монет Росії у серії "Олимпийский век России" поряд с Кубертеном розмістили ще й Бутовського.

Щодо України, то тут на державному рівні ця постать нажаль майже нікому не відома. Але ж не треба забувати, що за тих часів серед заходів, які повинні були активно сприяти розвитку спорту в Російській імперії, тобто й на теренах нинішньої України, були прийняті рішення про проведення першої та другої Російських Олімпіад у Києві влітку 1913 р. та у Ризі 1914 р. тощо. І хоча ці та інші великі комплексні заходи проводилися вже без участі О.Д.Бутовського, однак не підлягає сумніву, що усі ініціативи щодо створення й розвитку олімпійського руху в Російській імперії та піднесення тут олімпійського спорту, були б просто неможливі без наявності того фундаменту, який був закладений піонером фізичного виховання та спорту, яким був Олексій Дмитрович Бутовський.

Я не в праві судити значимість його напрацювань в галузі фізкультури та спорту, але те, що до футболу він навряд чи якесь відношення має, то це вже точно. Викликає, звісно, подив до дій полтавських функціонерів від спорту, які мертво "вчепилися" в цього генерала, хоча він для України та й для розвитку самої Полтавщини не зробив жодного хоча б маленького кроку (історії такі його дії не відомі). А тільки за те, що він мав честь народитися на узбіччі цієї області та трохи ще й вчився у Полтаві, вважаю не заслуговує уваги, щоб визначати його ім'ям місцеві стадіони та встановлювати пам'ятники. А от на державному рівні він, безумовно, заслуговує поваги і визнання хоча б через те, що він за національністю був українцем. До того ж треба відмітити, що 2008 р., у зв'язку з 170-річчям з дня

народження О.Д.Бутовського, НОК України провів декілька наукових конференцій і творчих зустрічей, присвячених життю й діяльності великого співвітчизника.

Щоб бути точнішим, я зібрав дещо показове щодо відношення Олексія Дмитровича до футболу, бо, звісно, також не могло бути, щоб він взагалі не звертав увагу на цю гру.

Відомо, що в більшості кадетських корпусів рухомі ігри завжди підтримувалися. Ось і О.Д.Бутовський вказував, що в цих військових навчальних закладах головне завдання щодо організації таких ігор *"должно состоять в том, чтобы привлечь к ним воспитанников всех возрастов, сделать участие в игре общей потребностью, ввести эти упражнения в нравы заведений и поставить умелое отношение к играм делом личного самолюбия каждого мальчика и каждого юноши"*.

Знаходячись у відрядженнях в багатьох європейських країнах, звісно він, перебуваючи 1899 р. в Англії не міг не звернути увагу на прихильність мешканців цієї країни до гри у футбол, тому у своїй праці *"Воспитание и телесные упражнения в английских школах"*, виданої в Петрограді вже 1915 р., а також і в деяких інших своїх напрацюваннях він відмічав, що в цій країні у виховному режимі учнів навчальних закладів така велика рухома гра, як футбол, займала основне місце. Тут викладачі, побачивши, що старші школярі залюбки грають у цю простонародну гру, сприяли її розробці, при якій *"футбол стал применимым как здоровая школьная игра, дающая человеку бодрость и силу. Так была создана известная ныне игра в футбол по правилам Регби, и тем самым было положено начало упорядочению атлетических игр в английских школах"*.

О.Д.Бутовський відмічав, що одним з обов'язкових типових об'єктів англійської громадської школи є *"playgrounds"* – майданчик для гри у футбол. Він вказав причини, які визначають особливу роль футболу в житті англійських школярів: *"Во-первых, игра в английской школе есть чисто ученическое учреждение. Школа заботится о доставлении для этого всех удобств. Она покупает поля; дает время для игр; имеет в своих руках несколько призов. Но самая игра находится в руках учеников. Учителя могут принимать участие в игре и принимают, но дальше этого они не имеют никакого отношения к игре. Во время игры, хотя бы тут была в сборе вся школа, никакое должностное лицо не присутствует. Зрителем можно быть сколько угодно, но распоряжаться, вмешиваться — нельзя. Это не принято, да этого и не нужно. Игра является, таким образом, как бы противовесом учебному делу. Одно целиком находится в руках старших, другое — целиком в руках учеников"*.

Далі Бутовський продовжує: *"Во-вторых, эти игры ведутся не для одного только препровождения времени. С ними связаны серьезные корпоративные и личные интересы учеников. Каждая школа ежегодно состязается... в футбол с другими школами. Так, Гарроу ежегодно состязается в крикет с Итоном, в свою очередь, Итон имеет состязание с Винчестером и пр. Состязаются на переходящие призы, и обладание призом в течение года считается величайшим почетом. Кроме того, каждая школа имеет периодические состязания с университетскими спортивными кружками и с представителями различных "спортивных клубов"*.

Олексій Дмитрович пояснює, чому англійські ігри не приживаються в російських навчальних закладах: *"Английские школьники играют при таких условиях, какие наша школа не может дать своим воспитанникам. Эти условия совсем не отвечают нашим взглядам на воспитание... Надо также прибавить, что наши континентальные школы нигде не располагают такими обширными полями для игр, как английские общественные школы"*.

А наприкінці своєї праці А. Д. Бутовський узагальнює свої враження й робить висновок: *"...Английские школьники, играя в футбол... проводят в движении, на свежем воздухе, при всякой температуре, два-три, даже четыре часа в день. Это, без сомнения, закаляет их физически, приучает их к работе и в холодное, и в жаркое время и тем самым укрепляет их здоровье. Упражнений, равных по их гигиеническому значению, наши закрытые заведения не дают своим ученикам. Надо прибавить, что английские школьники играют в свои игры с неведомым у нас увлечением, и, хотя мы и считаем принцип состязания антипедагогическим, мы должны, однако, признать, что это увлечение является именно следствием серьезного состязательного характера английских игр и упражнений. Вместе с*

тем, едва ли можно серьезно отрицать, что всякая работа, поставленная в условия состязания, развивает очень ценные для жизни душевные качества: настойчивость, упорство в достижении цели, мужество, находчивость, уверенность в своих силах и умение ими пользоваться».

Нажаль після відвідання перших Олімпійських ігор сучасності в Греції у своїй книжці "Афины весной 1896 года" він жодного свого враження від показового матчу з футболу не висловив, тому вважати, що він був присутнім на цьому матчі, як вказують деякі видання, звісно недоцільно, бо підтвердження цьому немає.

Анатолій Коломієць

Гра в футбол кадетів. Початок XX ст..

Перші державні футбольні об'єднання на теренах сучасної України

Чергові реформи, проведені в середині XIX століття в сфері політичного життя Великої Британії, не обминули і футболу. Докорінні зміни були внесені не тільки в ідеологію гри, але й у форми розвитку футболу. Завдяки політизації британського футболу в англійській Асоціації настає час параду суверенітетів. Спочатку шотландці добилися 1873 року права на створення своєї незалежної асоціації, потім 1875 року валійці, а 1880 року відокремилася й Північна Ірландія. Цей процес з історичної точки зору був закономірний, а з позиції подальшого розвитку футболу – напевно все ж просто необхідний.

В Європі в ті часи існувало дві величезні імперії – Австро-Угорська й Російська. В першій без аналогічної британській структуризації футболу, звісно, обійтись було неможливо. По-перше, цього вимагали дві основні складові держави цієї імперії – Австрія та Угорщина, а по-друге, звісно, в першу чергу цього вимагали інші автономні утворення імперії – Чехія, Моравія і Сілезія, Коронний край Володимирії та Галичини. Але до них ставлення влади в Відні було однозначне – обмежена самостійність в рамках загального союзу. Щодо Російської імперії, то тут довгий час ніякого футбольного об'єднання не існувало, а коли воно нарешті було створене, то імперські амбіції "великоросів" навіть мови не давали вести щодо якихось там автономій. Єдине що призвело до спроби, й не більше, поділення союзу на північну й південну частини, бо цього вимагало проведення чемпіонату в межах величезної території імперії. А от у Королівстві Польському, яке входило до складу Російської імперії футбол здобув розвиток лише в декількох великих містах і про створення об'єднань клубів цих міст чи якогось їх союзу й мови не велося. Та й "великороси" ввели тут таку жорстку цензуру, що навіть більшість спортивних клубів офіційних статутів не мали, не кажучи вже про якісь регіональні товариства.

Створення Австрійського Футбольного Союзу

Щодо структуризації футболу в Австро-Угорській імперії, то вже після створення 1894 року Австрійського футбольного Союзу зі штаб-квартирою у Відні політика диктату, яку обрав цей союз щодо шляхів розвитку гри, стала основним гальмом масового розвитку футболу в середовищі держав цієї імперії. Першими проти диктату та надмірної концентрації влади виступили угорці та чехи, які 1901 року добилися дозволу й створили угорський і чеський футбольні союзи. До ідеї створення загально крайової незалежної футбольної організації в Галичині спортивна громадськість спочатку поставилася непевно й довгий час це питання на розгляд не виносилося.

Створення Всеросійського Футбольного Союзу

У зв'язку з бажанням Російської імперії прийняти участь в Олімпійських іграх 1912 року у Стокгольмі ще 25 лютого 1911 року в Санкт-Петербурзі було створено Російський олімпійський комітет (РОК), пройшли вибори керівництва й членів цього комітету. Почесним головою РОК був обраний генерал-ад'ютант барон Мейендорф, секретарем В.І.Срезневський (практично він очолював цей комітет). 7 червня 1911 року олімпійський комітет був затверджений урядом Російської імперії.

Перше, що було зроблено цим комітетом, - це затвердження 17 видів спорту, які підлягали культивуванню в Російській імперії, і серед них – "футбол".

Взагалі у Російській імперії думка про об'єднання футбольних ліг міст Російської імперії виникла у організаторів футболу Санкт-Петербургу та Москви у той час, коли, саме завдяки їх допомозі, почали з'являтися футбольні організації і в інших містах Російської імперії. Особливо гостро це питання було поставлене, коли в великих містах півдня Російської імперії – Одесі, Києві та Харкові були зроблені перші спроби переходу на організоване проведення змагань з футболу. Петербуржці й москвичі дуже добре знали, що на півдні значно більше можливостей для розвитку й вдосконалення футболу. Вони чудово розуміли, що навіть неорганізовані команди південних міст грають не гірше, ніж у північних столицях, і, звичайно, відчували, що якщо ці команди об'єднуються, то пальма першості в цій грі може безповоротно податися на південь.

Єдине, що їм залишалося робити, так це очолити керівництво усіма футбольними клубами Російської імперії, тобто об'єднати їх під керівництвом центрального органу. Рішення було слухне й сумнівам не підлягало саме тому, що так було зроблено в усіх цивілізованих країнах світу. В світі існував вже й центральний орган світового футболу - ФІФА (Міжнародна федерація футбольних асоціацій).

Московська Футбольна Ліга ще 5 квітня 1911 року запропонувала Санкт-Петербурзькій Футбол-Лізі розпочати перемовини про утворення Всеросійського Футбольного Союзу, й вони були проведені в Москві. 26 квітня на загальних зборах Санкт-Петербурзької Футбол-Ліги вже обговорювався проект статуту такого Союзу, а 10 травня проект статуту було затверджено загальними зборами Ліги північної столиці. 8 серпня цей статут було затверджено *"определением Московского Особого Городского по делам об обществах Присутствия"* і його було внесено до реєстру товариств. Організаційний комітет Всеросійського Футбольного Союзу одразу ж після цього розіслав свій статут до усіх російських спортивних організацій, які займалися футболом. Потрапив він і до Києва, і до Одеси, і до Харкова.

Однак у Російській імперії виникли складності щодо того, де ж розмістити апарат Всеросійського Футбольного Союзу – чи в Санкт-Петербурзі, чи в Москві? Особливо (і це було головним) усіх хвилювало питання: хто очолить цей Союз? Внутрішні чвари, як між столицями, так і між англійськими командами та місцевими командами в Санкт-Петербурзі, не просто було вгамувати й це вдалося зробити лише наприкінці 1911 року, коли після важких перемовин і взаємних поступок організатори футболу в двох столицях імперії нарешті поділили портфелі.

І змогли вони домовитися тільки по височайшому негласному велінню царя-батюшки, а не за власною ініціативою. Бо наступний 1912 рік був роком Олімпійських ігор у Стокгольмі (Швеція) й вже було вирішено, що Російська імперія буде учасником цих всесвітніх спортивних змагань. Дуже хотілось прийняти участь і у футбольному турнірі Олімпіади, а для цього потрібно було вступити до ФІФА, тобто спочатку створити в державі футбольну асоціацію. Ось що, як виявилось "примирило" амбітних росіян. А нам ще й зараз "старший брат" локшину на вуха навішує про благі наміри, які раптом виникли у столичних чиновників, запросити пограти у футбол і "хохлів" з Малоросії.

6 (19) січня 1912 року відбулися установчі збори **Всеросійського Футбольного Союзу (ВФС)** у Петербурзі у ресторані "Вена". Президія зборів мала офіційні заявки-клопотання на вступ до Союзу крім Москви та Петербурга ще Київської та Одеської Футбольних Ліг, а також Севастопольського Кружка Любителів Спорту. Але цікавий протокол цього *"1-го общего собрания"*, з якого видно, що на зборах були присутні лише представники Московської Футбольної Ліги та Санкт-Петербурзької Футбол-Ліги. Головою ВФС було обрано петербуржця А.Д.Макферсона, а до правління ВФС були обрані тільки петербуржці та москвичі. Заради справедливості потрібно відмітити, що одним з кандидатів до членів правління якимось чудом потрапив одесит П.І.Патрон. І все. Киян же родоначальники й законодавці російського футболу взагалі не бажали бачити. І це, звичайно, не могло їх не образити, й саме тому їх подальші відносини були, м'яко кажучи, зіпсовані.

До речі, Російський Футбольний Союз на протязі 1912 року поповнився ще трьома членами, два з яких були з України – Харківською Футбольною Лігою та Миколаївським Спортивним Клубом.

Цього ж року 17 (30) червня на засіданні виконкому ФІФА у Стокгольмі Російська імперія була прийнята до постійних членів цієї всесвітньої організації, що, до речі, надало можливість збірній Російської імперії з футболу дебютувати на Олімпійських іграх у Стокгольмі 1912 року.

Вирішення поточних питань у Всеросійському Футбольному Союзі

20 січня 1913 року в Санкт-Петербурзі були проведені 2-гі загальні збори Всеросійського Футбольного Союзу. Крім петербуржців і москвичів на цей раз на зборах були присутні представники Харківської Футбольної Ліги. Киян знову не запросили, а можливо вони просто не захотіли бути присутніми.

По-перше, на цих зборах було вирішено другий чемпіонат Російської імперії розпочати з проведення попередніх змагань по чотирьом зонам, а саме:

I зона – Москва, Санкт-Петербург, Твер і Богородськ;

II зона – Прибалтійський край;

III зона – Привісленський край (10 губерній Царства Польського);

IV зона – Південь Росії (Київ, Миколаїв, Одеса, Севастополь, Харків, Херсон, Юзівка та Ростов-на-Дону).

Переможці цих зон повинні були прийняти участь у фінальних іграх у Києві під час проведення I-ї Російської Олімпіади 1913 року в серпні на протязі декількох днів. Однак це рішення було прийняте без погодження з містами Прибалтики та Польщі, а там, звичайно, сприйняли це як звичайний натиск зі сторони імперської Росії й одразу приклали усі сили, щоб зірвати такі змагання.

По-друге, на цих зборах були вирішені й інші питання. Наприклад, було запропоновано вирішити питання носіння чемпіонам Російської імперії почесних наруканних знаків – перших "нагород" чемпіонів та розробити ці знаки. Також Харківська Ліга добилася для своїх членів дозволу на один рік грати с "дикими" неорганізованими командами. Була розглянута пропозиція Одеської Футбольної Ліги запровадити першість Півдня Росії, й з цього прийнято рішення доручити Харківській Футбольній Лізі провести перемовини з південними клубами на проведення цієї першості в 1913 році. Також цього року кандидатами в члени Союзу були зареєстровані – "Юзовское Спортивное Общество" та "Кружок Любителей Спорта" з Ростова-на-Дону.

По-третє, були проведені зміни й у Правлінні Союзу: замість одесита П.А.Патрона членом правління обрали харків'янина **М.О.Арефьєва**, а кандидатом у члени правління був обраний киянин **О.П.Вешке**.

Також постановою правління ВФС був затверджений "*нормальный устав для футбольных обществ*" і прийняті, в якості офіційних, правила гри в футбол, видані з примітками та поясненнями Санкт-Петербурзькою Футбол-Лігою.

1913 року Російський Олімпійський Комітет надав перелік клубів і товариств, які існували в Російській імперії, в якому значилося 445 спортивних організацій. Однак головнаглядаючого за фізичним розвитком населення Російської імперії генерала Воєйкова цей перелік не задовольнив, і він звернувся до Міністерства внутрішніх справ з проханням допомогти уточнити його. Кому, як не поліції, це було тоді по силам. До їх обов'язків входило ведення обліку всіх громадських організацій, зібрань і груп. Однак новий перелік з'явився лише через два роки.

1914 року ще до чергових перевиборів у Всеросійському Футбольному Союзі (ВФС) його перший голова А.Д.Макферсон, посилаючись на зайнятість, склав з себе повноваження. Питання щодо його спадкоємця підштовхнуло міські ліги двох столиць імперії до закулісних переговорів, де ставилася лише одна мета – недопущення на ключові посади в ВФС

представників периферійних ліг. Їм вдалося найти порозуміння й визначити свій єдиний варіант складу Комітету Союзу.

Однак на виборах, які проходили 7 квітня в Харкові, москвичі відступили від досягнутих раніше домовленостей і заволоділи більшим числом портфелів. А ще й в доповнення до цього, нарешті до складу Комітету увійшли представники Києва, Одеси та Орехова. Домінуюча роль північної столиці була втрачена, що викликало бурю обурення у петербуржців. Головою ВФС було обрано москвича Р.Ф.Фульда. До речі, на цьому засіданні в члени ВФС крім "Николаевского спортивного клуба" було прийнято ще й миколаївський "Спортивный клуб "Унион", бо до цього часу в цьому місті футбольну лігу так ще й не створили.

Остаточо була визнана й програма діяльності ВФС. Першість Російської імперії було вирішено провести між двома регіонами – північним і південним. Розіграш першості на півдні було доручено "Южно-Русскому отделу" ВФС.

До 1915 року Всеросійський Футбольний Союз вже об'єднував футбольні організації з 33 міст, у складі яких було зареєстровано 155 команд (понад 7 000 футболістів). Серед них були й міста півдня імперії – Харків (16 клубів і осередків), Одеса та Київ (по 8), Миколаїв (2)... Звичайно, ці "досягнення" були настільки мізерні у порівнянні з іншими країнами, що входили до ФІФА, що казати про якийсь прогрес можна було з великим припущенням. Особливо, коли враховувати що гравці достатньо високого класу з'являлися тільки в деяких містах. Це був один з найгірших показників у Європі.

1 січня 1915 року з'явився новий перелік клубів і товариств, які існували в Російській імперії. У ньому було вже 1266 спортивних організацій (щоправда, з урахуванням і мисливських) у 332 містах і населених пунктах імперії. Значне місце в цьому переліку займали українські спорторганізації півдня Російської імперії.

22 жовтня 1916 року відбулись п'яті щорічні загальні збори Всеросійського Футбольного Союзу, на цей раз у приміщенні Московського Олімпійського Комітету. На них були присутні представники Москви, Петрограду, Харкова, Ржева, Зубцова, Орехово-Зуєва та Коломни, тобто тільки одного міста з півдня імперії. На порядку денному стояло питання змін статуту ВФС у зв'язку з необхідністю збільшення числа членів Союзу – створенням так званих "підсоюзів", які б об'єднували декілька міських ліг. Ця пропозиція була підтримана й було прийняте рішення переробити статут ВФС.

Також зборами представників членів ВФС було прийняте рішення щодо відмови проведення чемпіонату Російської імперії 1916 року знову ж у зв'язку з знаходженням держави у стані війни. Були проведені чергові вибори Комітету Союзу. За їх результатами головою Союзу було обрано петроградця Г.А.Дюпперона. Цікаво, що з боку футбольних ліг Малоросії ніхто до складу комітету не увійшов. Харківського представника Д.Гілеспі обрали лише кандидатом у члени Комітету Союзу.

Ось такий стан справ у керівництві футболу був на державному рівні в ті часи. Але не за горами вже були й часи ще більш сумні й незворотні. На порозі був 1917 рік.

Анатолій Коломієць

Провісники Федерації футболу України

Трохи дивно, але органи, які об'єднували футбольні команди при різних спортивних організаціях чи футбольні ліги міст на теренах сучасної України були створені практично одночасно як на заході, так і на сході.

Як вже відмічалось в минулому нарисі в Австрійському футбольному Союзі (OFV – Österreichischer Fussballverband) проти диктату та надмірної концентрації влади спортивна громадськість Галичини виступила значно пізніше угорців та чехів, у яких вже 1901 р. існували свої більш-менш незалежні футбольні союзи. Питання створення своєї загально крайової незалежної футбольної організації в Галичині довгий час на розгляд взагалі не виносилося.

В східних українських землях теж лише після висновків, які були зроблені після проведення перших двох чемпіонатів Російської імперії, постало нарешті питання створення окремого керівного органу на Півдні (тобто в Україні або, якщо когось це не задовольняє, то в Малоросії та Новоросії), а саме Південно-Російського відділення Всеросійського Футбольного Союзу (ВФС).

Розглянемо шляхи створення або в деякій мірі спроби створення цих організацій, незалежних – як цього бажала громадськість цих територій, але під постійним пильним контролем з боку державних структур обох імперій, як того бажали їх футбольні союзи. .

Створення Футбольного союзу Галичини в Австро-Угорській імперії

Герб Галичини

В Галичині тільки наприкінці 1910 р., завдяки відчутному прогресу угорського та чеського футболу, визріла нагальна необхідність відокремлення від Австрійського Футбольного Союзу (OFV) та встановлення автономності управління футболом.

Ще одна причина відокремлення – це заборона з боку Відня проведення міжміських матчів з клубами, які не входили до цього союзу, а безпосередньо входили до існуючого тоді УІФА (UIFA – Union International Football Association) з центом в Парижі. Членами УІФА мали можливість стати клуби за національними, а не державними ознаками, як це, до речі, практикувала й ФІФА, до якої, як приклад, Австрія й Угорщина (головні складові Австро-Угорської імперії) входили самостійно, кожна окремо.

До того ж львівські "Чарні" в цей час встановили дружні контакти й провели декілька матчів з чеськими клубами й через це отримали попередження від Австрійського футбольного союзу. Але "Чарні" не погодились з претензіями до них й вже наприкінці 1910 р. вибули з цього союзу. До того ж і краківська "Вісла" не захотіла ставати членом OFV через свої дружні відносини з шотландським ФК Абердін і за прикладом чеських клубів 20 грудня подала заявку на вступ до УІФА.

Все це сприяло тому, що в Кракові поляки за ініціативою "Вісли" 1910 р. спробували заснувати Польський Футбольний Союз (ZPPN – Związek Polski Piłki Nożnej), до якого крім багатьох краківських клубів (крім "Краковії" – члена OFV) забажали вступити й львівські "Чарні". 25 червня 1911 р. на установчих зборах поляки все ж створили цей союз. Мало того, серед учасників розіграшу першості Галичини, яку планувалося зорганізувати, по II-му класу була навіть єврейська "Гасмоней" Львів. Але все це були поки що лише наміри. Офіційні документи ще тільки розроблялися й до влади на затвердження не надходили. А влада випередила організаторів – заборонила й розпустила цей союз.

А коли ще й стало відомо, що львівська "Погонь" не бажає покидати OFV, то "Вісла", як кажуть, "плюнула" на всі свої наміри й вже в липні 1911 р. подалася до австрійського союзу, одразу отримав право грати з командами – його членами.

Але тут за справу, яку розпочала саме "Вісла", раптом узялася "Краковія". 25 червня 1911 р. з ініціативи її президента Станіслава Коперницького в Львові відбулися збори представників львівських клубів "Чарні" і "Погоні" та краківських клубів "Краковія" і РКС

(Робітничого клубу Спортового). На зборах було створено організаційний комітет на чолі з С.Коперніцьким, а також було прийнято для розгляду проект статуту цього Союзу. Одним з чинників, що дозволили б утворення Футбольного Союзу Галичини, було забезпечення входження цього Союзу під владу Австрійського Футбольного Союзу.

Шлях утворення Футбольного Союзу Галичини було знайдено завдяки існуючій статті в статуті Австрійського Футбольного Союзу, яка дозволяла його членами бути не лише клубам, а й крайовим союзам, до яких входили певні клуби. І такі крайові союзи отримували певну автономію. Тому 3 вересня 1911 р. вже в Кракові були проведені чергові збори польських клубів Галичини. Вони обговорили й відпрацювали статут нової самостійної організації, яка на автономних засадах була під владою Австрійського Футбольного Союзу, а саме - Футбольного Союзу Галичини. Усі польські видання за часів від отримання незалежності Польщі й донині іменують це об'єднання все тим же Польським Футбольним Союзом, бо в статуті була вказана назва цього союзу "**Польський Футбольний Союз у Кракові**". А от сучасні українські видання публікують назву цього об'єднання як загальнокрайовий Футбольний Союз Галичини. Хто правий в цьому питанні мабуть й не настільки важливо. До речі, Львівський окружний футбольний союз (ЛОЗПН – Львівський окружний зв'язок пільки ножней) було створено лише на початку 1920 року, вже після створення 1919 р. Футбольного союзу Польщі (ПЗПН).

А тоді, прийнятий на зборах статут, було направлено 13 грудня 1911 р. до С.К.Намісництва у Львові з проханням про реєстрацію. А 23 грудня він був таки затверджений. Треба одразу відмітити, що в §4 цього статуту чітко відмічено, що членом союзу може бути не тільки те польське спортивне товариство з Галичини, яке належить до Австрійського Футбольного Союзу (штатні члени), але й інше, яке визнає цей статут (позаштатні члени). До того ж у §1 вказано, що місцем дислокації центральних органів управління союзу є місто, в якому мешкає президент союзу.

Так от, саме **3 вересня 1911 року** все ж таки потрібно вважати датою створення союзу польських команд, але у вигляді **загальнокрайового Футбольного Союзу Галичини**, бо тільки на таку назву була нарешті отримана згода Австрійського Футбольного Союзу (OFV) щодо **самоврядного управління футболом** у Галичині **в межах OFV**. Футбольний Союз Галичини став автономним членом Австрійського Футбольного Союзу.

В цей час в Австро-Угорській імперії було два самостійних футбольних об'єднання – Австрійський та Угорський Футбольні Союзи, які входили до ФІФА. Крім того, до складу Австрійського Футбольного Союзу на тих же правах автономії, що й Футбольний Союз Галичини, також входили Нижньо-Австрійський Футбольний Союз, Німецький Футбольний Союз у Чехії та Моравсько-Сілезький Футбольний Союз. Усі клуби цих союзів були членами Австрійського Футбольного Союзу. Треба чітко зазначити, що жодна з команд - членів OFV не мала права грати з командами, які не були членами Австрійського чи Угорського Футбольних Союзів. Прикладом повної залежності створеного в Галичині союзу від центрального OFV є те, що 1912 р. він змушений був виключити з своїх лав 1.ЛКС "Чарні" Львів за наказом австрійців через участь цієї львівської команди у двох матчах з чеським клубом "Спарта" Прага, котрий не належав до OFV .

Центральні органи Футбольного Союзу Галичини спочатку були розміщені в Кракові, бо першим президентом цього союзу було офіційно обрано на зборах 21 січня в Кракові професора Людвіка Желенського (Ludwik Zelenski) з цього міста. Віце-президентом став львів'янин **Людвік Хрістелбауер**, а серед членів правління союзу були також львів'яни **Казімеж Гемерлінг** і **Олександр Літвінович** та краків'яни Антоні Янушевський, Вл. Розтворовський, Здіслав Яхімецький, Станіслав Коперніцький і КЛізмівський. Була обрана й ревізійна комісія союзу. Заміна Станіслава Коперніцького на посаді президента сталася через те, що його ще до цього Австрійський Футбольний Союз обрав своїм віце-президентом й одразу направив, як свого почесного делегата, на Конгрес ФІФА до Дрездена. До речі, статутом Футбольного Союзу Галичини серед окреслених першочергових завдань було й створення суддівської групи для проведення змагань.

Першими членами цього Футбольного Союзу Галичини стали п'ять спортивних клубів – три краківських і два львівських – ЛСК "Погонь" та 1.ЛКС "Чарні", а ЛКС "Лехія"

увійшов до союзу вже 1912 року. Саме вони й стали учасниками першого чемпіонату Галичини 1912 року по I-му класу, який Австрійським Футбольним Союзом через несвоєчасну подачу заявок його учасників було визнано таким, що не відбувся. Після цього таке ж рішення 1 вересня прийняв Відділ ігор Футбольного Союзу Галичини щодо проведених змагань по I-му класу чемпіонату. Та, як не кажіть, але все ж деякі матчі цього незакінченого чемпіонату були проведені й списувати їх непотрібно.

Другий чемпіонат Галичини було проведено 1913 р. й він став першим офіційним чемпіонатом цього регіону Австро-Угорської імперії.

15 лютого 1913 р. на загальних зборах представників усіх членів союзу президентом Футбольного Союзу Галичини було обрано львів'янина **Людвіка Хрїстелбауера** (Ludwik Christelbauer), відомого архітектора, автора проектів стадіонів у Львові ("Чарні"), Лодзі (ЛКС), Кракові ("Вісла") та Варшаві ("Полонія"). Згідно зі статутом штаб-квартиру союзу перемістили в місто мешкання президента. Віце-президентами були обрані З.Яхімецький (Z.Jachimecki) і Б.Ласковніцький (B.Laskownicki), членами правління - М.Якубовський, А.Літвінович, М.Орлович, Ю.Стоєгер і В.Уміховіч; а делегатами клубів були Б.Бржежина ("Вісла" Краків), Г.Ландау ("Чарні" Львів) і А.Шітман ("Погонь" Львів). Дисциплінарну комісію очолив Ю.Стоєгер, а спортивну комісію - Б.Бржежина та Л.Дудрик. Саме це правління й організувало проведення другого офіційного чемпіонату Галичини 1914 року, який нажаль не був закінчений з причини початку першої світової війни.

1913 р. при Футбольному Союзі Галичини була створена Колегія суддів. Першим президентом цієї колегії був обраний Орест Джулинський, секретарем – Тадеуш Дудрик. До складу правління цієї колегії увійшли Ю.Гіпп, Умінович та Максиміліан Дудрик, а також як член екзаменаційної комісії та делегат Австрійського Футбольного Союзу відомий суддя Гуго Мейзл.

Нажаль, до Футбольного Союзу Галичини входили тільки польські спортивні клуби, а українські та єврейські входили безпосередньо до Австрійського Футбольного Союзу.

Якщо в чемпіонаті 1912 р. грали лише львівські та краківські команди, то вже з 1913 р. до Футбольного Союзу Галичини увійшло багато спортклубів та осередків з інших міст Галичини. У чемпіонаті цього року приймало участь 17 клубів, чотири з яких грали у I-му класі, а десять у II-му класі, який було поділено на групи 2-А (8 команд) та 2-В (9 команд). А от з наступного року мали намір прийняти участь вже аж 24 команди, чотири з яких грали б у I-му класі, а двадцять виборювали б честь грати у II-му класі, який було поділено на групи 2-А (4 команди) та 2-В (5 команд). До того ж, до 7 команд, які не пройшли кваліфікацію, з додаванням резервних і других кращих 4-х команд Львова створили 3-й клас з 11 команд. Та, нажаль, цей чемпіонат через початок першої світової війни залишився незавершеним.

Спроби створення Південно-Російської Футбольної Ліги в Російській імперії

Висновки, які були зроблені після проведення першого чемпіонату Російської імперії, свідчили про те, що коли навіть при п'яти учасниках виникали великі проблеми з організації чемпіонату, то при збільшенні числа учасників потрібно було вживати якісь заходи. І при подачі заявок на участь у II чемпіонаті Російської імперії вже команд 13 міст Всеросійський Футбольний Союз (ВФС) одразу приймає рішення про створення двох зон – північної та південної.

Як про це вже писалося в одному з попередніх нарисів, проведення першості Півдня Російської імперії 1913 р. було доручено Харківській Футбольній Лізі. Але те що сталося під її безпосереднім керівництвом і що призвело до анулювання результатів чемпіонату, не могло задовольняти керівників ВФС. До того ж число міст які бажали стати учасниками вже III чемпіонату 1914 р. саме на Півдні значно збільшилося – намічалось 12 команд. Тому у ВФС при зміні його керівництва замислилися щодо створення окремого керівного органу на Півдні, а саме Південно-Російського відділення ВФС. Саме на цей керівний орган покладалося проведення першості Півдня Російської імперії, як попереднього етапу третього чемпіонату Російської імперії. Це рішення було прийняте на черговому з'їзді ВФС

наприкінці 1913 р. А центром дислокації цього відділення ВФС все ж залишили Харків. До речі, ВФС відмінив квоту на іноземних футболістів у чемпіонаті Російської імперії, вимагаючи, щоб вони були "постоянными жителями" тієї чи іншої місцевості.

Але в більшості великих українських міст рішення про створення окремого керівного органу на Півдні імперії одразу було сприйняте, як дозвіл на створення самостійної "Южно-Русской футбольной лиги". Одразу ж представники футбольних організацій з більшості тих українських міст, де вони були створені, зібралися **19 січня 1914 р.** у Києві. На цих зборах були присутні: від Харківської Футбольної Ліги - М.О.Арефьев, від Одеської Футбольної Ліги – Д.Д.Герд, від Херсонського спортивного гуртка М.О.Ходушин та від Київської Футбольної Ліги - М.О.Тананаев, В.Ф.Вітачек, Д.Х.Френк, В.Б.Оттен, В.В.Камінський і представник Всеросійського Футбольного Союзу А.П.Вешке.

На зборах було визначено, що ті змагання, які вже два роки проходили серед збірних міст Російської імперії, проводилися вкрай безглуздо і навіть збірна команда Києва обидва рази не приймала в них участі. Тому дуже важливо для успішного розвитку футболу на півдні Російської імперії створити Південно-Російську Футбольну Лігу, яка повинна мати своїх представників у ВФС та буде користуватися значною самостійністю у вирішенні питань спортивного життя півдня Російської імперії, а саме у районах Київської, Полтавської, Херсонської і Таврійської губерній та області Війська Донського. До обов'язків Ліги повинно було увійти проведення розіграшу першості півдня, міжміських і міжнародних зустрічей, створення своєї Колегії суддів, визначення збірної команди півдня та залучення до змагань іноземних команд.

Підтвердження викладено:

Южно русская футбольная лига.

"Только что закончился съезд представителей южно-русских футбольных организаций, на котором решено было образовать на юге России самостоятельную южную русскую футбольную лигу. Последняя, имея своих представителей во всероссийском футбольном союзе, будет пользоваться значительной самостоятельностью во всем, что касается спортивной жизни юга России. Юг будет самостоятельно устраивать международные матчи и в самом непродолжительном времени учредит коллегию судей. Район деятельности южно-русской лиги составляют: Херсонская, Киевская, Полтавская и Таврическая губернии и область Войска Донского".

“Родной Край” (Херсон) №537 за 28.01.1914 р.

Спортъ

"Необходимость в образовании отдела Всероссийского футбольного союза, на попечении котораго находился бы юг России, давно уже назрела.

Всероссийский футбольный союз перегружен работой и не в состоянии с должным вниманием относиться в быстро прогрессирующему югу.

Общее мнение резюмируется в следующем: Всер. футб. союз перегружен работой, дальность расстояния отделяющего север от юга, делает невозможным всестороннюю осведомленность союза о положении южных лиг, розыгрыш первенства юга, поручаемый мало опытным организациям или с сомнительным успехом устраиваемый самым союзом не может удовлетворить требования южных лиг и городов; образование Южно-русской лиги, поэтому крайне важно для успешного развития футбола на юге. Такие важныя состязания, как за первенство юга России, устраиваются второй год крайне безтолково, вследствие чего, Киев оба раза не мог принять участие.

Деятельностью Всероссийского футбольного союза была также крайне недовольна Одесса.

19-го с. м. в Киеве состоялось собрание, на котором присутствовали: от Харьковской футб. лиги Н.А.Арефьев, от Одесской ф.л. Джон Герда, от Херсонск. спорт. кружка Н.А.Ходушин, от Киевск. ф. л. Н.А.Таначаев, В.Ф.Витачек, Д.Х.Френк, В.Б. Оттен, В.В.Каминский и представитель Всероссийск. футб. союза А.П.Вешке.

К концу заседания более или менее точно обрисовалась физиономия Южно-русской лиги. Южно-русская лига образуется с целью: регулирования устройства матчей, назначения союзных рефери, выбора сборной команды юга, устройство календарных матчей городов и лиг юга, розыгрыша первенства, привлечение иностранных команд.

Это лишь узко очерченный официальный кругозор, на самом деле Южно-русская лига является для юга России тем же, чем Всероссийск. ф.с. является по отношению ко всей России".

“Югъ” (Херсон) №1172 за 31.01.1914 р.

Звісно, такі наміри були зовсім не до вподоби керівництву Всеросійського Футбольного Союзу й до українських "самостійників" було це доведено. Їм було роз'яснено, що ВФС прийняв рішення не про створення Південно-Російської Футбольної Ліги, а про створення свого Південно-Російського відділення й не більше.

Вже в квітні 1914 р. при зміні керівництва ВФС при цьому союзі було таки створено Південно-Російський відділ, який і повинен був провести першість півдня Росії. Установчі збори цього **Південно-Російського відділення ВФС** були проведені **27 квітня 1914 р.** там же в **Києві**.

Головою Південно-Руського відділення ВФС було обрано харків'янина М.О.Ареф'єва, його товаришем (заступником) **Ф.В.Джекобса** від Одеси, секретарем **Д.Д.Герда** – теж від Одеси, товаришем секретаря – **В.Б.Камінського** з Києва, скарбником – **Д.Х.Френка** з Києва, членами правління – **Д.Р.Гілеспі** та **Балодать** (обидва з Харкова), кандидатами – **А.П.Крафта** з Юзівки та **А.Клінча** з Миколаєва. Все це було надруковано в газеті "Одеський листок" за 29.04.1914 р., а також в цій же газеті сповіщалося, що *"в мае в Одессе состоится заседание правления, которому предстоит обсуждение вопроса о предоставлении первенства одному из южных отделов"*.

Чи відбулося засідання в Одесі – невідомо, але вже 8 червня правління точно знову збиралося в Києві та обговорювало питання проведення розіграшу першості Півдня Російської імперії, результати якого повинні були б увійти у залік III чемпіонату імперії. Це правління провело на той час серйозну роботу щодо розбивки учасників на дві групи – "Південь" і "Захід" з визначенням самої сітки розіграшу, яка була досить складною. Планувалось розпочати матчі в червні. В групі "Південь" в першому турі повинні були грати Сімферополь – Севастополь і Ростов - Юзівка, а переможця в цій четвірці чекав матч с Харковом. Більш складною була система в групі "Захід". В першому турі планувалися матчі Кишинев - Херсон і Єлісаветград - Миколаїв. Переможець цього квартету виходив по сітці на переможця в матчі Київ - Чернігів. Але й це ще не все: команда, яка проходила сито відбору, попадала у півфіналі (початок вересня) на збірну Одеси. На кінець вересня було призначено фінал поміж кращими командами груп "Південь" і "Захід" Півдня Російської імперії. Та, на жаль, усе зроблене цим відділенням перекреслила перша світова війна, яка розпочалася вже 19 липня...

Цю керівну футбольну організацію на сході та півдні сучасної України теж, звісно, потрібно було б вважати провісником або прообразом сучасної Федерації футболу України, якби цьому органу керівництва футболом вдалося нормально попрацювати на цих землях, але так сталося, що він не провів жодного спортивного заходу, який би сприяв об'єднанню українських міських футбольних ліг, клубів і осередків.

Питання створення у ВФС "підсоюзів", які б об'єднували декілька міських ліг, стояло й 1916 року, але крім балачок так нічого й не було створено. З'явлення в газеті "Приднепровский край" (Катеринослав) у червні 1916 р. інформації щодо визначення чемпіоном Півдня Російської імперії команди "Юзовского спортивного общества" абсолютно нічим не підтверджується і, тим паче, жодні змагання під егідою будь якого керівного органу Півдня цього року не проводилися. Футбольні історики вважають, що приводом появи цієї публікація був візит до Катеринослава команд Юзівки й Маріуполя, а так як до цього хазяї, граючи з командами декількох міст поразок вдома не мали, виграли ще й у Маріуполя, а от юзівцям раптом програли, то й охрестили переможців чемпіонами.

Але цього ж року в серпні ще й в Харкові мав місце цікавий турнір, на який прибули команди Ростова, Миколаєва та Катеринослава, у якому переможцями були миколаєвці. Їх місцева . "Николаевская газета" за 1.09.1916 р... теж визнала чемпіонами. Ось що там писалося: *"Во вторник, 30 августа, из Харькова вернулась футбольная команда "Николаевского спортивного клуба". 28-го наша команда встретилась со сборной командой Ростова и победила ее 6:0. В тот же день сборная Харькова выиграла у сборной Екатеринослава – 2:1. На следующий побежденные играли между собой, а победители между собой. Екатеринослав победил Ростов - 5:0. "Николаевский спортивный клуб"*

победил Харьков. Имея победу над сборной командой Киева 4:2 и отказ Одессы выступать на состязании, "Николаевский спортивный клуб" фактически вышел победителем Юга России по футболу". Ось таким чином в ці часи визначалися чемпіони Півдня Російської імперії. Хоча є й офіційна інформація тих часів про те, що 22 жовтня 1916 р. у приміщенні Московського Олімпійського Комітету на п'ятих щорічних зборах ВФС у зв'язку з війною було вирішено відмовитися від проведення чергового чемпіонату Російської імперії. До того ж шості, й останні збори ВФС були заплановані на березень 1917 р. у Петрограді, але через революційні події у лютому в цьому місті, їх перенесли на 21-22 травня до Москви. Але туди прибули представники лише трьох міст, які розглянули новий статут ВФС і... роз'їхалися.

А ось Південно-Російське відділення ВФС свою діяльність не припинило. Більш за те, влітку 1918 р. у **Катеринославі**, де було значно спокійніше ніж у Києві чи Харкові, ви й не повірите, але були проведені ще одні установчі збори на цей раз вже саме **Всеукраїнського (Південного) Футбольного Союзу**. Цього року після завоювання Україною незалежності й проголошення Української Народної республіки Катеринославу було запропоновано змінити назву на Січеслав, що повинно було нагадувати про козацький характер цього краю, але офіційно місто все ж залишилося з колишньою назвою.

Хоча інформації про вищеназвані збори недостатньо, але все ж відомо, що **головою цього Союзу було обрано харків'янина З.Агитона**, секретарем – його земляка **Б.Шифрина**, а членом правління – **І.Соколова** з Миколаєва. Нажаль, про заходи, які були прийняті на цьому зібранні жодного документального підтвердження немає, а подальші події громадянської війни, звісно, поставили взагалі хрест на спробі проведення якихось міжміських змагань.

Анатолій Коломієць

Центри дислокації керівних футбольних органів Півдня Російської імперії

Харків. 1913 р.

Київ 1914 р.

Катеринослав 1918 р.

Хто був першим чемпіоном України ?

На перший погляд це питання здається досить дивним, бо хто ж з нас не знає, що в першому чемпіонаті незалежної України 1992 року першими чемпіонами нашої держави стала сімферопольська "Таврія", яка у фінальному матчі в Львові перемогла київське "Динамо". То про що ще питати?

Але, пробачте, чи хтось забув про проголошення ще 7 листопада 1917 року після більшовицького перевороту в Петрограді Української Народної Республіки (УНР), яка вже 22 січня 1918 року після війни з більшовиками була проголошена незалежною державою?

Чи може хтось забув, що на противагу УНР 25 грудня 1917 року в Харкові російськими більшовиками було обрано Народний секретаріат (радянський уряд України), а вже 10 березня 1919 року була проголошена Українська Соціалістична Радянська Республіка (УСРР) з територією, яка перебувала під контролем Червоної армії Російської СФРР?

Протиборство цих двох утворень закінчилося лише 18 березня 1921 року після завершення радянсько-польської війни й підписання Ризького мирного договору між Польщею й Російською СФРР (яка діяла ще й від імені Білоруської СРР), а також з залученням ще й Української СРР (представлялася самостійно, але на боці Росії). До того ж, вказаний договір було складено й підписано, уявіть собі, на трьох мовах, тобто й на українській в тому числі. Ось основна цитата з статті 2 цього договору: *"Обидві договірні сторони, згідно принципу самовизначення народів, визнають незалежність України і Білорусії..."*.

Таким чином, після цієї події в усьому світі фактично була визнана незалежність Української Соціалістичної Радянської Республіки з столицею у місті Харкові. Ці ознаки незалежної держави (хоча здебільшого лише формальні) УСРР мала аж до початку 1923 року, бо вже з грудня 1922 року (а насправді офіційно з липня 1923 року) входила до складу Союзу Радянських Соціалістичних Республік (СРСР) і мала союзні відносини з Російською СФРР, Білоруською СРР і Закавказькою СФРР.

Українська СРР на початку 20-х років включала повністю або частково території 10 губерній Російської імперії, а саме: Київської, Полтавської, Харківської, Катеринославської, Херсонської, Подільської та Чернігівської (за винятком чотирьох північних повітів Стародубщини, що увійшли до Гомельської губернії РСФРР, нині вони в Брянській обл. Російської федерації), також північні (не кримські) повіти Таврійської губернії, східну частину Волинської губернії (захід був захоплений Польщею), Путивльський повіт Курської губернії, а також придонбаську частину області Війська Донського з містом Таганрог на півдні.

Але точно встановлено, що за період існування незалежної Української Народної Республіки (22.01.1918 - 18.03.1921) загальноукраїнських змагань з футболу не проводилося. До того ж і на західно-українських землях (східна Галичина), які відійшли до складу Польщі, теж окремих змагань з визначенням чемпіонів цього регіону не проводилося, бо усі існуючі футбольні команди спортивних клубів одразу були залучені до розіграшу першості усієї Польщі з визначенням чемпіону цієї країни. А от за період існування незалежної Української Соціалістичної Радянської Республіки (10.03.1919 - 30.12.1922) такі змагання мали місце.

Звісно, якщо УСРР увійшла до складу СРСР тільки в грудні 1922 року (тобто однозначно до того вона, що б там не казали, офіційно була незалежною країною), то й футбольні чемпіонати цієї незалежної країни юридично просто повинні вважатися абсолютно повноцінними турнірами!

До речі, цьому питанню, яке зараз зачеплене, багато уваги не так давно приділив відомий нам редактор українського щотижневика "Футбол" Артем Франків у своїх напрацюваннях в Інтернеті (хто бажає, той може детально ознайомитися на <http://www.litmir.info/br/?b=152141&p=60>) й майже з усіма його висновками щодо питання визнання першого чемпіона України потрібно погодитися.

Передумови проведення загальноукраїнських змагань з футболу

У перші післяреволюційні роки ті, хто кликав за собою в світлу далечінь комунізму, погано орієнтувалися в ситуації, яка склалася навколо структур фізичної культури і спорту на території колишньої Російської імперії. У революційному угарі вони готові були знести на звалище все, що їх "світлим" головам не подобалося. Не минуло це і футболу. Багато років велися дискусії про перспективи гри, яка спала до вподоби народові. У ті роки ставилася одна основна мета - готувати бійця для відсічі нападу імперіалізму, а в усьому іншому треба було викорінювати або попереджати негативні явища.

Досвід масштабної "мобілізації спорту", який був введений урядом Російської імперії ще на початку першої світової війни у вигляді спеціальних військово-спортивних комітетів, повною мірою виявився корисним і радянському уряду, особливо, під час громадянської війни. Вже 22 квітня 1918 року Всеросійським Центральним Виконавчим Комітетом (ВЦВК) Рад робітничих, солдатських і селянських депутатів був затверджений декрет про обов'язкове загальне військово-навчання (Всевобуч), підписаний головою ВЦВК Яковом Свердловим.

На території України в часи остаточного встановлення влади більшовиків і створення Української Соціалістичної Радянської Республіки (таку назву мала ця республіка до 1936 року) зі столицею в місті Харкові вже 4 квітня 1919 року постановою ЦК КП(б)У також було введено обов'язкове військово-навчання всіх комуністів. Ідея створення такого навчання належала М.І.Підвойському, в той час (січень-вересень) наркомвійськмору УСРР.

Головне ж управління загального військового навчання і формування резервних частин Червоної Армії при Революційній Раді РСФРР було створено в грудні 1919 року. Очолив його все той же М.І.Підвойський, який набув досвіду в Україні. Це Управління було єдиним для всіх республік, утворених на руїнах царської імперії, так як ці "незалежні" республіки були пов'язані договорами про військово-співробітництво з РСФРР. Головне управління Всевобучу організаційно входило в структуру Наркомату по військовим справам (оборони) і мало свої відділи Всевобучу у всіх дев'яти військових округах, одним з яких був Український військовий округ.

Ні про який суверенітет для Української республіки в частині військового командування мови не могло бути. А після територіального розподілу в червні 1919 року на полкові та батальйонні округи в кінці цього року такий ж розподіл було перенесено і на Всевобуч. При військових комісаріатах округів в УСРР були створені відділи Всевобучу.

Тоді ж за рішенням радянського уряду спочатку в Петрограді, а потім і в Москві були утворені перші військово-фізкультурні навчальні заклади Червоної Армії - Головні військові школи фізичної освіти (ГВШФО). У 1919-20 роки окремі спортклуби, тепер уже як перші організаційні форми самодіяльного фізкультурного руху, були об'єднані у відносно потужні районні військово-спортивні центри Всевобучу і цілком перебували у підпорядкуванні відділів Всевобучу.

До того ж, ще на першому з'їзді Всевобучу в Москві навіть був внесений проект створення Вищої Ради Фізичної Культури, однак ця Рада почала працювати тільки в серпні 1920 року при Головному управлінні загального військового навчання (Всевобуч) Народного комісаріату у військових справах як міжвідомча комісія у складі представників Всевобучу, Народних комісаріатів освіти і охорони здоров'я, профспілок, РКСМ і спортивно-гімнастичного товариства. До складу ВРФК увійшли губернські ради фізкультури, в тому числі і на території Української СРР.

1921 року було започатковане Міжнародне об'єднання робітничо-селянських спортивно-гімнастичних організацій "Червоний Спортивний Інтернаціонал" (ЧСІ), до якого увійшли так звані "революційні клуби спортсменів". І в УСРР цей рух отримав достатнього поширення (тут члени його носили на грудях навіть спеціально виготовлені значки з написом "ЧСІ УСРР" і гаслом "Пролетарі всіх країн єднайтеся!")

В Українській СРР за наказом головнокомандувача

Значок ЧСІ УСРР

збройними силами УСРР М.Фрунзе 1921 року в Харкові був відкритий Український науково-експериментальний інститут фізичної культури (1930 року цей інститут був перетворений у Державний інститут фізичної культури Української СРР, а вже після війни - переведений до Києва). Цього ж року при Всеукраїнській академії наук був навіть створений Київський інститут спорту (КІС), головним завданням якого було виховувати викладачів допризовної підготовки.

Таким чином, виходячи з усього вищевикладеного, слід зазначити, що в ці роки керівництво всіма спортивними організаціями та фізичним вихованням молоді було покладено на Всеобуч, однак і Комуністична Спілка Молоді (комсомол) також був найтіснішим чином задіяна до цього процесу.

Треба ще й приділити увагу економічному стану в УСРР на початку 20-х років. Практично всі дослідники сходяться на думці, що після закінчення громадянської війни Українська РСР (як і інші радянські республіки) знаходилася в стані найгострішої соціально-економічної та політичної кризи, обумовленої як семирічною військовою розрухою, так і політикою "воєнного комунізму". Виробництво промислової продукції знизилося і становило не більш за 10% від його довоєнного рівня. 1920 року на Україні вироблялося: сталі - 1,7%, прокату - 1,8%, донецького вугілля - 22% від показників 1913 року. З 11 тисяч підприємств 1921 року працювало лише 2,5 тисячі, причому в основному дрібних. Життєвий рівень робітників знизився приблизно в 3 рази. Йшов процес декласування пролетаріату й багато робітників, щоб прогодуватися, виїжджали з міста в село. У той же час посівні площі там скоротилися на 15%. Незацікавленість селян у підвищенні продуктивності своїх господарств в умовах запровадженої політики призвела до того, що валовий збір зерна 1920 року склав менш ніж 40% від рівня 1913 року. До всього цього катастрофічна посуха і неврожай 1921 року ще більше загострили хлібну проблему. Україна стояла на порозі голодомору 1922-23 років.

А тепер безпосередньо звернемося до найпершого офіційно усіма визнаного чемпіонату УСРР з футболу, який було проведено 1921 року в рамках першої Всеукраїнської Олімпіади у Харкові.

Перший чемпіонат України з футболу 1921 року

Ще влітку 1920 року Вищою Радою Фізичної Культури при Головному управлінні Всеобучу була зроблена спроба проведення Першої Всеросійської Олімпіади в Москві, задуманої на протипагу "буржуазним" VII Олімпійським іграм в Антверпені, але нічого з цього не вийшло. Тому вже наступного року було запропоновано провести спочатку хоча б таке собі невеличке Всеросійське свято фізкультури, але і його незабаром вирішили перенести на 1922 рік.

Та ось в Українській СРР вже саме 1921 року надану "зверху" вказівку якнайкраще підготуватися до цього свята сприйняли з великим ентузіазмом, і відразу в Харкові було заплановано проведення не інакше як I-ої Всеукраїнської Олімпіади 12-20 вересня. В деяких сучасних друкованих виданнях і засобах масової інформації вперто замість назви "Всеукраїнська Олімпіада" вживається назва цих змагань - "Всеукраїнське свято фізичної культури". Але це не так. Знівечення назви цих змагань пов'язане, безумовно, з тим, що в Росії не тільки Олімпіаду не спромоглися провести, а навіть і свято фізкультури були неспроможні запровадити цього року. А щоб "хохли-малороси" не виглядали краще за "великоросів" взагалі слово "олімпіада" викинули з спортивного лексикону. І тільки вже через 7 років більшовики все ж таки вирішили не поступатися в оригінальності і винахідливості оточуючого їх ворожого світу буржуазії, і на протипагу їх Олімпійським іграм (організовані на честь Олімпіад Стародавній Греції), вирішили проводити Спартакіади на честь ватажка повстання рабів Древнього Риму Спартака. Розумно! Нічого не скажеш. Головне оригінально й не так як у проклятих буржуїв.

Підготовка до Олімпіади в УСРР, баталії якої розвернулися з 10 по 18 вересня 1921 року на спортмайданчику "Гельферіх-Саде", проходила на досить важкому тлі. В змаганнях стартувало 150 спортсменів, зверніть увагу – лише чоловіків з багатьох великих міст країни. Тих, хто прибув з інших міст, розмістили по казармах і на приватних квартирах, харчі вони отримували по карточкам: хліб, оселедець, каша. Та проте змагалися з величезним піднесенням. Не бракувало й глядачів. Саме тоді вперше в історії України, як автономної держави, виявлялися найсильніші спортсмени й фіксувалися перші рекорди.

Цими днями по всій країні проходили недільники допомоги голодуючим Поволжя (ніхто ще й не думав, що наступного року розпочнеться голодомор і в Україні). До створеного фонду було вирішено передати й весь збір від футбольних матчів Олімпіади.

До речі, треба відмітити, що на найкращому на той час в Україні стадіоні, якщо можна так назвати спортмайданчик "Гельферіх-Саде", де проводилися змагання, бігових доріжок ще не було. Стометровку розмічали шпагатом на металевих кілочках прямо на футбольному газоні. Навколо нього проводилися забіги на 200 і 400 метрів з поворотами під прямим кутом, визначеними канатами. Спеціального взуття – шиповок – у спортсменів не було, то ж про якісь рекордні результати лідерів і мови вести не потрібно.

Вболівальники, звісно, насамперед чекали з нетерпінням футбольні матчі турніру Олімпіади, які розпочалися вже 11 вересня (на жаль, в багатьох футбольних виданнях вказані дати проведення цієї Олімпіади не в вересні, а в серпні – прикро, але ця помилка чомусь і досі не виправлена).

Таким чином, з 11 по 18 вересня 1921 року в рамках саме Всеукраїнської Олімпіади був проведений перший розіграш чемпіонського титулу з футболу - турнір, в якому взяли участь представники 7 з 12 губерній, а саме Донецької, Катеринославської, Київської, Одеської, Полтавської, Харківської та Херсонської, при чому остання делегувала одразу дві команди - з Миколаєва і Херсона. Тобто, за звання кращої в Україні команди боролися 8 учасників, представлених як збірними міст, так і окремими командами, що виступали під прапорами міських збірних. Ці змагання одразу ж отримали назву "першості України з футболу".

Щодо того, як визначався склад команди кожної губернії, інформація відсутня. Лише є відомості про те, що відбіркові змагання в Донецькій губернії проводилися у Таганрозі й там перше місце зайняла місцева команда Клубу ім. Артема, тому саме вона й поїхала до Харкова під прапором команди Таганрогу – чемпіона Донецької губернії. В інших губерній були присутні начебто збірні команди губернських центрів та й ще до змагань була залучена збірна команда Миколаєва, яка ще з минулих часів вважалась однією з найсильніших на теренах України.

Змагання були проведені за досить стрункою системою, яку зараз іменують "кубковою" - чвертьфінали, півфінали та фінал. Ось результати цих матчів:

Чвертьфінали:	Харків	– Херсон	– 5:0
	Таганрог	– Київ	– 1:0
	Одеса	– Катеринослав	– 5:1
	Миколаїв	– Полтава	– 7:0
Півфінали:	Харків	– Таганрог	– 2:1
	Одеса	– Миколаїв	– 1:0
Фінал:	Харків	– Одеса	– 2:0

Відомий з чудових книжок харківського журналіста – видатного історика футболу Ю.І.Грота **склад перших чемпіонів України – збірної Харкова: Микола Платов ("Штурм"), Сергій Грушин (ОЛС), Михайло Романтовський ("Янус"), Іван Привалов ("Штурм"), Микола Капустін ("Штурм"), Іван Варженінов (ОЛС), Костянтин Ус (ХПЗ), Костіков ("Уніон"), Микола Кротов ("Штурм"), Іван Натаров ("Штурм"), Адам Бем ("Уніон"), Петро Міщенко (ОЛС) та Євген Губарєв (ОЛС).**

Аналізуючи знайдену інформацію, можна спробувати створити щось подібне до протоколу лише фінального матчу цього першого чемпіонату України:

Протокол матчу:

збірна Харкова – збірна Одеси – 2:0 (...)

18 вересня 1921 р. м.Харків. Спортмайданчик "Гельферіх-Саде". Фінал I-го чемпіонату Української СРР.

Суддя: ... ?

Харків: Платов, С.Грушин, Романтовський, Привалов, М.Капустін, Варженінов, К.Ус, Костіков, Кротов, Натаров, Бем, Міщенко та Губарєв

Одеса: ???

Голи: 1:0 – ... , 2:0 –

В деяких виданнях помилково фігурує зовсім інший склад збірної Харкова, повністю запозичений з підпису під фотокарткою цієї команди, але вже наступного 1922 року. На жаль, фото збірної Харкова 1921 року відсутнє, але більшість зазначених гравців команди

можна побачити на загальному фото кращих харківських футболістів початку 20-х років минулого століття, яке наведене нижче. А зараз є ще можливість ознайомити читача з інформацією з газет саме 1921 року, яка здебільшого підтверджує все, про що було вказано вище:

Підтвердження викладеного:

**Розыгрыш первенства Украины по футболу
на Всеукраинской олимпиаде в г. Харькове**

"На проходившем розыгрыше первенства по футболу на Всеукраинской олимпиаде в гор. Харькове Сборная команда г. Николаева добилась значительных успехов: дошла до полуфинала и лишь там проиграла Одессе со счетом 1:0. Особенно хорошо играла в этом состязании наша защита, нападение же бездействовало из-за отсутствия лучших игроков, тяжелая болезнь не дала им возможность приехать.

В розыгрыше принимали участие 8 городов.

Результат игры:

- 11 сентября – Харьков – Херсон, 5:0, победил Харьков,
- 12 сентября – Одесса – Екатеринослав, 5:1, победила Одесса,
- 13 – Николаев – Полтава, 7:0, победил Николаев,
- 14– Таганрог – Киев – 1:0, победил Таганрог,
- 15 – Одесса – Николаев – 1:0, победила Одесса,
- 16– Харьков – Таганрог – 2:1, победил Харьков.

18 сентября состоялся последний финальный матч на первенство Украины. После оживленной игры Харьков выиграл у Одессы со счетом 2:0. Таким образом, пер. Укр. на 1921 год досталось ком. г. Харькова, второе – Одессе, третье – Николаеву и четвертое – Таганрогу...".

Газета "Красный Николаев" (Миколаїв) за 25.09.1921 р.

Первая Олимпиада

Происходящие в настоящее время в Харькове состязания на первенство Украины по всем видам спорта еще вполне не развернулись, однако общая картина спортивной жизни в крупных центрах Украины выяснилась...

...Существенную поддержку спортивным обществам и клубам оказывает Всеобуч, усилиями которого был создан в Харькове Олимпийский комитет, проводящий в настоящее время свою первую олимпиаду...

...В центре состязания розыгрыш футбольного первенства, в котором принимают участие 8 городов.

"Коммунист" (Харків) за 15.09.1921 р.

Це все стосується лише першого чемпіонату Української СРР 1921 року, але ще був до створення СРСР і другий чемпіонат 1922 року, а потім ще до 1936 року усі українські чемпіонати збирали всі кращі футбольні сили республіки. Безумовними лідерами того часу були харківські футболісти, конкуренцію яким склали одесити, кияни, дніпропетровці, миколаївці та донбасівці. Футбольні змагання в УСРР відрізнялися від аналогічних російських і союзних першостей того часу відносною сталістю. За ці 16 років було розіграно 11 першостей (виняток склали сезони 1925-1926 та 1929-1930 років - у цей час процвітали гоніння на футбол в СРСР та була оголошена ціла "війна футболістам", а також 1933 року - через Голодомор). Реформа союзного футболу, яка була здійснена аж 1936 року, скасувала проведення цих незалежних республіканських чемпіонатів, зробивши їх складовою частиною всесоюзних розіграшів за ліговим принципом. Тобто, усі історичні факти однозначно свідчать, що до реєстру чемпіонатів України мають повне право й повинні увійти ще 11 розіграшів за 1921-35 роки (до речі, саме так зроблено в Латвії та Литві).

Анатолій Коломієць

Мапа УСРР 1924 р. з столицею в м. Харкові, а також м.Таганрогом у її складі

На трибунах спортмайданчика "Гельферіх-Саде" у Харкові в 20-ті роки минулого століття

Група провідних футболістів Харкова на початку 20-х років (зліва направо): двоє зліва зверху – Чекмарьов і М.Романтовський; стоять – С.Губарев, К.Ус, І.Варженінов, І.Привалов, Бражніков і Семенов; сидять – Казаков, Курабо, А.Бем, Р.Норов, Блях і Костіков; на передньому плані двоє зліва – І.Натаров і М.Капустін

То коли ж народилася збірна України з футболу ?

Історія створення збірної України, а саме збірної Української Радянської Соціалістичної Республіки (УРСР) була несправедливо обійдена авторами багатьох публікацій з історії футболу України, безумовно, лише з єдиної причини - відсутності у них інформації про цей період та необхідності проведення величезної роботи з пошуку цієї інформації. А це, звичайно, вимагало значних витрат часу на аналіз тих матеріалів, які можна було б по крупицям знайти в уже виданих книжках, брошурах і нарисах періодичної преси, а також на проведення дослідницької роботи в архівах країни. Саме тому всі автори друкованих видань не утрудняли себе турботами щодо приділення достатньої уваги цьому питанню й обмежувалися лише сучасним періодом, коли збірна України була створена вже 1992 року після здобуття незалежності держави Україна.

Прикро, але ніхто не спромігся навіть покопирсатися в періодичній пресі минулих часів або хоча б скористатися тим, що з'являлося інколи в газетах у вигляді спогадів футболістів і очевидців подій давно минулих днів.

Хоча, нажаль, треба звісно зазначити, що в газетах і журналах вже 60-80 років з'являлися іноді такі вигадки, що просто дивуєшся - як таке могли друкувати. Й усе це потім "знавцями" футболу приймалося за істину, і ніхто не замислювався над тим, що це все було "зроблено", щоб на державному рівні під реальні дати не проводилися ювілейні урочистості на території України, та й зараз ламати ці вкорінені безглуздя ніхто щось зовсім не має бажання. Та, нічого не поробиш - це необхідно обов'язково робити. Хоча б в ім'я істини. Правда повинна узяти гору, в іншому випадку нам з брехні ніколи не видертися.

Те ж саме відбулося з історією створення та першими матчами збірної УРСР - гордості кожного шанувальника футболу України. Хоча брехні в ній не так вже й багато (більше просто замовчаного), але чого варті хоча б такі факти, як знеособлення в 20-ті роки цієї збірної та всілякі постійні "переклади стрілок" на збірну Харкова - в той час столиці УРСР. Нібито збірна України ніколи й не збиралася, бо у цьому нібито й не було потреби - навіщо збирати збірну республіки, коли вже була створена збірна СРСР і тільки в ній повинні були грати кращі з кращих. А ось збірні республік СРСР, виявляється, доцільно було створювати на рівні юнацького або, в крайньому випадку, молодіжного футболу. Та й то тільки з однією метою - пошуку молодих дарувань для збірних СРСР, а не визначення кращих серед республік. Для цього в численні турніри окрім збірної Російської РФСР вводилися не тільки збірні Москви та Ленінграду, а й, як правило, дві збірні команди СРСР. Перемоги на таких турнірах збірних команд республік усіма можливими способами приховувалися, й знайти більш-менш повну інформацію про них часто просто неможливо. Навіть на таких урочистостях спортивної майстерності, як Спартакіади народів СРСР, футбол вводили обережно, щоб, не дай Боже, не проявилася перевага якоїсь республіки над "старшим братом" - Російською РФСР, не кажучи вже про Москву. Спорткомітет і Федерація футболу СРСР чітко дотримувалися основного напрямку в ідеології партії "більшовиків" - ставити усілякі перешкоди появі хоча б іскорці націоналізму.

Те, про що піде мова далі, можливо, багатьом відкриє очі. Не виключено, що про деякі факти вони дізнаються вперше. Хочеться тільки відзначити, що все це - не придумано й абсолютно все підтверджено документами. Не виключено, що хтось з чимось буде не згоден. Запрошую всіх до дискусії, але тільки переконливо прошу в коментарях ваші аргументи і докази підтверджувати також тільки документально (преса тих років, копії архівних документів, тощо)

* * *

На початку 20-х років минулого століття, вже після завершення практично всіх військових дій на території колишньої Російської імперії, були на нетривалий час створені чотири нібито незалежні соціалістичні радянські республіки (Російська Федеративна, Українська, Білоруська і Закавказька Федеративна), які мали лише певні формальні ознаки державності тільки в структурі органів управління, але при єдиній військовій владі в Російській Соціалістичній Федеративній Радянській Республіці (така була перша назва цієї республіки аж до 1937 року, при аббревіатурі - РСФРР).

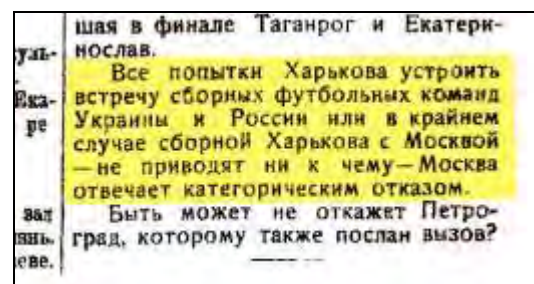
Заплановане ще 1920 року Вищою Радою Фізичної Культури при Головному управлінні Всеобучу проведення Першої Всеросійської Олімпіади в Москві через фінансові труднощі було обмежене проведенням вже лише 1922 року такого собі невеличкого Всеросійського свята фізкультури. Програма цього свята чомусь передбачала проведення змагань тільки з легкої атлетики

та футболу (визнаних згодом Всеросійською першістю - **Примітка автора**), але... з обов'язковим залученням усіх дев'яти підвідомчих Всевобучу військових округів, тобто й Українського (так званого Укркриму).

Яке відношення мала Українська Соціалістична Радянська Республіка (перша назва республіки до 1937 року, при аббревіатурі - УСРР) до Російської федеративної республіки, складно уявити. Проте в ті роки мало хто мав чітке уявлення про існування самостійних країн-республік. Всі сприймали цей простір як єдину Росію, і не інакше. Тим більше що бойові дії, які проходили на цих територіях, координувалися єдиним центром - зі столиці РСФРР Москви. Мало того, вся ця територія була поділена центром управління на військові округи, а поділ чотирьох самостійних республік на губернії не мав аж ніякої під собою основи. І ось, таким чином, було прийнято рішення провести чемпіонат РСФРР із запрошенням взяти в ньому участь найсильніших команд з усіх військових округів, тобто і з інших республік (нині в більшій частині офіційних видань ці змагання іменуються не інакше як чемпіонатом РРФСР. - адже Радянського Союзу тоді ще не існувало - **Примітка автора**).

Звичайно, була надана вказівка до цього свята відповідно якнайкраще підготуватися, тому в УСРР було відразу заплановано в Харкові (у той час столиці республіки) провести чергову вже другу Всеукраїнську Олімпіаду 12-20 серпня на спортмайданчику імені Спартака. В рамках цієї олімпіади був проведений і футбольний турнір, в якому взяло участь 8 збірних команд великих міст республіки. Цей турнір прийнято вважати другим чемпіонатом УРСР з футболу (перший був проведений тут же в Харкові роком раніше). Переможцем цього турніру знову стала збірна Харкова, яка у фіналі переграла збірну Одеси спочатку 1:0, а після прийняття протесту одеситів, і в повторному матчі - 2: 1. Назвемо склад збірної Харкова 1922 року: **Романенко, Колотухін, Романтовський, Привалов, Варженінов, Капустін, Казаков, Кротов, Бем, Міщенко, Натаров, Шпаковський і Бандурін**.

Ще до початку проведення цих змагань Центровсевобучем Укркриму неодноразово піднімалося питання про те, хто ж повинен буде представляти Україну на Всеросійському святі, проведення якого готувалося? **Пропонувалася відправка збірної команди України з футболу** та для перевірки її складу в дії рекомендувалося проведення попередніх матчів на рівні збірних України та Росії. Проте в Москві зважитися на такий крок ніхто не посмів, тому конкретної відповіді не надійшло, а у проведенні матчів було відмовлено. Мало того, коли було запропоновано відправити до Москви переможця Всеукраїнської Олімпіади, то й на цю пропозицію ніхто чітко не відповів. В принципі, іншого й чекати не доводилося, оскільки організатори свята не володіли інформацією про те, хто з російських військових округів зможе представити хоча б якусь команду. До того ж було вже ясно, що присутність команди Петрограду не очікується. І це все, пробачте, не якісь припущення чи домисли. Про це свідчить інформація, викладена в першому номері, видаваній в цьому році в Харкові газети "Спортивный листок" за 12.08.1922 року в розділі "В последнюю минуту", де зокрема писалося наступне: **"...Все попытки Харькова устроить встречу сборных футбольных команд Украины и России или в крайнем случае сборной Харькова с Москвой - не приводят ни к чему - Москва отвечает категорическим отказом..."** (для переконливості тут представлено фото цитати з цієї статті - **Примітка автора**).

А ось що писав той же "Спортивный листок" (Харків) вже в №3 за 26.08.1922 року в тому ж розділі: **"Только что получена телеграмма о розыгрыше в гор. Москве Первенства России по легкой атлетике и по футболу... Розыгрыши первенства России по футболу назначен с 11 по 17 сентября, и в нем участвуют лучшие команды: Москва, Петроград, Тверь, Харьков и другие. Возможно, командирование сборной команды Украины, состав которой пока еще не выяснен...**

...Участники состязаний обеспечиваются питанием и им предоставляется общежитие в Главной военной школе на Покровке, Введенский пер. №20".

Зрештою, відділом всевобучу Українського військового округу було прийнято рішення до Москви спрямувати саме збірну Харкова, як чемпіона УСРР цього року. На жаль, з ряду причин в Москву не змогли виїхати лідери збірної Харкова - Кротов, Привалов, Міщенко та Романтовський.

Є натяки на те, що була думка приєднати до них кращих одеситів. Наприклад, журнал "Известия спорта" (Москва) у №8 за 03.09.1922 року писав: "...*К сожалению, под маркой Украины принужден был выступать Харьков, так как игроки Одессы до матча "не под'ехали"...*". Деякі сучасні спеціалісти футболу, зокрема А.Франков (український щотижневик "Футбол") вважають, що все це сталося, скоріш за все, з матеріальних міркувань, адже "...*Из Харькова было куда ближе и дешевле снарядить теплушку в столицу России*".

Питання про саме формування якоїсь окремої команди - збірної УСРР в той час не ставилося і не розглядалося. Однак у багатьох друкованих виданнях того часу, в тому числі й українських, збірну Харкова іменували і як "команда УСРР", і як "команда Українського військового округу" і навіть "команда України". Пов'язано це було з тим, що волею долі цій команді довелося двічі зустрітися з командою чи то Казані, чи то Поволжя, а вірніше Приволзького військового округу.

З самого початку до участі в цих змаганнях були запрошені збірні військових округів, хоча однозначно розумілося, що це будуть збірні міст дислокації цих округів. Однак прибуло їх до Москви не так багато. До дня відкриття крім москвичів в наявності були збірні команди Харкова, Твері, Казані, Калуги і Кронштадту (як збірна Балтфлоту).

Перший матч чемпіонату було проведено 9 вересня, а вже 12 вересня вступила в боротьбу збірна Харкова, яка обіграла збірну Казані з рахунком 2:1. До речі, до складу збірної Казані входило кілька прибулих до Москви гравців Саратова, Самари і Сибірська, тобто фактично приїхала збірна Поволжя, але в матчі зі збірою Харкова грали мабуть все ж тільки казанські футболісти. Всі очікували приїзду ще ряду команд з інших міст і військових округів. Але приїхала тільки збірна команда Пермь (як представник Уральського військового округу) і ніхто більше з'явитися не збирався. Тоді терміново вирішили вже проведені до 13 вересня три матчі оголосити товариськими і до загального заліку їх не включати, а розіграти першість за олімпійською системою між збірними командами п'яти військових округів: Московського, Українського, Приволзького, Петроградського і Уральського. Відмова Петрограда взяти участь у змаганнях полегшила питання сітки проведення чемпіонату, і він почався відразу з півфіналів. Ніхто й не задавався питанням, чи залучені команди практично представляли з себе саме збірні округів чи лише збірні міст, бо тут в кращому випадку були чемпіони цих округів. Зверніть увагу, що переможцем цієї першості визначалася не команда міста, а команда округу. Але ж всім добре відомо, що абсолютно вся територія УСРР в кордонах 1922 року входила в Український військовий округ. Таким чином, збірна команда Харкова вже не тільки носила назву збірної Українського військового округу, а й, природно, уособлювалася зі збірою командою Української Соціалістичної Радянської Республіки. До того ж в подальшому в друкованих виданнях цю команду частенько іменували взагалі збірою України, зокрема в довіднику "Москва футбольная. Люди, события, факты" (автор-упорядник А.В.Савін), виданому "Терра-Спорт" 2000 р., на 560 стор.

Волею жереба через два дні 14 вересня саме збірна Приволзького військового округу стала першим суперником збірної Українського військового округу у заново розіграному чемпіонаті РСФРР 1922 року. До речі, керівництво Приволзького округу на цей раз готувалося виставити на турнір саме збірну Поволжя, в якій грали б футболісти не тільки Казані, але і Саратова, і Самари, і схоже це було здійснено. Дивно, але і цей матч харків'яни виграли з тим же рахунком - 2:1, щоправда, в додатковий час. Інформацію про цей матч, вдалося встановити лише шляхом проведення аналізу всіх знайдених друкованих видань та документів. Відомий склад збірної Харкова: **Романенко – Казаков (або Вінников?), Лазуненко - Капустін (капітан), Варженінов, Алфьоров – Левін, Натаров, Шпаковський, Бем, Бізяєв.** Голи у харків'ян забили Казаков та Бем.

Другим матчем збірної Українського військового округу (Харкова) в цьому змаганні був значно пізніше кваліфікований як фінал першості РСФРР 1922 року, був матч зі збірою Московського військового округу (Москви), в якому українська команда, як не сумно, зазнав нищівної поразки - 0:8. Збірна Харкова виступала у тому ж складі. Три перших голи забив Канунніков, а далі, як кажуть, забивали всі, хто хотів. Чому так склався матч, в чому справжні причини такої непередбаченої поразки, зараз складно судити. Хоча, якщо аналізувати ситуацію, то без певного "натиску" згори тут ніяк не могло обійтися. Адже в першому змаганні такого рівня, яке всіма сприймалося як чемпіонат Росії, віддати пальму першості команді, яка ніякого відношення в той час до Росії не мала і представляла самостійну республіку, виглядало б з політичної точки зору досить дивним явищем. Українські футболісти це прекрасно розуміли, до того ж найбільш нетямущим з них це напевно "пояснили", і вони вийшли на цей матч абсолютно без всякого бажання до опору, а про бажання перемогти у них і думки не було.

На цьому чемпіонаті закінчився. **Збірна Українського військового округу, а точніше все ж збірна Харкова, стала віце-чемпіоном** незрозуміло якої країни (адже до РСФРР вона аж ніяк не мала ніякого відношення). Шкода, звичайно, що на пам'ять про цей чемпіонат не залишилося ані грамот, ані медалей (їх після матчу не вручали, а просто привітали москвичів з перемогою).

Однак, уявіть собі, незважаючи на таку нищівну поразку від збірної Москви, харків'ян відразу після цього турніру запросили до Петрограда (там, безумовно, чудово розуміли "політичне забарвлення" цієї поразки), де ті провели два матчі, останнім з яких був матч зі збіроною Петрограда. Вони його також програли, щоправда, з куди більш скромним рахунком - 3:5.

Як бачите самі, якщо підійти юридично до цих матчів, то зазначена в більшості документів збірна Українського військового округу в ті роки була, без всякого сумніву, збіроною Української СРР. Однак, і ми це прекрасно знаємо, що така збірна офіційно тоді не була створена і у вищевказаних змаганнях фактично брала участь саме збірна міста Харкова - переможниця Всеукраїнської Олімпіади 1922 року. Думаю, що всі прекрасно розуміють - говорити про ці матчі, як про перші матчі збірної України, просто не слід.

* * *

Після створення СРСР або Радянського Союзу (за радянською пропагандою 30 грудня 1922 року, а насправді лише 13 липня 1923 року – **Примітка автора**), за керівництво розвитком фізкультури і спорту досить різко загострилася боротьба між Всеобучем і комсомолом (ЦК КСМ). Та й взагалі дуже скоро необхідність у Всеобучу відпала. Однак, саме Всеобучем 1923 року було заплановане чергове "грандіозне" Свято фізкультури в Москві, і робота з його впровадження вже просто "кипіла". Насамперед, було вирішено врахувати помилки минулого року і будь за що звільнитися від збірних команд, які уособлювали інші республіки, адже мова все ще йшла про друге Всеросійське свято фізкультури. Харків'яни відразу про це були сповіщені і надій на чергову поїздку до Москви не мали.

А в червні 1923 року декретом Всеросійського Центрального Виконавчого Комітету (ВЦВК) Вища рада фізичної культури при Всеобучі була передана до самого ВЦВК. Відповідно і в УСРР 4 жовтня цього року з метою об'єднання всіх спортивних організацій України, поліпшення керівництва та контролю над фізичною культурою, постановою ВУЦВК було створено Вищу Раду фізичної культури України (ВРФКУ), яка почала працювати в Харкові з січня 1924 року. Його президію очолив секретар ВУЦВК Панас Іванович Буценко. При ВРФКУ були відразу створені керівні організації місцевих рад при губвиконкомах, які одразу ж охрестили "губсофіками".

Незважаючи на те, що організатори другого Свята фізкультури в Москві від влади були відсторонені, новий ВРФК вже при ВЦВК СРСР не наважився згорнути цей захід, але він залишався все ж лише в масштабах РСФРР, а не щойно створеного СРСР, у якому і без цього свята турбот вистачало. Однак ВРФК на цей раз не ризикнув запросити на свято навіть просто збірну Харкова, не кажучи вже про збірну УСРР. До того ж фінансовими питаннями Народний комісаріат у військових справах не займався, і необхідно було знайти інше відомство, на яке покласти всі майбутні витрати. Довго його не шукали - узяли відразу наступне за військовим відомством за фінансовими можливостями залізничне відомство (Наркомат шляхів сполучень). Однак ті, звичайно, гроші рахувати вміли, адже не дарма ж їх завжди у всі часи величали "державою в державі", і ділитися своїми "крівними" з іншими відомствами не збиралися, тому й провели це свято фізкультури в першу чергу для своїх власних команд - збірних підвладних цього наркомату залізниць. Від України була запрошена столична команда Південної залізниці. Дивує тільки одне, як, знаючи всі ці обставини, можна було через деякий час назвати це змагання залізничників першим чемпіонатом СРСР серед збірних команд міст і республік? Мабуть, дуже вже хотілося в Москві бачити першим чемпіоном в СРСР свою рідну збірну Москви, а не переможця названого другим чемпіонату СРСР - збірну України. Ось на таких, здавалося б, дрібних неточностях, недомовках і вигадках, а насправді явній та нахабній брехні й будувалася вся історія футболу в СРСР з перших ж її кроків. Іноді просто дивуєшся, знайомлячись з такими методами обдурювання радянських шанувальників футболу, які з жорстким імперським цинізмом застосовувалися вищими спортивними органами Країни Рад. Але ж саме такі методи й привели до нагнітання в "совку" просто досить неприхованої ненависті до столичних московських команд з боку вболівальників з інших міст і республік, до повсюдного протиборства з ними, як кажуть, "не на життя, а на смерть", яким завжди були насичені матчі з цими командами. Хоча багато що, звичайно, приховувалося й засобом масової інформації відверто заборонялося висвітлювати.

Приділяти увагу матчам чемпіонату СРСР серед команд залізничників, чесно кажучи, зовсім не хочеться. Хіба що треба нагадати, що у фіналі знову, ну треба ж такому статися, зустрілися москвичі з харків'янами. Виграли, звичайно, москвичі - 3:0 і стали, уявіть собі, першими чемпіонами усього Радянського Союзу. Та й ще мало хто знає, що цей матч тривав... усього лише 26 хвилин, так як,

начебто, команда Південної залізниці покинула поле через незгоду з діями судді, до речі, москвича (!?). Ще в одному шанованому усіма виданні можна знайти фразу "харківські футболісти залишили поле, мотивуючи це грубою грою суперника" і... все. Більше ніде жодного слова. Як було насправді - ніхто не знає і напевно вже не дізнається ніколи. Хоча можна тільки здогадуватися, як з перших же хвилин матчу виконувалася беззаперечно вказівка ВРФК перемогти у що б то не стало. Видно полюбовно, як роком раніше, з "хохлами" домовитися цього разу не вдалося. До того ж, щоб згодом ні в кого вже не було ні найменшого бажання протистояти столиці, для науки іншим "розумникам" харківську команду Південної залізниці... дискваліфікували аж на два роки. Більше про таку команду в СРСР ніхто ніколи й не чув. Ось так було визначено першого чемпіона СРСР. Так і хочеться сказати - "питання для роздумів" !!!

* * *

1924 року скрізь в СРСР було намічено проведення змагань чергового Всесоюзного свята фізкультури. Деякі видання в наступні роки іменували ці змагання Всесоюзною Спартакіадою, але це не так, бо слово "спартакіада" в цьому році лише з'явилося у вживанні спортсменів лише Ленінграду (так з січня 1924 р. вже іменували Петроград – **Примітка автора**), де місцеві гуртки фізкультури, які носили назву "Спартак" (ніякого відношення до ДСТ "Спартак" вони не мали, бо це товариство було створене лише 1935 р. – **Примітка автора**), провели змагання з деяких видів спорту. Та й в столиці України Харкові з'явилися спортивні гуртки імені легендарного ватажка повстання рабів Древнього Риму Спартака та ще й один з спортмайданчиків міста отримав його ім'я. Як бачите, більшовики тільки тоді раптом вирішили не поступатися в оригінальності і винахідливості оточуючого їх ворожого світу буржуазії, і на противагу Олімпійським іграм, що на той час проводилися у Парижі (організовані на честь Олімпіад Стародавньої Греції), вирішили проводити Спартакіади на честь саме Спартака. Розумно! Нічого не скажеш. Головне оригінально й не так як у проклятих буржуїв. Однак рішення про проведення першої Всесоюзної Спартакіади було прийняте лише 1926 року й її запланували на 1928 рік.

Фінальні змагання Всесоюзного свята фізкультури планувалося провести в Москві за участю збірних республік, що входили до СРСР. Спочатку програмою проведення цих змагань з метою ефективного створення збірних команд республік передбачалося проведення попередніх змагань у всіх регіонах РСФФР (фактично першість РСФФР), а також в союзних республіках УСРР, БСРР та ЗСФФР. У першості РСФФР в окремій групі мали бути проведені змагання між збірними автономних республік і областей Сходу. Чомусь у цій групі не знайшлося місця збірній Кримської АСРР, і її включили в змагання по району Півдня, де вона повинна була битися... зі збірною УСРР. Для чого? Просто ніхто навіть і не припускав, що збірна УСРР може програти збірній Криму. Коротше, організатори замішали все так, що розібратися практично в структурі попередніх змагань було неможливо, до того ж програма ця змінювалася майже щодня.

Таким чином, ясно, що збірна України в республіці просто вимушені були сформувати, а не комусь раптом захотілося її створити. Цього вимагали умови участі у фіналі Всесоюзного свята фізичної культури, адже на ньому передбачалося дати можливість кожній республіці захищати свою честь збірною командою республіки. І ці умови були чітко доведені до керівництва спортом в УСРР.

Самі розумієте, ВРФКУ відразу ж дала вказівку готувати збірна УСРР. І вже в квітні 1924 року був умовно навіть визначений основний склад цієї збірної, в який були включені: **Борис Войтенко** (Миколаїв) - **Петро Роман** (Одеса), **Володимир Грушин** (Миколаїв) - **Василь Котов** (Одеса), **Володимир Фомін** (Харків), **Іван Привалов** (Харків) - **Арон Коген** (Одеса), **Олександр Шпаковський** (Харків), **Іван Натаров** (Харків), **Микола Кротов** (Харків), **Валентин Прокоф'єв** (Одеса). Саме так виглядав перший склад збірної УСРР першого скликання. І кращі футболісти з Одеси та Миколаєва були запрошені до Харкова на збори та для випробування складу збірної.

Тут слід особливо відзначити, що за чотири місяці до фінальних змагань свята фізкультури, а саме до першотравневих свят, очікувався приїзд в СРСР збірної команди Робітничого спортивного союзу Німеччини у відповідь на минулорічний візит збірної РСФФР до Німеччини. Почалися встановлюватися нормальні взаємини між країнами. Один з матчів цієї збірної планували провести 4 травня в Харкові. Щоб не "впасти обличчям в бруд" тим, кому належало вперше в історії українського футболу помірятися силами з німцями, необхідно було перевірити завчасно свої можливості. Вже 13 квітня в місті було проведено контрольний матч між першою і другою збірною Харкова. Перша збірна з великим рахунком виграла цей матч - 6:0. До того ж 15 квітня матч повторили, здебільшого для того, щоб краще награти склад першої збірної. Знову перемога - 5:1.

Здавалося б, до бою все було готово. Квитки на вже відомий нам спортмайданчик ім. Спартака на цей матч, звичайно, всі були давно розпродані. Однак, і це в ті часи було звичайним явищем, виявилось, що уряд Німеччини через ускладнення дипломатичних відносин з СРСР відмовив своїм футболістам у візах. Та псувати для любителів футболу свято - це було не в правилах керівників з

когорти "славних" більшовиків - "вірних лєнінців". Просто необхідно було зацікавити глядачів не менш захоплюючим матчем і ніяких проблем.

Ось саме тоді комусь із керівництва й прийшла в голову чудова думка, як знайти вихід із становища. Харківській губернській Раді фізичної культури, очолюваної на той час енергійним і вимогливим В.Конотопом, було запропоновано провести матч збірної Харкова, уявіть собі, зі збірною усієї республіки, до того ж, звичайно, в купі з кращими представниками Харкова. Звичайно, ця ідея відразу настільки всім сподобалася і припала до душі, що негайно було вжито практично всі доступні на ті часи заходи для її здійснення.

Безумовно, бажання перевірити силу збірної Харкова на збірних командах інших українських футбольних центрів того часу і в першу чергу на збірних Одеси та Миколаєва було завжди актуальним, проте битися зі збірною командою футболістів з різних міст України - це було в новинку. До того ж довго роздумувати не довелося, адже в місті в цей час були зібрані гравці з Одеси та Миколаєва, визначені до складу саме збірної УСРР. Тому, нічого кращого не залишалось, як провести матч збірної Харкова зі збірною УСРР.

І ось **4 травня 1924 року** вперше сформована збірна УСРР і отримала перше у своїй історії "бойове хрещення" в матчі зі збірною Харкова на полі кращого в той час в столиці України спортмайданчика ім. Спартака при переповнених трибунах. Ця дата і **є датою створення збірної України з футболу**, нехай і не всієї в нинішніх кордонах, але все ж більшої її частини, яка носила в той час назву Української Соціалістичної Радянської Республіки у складі СРСР.

Таким чином, у збірної України виявляється є дві дати її народження: перша - дата проведення її першого матчу, друга - дата першого матчу збірної вже незалежної держави Україна. На жаль, в наших футбольних колах знають і шанують тільки другу дату народження збірної України, однак історію все ж необхідно знати, і так просто забути про славне минуле головної команди Української республіки у складі СРСР просто не порядно і цього допускати не можна. Нам ніколи не пробачать цього ні наші майбутні майстри футболу, ні ветерани, які захищали честь українського футболу й багатьох з яких вже давно немає з нами. В ім'я пам'яті про них ми не маємо права скидати з рахунків жодного матчу, який був проведений на рівні збірних команд нашої славної Вітчизни!

Матч першого бойового хрещення насправді збірної Української республіки виявився цікавим, хоча збірна виглядала явно не досить зіграною. Ініціативу з перших хвилин захопили гравці збірної Харкова, забивши вже на 11-й і 15-й хвилинах два голи у ворота Войтенко силами Ситцевого та Алфьорова. Але вже на 28-й хвилині "збірник", харків'янин Натаров ударом головою сквитав одного м'яча. Гра вирівнялася, але раптом воротар Войтенко з Миколаєва, який кинувся на відбір м'яча в ноги нападаючому харків'ян Казакову, отримав важку травму (вивих плеча) і змушений був залишити поле. У ворота став нападаючий Кротов і стояв досить надійно, так що харків'янам лише з пенальті вдалося забити йому гол. У перерві високе керівництво, порадившись, дозволило провести заміну травмованого голкіпера, і у ворота збірної став ще один харків'янин Рукавіцин (так як запасного воротаря з іншого міста не було), а Кротов повернувся на своє місце. Незважаючи на те, що збірна України у другому таймі заграла значно сильніше, однак лише на 52-й хвилині Шпаковський скорочує розрив у рахунку - 2: 3. Більшого суперника в цьому матчі зробити так і не спромоглися.

Завдяки звіту, опублікованому в газеті "Красный Николаев" №999 за 9.05.1924 р., є можливість надати читачеві хоча й неповний, але все ж таки протокол цього першого хоча й неофіційного матчу збірної України:

Протокол матчу №1:

Збірна Харкова – Збірна УСРР - 3:2 (3:1)

4 травня 1924 р. м. Харків. Спортмайданчик ім. Спартака. Контрольний матч. Понад 8 000 гляд.

Судді:

Харків: Норов – Роментовський, К.Фомін – Ус, Капустін, Ванніков – Костиков, Ситцевий, Міщенко, Алфьоров, Казаков.

УСРР: *Войтенко (Кротов, наприкінці 1-го тайму, Рукавіцин, з 46 хв.) - Роман, В.Грушин - Котов, В.Фомін, Привалов – А.Коген, Шпаковський, Натаров, Кротов, Прокоф'єв.*

Голи: 1:0 – Ситцевий (11 хв.), 2:0 – Алфьоров (15 хв.), 2:1 – **Натаров** (28 хв.), 3:1 –(1-й тайм, пен.), 3:2 – **Шпаковський** (52 хв.).

При рахунку 2:1 воротар збірної УСРР Войтенко незадовго до перерви пошкодив руку й покинув поле, а замість нього в воротах до кінця 1-го тайму відстояв Кротов і пропустив гол з пенальті.

Отже, перша гра створеної збірної і перша її поразка. Відомий повний склад збірної України в цьому матчі, в який входили: 6 харків'ян - **Рукавіцин, Володимир Фомін, Іван Привалов,**

Олександр Шпаковський, Іван Натаров і Микола Кротов; чотири одесита - Петро Роман, Василь Котов, Арон Коген і Валентин Прокоф'єв і два миколаївця - Борис Войтенко та Володимир Грушин. Відомий і гравець збірної України, який забив перший гол в її історії - харків'янин **Іван Натаров**.

Розчарування після матчу ні в кого не було, тим більше, що відразу ж було прийнято рішення провести **10 травня** ще один матч, давши збірної можливість хоча б трохи зігратися. **Другий матч** був більш успішним для збірної - **нічия 0:0**. Захисні лінії були на висоті. Обидва змістовних поєдинка найсильніших в республіці футболістів, безумовно, просто не могли не порадувати харківського вимогливого глядача. На жаль, відсутність інформації про другий матч в засобах масової інформації не дозволила сформувати хоча б орієнтовний протокол цього матчу.

До того ж ці два матчі до офіційних віднести складно, та й навряд чи потрібно, хоча б з тієї причини, що грали свої зі своїми. Це були чисто контрольні, тренувальні поєдинки на рівні начебто першої збірної з другою.

Серйозних висновків ніхто не робив, й іногородні гравці роз'їхалися по домівках. А коли 10 червня приїхала до Харкова команда Фінської робочого спортивного союзу (ТУЛ) і переконливо в першому матчі переграла другу збірну Харкова - 2:0, то збирати знову збірну України ніхто не захотів. Вирішили, що впораються і своїми силами. І дійсно, 13 червня перша збірна Харкова засмутила фінів, обігравши їх "на суху" - 3:0.

У цей час в СРСР панував самий, як то кажуть, футбольний бум, що створював атмосферу підвищеної нервозності навколо матчів Всесоюзного свята фізкультури 1924 року - фактично й за великим рахунком першого справжнього чемпіонату СРСР. Усі ж розуміли, що матчі торішнього свята фізкультури на рівні команд залізничників числити чемпіонатом цієї країни просто смішно. Інша справа - першість серед збірних союзних республік. Звичайно, в першу чергу пристрасті так розгорілися саме через остаточне рішення Вищої Ради фізичної культури України (ВРФКУ) за вказівкою з Москви направити на футбольний турнір свята фізкультури не команду - чемпіона республіки, а саме збірну УСРР. Ця збірна фактично, як ми бачимо, була створена й вже випробувана, однак, звичайно, за кожне місце в її лавах тривали постійні суперечки. Практично всі провідні команди готували до поєдинків на всесоюзній арені своїх кращих представників. Однак першість УСРР, проведене в Харкові, пройшла відносно спокійно. Збірна столиці УСРР з мінімальною перевагою в черговий раз стала чемпіоном УСРР, перемігши з рахунком 1:0 збірну Одеси.

Ось тут-то і почалося головне - вже друге протягом сезону комплектування збірної УСРР. І це друге формування збірної однозначно підтверджує необхідність поїздки в Москву саме збірної республіки, а не кращої команди України, як про це любителям футболу "морочили голови" практично всі друковані видання часів Радянського Союзу. Інакше, навіщо цю збірну тоді так посилено створювали? Для яких ще цілей?

Під пильним оком ВРФКУ його спортивно-технічний комітет (СТК), в якому, до речі, не було жодного футболіста, прагнучи бути гранично об'єктивним, не врахував, що принципи простого арифметичного додавання навіть найкращих гравців у єдиний ансамбль прийнятні тільки в тому випадку, якщо цьому колективу буде надана можливість зігратися при проведенні зустрічей з серйозними суперниками.

СТК включив до збірної дійсно самих, здавалося б, яскравих за підсумками першості УСРР гравців. Представляємо вашій увазі основний склад збірної УСРР, затверджений СТК ВРФК: **Федір Димов** (Миколаїв) - **Антон Жук** (Одеса), **Микола Кротов** (Харків) - **Іван Привалов** (Харків), **Володимир Фомін** (Харків), **Володимир Грушин** (Миколаїв) - **Федір Кондратенко** (Миколаїв), **Олександр Шпаковський** (Харків), **Іван Натаров** (Харків), **Яків Алфьоров** (Харків) і **Валентин Прокоф'єв** (Одеса).

Досить велику кількість гравців було визначено і в запас: харків'яни **Роман Норов, Микола Капустін** та **Адам Бем**; одесити **Василь Котов і Тимофій** (насправді Іустин, а частіше Пусик) **Коваль**; а також **Григорій Полегенький** (запасний на всі місця) з Миколаєва та **Михайло Навольнєв** з Сталіно (таку назву вже отримала Юзівка з квітня 1923 р. - **Примітка автора**). Затверджена була і друга збірна УСРР, кістяк якої теж склали шестеро харків'ян, а також відомо, що до неї входив і миколаївець **Ассір Гальперін**.

Проте зараз нам доведеться знову повернутися до суті питання, а саме до того: хто мав їхати в Москву на фінальні змагання Всесоюзного свята фізкультури 1924 року?

По сітці змагання з футболу в рамках цього свята на попередньому етапі для визначення учасника фінальних поєдинків у Москві збірна УСРР повинна була зустрітися в матчі зі збірною Кримської АСРР, що входила в ті роки до складу РСФРР. Цей матч був запланований через територіальне розташування Криму на півдні СРСР, і збірній цієї автономної республіки було

зручніше зустрітися з сусідами. До того ж всі прекрасно знали результат цього матчу. Але вже на одному з етапів удосконалення схеми змагань остаточно було визначено, що до Москви повинні будуть приїхати тільки представники Російської СФРР, Української СРР, Білоруської СРР і Закавказької СФРР, тобто автоматично матч між збірними УСРР і Кримської АСРР скасовувався, як абсурдний. Однак повідомити про це всіх учасників організатори свята фізкультури не змогли.

Тільки у Закавказзя не виникло жодних проблем, і вони прислали до Москви збірну ЗСФРР, тим більше, що чемпіона ЗСФРР не було визначено - збірні Тифлісу, Батумі та Баку набрали однакову кількість очок (по одній перемозі) і збірна ЗСФРР була скомплектована з кращих гравців цих команд. Білорусія взагалі не збиралася брати участь у фінальному турнірі. А в Україні до останнього часу все ще створювали збірну.

І ось в цей час до Харкова приїхала **збірна Кримської АСРР** і зажадала зустрічі **зі збірною УСРР** для визначення учасника фінальних змагань. Крим серйозно півроку готувався до цього матчу, створив чудову команду на базі збірної Севастополя. Однак, дізнавшись, що їхній приїзд фактично марний, кримчани запропонували хоча б провести товариський матч з тільки що сформованою збірною УСРР. Звичайно, вони явно налаштувалися "грюкнути дверима", і, уявіть собі, це їм вдалося. Матч відбувся **23 серпня** на харківському стадіоні "Красный железнодорожник". Грали кримчани з величезним натхненням і забили у ворота збірної України, яка безуспішно постійно атакувала, три м'ячі вже в першому таймі.

Гравці збірної УСРР мабуть розуміли настрої кримських футболістів і явно будували свою гру як звичайне тренування - без досягнення результату. На поле замість травмованих Жука і Алфьорова вийшли з числа резервістів одесити Котов і Арон Коген. Глядачі цього взагалі не знали і абсолютно нічого не зрозуміли. Вони чекали перемоги, і їх розчарування було виражено в їхній поведінці - постійний свист приголомшував граючих.

Враховуючи, що матч зі збірною Криму - це не матч між своїми футболістами, і маючи фотографію збірної України на цьому матчі, можна скомпонувати протокол цього матчу. Хоча, звичайно, вважати цей матч офіційним, звичайно, не варто, адже для українських футболістів він був несподіваним, до нього вони не готувалися й провели його як просте чергове тренування.

Протокол матчу:

Збірна Української СРР -

Збірна Кримської АСРР (РСФРР) - 0:3 (0:3)

23 серпня 1924 р. м. Харків. Стадіон "Червоний залізничник". Товариський матч.

Судді:?

УСРР: Димов - Котов, В.Грушин - Кондратенко, В.Фомін, Привалов – А.Коген, Шпаковський, Натаров, Кротов, Прокоф'єв.

Кримська АСРР: (збірна Севастополя)

Голи: 0:1 – ..., 0:2 – ..., 0:3 – ... (усі в 1-му таймі)

А вже наступного дня **24 серпня**, незрозуміло з яких міркувань, **збірна УСРР** у своєму бойовому складі зустрілася на спортмайданчику ім. Спартак ще раз **зі збірною Харкова** і, як не дивно, виграла, хоча і з великими труднощами та з мінімальним рахунком - 1:0. Цей єдиний м'яч був забитий на початку другого тайму. Відомо, що в цьому матчі за збірну України грало 6 харків'ян, 2 одесита і 3 миколаївця. До речі, судив цей матч миколаївський арбітр Іван Миронов (це перший відомий арбітр, який судив матчі збірної України). На жаль, протокол цього матчу з-за недоліку інформації складати недоцільно, бо він би виглядав зовсім незаповненим.

Ось така історія створення збірної України та її перших кроків. І від фактів не втекти й їх замовчувати безглуздо. До того ж якщо все це має документальне підтвердження. Але, на жаль, чомусь це ще й зараз керівництвом футболу України якось зовсім не сприймається й належна увага цьому не приділяється. **Чому? Зовсім незрозуміло...**

Анатолій Коломісць

На трибунах спортмайданчика ім. Спартака в Харкові. 20-ті роки XX ст.

Збірна Харкова початку 20-х років (зліва направо):
внизу – Норов, Левін, Бем, Вінников; середній ряд –
Капустін, Чекмарьов, Блях, Кротов; верхній ряд – Курабо,
Алфьоров, ..., С.Грушин, Шпаковський, В.Фомін

Один з експериментальних складів збірної України 1924 р.
(перше відоме фото цієї команди)

в матчі зі збірною Криму (зліва направо): стоять – А.Коген, О.Шпаковський, І.Натаров, М.Кротов і В.Прокоф'єв, сидять – Ф.Кондратенко, Ф.Димов, В.Фомін та І.Привалов; лежать – В.Котов і В.Грушин

Прапор УРСР у 20-30 рр.

Хто був першим чемпіоном СРСР ?

Кого не спитайте, практично від усіх відповідь буде однакова – московське "Динамо" в першому (весняному) чемпіонаті СРСР 1936 року. Щоправда, дехто з більш досвідчених шанувальників і знавців футболу натякне, що начебто до цього розігрувалися якісь там чемпіонати СРСР серед збірних міст, але то усе мало суттєве. А про те, що розігрувалися чемпіонати й серед збірних республік Радянського Союзу, так взагалі знають лише одиниці. Ось так привчили радянського вболівальника за часів "совка", бо напевне не хотілось тоді владі більшовиків-комуністів щоб хтось знав правду та копирсався в історичному бруді тих часів. До того ж і насправді було що приховувати. Про одне з таких "цирих" замовчувань "старшого брата" з півночі й піде далі мова.

Ось і зупинимося на ще одній, мабуть, найзначнішій події початку 20-х років на теренах покійної Російської імперії - тобто на відродженні її в новій якості, а саме як Союзу Радянських Соціалістичних Республік. Само ця подія не менш легендарна (насичене вигадками, брехнею і нічим не підтвердженими фактами), як і багато інших подібних заходів, які, на жаль, і донині дивують тих, хто цікавиться більш ніж 80-річною історією цієї імперії соціалізму, з частіше вживаними скороченнями в її назві - СРСР або Радянський Союз, а нині більш відомої як просто "совок". При цьому всіляко спотворювалися не лише події, що носять політичний підтекст, але в тому числі й спортивні, особливо ті, що відбувалися в перші три десятиліття "царювання" вождів більшовизму в цій величезній країні. Міфів було створено так багато, що зацікавленим в їх розвінчанні, роботи вистачить ще надовго.

Однак перейдемо до фактів. Всі ми з дитинства, а в більшій частині з шкільної лави, знаємо, що саме 1922 року, коли з громадянською війною вже фактично було покінчено, наприкінці року, а саме 30 грудня на I Всесоюзному з'їзді Рад, чотирма самостійними соціалістичними радянськими республіками (Російською, Українською, Білоруською та Закавказькою) був створений цей самий Радянський Союз. Правда, нині з'ясується, що на з'їзді були висловлені лише наміри про його створення, і вирішити це питання було доручено Центральному Виконавчому Комітету на його сесії, запланованій на квітень 1923 року. Однак, як і усьому, що замислювалося владою Рад, не завжди судилося збутися, ця сесія розпочала свою роботу лише 6 липня, і саме цього дня була введена в дію Конституція СРСР. А весь світ дізнався про створення цієї нової імперії вже 13 липня, коли Президія ЦВК щойно створеного СРСР прийняла так зване "звернення" до всіх народів світу.

Для когось це дрібниці. Ну й що з того, що на півроку раніше дату пересунули. Мабуть цього вимагала політичні обставини. Добре, що хоч лише на півроку, а не на жовтень 1917 року. Адже тоді взагалі багато подій не підлягали б поясненню. Однак саме для пояснення подій, що відбулися в спортивному житті країни, заява про створення СРСР наприкінці 1922 року не дозволяє зрозуміти деякі дії організацій, на яких було покладено керівництво цим спортивним життям. Адже після того, як необхідність у Всеобучу відпала, постало питання що робити з запланованим саме ним 1923 року Святом фізкультури в Москві. Ще в червні 1923 року Вища рада фізичної культури при Всеобучі була передана до самого ВЦВК (застосована в деяких довідкових виданнях інформація, що ця рада була створена при ВЦВК СРСР не відповідає дійсності, так як тоді ще СРСР насправді не існував - **Примітка автора**).

Також ще влітку цього року до Харкова приїхала з візитом збірна Петрограда, яка 15 липня зустрілася зі збіркою столиці УСРР. Надзвичайно наполеглива боротьба цих збірних на харківському спортмайданчику імені Спартака в присутності 15 тисяч глядачів вирішилася тільки за 20 хвилин до закінчення матчу, коли нападаючий харків'ян Адам Бем забив єдиний у цьому матчі гол. Після цього матчу вболівальники Харкова на руках винесли Норова, Костянтина Фоміна, Привалова та інших гравців збірної й влаштували їм овацію.

На додаток, вже через тиждень 24 липня Харків відвідала й збірна Москви. Матч зі збіркою міста пройшов за дуже напружених обставин, проте харків'янам довелося капітулювати перед більш досвідченим суперником. Вони програли 0:1. Це був справжній траур у місті, так як до цього збірна Харкова не знала поразок на своєму полі. Хотілося б ще раз звернути вашу увагу на те, що всі наведені вище матчі проходили між командами ще вчора різних держав, у всякому разі, різних республік - РСФРР і УСРР.

Що ж до другого свята фізкультури в Москві, то новий ВРФК вже при ВЦВК не наважився згорнути цей захід, але він при такому керівництві залишався все ж лише в масштабах РСФРР, а не щойно створеного СРСР, у якому і без цього свята турбот вистачало. Однак ВРФК, знаючи

Перший герб СРСР
1923-36 рр.

результати матчів збірних Петрограда і Москви в Харкові, на цей раз не ризикнув запросити на свято навіть просто збірну Харкова, не кажучи вже про збірну УСРР.

Та вони не передбачили, що засоби масової інформації тих часів свою справу добре знали. Коли скрізь усі тільки й писали про створення Радянського Союзу, то писати про свято фізкультури в його столиці на рівні лише Російської СФРР було просто неможливо й до того ж і небезпечно. Тому в усіх друкованих періодичних виданнях розповідалося про Всесоюзне свято, а в деяких навіть про першість СРСР з футболу. Наведемо декілька цитат з преси 1923 року:

Підтвердження викладеного:

Сегодня, в 5 1/2 час. дня на ст. с.-х. выставки начинается **Всесоюзн. празд. физк.** Грандиозным выступлением пролетарских ячеек физк. "Муравей"...

Газета "Правда", Москва. 1 вересня 1923 р.

Праздник физкультуры СССР

Всесоюзные состязания начались в Москве 3 сентября и привлекли участников почти из всех городов СССР...

Газета "Коммунист", Харків. 5 вересня 1923 р.

В шестой день **состязаний на первенство СССР по футболу**...

Газета "Известия", Москва. 8 вересня 1923 р.

Сегодня, 9-го, на стадионе выставки в конце дня состоится **финальный футбол-матч на первенство СССР** между командами Москвы и Южных дор. Начало матча – 5 часов.

Газета "Правда", Москва. 9 вересня 1923 р.

Виявилося, що від України була запрошена столична команда Південної залізниці – якийсь "Красный железнодорожник" та й взагалі ще приймало участь декілька залізничних команд. Звісно зараз дивує те, що, знаючи всі ці обставини, можна було такий довгий час та ще й зараз у Росії все ж називати це змагання залізничників першим чемпіонатом СРСР серед збірних команд міст і республік? Мабуть, дуже вже хотілося в Москві бачити першим чемпіоном СРСР свою рідну збірну, а не переможця названого другим чемпіонату СРСР - збірну України.

Якщо хтось бажає детальніше ознайомитися з усіма тонкощами цього чемпіонату, про усі здавалося б, дрібні неточності, недомовки й вигадки, а насправді явну та нахабну брехню, на якій будувалася вся історія футболу в СРСР з перших ж її кроків, то рекомендую в Інтернеті ознайомитися з нарисом відомого усім українського знавця футболу, редактора нашого щотижневика "Футбол" Артема Франкова "Первый чемпион СССР" - <http://www.litmir.info/br/?b=152141&p=60>. А коротенько я трохи розповім про висновки, зроблені А.Франковим, з якими повністю погоджуюсь, бо усі вони мають документальне підтвердження:

1. Чому від Української СРР на чемпіонат СРСР була запрошена не збірна цієї республіки або найсильніша команда – чемпіон УСРР (на той час збірна Харкова), а команда залізничників? А так як в цьому чемпіонаті чомусь грали й інші залізничні команди, то тоді, звісно, виникала загроза у організаторів свята у фіналі мати справу з якимись маловідомими залізничними командами і ніхто таких призерів ніколи б не визнав кращими командами СРСР. Чи не так?

Та виявляється справа в тому, що фінансовими питаннями організації змагань вже в СРСР Народний комісаріат у військових справах не займався, і треба було знайти інше відомство, на яке й покласти всі витрати. Його довго не шукали - узяли відразу наступне після військового відомства за фінансовими можливостями залізничне відомство (Наркомат шляхів сполучень). Однак ті, звичайно, гроші рахувати вміли, адже не дарма ж їх завжди у всі часи величали "державою в державі", і ділитися своїми "кривними" з іншими відомствами не збиралися, тому й провели це свято фізкультури в першу чергу для своїх власних команд – тобто поєднали чемпіонат СРСР серед збірних міст РСФРР з чемпіонатом збірних підвладних цього наркомату залізниць.

Через те, що ніхто до останніх годин відкриття свята так і не знав, хто ж з запрошених приїде до Москви, та й календар попередніх етапів змагань постійно корегувався, то звісно плутанина була надзвичайна. Ось як свідчить про це найбільш правдива за усіх газета "Правда" 5 вересня 1923 року: *"...Первый день спортивных выступлений начался розыгрышем футбольных матчей в понедельник, 3-го. К большому затруднению технической комиссии новые заявки заставляют ломать намеченный календарь и комбинировать пары. В силу этого из числа всех намеченных в понедельник было разыграно только четыре встречи..."*

Найбільш дисциплінованими виявилися залізничні команди, до того у них був свій транспорт і проблем с прибуттям до Москви було значно менше ніж у інших команд. Саме тому виявилось так, що чемпіонат серед залізничних команд було розпочато, а чемпіонат серед збірних міст забукував.

А далі вирішили декілька залізничних команд висмикнути з відомчих змагань для підвищення представництва й відповідно престижності "загальнодержавного" турніру, в якому приймали участь команди Московської області, башкирські комсомольці, які зовсім не вміли грати в футбол, та й ще таким же чином залучені армійці Тифлісу (майбутнього Тбілісі – **Примітка автора**), яким потрібно було грати в турнірі Червоної Армії.

2. Хто і яким чином запрошував команди для участі в чемпіонаті СРСР і чи взагалі запрошували когось?

Може б усе було нормально, якби до столиці Української СРР Харкова надійшло хоча б якесь запрошення. Але ніхто такого запрошення не надсилав, тому й збірна УСРР не збиралася та й іншу найкращу команду республіки ніхто не готував для поїздки до Москви. По мережах наркомату залізниць до столиці СРСР для участі в відомчому футбольному турнірі була викликана команда Південної залізниці, яка мала назву "Красный железнодорожник". Цікаво те, що ця команда як виникла 1923 року невідомо звідки, так кудись потім і пропала... Жодне прізвище гравця цієї команди було вболівальникам невідоме, бо до збірної Харкова ніхто з них ніколи не запрошувався. Ось як про цю команду писала харківська газета "Южный гудок" 14 вересня 1923 року: *"В мае месяце сего года при харьковском учкипрофсоже Южн. ж д. была организована спорт-площадка "Красный железнодорожник", в результате чего организовалась футбольная команда, каковая по вызову на всесоюзное спорт-состязание выехала в г. Москву в следующем составе: голькипер т. Забродин, беки т.т. Гудзенко и Петров, хавбеки т.т. Бутенко Д., Чумак, Троценко, форварда т.т. Пуценко, Савинок, Бутенко В., Щербань и Мясников. Команда "Красный железнодорожник" принимала участие во всероссийском состязании на первенство С.С.С.Р. (ох як точно журналіст назвав ці змагання – краще й не скажеш! – **Примітка автора**)"*

І ось у Москві така команда раптом... пробилася у фінал, де нарвалася на "професіоналів" – збірну Москви, яка в цьому святі залізничників напевно й прийняла участь лише через те, що їй, на відміну від інших, нікуди їхати не треба було. Тобто висновок: **команди залізничників отак просто узяти й кинути під каток майже професіональної збірної Москви й дали привід назвати те, що діялося - чемпіонатом Радянського Союзу.**

А так як фінал цього чемпіонату повинен був бути з гідним для збірної Москви суперником і саме харків'яни для цього найбільше підходили, то заради них пішли на цілковито неймовірні й навіть за тих часів дивні заходи – змінили регламент на потребу "проводки" команди як тільки було можливо далі (читайте А.Франкова).

3. Чи визначився насправді чемпіон СРСР у фінальному матчі Всесоюзного свята фізкультури 1923 року?

Тільки не смійтеся, будь ласка. Виявляється, фінальний матч тривав ... усього лише 26 хвилин, так як, начебто, команда Південної залізниці при рахунку 3:0 на користь москвичів покинула поле через незгоду з діями судді, до речі, також москвича (!?).

Підтвердження викладеного:

Дождь в воскресенье, 9-го, помешал торжеству парада всех участников и финальным состязаниям на **"гражданское" первенство СССР** пройти так, как это ожидалось. Погода испугала и публику и была причиной того, что участники не в полном составе смогли выступить на стадионе...

...Финальный матч на первенство по футболу имел неожиданный конец – команда Южных дорог, недовольная поведением игрока Москвы Селина и попустительством его прыжкам судьи, покинула поле, не доиграв даже первой половины.

Газета "Правда", Москва. 13 вересня 1923 р.

9 сентября "Красный железнодорожник" разыгрывал **первенство С.С.С.Р.** между оставшимися победителями сборной гор. Москвы и команды "Красный железнодорожник", окончившийся в пользу Москвы со счетом 3:0, но ввиду очень грубой игры, выявившейся в нанесении ударов игрокам команды "Красный железнодорожник", последние покинули поле **и матч остался не законченным.**

Газета "Южный гудок", Харків. 14 вересня 1923 р.

9 сентября на стадионе выставки Москва в финале **на первенство СССР** встретились с Южными жел. дор. Сразу определилось превосходство Москвы, быстро забившей 2 мяча. Два грубых нападения Селина, отмеченные свистком судьи, вызвали ответную грубость, и Селин дважды попал в "хорошую коробочку" и из последней высочил лишь невероятным прыжком. Счет в это время был 3:0 в пользу Москвы. После прыжка Селина команда южан внезапно по хлопку своего капитана В.Бутенко быстро убежала с поля, оставив в недоумении и судью, и игроков Москвы, и публику.

Газета "Известия спорта", екстрений випуск, вересень 1923 р.

Таким чином виходить, що запланована першість СРСР 1923 року так і не була розіграна. І які ж наслідки? Звісно, перемога з рахунком 3:0 була зафіксована за збірною Москви й цей результат без якихось пояснень вказаний в усіх радянських і сучасних російських довідниках, де першим чемпіоном СРСР визначено збірну команду Москви

До того ж, щоб згодом ні в кого вже не було ні найменшого бажання протистояти столиці, для науки іншим "розумникам" харківську команду Південної залізниці... дискваліфікували на два роки. Більше про таку команду в СРСР ніхто ніколи й не чув. Ось як про це покарання писала газета "Известия спорта" у вересні 1923 року: *"10 сентября коллегия судей, рассмотрев этот инцидент, зачла победу и выигрши первенства СССР Москве, а в отношении команды Южных железных дорог вынесла следующее решение: игроков команды лишитъ права выступать на всесоюзных состязаниях в течение 1923 и 1924 г., а капитана в течение 3 лет"*.

Дивно, але харківська газета "Южный гудок" за 14.09.1923 р. писала зовсім інше: *"Футбольная команда "Красный железнодорожник" получила похвальные отзывы от Комиссии по проведению общесоюзного праздника физкультуры. В отзывах говорится об отличной дисциплине, хорошем подборе "Красного железнодорожника", а также о том, что эта команда в будущем даст первоклассных спортсменов – участников международных матчей. Комиссией по проведению общесоюзного праздника физкультуры при центральном ж.д. отделе всеобуча возбуждено ходатайство перед культ-отделом Ц.К. ж. д. о награждении "Кр. Железнодорожника" портретами т.т. В.И.Ленина и Л.Д.Троцкого"*

Залишається лише сказати: *"О времена! О нравы!"* Ось так було визначено першого чемпіона СРСР. І тут же хочеться це лише завершити словами: "Питання для роздумів?!"

Іноді просто дивуєшся, знайомлячись з такими методами обдурювання радянських любителів футболу, які з жорстким імперським цинізмом застосовувалися вищими спортивними органами Країни Рад. Але ж саме такі методи й привели до нагнітання в "совку" просто досить неприхованої ненависті до столичних московських команд з боку вболівальників з інших міст і республік, до повсюдного протистояння з ними, як кажуть, "не на життя, а на смерть", яким завжди були насичені матчі з цими командами. Хоча багато що, звичайно, приховувалося й засобом масової інформації відверто заборонялося висвітлювати.

А тоді у тому ж вересневому екстремому випуску газети "Известия спорта" зроблено навіть висновок, що підсумовував результати цього "липового" чемпіонату СРСР: *"Прошедшие игры ясно показали, что Москва намного выше всех провинциальных команд как в отношении игры отдельных игроков, так и всей команды в целом: значительно лучше техника, более быстрый темп, хорошая ориентировка на поле, а главное, сыгранность всех линий между собой и определенная тактика в игре, чего не хватает у провинции. Если провинция не может в этом году претендовать на первенство СССР, то ее игры в Москве, несомненно, явятся для нее уроком и повлекут за собой повышение класса провинциальных команд"*

Як у воду дивились – рік потому збірна України, представлена кращими харківськими футболістами, їм показала "де раки зимують"!

Саме вже наступного 1924 року в СРСР знову було намічено проведення змагань чергового Всесоюзного свята фізкультури. Фінальні змагання цього свята планувалося провести в Москві за участю збірних республік, що входили до СРСР. Після створення збірної України (про це мова велася в попередньому нарисі на цій сторінці) та її явно невдалих дій у чотирьох матчах, керівництву Всеукраїнського РФК таку збірну відправляти в Москву на Всесоюзне свято фізкультури звісно не хотілося. До того ж все ж зіграло певне значення те, що, доводити її до остаточної кондиції вже не було часу, а може до цього й особливого бажання ні в кого в Харкові не було.

І ось тоді, мабуть, і було прийнято на той час, напевно, єдине правильне рішення - відправити до Москви під прапором збірної України награний за кілька років колектив збірної Харкова в повному його бойовому складі, до того ж чемпіона України цього року.

Таке рішення абсолютно нікого б і не здивувало, якби організатори додали до складу цієї збірної парочку запасних гравців з інших міст України. Приклади такого комплектування збірної любителів футболу добре відомі - взяти хоча б комплектування збірної СРСР під керівництвом В.В.Лобановського в 80-ті роки минулого сторіччя практично з гравців київського "Динамо". Адже тоді навіть натяку не було, щоб цю збірну на змаганнях, куди вона прямувала, хтось іменував як "Динамо" Київ. У нашому ж випадку, чомусь в засобах масової інформації, як у ті роки, так і в наступні, і навіть у наш час, вже занадто часто збірну Української СРР на Всесоюзному святі фізкультури 1924 року іменують збірною Харкова, хоча всі прекрасно розуміють, що це юридично неправильно.

Збірна Харкова – чемпіон Української СРР 1924 року (зліва направо): стоять – П.Чекмарьов – представник команди, О.Левитін – арбітр, Я.Жуга – голова клубу "Штурм", Я.Алфьоров, М.Казаков, А.Бем, М.Вінніков, В.Фомін, О.Шпаковський, І.Привалов, В.Левін, М.Макеев, Л.Йосилевич (другий воротар) і А.Осика; сидять – М.Кротов, Р.Норов і М.Лазуненко

Футбольний турнір Всесоюзного свята фізкультури 1924 року фактично був нічим іншим, як чемпіонатом СРСР з футболу, який був проведений 3-6 вересня в Москві. В усякому разі, так його сприймали у футбольних колах країни, і в майбутньому саме так його охрестили фахівці, що займаються історією радянського футболу. Збірну Української СРР в більшості друкованих видань іменували відверто збірна Харкова, так як в цьому турнірі під прапором збірної РСФРР брала участь у повному складі збірна Ленінграду, яка обіграла на попередньому етапі (у фіналі першості РСФРР) збірну Москви. Однак, було вирішено, що в цьому турнірі братиме участь і збірна столиці СРСР - Москви. Може бути, саме тому збірній Москви й вигравати у збірній Ленінграду не було ніякого сенсу, інакше їй довелося б роздвоїтися, чи не так? Абсурд якийсь.

У півфіналі збірна Української СРР красиво виграла у **збірній Закавказзя (ЗСФРР)**, забивши по два м'ячі у кожному таймі - **4-0**. І цей матч **3 вересня 1924 року** слід вважати **першим офіційним матчем збірної України**. Слід обов'язково привести і повний протокол цього історичного матчу, тому що в ньому є досить багато цікавого ("м'ясорубка" була ще та!).

Протокол матчу:

Збірна ЗСФРР – Збірна УСРР (Харків) - 0:4 (0:2)

3 вересня 1924 р. м. Москва. Поле "Красной Пресни". Матч чемпіонату СРСР.

Суддя: В.Гридін

ЗСФРР: Папков - Раменський, Погосов – Пруїдзе, Жорданія, Анікін – Мдівані, Макогонов, Пачулія, Сорокін, Кузнєцов.

УСРР: Норов – К.Фомін, Кротов – Капустін (капітан), В.Фомін, Привалов – Губарєв, Шпаковський, Натаров, Алфьоров, Казаков (усі - Харків).

Голи: 0:1 – Казаков або автогол (18-20 хв.), 0:2 - Алфьоров (1-й тайм), 0:3 - ... (2-й тайм), 0:4 - ... (2-й тайм).

Порушення: два гравці збірної ЗСФРР і один гравець збірної УСРР

Два гравці покинули поле через травмування.

А у фіналі чемпіонату СРСР суперником збірної Української СРР була збірна РСФРР (Ленінграду). Тут довелося показати все своє вміння. А бажання стати чемпіонами Радянського Союзу було просто величезне. Й цього разу харків'яни забили по одному голу в кожному таймі (Казаков і Алфьоров), але все ж пропустили гол від Родіонова. В результаті перемога – 2:1.

Наведемо протокол і цього історичного матчу:

Протокол матчу:

Збірна РСФРР (Ленінград) – Збірна УСРР (Харків) - 1:2 (1:1)

6 вересня 1924 р. м. Москва. Поле ОППВ (Общества любителей лыжного спорта). Матч чемпіонату СРСР. 10 тис. гляд.

Суддя: І.І.Савост'янов (Москва)

РСФРР: Полежаєв – Еммеріх, Єжов – Філіппов, Батирєв, Корнєєв – Родіонов, Бутусов, Соколов, Рябов, Смірнов.

УСРР: Норов – К.Фомін, Кротов – Капустін (капітан), В.Фомін, Привалов – Губарєв, Шпаковський, Натаров, Алфьоров, Казаков (усі - Харків).

Голи: 0:1 – Казаков (1-й тайм), 0:2 - Алфьоров (55 хв.), 1:2 – Родіонов (2-й тайм).

Обидва матчі збірна УСРР (Харкова) провела в одному складі без заміни. **Чемпіонами СРСР 1924 року вперше стали українські футболісти: Роман Норов – Костянтин Фомін, Микола Кротов – Микола Капустін, Володимир Фомін, Іван Привалов – Євген Губарєв, Олександр Шпаковський, Іван Натаров, Яків Алфьоров, Микола Казаков.**

Підтвердження викладеного:

Футбол

С 3 септєбря почався полуфінальний розіграш первенства СССР по футболу.

В этот день должны были встретиться Ленинград (победитель Москвы со счетом 1:0) — Белоруссия и **Украина** – Закавказье. Ленинград без игры вышел в финал из-за неприезда команды Белоруссии. Победитель первенства Украины Харьков выступил против Сборной Закавказья, в состав которой вошли игроки Батума, Баку и Тифлиса.

С первых же минут чувствуется определенное превосходство Харькова, но отличная игра защиты Закавказья не позволяет сделать что-нибудь существенное. На 20-й минуте Казаков с помощью защитника Закавказья "делает" первый мяч. После этого нападение начинает «разыгрываться», и в конце первого хавтайма Алферов забивает второй гол.

Вторая половина игры заканчивается со счетом первой, и счет мячей таким образом увеличивается до 4:0 в пользу Харькова.

Состав победителей: Норов; Фомин К., Кротов; Капустин, Фомин В., Привалов; Губарев, Шпаковский, Натаров, Алферов и Казаков.

Команда Закавказья обладает хорошими игроками, но слаба в комбинационной коллективной игре.

В финале Харьков выиграл у Ленинграда 2:1

6 септєбря в финале первенства СССР Харьков выступил в своем обычном составе против Ленинграда. Команда Ленинграда была ослаблена отсутствием Григорьева, уехавшего в Ревель.

Этот матч прошел в чрезвычайно быстром темпе и показал превосходную игру обеих команд. Весь первый хавтайм доминирует Харьков, заставляя усиленно «работать» превосходно игравшего вратаря Ленинграда Полежаева. На 10-й минуте Казаков дает сильный шут с края по воротам, и мяч «припечатывается» в сетку Ленинграда. Нападение Харькова все чаще и чаще начинает подходить к воротам своего противника, но Полежаев берет ряд «мертвых мячей» и тем спасает свою команду от более солидного поражения.

Во втором хавтайме игра становится более ровной и ежеминутно переходит от ворот к воротам. Алферов бьет сильный шут по воротам Ленинграда, и мяч снова в сетке северян. После этого момента ленинградцы начинают играть лучше и потихоньку зажимают Харьков. Свободный правый крайний Ленинграда Родионов с хода забивает красивый мяч Харькову.

Последние 15 минут ленинградцы стараются отыграться, но прекрасная игра всей Харьковской защиты целиком парализует все их напрасные усилия. Свисток судьи Севастьянова фиксирует победу Харькова со счетом 2:1.

Таким образом, первенство СССР досталось команде Харькова (Украины).

Состав Ленинграда: Полежаев; Эммерих, Ежов; Филиппов П.; Батырев, Корнєєв; Родионов, Соколов, Рябов и Смирнов.

Журнал "Вестник физической культуры" №12-13, Харків, вересень 1924 р.

Резюме підвів в цій історії московський журнал "Известия физической культуры" (№17 за 1924 р.): *"Первенство СССР по футболу выиграл Харьков, представляющий УССР. Ленинград и Москва, сильнейшие кандидаты на первенство, проиграли **Украине**, доказав этими играми неслучайность харьковского успеха... Привет победителям!"*

Як бачите, вже з цієї цитати центрального спортивного друкованого видання тих років видно, що грала саме збірна Української СРР і сумнівів у скептиків не повинно, здавалося б, виникнути. Для підкріплення цього твердження наведемо цитату зі статті "Першинство СРСР в футболі", опублікованій у київській газеті "Більшовик" №207 за 12.09.1924 р.: *"На другому Всесоюзному святі фізкультури в Москві першинство СРСР в футболі взяла **команда України**; вона обіграла в фіналі команду РСФСР (Ленінград) з рахунком 2:1 ..."*. Також підтвердимо це ще однією цитатою зі статті

"Новая победа Украины", опублікованій в київській газеті "Пролетарская правда" №221 за 27.09.1924 р.: "**Сборная команда Украины**, взявшая первенство СССР по футболу на 24-й год..., доказала, что ее победа не случайность..."

А щоб остаточно розвіяти думки тих, хто сумнівається в тому, що грала саме збірна України, наведемо офіційні дані з енциклопедичного довідника "Российский футбол за 100 лет", виданого 1997 року Російським футбольним союзом, редакторами-упорядниками якого були такі поважні серед любителів футболу літератори та статистики футболу, як І.С.Добронравов і М.І.Травкін, а також цілий ряд інших авторів, які брали участь у розробці цього унікального видання:

Підтвердження викладеного:

ЧЕМПИОНАТ СССР среди сборных команд городов и республик (до 1936).

...Разыгрывался между **сборными союзных республик** (1923, **1924**, 1928, 1931) и сборными городов – ведущих футбольных центров страны (1932, 1935)...

...**II. 3-6 сентября 1924**. Москва. 4 к-ды. в рамках II Всесоюзного праздника физкультуры.

½ финала. РСФСР (Ленинград) – БССР +:-, **УССР** (Харьков) – ЗСФСР 4:0.

Финал. **УССР** – РСФСР 2:1. Ст-н ОППВ. Судья И.И.Савостьянов (Москва).

УССР: Р.Норов, К.Фомин, Н.Кротов, Н.Капустин, В.Фомин, И.Привалов, Е.Губарев, А.Шпаковский, И.Натаров, Я.Алферов (1 гол), Н.Казаков (1), в запасе Л.Иоселевич, С.Грушин, Н.Лазуненко, К.Ус, А.Бем и В.Левин. ...

"Российский футбол за 100 лет" Энциклопедичний довідник.
Москва. Російський футбольний союз. 1997 р., стор.691-692

І ще, щоб також остаточно розвіяти думки тих, які й досі сумніваються в тому, що це був саме перший чемпіонат СРСР з футболу, а не другий, як про це проповідує наш північний сусід, наведемо цитати найбільш шанованих у футбольному світі російських фахівців, знавців та істориків футболу.

Усім прекрасно відомий Костянтин Єсенін 1968 року опублікував солідну статтю в тижневику "Футбол" №21, де чітко вказував:

"Принято считать первым чемпионатом страны турнир семи клубных команд, состоявшийся весной 1936 года. Именно от первого дня этого турнира – от 22 мая – идет летосчисление наших чемпионатов..."

И уже затуманились в дымке времени те пять розыгрышей первенства Советского Союза, которые проводились в двадцатые – тридцатые годы и в которых принимали участие сборные команды союзных республик или сборные команды городов.

*Скажем прямо, мы были несправедливы к собственной истории, когда просто списали со счетов первенства **1924**, 1928, 1931, 1932 и 1935 годов. А почему бы не вернуть в летопись нашего футбола турниры, в которых принимали участие... многие... замечательные мастера?...*

*...Непредставительным был и футбольный турнир Всероссийского праздника физкультуры 1923 года, где вновь не было ни ленинградцев, ни киевлян, ни других сколь-либо сильных команд, кроме Москвы. **Впервые звание чемпиона СССР было присвоено победителям турнира, проведенного в 1924 году**"*

А через 26 років тому ж Єсеніну вторив ще один авторитет - Аксель Вартамян! У тому ж, але вже російському, тижневику "Футбол" №3 1994 року він пише:

"А вообще-то чемпионаты СССР проводились и до 1936 года. На вопросы об их зарождении и количестве проведенных турниров в нашей справочной литературе нет однозначного ответа. Так, И. Клужинский, автор "Словаря любителя футбола", считал, что до 1936 года состоялось шесть чемпионатов Союза, а отсчет следует вести с 1923 года. Авторы же справочника "Всё о футболе" (выпуск 1972 года) насчитали даже семь турниров, первый из которых отнесен к 1922 году. Но такого быть не могло, так как СССР образовался только 30 декабря 1922 года.

В действительности же турниры 1922 и 1923 годов официально именовались чемпионатами РСФСР, хотя в них участвовали также команды Украины и Закавказья.

И только в 1924 году было проведено первое всесоюзное первенство. Всего их было пять...»

І ці два найбільш шанованих російських знавця історії футболу, як бачите, написали справжню правду, а звинуватити їх в несправедливості або документально довести їх неправоту ніхто не зможе, хоча неодноразові спроби в цьому напрямку, безумовно, були і їх було чимало.

А нам же ім'я кожного із зазначених вище українських спортсменів слід золотими літерами записати в Книгу вічної слави футболу України. У ті важкі роки вони вчинили спортивний подвиг - вперше заявивши про те, що кращі футболісти саме в Україні. В історичному плані їх перемога стоїть у першій шерензі того, чим у своїй історії має пишатися футбольна Україна.

Анатолій Коломієць

Збірна УСРР (Харкова) – чемпіони СРСР 1924 р. (зліва направо): стоять - Губарев, Капустін, Натаров, В.Фомін, Алфьоров, Привалов, Бем, Казаков; присіли - Кротов, Норов, К.Фомін

Адже саме збірна України перемогла збірну СРСР у її першому матчі !!!

Ось вам ще одна захоплююча історія з серії створення та інколи й нерішучих, але у відповідальних матчах просто гігантських кроків збірної України радянського періоду – історія про те як 1924 року тільки що створену збірну усього Союзу Радянських Соціалістичних Республік у першому ж в її історії матчі перемогла саме збірна України – на той час перший чемпіон цього Радянського

Союзу, визначений у його першому офіційному та легітимному чемпіонаті тих часів.

Просто гріх не розповісти про саме цю подію, інформація про яку на протязі багатьох років усіяко замовчувалася й не поширювалася. Навіть про всі перемоги головної команди СРСР (національною збіроною її ж не назвеш) за довоєнних часів було не бажано друкувати у довідниках і часописах часів існування "совка". Навіть дата створення цієї найулюбленішої усіма в СРСР команди, за яку вболівали мільйони прихильників футболу, ніде не вказувалася. Усім нав'язувалося про те, що ця збірна була створена вже в 50-ті роки, коли Федерація футболу СРСР була вже залучена до ФІФА й почала проводити матчі на офіційному рівні. Важко було зрозуміти, чого так стидаються в білокам'яній, про що не бажають відкривати правду? Адже було досить багато чудових перемог збірної Радянського Союзу на міжнародній арені, хоча й не над дуже сильним суперником – збіроною Туреччини, хоча й не визнаних на офіційному рівні в світовому футболі, але ж це історія цієї збірної – й до того ж історія цікава, історія сходження до досить значних висот на світовій арені.

Та виявляється керівникам з когорти більшовиків-комуністів не давала спокою ота прикра поразка головної команди їх великої держави в першому ж матчі та ще й від української команди, від тих самих "хохлів", які постійно псували їм настрій, перемагаючи й доводячи свою перевагу в футболі не тільки над московськими командами та й ще над збіроною усього їх "совка". Тому й самі мовчали та й іншим забороняли "рота розкривати".

Збірна команда СРСР з футболу була офіційно створена саме 1924 року після завершення першого чемпіонату СРСР, тобто звісно саме того чемпіонату, що заслуговував уваги, а не якоїсь там першості команд залізничників 1923 року, де команду Москви заздалегідь зробили переможцем незрозумілих нікому змагань серед якихось команд, наспіх зібраних у столиці тільки що створеного СРСР. Про причину створення збірної СРСР можна тільки здогадуватися, але майже всім зрозуміло, що керівництво країни було не в захваті від офіційно визначеного переможця справжнього першого чемпіонату СРСР 1924 року – збірної Української СРР, яка перемогла збірну Російської РСФРР. Для зменшення значності такої перемоги з національних інтересів одразу було визначено іменувати фіналістів цих змагань не інакше ніж збірна Харкова та збірна Ленінграду та й ще терміново створити збірну СРСР для подолання переможців чемпіонату найкращими гравцями усієї "імперії комунізму" (звісно без гравців України).

Скрізь розповідалось, що ця збірна була створена спочатку тільки з молодих перспективних гравців Москви та Ленінграду за підсумками проведеного чемпіонату, але чомусь усі забули що у цьому чемпіонаті збірна Москви не приймала участі, тобто вже наполовину брехали. Ще й досі незрозуміло нікому чому ж на цьому етапі питання залучення до цієї збірної найкращих українських футболістів взагалі не розглядалося. Все це вказує однозначно, що створювалася команда, яка б здатна була подолати саме цих українців, а про престиж її та майбутню перспективу мови тоді й не велося. Складається таке враження, що ті, хто замовляв і вимагав створення цієї "збірної СРСР" зовсім не брали до уваги гравців з України, бо вважали що це робити непотрібно, бо за їх міркою кращі футболісти завжди й в усі часи жили лише в Москві та Пітері.

Ох як же помилилися партюкрати в апараті Всесоюзної Ради фізичної культури (ВРФК). Й показали їм, як вони глибоко помиляються, ті самі харків'яни, яких переможцями дехто вирішив ні в якому разі не випускати з Москви. Не в правилах керівників тих часів було залишатися переможеними. Тому, як завжди й до цього, не надав навіть відпочинку після двох виснажливих матчів чемпіонату, збірній Української СРР було запропоновано "полупщювати м'ячика" ще в одному матчі ще з однією такою собі командою, досить їм і нікому невідомою – саме... збіроною Радянського Союзу!

Чи була можливість відмовитися? Пробачте, але за часів ЧК-ГПУ-НКВС про це й мови ніхто не вів. Суперечити примхам партії – це щось з фантастики, особливо за часів терору цієї партії, так званої "диктатури пролетаріату". Ось і вимушені були українські футболісти – колишні харківські пацани з "Штурму", "Балабанівця" та "Горця" зібрати всі сили й... перемогти ще й цю "найвищу силу", залишивши про себе згадку на всі часи, відкрив реєстр матчів збірної великого та

непереможного Радянського Союзу поразкою 0:1. І поразкою від кого? Від команди, яку гідним суперником ніколи не вважали й яку, що засмучувало більш за все, навіть не хотіли бачити. Від команди міста в провінції, на околиці матінки Росії, де там у Малоросії (а по-їхньому – у якійсь зачуханій "Хохляндії").

Підтвердження викладеного:

Харьков победил сборную СССР

...8 сентября лучшая команда СССР – Харьков выступила в заключительном матче против сборной СССР, составленной из лучших игроков Москвы и Ленинграда. В этом матче снова прекрасную игру показала защита Харькова и, несмотря на ряд опасных моментов, с честью вышла из этого испытания. Минут за 8 до конца первого хавтайма по правому краю прорывается Натаров и неожиданно сильным пушечным ударом бьет по воротам СССР. Вратарь Гусев прыгает в угол на мяч, и от силы удара сам совместно с мячом попадает в сетку.

Во второй половине игры, несмотря на все проявления грубости, в особенности со стороны Бутусова и Батырева, сборной СССР благоприятного результата добиться для себя не удастся. В конечном итоге Харьков выигрывает со счетом 1:0.

Состав СССР: Гусев (Ленинград); Руцинский (Москва), Ежов (Л); Филиппов П., Батырев (оба Л), Ратов (М); Григорьев Т. (М), Селин (М), Исаков (М), Бутусов (Л) и Жибоедов (М).

В составе Харькова произошли лишь изменения в линии нападения из-за выбытия Шпаковского. В отчетном матче за нападение играли Губарев, Натаров, Алферов, Бем и Казаков. Судил матч лучший ленинградский рефери Фепонов.

Журнал "Вестник физической культуры" №12-13. Харків, вересень 1924 р.

Виходячи з цієї інформації та матеріалів з інших джерел наведемо протокол цього сенсаційного матчу:

Протокол матчу:

–

Збірна СРСР (Москва-Ленінград) – Збірна УСРР (Харків) - 0:1 (0:0)

8 вересня 1924 р. м. Москва. Майданчик "Красной Пресни". Товариський матч. 8 тис. гляд.

СРСР: Гусев (Ленінград) – Руцинський (Москва), Єжов (Ленінград) – Філіппов (Ленінград), Батирєв (Ленінград) - капітан, Ратов (Москва) – Т.Григор'єв (Москва), Селін (Москва), Ісаков (Москва), Бутусов (Ленінград), Жибоедов (Москва).

УСРР: Норєв – К.Фомін, Кротов - Капустін (капітан), В.Фомін, Привалов - Губарєв, Натаров, Алфьоров, Бем, Казаков (усі - Харків).

Голи: 0:1 – Натаров (68 хв.).

Якщо брати за великим рахунком, то 8 вересня 1924 року фактично відбувся матч між збірними України та Росії, хіба не так? Україну представляли кращі гравці її столиці – Харкова, бо просто краще їх за класом гри й особливо за зіграністю поміж собою в ті часи в республіці не було. А Росію – збірна з кращих гравців Москви та Ленінграду, й краще їх у РСФРР навряд чи можна було знайти. Так що не будемо кривити душею – це був перший в історії українського футболу матч між збіркою України та її й нині постійними суперниками – збіркою Росії. А перемога в цьому першому матчі має дуже велике значення.

Для підкріплення твердження, що грала саме збірна Української СРР, а не нав'язана довгий час багатьма засобами масової інформації збірна Харкова, наведемо цитату з нарису "Новая победа Украины", опублікованому в київській газеті "Пролетарская правда" №221 за 27.09.1924 р.:

"Сборная команда Украины, взявшая первенство СССР по футболу на 24-й год и побившая сборную СССР, доказала, что ее победа не случайность..."

Також підкріпимо це ще однією цитатою з нарису "Першинство СРСР в футболі", опублікованому ще в одній київській газеті "Большовик" №207 за 12.09.1924 р.:

"На другому Всесоюзному святі фізкультури в Москві першинство СРСР в футболі взяла команда України; вона обіграла в фіналі команду РСФСР (Ленінград) з рахунком 2:1. Потім відбувся матч переможниці – збірна СРСР (з найкращих гравців Москви і Ленінграду), який знову виграла Україна (команда складалася з футболістів м.Харкова) з рахунком 1:0"

Вже через тиждень після цього матчу керівництво фізкультурою в СРСР було вимушено змінити свої погляди щодо футболу України й ввести не тільки до першого складу збірної СРСР одразу аж чотирьох українських футболістів – Кротова, В.Фоміна, Привалова та Натарова. Та й ще до

другого складу були залучені Норов, Казаков і Шпаковський. Щоправда, в першому міжнародному матчі збірної СРСР з національною збірною Туреччини 16 листопада 1924 року грали лише Привалов і Шпаковський, але грали вони просто чудово (перший гол було забито з ефектної подачі м'яча Шпаковським, а другий забив особисто він сам).

Підтвердження викладеного:

Успехи харьковских футболистов

Успехи харьковских футболистов, достигнутые на всесоюзных состязаниях в Москве, заставили Моссофик несколько видоизменить состав сборной СССР, влив туда несколько харьковцев.

Состав сборной следующий: Соколов – Москва, Рушинский – Москва, **Кротов – Харьков**, Ноготков – Москва, **Фомин Ф. и Привалов – оба Харьков**, Григорьев, Бутусов – оба из Ленинграда, **Натаров – Харьков**, Селин и Холин – оба Москва.

Во вторую сборную команду вошли **харьковцы: Норов – вратарь, Казаков и Шпаковский – нападающие.**

Таким образом, из харьковской сборной команды вошли 7 человек в обе сборные СССР.

Газета "Пролетарская правда" №214 (927). Київ, 19 вересня 1924 р.

Ось таким був один з найяскравіших перших кроків збірної України в її історії. Цю свою історію збірна України писала такими перемогами вже в ті далекі 20-ті роки минулого століття.

І хтось хоче, щоб це було замовчане й забуте? Не вийде.

Анатолій Коломієць

Збірна України (Харкова) зразка 1924 року

Звідки з'явилася назва "Динамо" у радянському футболі?

Я впевнений, що не знайдеться жодного вболівальника в Україні, особливо зі стажем з радянських часів, хто б не знав чудового слогана "Динамо" – це сила в русі!", як і того, що ці слова належать найвідомішому пролетарському письменнику Максиму Горькому. Не так давно мені на думку спало - "А чи знають мільйони прихильників "Динамо" що саме конкретно означає це слово?". Перші ж опитування навіть серед друзів однозначно дали відповідь – лише поверхнєве уявлення, отримане ще в школі, а потім за непотрібністю просто забуде. Однак більшість чудово пам'ятає легенду радянських часів про те, як цю назву перше радянське спортивне товариство отримало, а саме:

"Це було в один з лютневих вечорів 1923 року. У Москві розігралася хуртовина..."

У Протопопівському провулку (за часів царя – Безбожному), в будівлі штабу військ ОДПУ (Об'єднаного Державного Політичного Управління, створеного замість, так званого, ЧеКа – "Чрезвычайной Комиссии"), Московського округу, в невеликій холодній кімнатці затрималися після роботи троє бойових друзів. Вони, звичайно не боялися підставити свої обличчя під свистячу пургу. Просто справ було не переробити...

За витонченим віденським шаховим столиком... сидів високого зросту комісар - Павло Семенович Уралець і зосереджено перевертав з ребра на ребро сірникову коробку... До нього підійшов Леонід Володимирович Недоля-Гончаренко - начальник політвідділу військ ОДПУ Московського округу. ...він підкреслено обережно вийняв з рук Уралець сірникову коробку і сказав:

- Ти, Павло Семенович, бачу, вічний двигун вирішив винайти ...

У розпал полеміки в кабінет увійшли працівники штабу Михайло Іванович Лаврентьєв і Кирило Іванович Кузьмін ...

- Послухайте, а чи не створити нам на базі наявних в ОДПУ спортивних гуртків пролетарське спортивне товариство? - вигукнув Уралець. Уявіть, в товаристві легкоатлети, гімнасти, акробати, футболісти і, звичайно, свій статут, дисципліна. А спортсменів - тисячі. Скільки людей потягнеться до нас! Тоді й товариш Дзержинський нас підтримає ...

Питання про створення справжнього спортивного товариства зі своїм клубом, спортбазами, статутом було вирішене одноголосно.

І назва йому ...

- Вірно, товариші, а як же назвемо? Може, "Сила"? - запропонував Кузьмін ...

- Та ні, - заперечив Дмитро Іванов. - "Сила" не відображає прагнення йти вперед, удосконалюватися...

- Може, "Чекіст"? Але і це не підійшло. І коли, здавалося, усі більш-менш підходящі назви були відкинуті, розмову перервав Недоля-Гончаренко.

- А чи не назвати наше товариство "Динамо"? Це якраз саме те, що потрібно спортивному товариству. І звучить коротко, красиво.

Усім сподобалося. На цьому і порішили. Тут же була прийнята й пропозиція Кузьміна про значок для членів товариства. Домовились розробити проект значка ромбовидної форми з написом у центрі "Динамо", Москва..." (наведено зі значними скороченнями).

Саме так, і до того ж, як чудово викладено. Про це усім динамівцям Країни Рад і їх уболівальникам повідав один з багатьох радянських письменників – винахідників легенд, перший літописець московського "Динамо" Володимир Кузьмич Верхолашин у своїй книзі "Динамовці", яка, щоправда, побачила світло лише 1960 року (видавництво "Фізкультура и спорт").

До того ж, існує ще й офіційна версія, що перше динамівське товариство було створено весною 1923 року, але за наказом і з ініціативи народного комісара внутрішніх справ СРСР Фелікса Дзержинського (зараз усім більш відомого як "залізний Фелікс"). Саме за його завданням (насправді чергова легенда), а не за домовленістю якоїсь там п'ятірки чекістів, керівництво ДПУ Московського округу приступило до розробки проекту по створенню першого в країні відомого спортивного товариства. До того ж в Радянському Союзі з метою отримання ідеологічної та матеріальної бази, яка б гарантувала широке поширення спорту і фізкультури та всебічне використання його масами трудящих, був заздалегідь запланований перехід на нові організаційні форми, для чого вже в червні цього року було ліквідовано військовий "Всеобуч", одночасно розпущені усі без винятку ще тоді

існуючі дореволюційні спортивні клуби й гуртки та створено Вищу Раду Фізичної Культури (ВРФК) при ВЦВК.

Установчі збори товариства відбулися 18 квітня, за протоколом були присутні 64 представника структур ОДПУ. Зборами прийнята постанова про назву товариства - "Московское пролетарское спортивное общество (МПСО) "Динамо". Були затверджені статут товариства, а трохи пізніше ще й емблема та нагрудний значок. Потрібно звернути увагу, що емблема товариства й нагрудний значок з нею були дійсно ромбовидної форми, але до звиклого нам ромбу з прописною літерою "Д" ніякого відношення не мали. На емблемі було розміщено атрибути з найбільш популярних тоді в СРСР десяти видів спорту. До того ж, твердження що на цих зборах були нібито затверджені прапор та кольори товариства, хибні. Добре відомо й документально підтверджено, що перший раз футбольна команда товариства вийшла на поле у формі біло-блакитного кольору лише 1926 року (до цього московські динамівці грали у формі відомого до революції московського клубу КФС - білі футболки і чорні труси).

Була обрана й рада цього товариства з 17 осіб. Першим головою ради МПСО "Динамо" був обраний заступник голови ОДПУ при НКВС СРСР Йосип (Юзеф) Станіславович Уншліхт (як і багато інших він був розстріляний 1938 року як "ворог народу"), а першим керівником секції футболу товариства та одночасно першим начальником футбольної команди "Динамо" Москва обрали особистого секретаря Ф.Дзержинського, в минулому латишського революціонера – Веніаміна Леонардовича Гersona (теж був розстріляний, але 1940 року).

А до президії з наведеної вище п'ятірки "засновників" товариства увійшов, як заступник голови товариства, лише П.С.Уралець (справжнє прізвище Нестерок-Нестеренков), в той час заступник начальника Політсекретаріату військ ДПУ Московського округу. Про Л.В.Недолю-Гончаренка та інших й мови ніде не було. Але все ж саме ці люди таки сприяли створенню МПСО "Динамо", бо про це свідчив сам П.С.Уралець, який підтвердив їх участь та простоту й буденність цієї події, з якої зробили легенду. Він, як вказано у нарисі Є.Школьнікова "Павел Уралець: Создатель общества "Динамо" (www.sport-express.ru) підтвердив, що запропоновану ним назву "пролетарське спортивне товариство" саме Л.В.Недоля-Гончаренко доповнив коротким і гучним словом "Динамо", пояснюючи це тим, що він в минулому працював на московському заводі електродвигунів "Динамо" і йому дуже подобалось це слово. До того ж П.С.Уралець уточнив, що емблема товариства, яка була запропонована саме Кирилом Івановичем Кузьмінім (начальником оргвідділення Політсекретаріату) у вигляді ромбу, в середині містила крім назви ще й за пропозицією знову ж таки саме П.С.Уральця у символічному вигляді різні види спорту.

Вже після цього П.С.Уралець, звісно, доповів про все начальнику Московського губернського відділу ДПУ Ф.Д.Медвідю, який підключив до цієї справи Г.Г.Ягоду (того самого, що був попередником Л.Берії, а в ті часи лише начальником Особливого відділу Центрального апарату ОДПУ), а той по інстанції Й.С.Уншліхту - тоді заступнику Ф.Е.Дзержинського.

А закінчилося це тим, що вже 2 жовтня 1923 року ВРФК при ВЦВК визнала **доцільність існування в центрі і на місцях спортивних організацій "Динамо"** за зразком створеного МПСТ "Динамо". Ці спортивні організації планувалося створювати виключно для покращення фізичної та бойової підготовки особового складу органів та військ ОДПУ. І нарешті, **16 жовтня 1923 року було утворено Всесоюзне ПСТ "Динамо"**. У цей день ОДПУ і ВРФК затвердили типовий статут ПСТ "Динамо", а також Положення про Центральну Раду пролетарських спортивних товариств "Динамо", а сама Рада була створена вже 1926 року..

Але повернемося до одного з наших "героїв", до людини, яка запропонувала створеному товариству назву "Динамо", до тепер вже "легендарного" Леоніда Володимировича Недолі-Гончаренка. Як виявилось, це була дуже цікава особистість з досить невластивими пересічним громадянам рисами. По-перше, його справжнє ім'я - Лук'ян Володимирович Гончаренко (1897-1964 рр.), він москвич, за походженням - українець. Працював вже з 13 років, а коли вчився і взагалі чи мав якусь освіту – ніде не наведено. Одним з заводів, де він працював, дійсно був завод Російського електричного товариства "Динамо", що виробляв електричні генератори та двигуни (з 1935 р. – це електромашинобудівний завод ім.С.М.Кірова, а вже в наші часи - АЕК "Динамо", який спіткала така ж доля, як і, наприклад, київський завод "Більшовик", що ледь животіє). Звісно Лук'ян приймав участь у революційному русі, за що був засланий до Златоусту, за часів революції був командиром загону Червоної гвардії у Москві, під час громадянської війни служив у лавах РКЧА, а вже з 1922 р. у військах ЧК-ДПУ Московського округу (начальник політвідділу) – член РСДРП (більшовиків). 1923 р. приклав руки до створення МПСО "Динамо", та й ще, крім партійної роботи, захоплювався літературною діяльністю – авангардною поезією під псевдонімом "Леонід Недоля" (навіть спілкувався з В.В.Маяковським, в часи захоплення того авангардизмом). Вже 1924 р. опинився в Одесі, де був одним з організаторів і керівників славнозвісного товариства письменників-

авангардистів "Юголефа" (вірші його мало кому відомі, а от цитати з журналу товариства з його висловами говорять багато: *"Только животное и идиот не нуждается в книге"*, *"Надо крепко бухать молотом по устоям старой культурной постройки"...*). Потім він деякий час перебував... у Китаї (про це свідчать назви його нарисів). З 1928 р. він вже пише українською мовою, але його п'єси були марксистами засуджені. Тоді він, як один з керівників літературного угруповання "Нова генерація", одразу всіляко посприяв ліквідації цієї "ворожої" групи й 1938 р. (напевно за це й саме цього року) став членом Спілки письменників України. Відомо, що під час другої світової війни він був спецкореспондентом якоїсь фронтової газети, але подальша доля його мало відома. Ось такий він наш "герой", ім'я якого за те, що вчасно й в потрібному місті згадав про те як працював колись на заводі "Динамо", ще й зараз не сходить з шпальт тисяч сторінок газет і сотень сайтів в Інтернеті й до того ж він скрізь фігурує, як *"старый коммунар"* і *"израненный вояка Октября"* (можете перевірити).

А от щодо самого слова "динамо", то як свідчать енциклопедичні висновки, це слово:

- по-перше, має грецьке походження від слова "динаміка" (з грецької – сила, міць, швидкість) - стан руху, хід розвитку, зміна якогось явища під впливом діючих на нього факторів. У фізиці - це розділ механіки, в якому вивчаються причини виникнення механічного руху. Динаміка оперує такими поняттями, як маса, сила, імпульс і енергія;

- по-друге, означає "динамо-машину" або саме "динамо" - це застаріла назва електричного генератора постійного струму (винайдений в Угорщині А.Йедліком 1827 р., а запатентований в Німеччині В.Сіменсом 1833 р.), у якому енергія обертання, відповідно до закону Фарадея, перетворювалась на змінний струм, але оскільки в ті часи його ще не вміли практично використовувати, то за допомогою комутатора отримували постійний струм (пульсуючий, але однієї полярності). Найбільш відомі динамо-машини на паровозах, вони приводилися в рух паровими машинами. В подальшому динамо-машини були витіснені генераторами змінного струму, так як змінний струм піддається трансформуванню й передачі на далекі відстані. Нині термін "динамо" в техніці використовується хіба що для позначення невеличкого велосипедного генератора, що живить велосипедну фару, та ще й у тренажерах. Ось тепер вже всім зрозуміло - московський завод "Динамо" мав таку назву, бо першими його виробами були саме "динамо-машини" й виробляв він їх понад півстоліття.

І, нарешті, у продовження до викладеного вище потрібно ще вказати, що **лише 1932 року** почесний динамівець, заслужений рибак і мисливець, а за сумісництвом головний пролетарський письменник Максим Горький все-таки "нарешті" сформулював те, що, на його думку, означає "Динамо". Саме йому належить, як це зараз кажуть, авторство динамівського слогана. Одного часу в інтерв'ю газеті "Динамовець начеку" Горький заявив (дослівно з цитати): *"Мне хочется напомнить динамовцам, что греческое слово "дина" значит – сила, "динамика" – движение, а динамит - взрывчатое вещество. "Динамо" – это сила в движении, призванная взорвать и разрушить в прах и пыль все старое, гнилое, грязное, все, что затрудняет рост нового, разумного, чистого и светлого, – рост всепролетарской, социалистической культуры"*. Ось так і не інакше. Саме тоді, 1936 року усі в "совку" одразу зрозуміли, що таке "Динамо". Але, що не кажіть, вислів красивий, достойний пера великого письменника й, звісно, заслуговує на існування.

От тільки, як виявляється, сила в русі – це фізика, а в історії та нашому повсякденні, за епіграфом до газети "Бульвар" відомого нам Дмитра Гордона – одного з найщиріших вболівальників київського "Динамо", насамперед все ж таки –

сила у правді!

Анатолій Коломієць

Л.В.Недоля-Гончаренко

Й.С.Уншліхт. 1922 р.

П.С.Уралець. 1920 р.

Чи правда що таку гарну емблему товариства "Динамо" просто поцупили?

А тепер трохи майже сенсаційного матеріалу, який подається взагалі вперше.

Досі було добре відомо, що друга офіційна емблема Всесоюзного ПСТ "Динамо" у вигляді прописної літери "Д" синього кольору у ромбі та членський квиток цього товариства з'явилися лише після створення 1926 року **Центральної Ради ПСТ "Динамо"** й оголошення 30 березня складу цієї Ради. Та це не зовсім так. Дійсно, вже після цієї події нова емблема з'явилася на футболках динамівців, але першу емблему ніхто не відміняв і вона ще майже до початку другої світової війни використовувалась на багатьох офіційних документах та в друкованих виданнях. До того ж і значки з вже новою емблемою з'явилися лише 1939 року. Підтверджується це хоча б наявністю першої емблеми навіть на спільному для усіх місцевих організацій товариства членському квитку динамівця (див. ілюстрацію).

Членський квиток динамівця з 1926 р.

До речі, зверніть увагу на те, що на членському квитку фігурують зовсім не біло-блакитні кольори, а червоно-зелені, що свідчить про відсутність у час друкування квитків однозначності щодо кольорів товариства. Однак поява футбольної команди московського "Динамо" саме 1926 року вперше в біло-блакитній формі та з нашивкою нової емблеми на грудях вказує на те, що в товаристві нарешті остаточно визначилися щодо переходу саме на біло-блакитні кольори, які символізували "чисті руки й світлі голови колишніх чекістів", на противагу червоному армійському кольору крові. А нова, значно спрощена емблема у вигляді прописної літери "Д" тоді була лише, як зараз кажуть, "малим гербом" товариства.

Одразу виникає питання: хто ж ініціював чи запропонував нову емблему, тобто хто був її автором? Відповідь можна знайти на офіційному сайті московського "Динамо", де точно вказано, що автором вишуканого подання прописної літери "Д" є ніхто інший, як нападник команди тих часів Олександр Прокопович Борисов, який до того ж був ще й головним редактором першої динамівської газети "Футболист". Наведемо цитату з нарису сайту під інтригуючою назвою "Динамовський Рублєв":

"Именно ему мы должны быть благодарны за наш великий символ – динамовскую эмблему. Еще в 1923 году основой эмблемы был определен вертикальный ромбик, но дизайн эмблемы никак не складывался. Поначалу внутри ромба были нагромождены атрибуты всевозможных культивировавшихся в "Динамо" видов спорта, что делало знак эклектичным, незапоминающимся и слабо воспроизводимым. И только в 1925 году наделенный талантом художника Александр

Борисов предложил вариант эмблемы, принятый "на ура" и уже почти 85 лет являющийся предметом нашей гордости. Автор выбросил все содержимое ромбика и вписал в него святую букву Д.

Не поленитесь – взгляните в нашу эмблему. Обратите внимание на дизайн буквы, предложенный Александром Борисовым. Она элегантна, она молодцевата и подтянута, она горда, но не напыщенна, она изящно приукрашена, но строга в своем изяществе. Она совершенна, особенно в выбранной цветовой гамме. Этот знак носили на груди все последующие поколения динамовцев, этот знак напоминает нам о славе общества и футбольной команды, этот знак вселяет в нас уверенность в наших будущих победах".

А ось ще, з інтерв'ю з вдовою "новоспеченого іконописця Рубльова": "Заслуга Александра Прокофьевича в том, что он первый сделал эту эмблему и уже более 80 лет она, очень легкая, оригинальная, существует, не теряет своей привлекательности... К тому же она (літера "Д") загнана в ромбик, отчего очень хорошо смотрится и не стареет. Значки других обществ утяжелены, громоздки. А оказывается, ничего не надо. Вот тот случай, когда в простоте – гениальность...

За созданную эмблему благодарили Александра Прокофьевича очень многие спортсмены-динамовцы. В его доме и по сей день хранится динамовский вымпел с буквой "Д", на котором рукой футболиста СССР №1 Льва Яшина написано: "Александр Прокофьевичу Борисову, автору динамовской эмблемы, которая голубела на вратарской рубашке, когда я защищал ворота сборной мира в Англии. Лев Яшин".

Що ще можна сказати? Та просто вже краще й не скажеш. Зробили з рядового, так і хочеться сказати – "бідного, ні в чому не винуватого" футболіста чергову ікону та й ще одну з нескінченних легенд, тобто брехні.

Пробачте, але це саме так, бо якось, переглядаючи в Інтернеті усілякі раритетні знаки ще за часів "царя-батюшки", автор цих рядків наштовхнувся на ювілейний шикарний знак до 50-річчя існування Мінгрелського 16-го гренадерського Його Імператорського Височества Великого Князя Дмитра Костянтиновича полку, виготовлений Монетним двором Російської імперії. Звісно, одразу кинулась в очі схожість обрису літери "Д" на знаку до такої відомої усім динамівської літери. А коли пошук заглибився до розгляду усієї загальної інформації щодо цього полку, то сумніви одразу відійшли на другий план. Поглянувши на самі металеві накладки, які застосовувалися на погонах рядового складу та еполетах офіцерів полку та взагалі на зображення форменого одягу, без жодних сумнівів можна зробити лише один висновок – динамівська емблема була, якщо не казати, вкрадена, то однозначно "запозичена" саме з емблеми цього полку, що символізувала першу літеру імені князя Дмитра Костянтиновича Романова.

Ось така дійсність і нікуди від цього не подінешся. Звісно, кожен бажає знайти в історії своїх улюбленців щось дуже цікаве, незвичне й витончене. І це зрозуміло, бо це приємно чути й співчувати себе причетним до чогось великого й особливого. Але будувати історію на брехні та й ще в наші часи, це вже якось гидко й принизливо. Та що поробиш, адже це не перша і, безумовно, не остання з розвінчаних "совкових" легенд. Складається навіть таке враження, що без брехні в радянські часи й не мислилося існування. Та й зараз це підтверджується з боку північного нашого сусіда – "старшого" брата та й ще до того ж "великороса".

Звинувачувати в плагіаті чи крадіжці напевно ж ні в чому не винного футболіста було б, звісно, несправедливо. В ті часи усі так робили, до того ж він і не замислювався що хтось колись зробить його "винахідником" й припише те, про що він ніколи навіть і не мислив. Можливо його хтось наштовхнув на це, показавши як зразок чудове зображення літери "Д" ще за часів "проклятого імперіалізму" на погонах "ворогів". Є припущення, що щира порада щодо спрощення емблеми створеного товариства йшла зверху від колишніх командуючих Мінгрельським полком, наприклад, видатного радянського воєначальника Б.М.Шапошнікова – маршала Радянського Союзу, який був особистим приятелем не тільки Й.Сталіна, але товаришував і з Ф.Дзержинським, і з В.Менжинським. Або від ще одного командуючого цим полком царської армії – К.Л.Гільчевського, відомого за його книжкою 1928 року видання під назвою "Боевые действия второочередных дивизий в мировую войну". Або взагалі від будь кого, хто цікавився геральдиком чи фалеристикою.

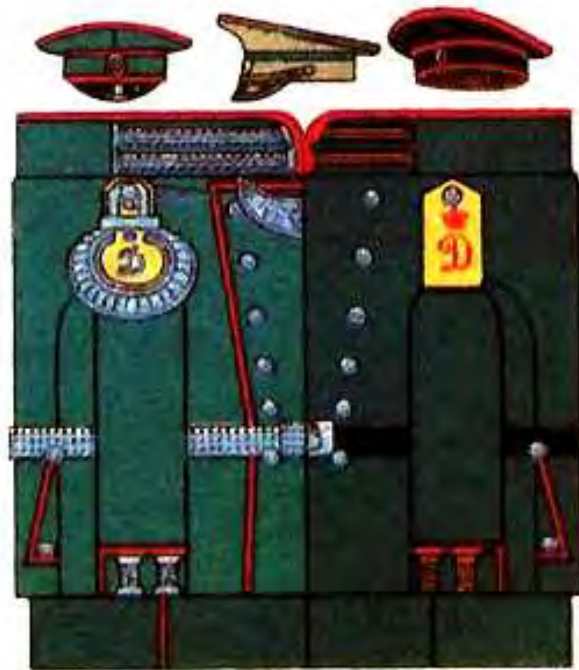
Анатолій Коломієць

Ювілейний знак полку

Накладка на погони та еполети особового складу полку

16 й Гр. Мингрельський Е. И. В. В. Им. Дмитрія Константиновича полкъ

Форма особового складу
Мінгрельського 16-го гренадерського полку

Ще раз про дату заснування ФК "Динамо" Київ

Питання щодо дати заснування футбольного клубу "Динамо" Київ ще й досі постійно дискутується серед шанувальників футболу, які серйозно вивчають документи, які були оприлюднені в багатьох виданнях та засобах масової інформації. Є серед них і такі шанувальники, які ніяк не можуть заспокоїтися та навіть вимагають змінити дату з 1927 року на 1928 рік, тобто переробити офіційну

емблему клубу та скрізь, особливо в офіційних документах, провести зміни.

Особливо вимогливо це твердження було поставлене Олександром Олександровичем Кабанцем – відомого серед шанувальників футболу, як "архіваріус київського "Динамо", одним з розробників мультимедійної енциклопедії "Динамо" Київ, автором сенсаційних публікацій у трьох номерах газети "Український футбол" 2007 року (№№ 53, 57 і 67 за 15 і 26 червня та 20 липня) з його особливим і остаточним поглядом на події тих далеких часів.

Схиляючись перед величезними заслугами цього безмежно працьовитого знавця історії київського "Динамо", завдяки якому були в архівах знайдені приголомшливі документи, що дали змогу нарешті визначитися з першими кроками динамівського руху в Києві і футболу зокрема, все ж не можна залишити деякі основоположні його висновки без зауважень.

По-перше, дійсно показова (перша) команда київського пролетарського спортивного товариства (КПСТ) "Динамо" була сформована тільки 1928 року. Це не викликає ніяких сумнівів. Але закривати очі на те, що до неї в цьому товаристві не було жодної футбольної команди хоча б в якихось підрозділах ГПУ, міліції чи карного розшуку, вважаю просто неможливим. Доказом цього є хоча б та інформація, яка була надрукована у київській газеті "Пролетарская правда" за 23 та 30 травня ще 1925 року, про зустрічі команди ГПУ з командами "Робітпросу" та "Містрану".

Підтвердження викладеного:

Календарь товарищеских футбольных встреч

"на Красном Стадионе в субботу, 23 мая играют:

В 16 часов первая команда ГПУ – первые команды Работпрос-Местран".

(из газеты "Пролетарская правда", г.Киев, 23.05.1925 г.)

"Матчи на 30 и 31 мая.

На Куреневском стадионе

В 16 ч 30 мин. ГПУ – Работпрос, судит Буш".

(из газеты "Пролетарская правда", г.Киев, 30.05.1925 г.)

Таким чином, встановлено що у цьому силовому відомстві грали і у футбол, а не тільки стріляли. Друге діло, що ці окремі команди, навіть вже при створенні КПСТ "Динамо", так і не змогли приймати участь у розигранні першості Києва. Але це не їх провина. Першість Києва проводилася виключно серед профспілкових команд під керівництвом Окружної Ради профспілок (ОРПС), а всім відомо що у силових структурах профспілки завжди були відсутні, на те вони й силові структури (одним словом, наказ командира там повинен був виконуватися беззаперечно). До речі, кадрові "чекісти" грали і в командах "Радслужбовців", а кращі з них, наприклад Микола Мурашов, навіть залишилися грати й у профспілкових "Радторгслужбовцях", які були створені замість розпущених "Радслужбовців".

По-друге, посилення на публікацію у газеті "Вечерний Киев" за 4 червня 1927 року про нібито створення у Києві пролетарського стрілецького товариства, абсурдне. Це просто помилка автора цієї публікації. Бо там же він потім пише, що такі ж товариства створені у

Москві, Ленінграді та Мінську. Але всі достеменно знають, що ніяких стрілецьких товариств "Динамо" у перелічених містах ніколи не існувало. Тай й в жодному офіційному документі, знайденому тим же О.О.Кабанцем, не вказано, що КПСТ це стрілецьке товариство, а скрізь, без винятку, чітко написано – спортивне товариство. До того ж офіційний конверт, який є окрасою моєї колекції, свідчить про справжню повну назву товариства (він наведений нижче).

По-третє, чому саме потрібно приймати за дату створення Футбольного клубу "Динамо" Київ дату створення саме показової команди КПСТ "Динамо"? Адже навіть у зверненні до Окружної Ради фізичної культури (ОРФК) м. Києва ще 29 березня 1928 року керівництво КПСТ "Динамо" сповіщало про наявність у товаристві чотирьох футбольних команд. Але якщо перша команда ще тоді й не була сформована, то чому тоді береться під сумнів наявність інших трьох команд? До того ж вже 31 грудня 1928 року газета "Вечерний Киев" сповіщала, що "Динамо" має чотири команди, три з яких були при школі міліції та при військовій частині. Однак О.О.Кабанцем чомусь розглядається тільки дата створення першої команди. А нас цікавить дата створення не однієї команди, а усіх, які входили до КСПТ "Динамо".

Так от, нарешті, про дату створення саме Київського спортивного товариства "Динамо". Як всім відомо створення будь яких товариств в СРСР вважалося тільки після реєстрації їх статутів у державних органах влади. У Києві цим органом була Окружна міжвідомча комісія у справах громадських організацій та союзів (МЕКОСО) при адмінвідділі Окрвиконкому м.Києва. Саме ця комісія і зареєструвала статут КПСТ "Динамо" **13 травня 1927 році**. Тому юридично вірно рахувати саме цю дату датою створення цього товариства і, звичайно, саме Футбольного клубу "Динамо" Київ, створеного вже 2 січня 1989 року на основі першої команди цього товариства, її дублюючого складу, команд дитячо-юнацької школи та інших адмінструктур цього товариства.

Посилання на те, що Київське ПСТ "Динамо" затверджено було ще 13 квітня 1927 року на засіданні Президії Всеукраїнської Ради Пролетарських спортивних товариств "Динамо" у Харкові також не викликає сумніву – на відомчому рівні воно могло бути затвердженим ще й раніше. Але це рішення не має під собою юридичної законності щодо створення громадських товариств у СРСР тому, що це затвердження було не на державному рівні. А друге посилання на те, що статут КСПТ "Динамо" не був зареєстрований ОРФК, то це теж відомчий рівень. Справа в тому, що фінансування КСПТ "Динамо", тобто початок його функціонування, було вже можливо проводити одразу після реєстрації в МЕКОСО.

Ставити питання, що десь у якихось бюрократичних відомчих структурах були затримки з розглядом статуту "Динамо", зовсім не має сенсу. Для прикладу сповістимо читачів (пробачте за відхилення від основного напрямку), що за знайденими в архівах документами (заяви, листи, відповіді на них) виявлено, що статут Київської Футбольної Ліги, створеної 1911 року, так і не був до 1917 року зареєстрований у Державному департаменті міськради м. Києва. Але це зовсім не перешкодило проводити цією Лігою першості міста та приймати участь збірній Києва у першості Російської імперії. Та й чомусь ніхто не ставить під сумнів створення її саме 1911 року.

Тому керівництво нашого Футбольного клубу "Динамо" Київ може зовсім не хвилюватися. Потреба змінювати дату народження клубу явно надумана і не має під собою жодного юридичного підтвердження.

Ось коли будуть знайдені в архівах ще якісь документи, тоді можна продовжити цю розмову, посперечатися та знайти істину. А зараз і так усе абсолютно очевидно.

Анатолій Коломієць

179 205

СПРАВА

№ 12 1978

Київського округу

Повило 1978 1978 р.
 Подібно 2/10 1978 р.
 На 30.09.78

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ
 ДИПЗАВНА ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ

Народный комиссариат внутренних дел Украинской ССР

ЦЕНТРАЛЬНА ДИПЛОМАТИЧНА КОЛЕКЦІЯ
 Ю. ДИП. СЕБЕТЕ 2 ОДНОК. АМБРОУ.

№ _____

Протокол заседания коллегии при административном Бюро при Президиуме
 в отделе в м.г.

Начато, 22 " _____ 1978 г.
 Окончено, 3 " _____ 1978 г.
 на _____ лист.

ЦЕНТРАЛЬНИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ АРХИВ КИЕВСКОЙ ОБЛАСТИ
 ЦОДЛ СР-84 УССР - КИЕВ
 + 9-0-00-3 тел. арх. 422

ПРОТОКОЛ № 25

Засідання ОКР.МЕКОСО Адміністративного О.В.К. м. Київ
 від 12/IV-27 р.

Присутні були: Від АВ - т.МЕНДРУК
 Народ. - т.ШМАТКО
 Прокурат. - т.ОДЖАВСЬКИЙ

Головує - т.Мендрук Секретар - т.Федоренко

Слухали :

1. Про реєстрацію статуту Київського Пролетарського Спортивного Т-ва "ДИНАМО"	1. Зареєструвати
2. Про реєстрацію статуту Агрономичного гуртка при К.С.-Г.І. в м. Київі.	2. Зареєструвати
3. Про реєстрацію статуту Робітничого Клуба на Забайкові м. Київі.	3. Зареєструвати.
4. Те-ж статут Польського Роб.клуба ім.Кру-ліковського.	4. Зареєструвати
5. Про реєстрацію статуту В-Немецького гуртка с.Коварівці /Димерського р-ну/	5. Зареєструвати.

Сл. ГОЛОВА /МЕНДРУК/
 СЕКРЕТАР /ФЕДОРЕНКО/

КИЕВСКОЕ ПРОЛЕТАРСКОЕ СПОРТИВНОЕ ОБЩЕСТВО
 "ДИНАМО"
 КОММЕРЧЕСКИЙ ОТДЕЛ
 м. Киев, ул. Свердлова, № 19, Дом Книжкин Архив, тел. № 4-21

39006

Юридический отдел 14

Деякі маловідомі подробиці щодо заснування НСК "Олімпійський"

У самісінькому центрі Києва, біля підніжжя мальовничих Черепанової та Госпітальної гір, розташований один з найбільших у Європі комплекс спортивних споруд, який з 1996 року має назву – “Національний спортивний комплекс (НСК) “Олімпійський”. Коли ж було засновано цю спортивну споруду? На це запитання вже зараз є можливість відповісти не тільки достовірно, але й у повному обсязі, до того ж жодна інформація в цій публікації не надана без

документального підтвердження.

На початку другого десятиліття минулого століття в Російській імперії вирішили провести Всеросійську промислову виставку. Місцем її проведення обрали Київ – на той час велике губернське місто. Був визначений і рік її проведення – 1913. Визначаючись, де саме будувати павільйони виставки, організатори не знайшли більш придатного для цього заходу місця, як Троїцька площа – незабудоване того часу місце між Прозорівською вулицею та Прозорівським шляхом, що проліг поміж Госпітальною та Черепановою горами, а також Олексіївським парком на схилах Черепанової гори (назва цієї гори виникла ще на початку XIX століття, коли київським губернатором був П.С.Черепанов – саме тут була його садиба – Прим. авт.). На цій території функціонував Троїцький ринок, який займав велику площу. А найкращою архітектурною спорудою тут був Троїцький народний будинок (нині – театр оперети). Саме біля цього будинку найкращі архітектори Києва й звели високохудожні дерев’яні та муровані павільйони. Виставка була відкрита 29 травня (11 червня) 1913 року. Саме цьому місцю й судилося стати головним спортивним ядром Києва.

Вид на центральні павільйони виставки з Госпітальної гори, басейн фонтану та арку центрального входу з вул. Великої Васильківської

Відгриміла перша світова війна та лихоліття громадянської війни на території сучасної України. Від колись величних будівель виставки залишилися руїни. Велика територія колишньої Всеросійської виставки мала жакхливий вигляд. Усе, що мало бодай якусь цінність, як на поверхні землі, так і під нею, було розграбоване, викопане і спродане на так званих “товкучках”. Залишився лише бруд і купи уламків – величезний смітник.

Руїни виставки після революції та громадянської війни (вид з вул. Великої Васильківської, на передньому плані басейн фонтану, справа – Черепанова гора, зліва – сходи на Госпітальну гору)

Ще 1919 року Наркомвоєнкомом Української Соціалістичної Радянської Республіки М.І.Підвойським у Києві була відведена територія Пушкінського парку для спорудження стадіону. Були відпущені необхідні кошти і навіть розпочато підготовчі роботи, але прихід Білої армії Денікіна зірвав усі плани. У 1920-1921 роках питання необхідності спорудження стадіону порушувалося неодноразово, але ці зусилля не досягли успіху. У грудні 1922 року на засіданні Київської губернської Ради фізичної культури, яка була саме в цей час створена, про стадіон ще не згадувалось. Але вже на початку наступного року керівництвом Всеобучу було прийняте рішення про проведення в Києві II-ої Всеукраїнської Олімпіади (ще не було вказівки згори щодо викорінення “олімпіад” і заміни їх “спартакіадами” - Прим. авт.). Причетні до виконання вказівок згори нарешті “забігали” - почали планувати і діяти. Уже в березні було знайдено найбільш придатне для стадіону місце на території колишньої Всеросійської промислової виставки. Залишалось до літа звести стадіон, аби провести змагання на ньому. А головне, відрпортувати до Харкова, столиці УСРР, що все зроблено у визначені терміни. Про відсутність коштів і людські ресурси тоді мало хто замислювався.

Особливу увагу будівництву стадіону приділяв угорський політичний діяч-інтернаціоналіст Лайош Гавро, який у 1922-1923 роках був військовим комісаром Київської губернії (1938 року розстріляний, як “ворог народу” – Прим. авт.). Саме йому належить ініціатива створення Червоного стадіону. І завдяки Гавру це будівництво таки почалося. Назва стадіону була визнана за революційними традиціями того часу. Червоний колір у назвах багатьох споруд домінував ще багато років.

Але враховуючи обставини, спочатку було вирішено обладнати бодай якийсь спортивний майданчик. І почали руйнувати все, що залишилося від виставки. Хоча й це було непростою справою, бо те, що можна було розібрати без техніки, уже розграбували. Залишилися стіни центральних павільйонів, але, як з'ясувалося, вони були залізобетонними. І тому наприкінці квітня впродовж чотирьох днів повітря здригалося від вибухів – стільки часу тривали підривні роботи.

Однак проєкт нового стадіону, розроблений молодим інженером Л.І.Пільвинським, уже був затверджений. Простенький, але з перспективою підсилення і можливістю доопрацювання. Щоправда, в поспіху ніхто не замислився над тим, куди має бути зорієнтована головна вісь стадіону. Її провели зі сходу на захід, що навіть у ті роки в інших країнах ніколи не застосовувалося. Але цей варіант був швидкоплиннішим, та й обсяг робіт - меншим.

Центральний вхід до виставки – красиву, білого кольору “тріумфальну арку” залишили. Вона стала входом до стадіону. Для південної і східної трибун використали природні схили Черепанової гори. З уламків будівель збудували північну та західну трибуни, засипавши їх землею.

За проєктом вирішено було залишити басейн головного фонтана виставки за західними воротами футбольного поля. Це заглиблення планувалося використати пізніше зі спеціальною метою. Траву на футбольному полі, може, й сіяли, але вона, звичайно, зійти ще не могла. Щодо дерев'яних лавок для глядачів: їх узагалі не зробили. Планувалося спочатку поставити лавки на 10 тисяч місць, а потім вирішили, що ще чотири - п'ять тисяч глядачів стоятимуть на схилах, тож ця цифра змінилася на 14 тисяч. А для сидіння, крім пагорбів, можна було використати лише колишні сходи, що

залишилися від виставки за східними воротами. Звідки з'явилася вже в наш час офіційна цифра – 5 тисяч, важко сказати. У тодішніх документах вона не зустрічається. Можливо, переплутали з вмістимістю “Спортивного поля”, а може, вже в наступні роки спочатку збудували лавки саме для п'яти тисяч глядачів.

Роботи до кінця червня велися лише силами допризовників. 300 мобілізованих молодих хлопців працювали тут задарма, бо місцева влада та громадські об'єднання зовсім не виділяли на це кошти. Л.Гавро, щоб якось виправити становище, організував з 1 липня “Тиждень Червоного стадіону”, під час якого в селах і невеличких містах Київщини збиралися “добровільні” внески з допризовників губернії. Аби виправити фінансове становище, був запроваджений й масовий продаж маленьких червоних зірочок, які називали значками Червоного стадіону. Чим ближче було до визначеної заздалегідь дати відкриття, тим більше залучалося громадян до будівництва. 15 липня на неділю працювало півтори тисячі киян.

Час початку проведення змагань постійно відкладали. Потім зрозуміли, що нічого путнього з цього не зробити, що потрібні великі кошти на проведення Всеукраїнської Олімпіади, тому й перенесли її до Харкова. Але в Києві таки мали відбутися змагання бодай місцевого значення, тому й вигадали губернську Олімпіаду. Деякі турніри передбачалося провести на спортивному майданчику “Полярна зірка” на вул. Фундуклеївській (нині – вул. Б.Хмельницького, пізніше там обладнали міський велотрек – Прим. авт.).

До речі, в Києві саме в цей час облаштовувався ще один справжній стадіон, який мав назву - Куренівський і був у розпорядженні Клубу робітників ім.Жовтневої революції (у подальшому відомий киянам, як стадіон “Спартак”).

А от і сенсаційна знахідка! Виявляється, що на початку серпня Київська губернська Рада фізичної культури підтримала ініціативу губвоенкома Л.Гавро щодо назви спортивної арени - **Червоний стадіон ім. Л.Троцького** (Троцький (Бронштейн) Лев Давидович - народний комісар військових і морських сил СРСР, з 1926 року за партійний ревізійонізм виведений з Політбюро ЦК ВКП(б), а наприкінці 1927 року – з складу ЦК, висланий з СРСР і вбитий за кордоном – Прим. авт.). Але ім'я цього партійного діяча в назві стадіону значилося тільки 1923 року. У 1924-1925 роках арена була занедбаною, тому соромно було згадувати високопоставлене ім'я, а в 1926-1927 роках про це боялися навіть згадувати. Тільки з 1928 року ім'я Троцького “стерли з пам'яті”, і аж до нашого часу про це не було майже нікому нічого відомо. У радянські часи вмiли дуже майстерно позбавляти людей історичної пам'яті.

Дата відкриття губернської Олімпіади переносилася з 5 на 11 серпня, а потім - на 12-е. Про урочисте відкриття стадіону 1 серпня, звісно, забули і, насамперед, тому, що відкривати, як з'ясувалося, не було чого. Звичайно, інакше не могло бути, бо навіть нині за півроку зробити щось. Що насправді заслуговує уваги, навіть на рівному місці, а не на руїнах, дуже важко.

Але відкриття Олімпіади все-таки відбулося. Перші змагання на Червоному стадіоні були проведені **12 серпня 1923 року** і саме цей день, а не якийсь інший, **є днем народження стадіону**.

На Олімпіаді мали виступити спортсмени з Умані, Білої Церкви та Черкас, але прибуло тільки 38 представників Умані та 14 - Малина.

Відкриття Олімпіади відбулося опівдні (близько 13-00). Спочатку урочистим маршем на стадіон вийшли учасники, а потім губвоенком Попов (Лайош Гавро уже відбув з Києва і не був присутній на відкритті свого творіння – Прим. авт.) оголосив Олімпіаду відкритою. З вітаннями виступили представники Київської та Уманської рад фізичної культури, начальник губвсевобучу та київський окрвоенком. Після цього й розпочалися змагання легкоатлетів, а також був проведений один тайм товариського матчу між Шулявським Спортклубом і збірною міста Малина (2:0). Увечері присутні переглянули на великому екрані кінофільм “Хто вбивця?”.

А де ж такі відомі нам з давніх років епізоди відкриття стадіону, як гра у “живі шахи”, де гімнастичні вправи і піраміди? Чого не було, того не було. Все це “красива” фальсифікація фактів. Насправді “живі шахи” з'явилися значно пізніше – 1925 року, а гігантська піраміда зі спортсменів у вигляді зірки - взагалі 1928 року (до речі, є видання, в яких під цими фото навіть вказаний 1912 рік – Прим. авт.).

На стадіоні не існувало ніяких трибун з дерев'яними лавками для глядачів як 1923 року, так і в п'ять наступних років. Отака істина! Наголошувати, що стадіон був здатний прийняти 5 або 14 тисяч глядачів, абсурдно. За бажанням, звичайно, на пагорбах і насипах могло розміститися щонайменше 30 тисяч глядачів. Не було збудовано і роздягальні для спортсменів.

Також з'ясувалося, що на Олімпіаді 1923 року був не тільки показовий один тайм футбольного матчу в день відкриття, а й справжній футбольний турнір, що відбувся 14, 16 і 19 серпня за кубковою системою і виявив найпершого чемпіона Київської губернії – київський “Яхт-клуб”, який у фіналі переміг команду Вищої військової школи ім. Каменєва (2:0).

Але будівельні роботи на стадіоні після завершення змагань повністю призупинилися. Від'їзд з Києва колишніх губвоєнкомів Л.Гавро, а потім і начальника Всевобучу С.Варича одразу позначився на цій справі. Нові керівники, на жаль, не виявляли ініціативи щодо запланованих заходів. І вже навесні наступного, 1924 року, коли розтанув сніг і лід на ковзанці, що її обладнали на стадіоні взимку, стало зрозуміло, що в такому стані стадіон для лігових футбольних матчів весняної першості міста використати не вдасться.

Навіть після того, як стадіон повністю перейшов від губвоєнкомату до губернської Ради фізкультури, нічого не змінилося. До липня 1924 року роботи не велися взагалі. За західними воротами футбольного поля не було *"...спущено ціле озеро води, образоване на місці басейна, і в грязной воде его плескаются и купаются дети соседнего приюта... А пока ГСФК подрабатывает тем, что пускает на стадион за деньги... коров для пастби. Но для того чтобы пасти на стадионе 20 коров, не стоило затрачивать столько труда и энергии, сколько было затрачено на его создание в прошлом году..."*. Так писав "Вісник фізичної культури" № 8 (м.Харків) за 15.06.24 р. Таким чином зрозуміло, що деяка травичка все ж таки зійшла восени, якщо було де пастися коровам. А про кращу "газонокосилку" і мріяти не треба, та й підкормка природня.

От така правда про ці події, Прощайте, але що було – то було.

Анатолій Коломієць

Члени Губернської Ради фізкультури на руїнах виставки. 1923 р.

Проект Червоного стадіону ім.Л.Троцького. 1923 р.
(на передньому плані залишки басейну фонтану)

Будівельники Червоного стадіону на пагорбах, які служили трибунами

"Живі шахмати" на Червоному стадіоні. 1925 р. (попереду вул.Шота Руставелі)

Червоний стадіон вже 1932 р. (зліва ті ж контури колишнього басейну фонтану, справа видно вже закладені опори лавок для глядачів)

Як саме та конкретно з кого була створена перша команда "Динамо" Київ

Те, що можливо футболу в перші місяці після створення 13 травня 1927 року в Києві пролетарського спортивного товариства (ПСТ) "Динамо" й не приділялося належної уваги - очевидно. До занять футболом особовий склад органів та військ ГПУ був залучений давно – існували футбольні команди при різних підрозділах цієї організації. Але питання створення за прикладом вже існуючої в Харкові "інструкторської" показової футбольної команди Губернською Радою товариства "Динамо" в Києві було поставлене напевно все ж не раніше осені 1927 року. Саме така команда повинна була стати на один рівень з кращими командами міста. Організаційні питання створення цієї команди до початку осіннього розіграшу першості міста з футболу вирішити не вдалося. Справа в тому, що кращі футболісти з працівників міліції та окружного ГПУ в той час грали за вдало виступаючу команду "Радторгслужбовців". Мабуть вони без ентузіазму сприйняли спробу організувати нову команду в розпал сезону - адже в разі, якщо б вони залишили колектив "Радторгслужбовців", то він був би зруйнований і не спроможний вести належну боротьбу за призові місця на першість міста.

Історія зберегла лише імена чекістів-спортсменів **Олександра Яковича Саніна** та **Миколи Георгійовича Ханнікова**, які стояли біля колиски першої команди київського "Динамо". У багатьох друкованих виданнях створення команди пов'язують з ім'ям ще й Сергія Арсентійовича Бармінського, проте він з'явився в Києві вже наступного року і про його роль читач дізнається далі.

Пізнавальна інформація:

САНІН (Затурянський) Олександр Якович (25.04.1903 – ?) – *капітан держбезпеки*. Член ВКП(б) з 1926 р.

Народився в м. Одесі в родині торговця, єврей, освіта – незакінчена середня.

У ЧК з 1920 р. **В 20-30-ті рр. служив у Київському окружному ГПУ**. З 15 вересня 1930 р. начальник розвідуправління Київського оперсектору. З 3 червня 1931 р. начальник Оперативного відділу Київського оперсектору (обласного відділу) ГПУ. З 28 липня 1934 р. начальник Оперативного відділу Управління держбезпеки НКВС Харківської обл. З 20 липня 1936 р. начальник Особового відділу Головного управління держбезпеки НКВС 14-го стрілецького корпусу та заст. начальника Особового відділу Головного управління держбезпеки НКВС Харківського воєнного округу. З 1 квітня 1937 р. заст. начальника 5-го відділу Управління держбезпеки НКВС Харківської обл.

Заарештований 4 серпня 1937 р., а вже 9 листопада 1937 р. був засуджений на 8 років позбавлення волі. Звільнений 1945 р.

ХАННІКОВ Микола Георгійович (16.12.1896 – 29.04.1949) – *генерал-лейтенант*. Член ВКП(б) з 1918 р.

Народився в Орловській губернії в родині штукатура, росіянин, освіта - нижня.

У ЧК з 1918 р. **В 20-30-ті рр. служив у Київському окружному ГПУ**. З 10 травня 1934 р. начальник відділу Економічного управління ГПУ УСРР. З 9 вересня 1935 р. начальник Криворізького міськвідділу НКВС. З 11 квітня 1937 р. у розпорядженні НКВС УРСР. З 15 серпня 1937 р. начальник Управління НКВС Зейської обл. С 25 жовтня 1937 р. в НКВС – МГБ СРСР.

Перший інструктор динамівців з футболу Бенедіктов виявився організатором, м'яко кажучи, не ідеальним. І хоча працівники підрозділів ГПУ в Києві, звичайно, часом грали у футбол поміж собою, але постанова про організацію команди була підписана лише в

листопаді 1927 року (так, в усякому разі, донедавна, було прийнято й в усіх друкованих виданнях і так про це писалося, хоча, на жаль, ніякого документального підтвердження цього в архівах не знайдено - **Примітка автора**).

Слід зазначити, що в цей час керував "чекістами" Київського округу такий собі Западний (Кессельман) Семен Ізраїлевич (фото наведено нижче), який був настільки в полоні оперативної роботи, що в нього не вистачало ні часу, ні бажання стежити за становленням динамівського колективу. До того ж він був абсолютно байдужим до футболу. Очікувати від нього якихось вказівок щодо організації належної футбольної команди в товаристві, на жаль, не доводилося.

Вже на початку наступного року 29 березня Київське ПСТ "Динамо" звернулося до Окружної ради фізкультури (окрсофіку) з проханням дозволити чотирьом футбольним командам товариства прийняти участь в чемпіонаті Києва одразу по класу "А", пояснюючи це тим, що в першій та другій командах товариства практично всі гравці минулого року приймали участь в інших командах саме в вищому ешелоні першості Києва. Підписали цього листа особисто голова ПСТ "Динамо" С.І.Западний та відповідальний секретар товариства Дирдак. Ви одразу ж, напевно, звернув увагу, що вже в березні 1928 року в товаристві функціонували аж чотири команди та, якщо перші дві були складені з гравців декількох київських клубів класу "А", які були "завербовані" саме для показової команди товариства, то третя й четверта, звісно, були командами, в яких грали саме співробітники ГПУ, тобто ті, які й до цього грали за команди підрозділів цього силового управління міста.

Лист голови Київського ПСТ "Динамо" до Окрсофіку від 29.03.1928 р.

До того ж цей документ свідчить що показова футбольна команда при Київському ПСТ "Динамо" фактично в березні 1928 року вже існувала в товаристві. Хоча все ж таки можливо її формування ще не було завершено, про що свідчить перша згадка про цю команду в пресі. Газета "Вечерний Киев" за 5 квітня 1928 року писала таке: **"Киевское спортивное общество "Динамо" в текущем году организывает свою футбольную команду. "Динамо" подняло вопрос перед Окрсовиком о включении команды в розыгрыш матчей"**. Звичайно, всім зрозуміло, що мова йде вже про початок саме практичної діяльності цієї команди.

Окрсофік на засіданні своєї Секції ігор під головуванням Золотарьова 2 квітня 1928 року розглянув питання участі команд ПСТ "Динамо" в чемпіонаті Києва, але приймати конкретне рішення не спішив, тому спочатку запропонував "Динамо" надіслати списки своїх першої та другої команд. До того ж в протоколі засідання біля слів "лігових матчів" в дужках було чітко вписано - "товариські зустрічі", тобто там вже планували дозволити "Динамо" грати лише товариські матчі.

Підтвердження викладеного:

Рішення Окрсофіку на лист ПСТ "Динамо"

ПРОТОКОЛ ч.1

***Засідання секції ігор Київської Округової Ради Фіз-
культури***

2 квітня 1928 року

<i>Слухали:</i>	<i>Ухвалили:</i>
... 4. Про участь футбольних команд "Динамо" в розіграші лігових матчів (товариські зустрічі)	... 4. Запропонувати "Динамо" надіслати списки I та II команд з футболу

Печатка

Голова *підпис*
Секретар

Золотарьов
Онищенко

(оригінал протоколу засідання цієї секції ігор Київської Округової Ради Фізичної культури знаходиться в архіві Київської області)

У березні 1928 року помічником начальника Київського окружного ГПУ був призначений згаданий вище **Сергій Арсентійович Бармінський** (фото наведене нижче) - людина, яка була закохана у футбол, сама непогано грала в цю гру й, ще працюючи в Одесі, приймала участь у різних футбольних змаганнях. Він мав багато знайомих і друзів у середовищі відомих одеських футболістів і керівників кращих футбольних команд Одеси, допомагаючи їм у вирішенні багатьох питань щодо організації змагань

Пізнавальна інформація:

БАРМІНСЬКИЙ Сергій Арсентійович (1900 - 10.02.1938) - *старший майор держбезпеки*. Член ВКП(б) з 1919 р.

Народився в Нижегородській губернії в сім'ї священика, росіянин, освіта - середня.

У ЧК з 1919 р. З серпня 1925 р. пом. начальника Одеського оргвідділу ГПУ. З лютого 1926 р. пом. начальника Контррозвідального відділу (КРО) ГПУ УСРР. З вересня 1926 р. пом. начальника КРО ОГПУ СРСР. **З березня 1928 р. пом. начальника Київського окрвідділу ГПУ.** Від травня 1930 р. начальник КРО повноправного представника ОГПУ по Далеко-Східному краю. З вересня 1930 р. заст. начальника Особливого відділу Особливої Червонопрапорної Далеко-Східної армії. З 7 лютого 1937 р. начальник 5-го відділу Управління держбезпеки НКВД Далеко-Східного краю та Особливого відділу Головного управління держбезпеки Особливої Червонопрапорної Далеко-Східної армії.

Заарештований 9 серпня 1937 р. Розстріляний як "ворог народу".

Команда формувалася в квітні-червні 1928 року. Ядро її склали гравці "Радторгслужбовців" і кращі гравці київського гарнізону. Ось їх прізвища (фото більшості з них наведені нижче): воротарі – **Офсій Дібнер, Антон Ідзковскій**; захисники – **Сергій Іванов, Петро Дишкант, Станко**; півзахисники – **Микола**

Мурашов, Євген Пірокеті, Васильчиков (можливо справжнє прізвище цього гравця – **Васюченко**); нападаючі - **Сильвестров, Офсій Гальбурт** (в деяких виданнях вказане прізвище – **Гальперт**), **Іван Терентьєв, Віктор Трофимов, Федір Філін** (в деяких виданнях вказана перша буква імені цього гравця – "Г"), **Соломон Кауфман** (за деякими джерелами цього гравця іменували й Петром, а прізвище його вживали як Койфман, Куфман тощо, але потрібно знати, що все це один і той же гравець – **Примітка автора**). З кращих команд міста прийшли: з "Райкомвода" - брати **Мойсей** та **І.Рейнгольди, Михайло Бочков**; з "Желдора" – **Василь Бойко** та **Сергій Бардадим** (обидва - гравці збірної Києва). Кадрових чекістів у команді були лише п'ятеро – М.Мурашов, І.Терентьєв, Є.Пірокеті, В.Трофимов і С.Кауфман.

Звичайно, до складу команди входили й інші спортсмени - співробітники ГПУ та міліції, але вони грали не часто, і в показовій (першій) команді скласти конкуренцію футболістам-професіоналам (за мірками того часу), які тренувалися двічі на тиждень і мали досвід виступів на першість міста, не могли.

Зібрати команду (тренерів тоді ще не було) було запропоновано капітану "Радторгслужбовців", гравцю збірної Києва, неодноразовому чемпіону міста 26-річному **Михайлові Давидовичу Товаровському** (наведене нижче фото нажаль вже 50-х років). Саме він був першим, хто зайнявся тренерською і селекційною роботою на самому ранньому етапі.

Запрошені в команду "професіонали" продовжували грати ще й в своїх командах, так як "Динамо" так і не було включено в розіграш першості міста. Ось, наприклад, у міжміських матчах у складі збірної профспілок Києва брав участь Бардадим у матчах: 15 травня в Києві проти збірної профспілок Харкова та 14.липня в Одесі проти "Местрана". У матчах зі збірною Миколаєва 16 червня грали за другу збірну Рейнгольд і Бойко, а 17 червня - Іззковський і Бардадим за першу збірну Києва.

Цікава **перша відома фотографія** кийвського "Динамо" того часу, на якій в динамівських футболках можна побачити 11 гравців (зліва направо): перший ряд - Сергій Іванов, Антон Іззковський, Петро Дишкант; другий ряд - Микола Мурашов, Сергій Бардадим, Євген Пірокеті; стоять - Мойсей Рейнгольд, Віктор Трофимов, Соломон Кауфман, Іван Терентьєв і Василь Бойко. Ця фотографія збереглася в сімейному архіві М.Мурашова. Він був **першим капітаном динамівців** і, мабуть, тому вона виявилася саме у нього. Зверніть увагу, що на цьому фото на футболках гравців вже була друга офіційна емблема "Динамо" (прописна буква "Д" у ромбі)

Фото з сімейного архіву М.Мурашова, вперше в такому вигляді було опубліковане в газеті "Киевские новости" №34 за 1992 р.

Дуже цікава подальша доля цієї фотографії, а також її поява в друкованих виданнях. Відомому в 60-ті роки фотокореспонденту "Спортивної газети" Н.Барінгольцу вдалося знайти це фото в сімейному архіві Мурашова, але відразу опублікувати його в повному вигляді в ті роки компетентні органи не дозволили. І довелося фотографу піти на підробку документа. Він "видалив" з фотографії всіх, хто не був у динамівській формі.

Було завдано непоправної шкоди історії київського "Динамо", так як в той час ще були живі люди, які могли впізнати на фото декого у військовій формі і в цивільному. Цим цивільним, мабуть, була не байдужа доля команди, і, можливо, серед "вирізаних" були й особи, які грали в команді.

Мабуть, небажаним до опублікування на цьому фото був і Соломон Кауфман, але вирізати його не стали (все ж дуже колоритна фігура), а просто вказали, що "особу середнього в третьому ряду встановити не вдалося". Однак і на цьому не заспокоїлися. Порожнє місце між Терентьєвим і Бойко впадало в очі і "техніки" посунули Бойко ближче. Отриманий "шедевр фотомистецтва" був відразу опублікований в "Спортивній газеті" за 12 січня 1967 року.

В такому "відретушованому" вигляді фото було опубліковано в журналі "Старт" №11 (листопад) 1967 року та в широко відомій книзі М.М.Балакіна і М.І.Михайлова "Футбол України", що побачила світ у київському видавництві "Здоров'я" 1968 року, а потім практично у всіх спортивних періодичних виданнях того часу. Далі воно перекочувало до усіх книжок про "Динамо" Київ.

І тільки 1992 року, коли газета "Киевские новости" почала друкувати цикл статей під назвою "Динамо", которое вы не знаете", з готової до видання, але так тоді й не виданої, книги Г.Є.Кузьміна "Все тайны, кроме одной", в №34 цієї газети з'явилася ілюстрація з оригіналу цієї першої відомої фотографії команди.

Анатолій Коломієць

"Обрізана" репродукція першої фотографії "Динамо" Київ (публікація 1967 р.)

Добре відоме фото, яке публікувалося на протязі 30 років в усіх друкованих виданнях

С.І.Западний (Кессельман)

С.А.Бармінський

М.Д.Товаровський

Офсій Дібнер

Антон Ідзовський

Петро Дишкант

Євген Пірокеті

Іван Терентьєв

Сергій Бардадим

Офсій Гальбурт

Микола Мурашов

Соломон Кауфман

Василь Бойко

Чи правда що Федерації футболу України лише 25 років?

30 листопада 2011 року на Конгресі Федерації футболу України (ФФУ) було офіційно відзначене 20-річчя цієї федерації. Саме тоді більшості шанувальників футболу не тільки в Україні, але й за її межами, одразу спало на думку – чому ж це футболу України вже було тоді 117 років (згідно з постанови тієї ж самої ФФУ від 3 липня 1999 року про затвердження дати народження українського футболу 14 липня 1894 року), а керівництву нашого футболу чомусь лише 20 років. Пробачте, але якщо розпочинати історію федерації тільки з часів незалежності, то виходить, що раніше ніхто футболу в Україні і не керував?.

Щось тут було зовсім незрозуміло пересічному громадянину. Може до 13 грудня 1991 року на теренах України був інший футбол? Не український, а советський. То чому ми відмічаємо день створення українського футболу 1894 року – тоді ж цей футбол був там галичанським, а точніше австро-угорським? Якось нісенітниця виходила. І це виглядало якось дивно. Може хтось не розумів ще тоді чогось, а може... комусь це тоді подобалось, якщо не припустити, що це комусь було вигідно?

Я тоді підготував великий нарис про справжню дату створення ФФУ й, вирішивши його надрукувати в газеті "Український футбол", звернувся до головного редактора газети Сергія Бондаренка з проханням про це. Ось текст мого звернення: *"Зараз я... перечитуючи "УФ" та дивлячись програми телебачення з сумом зустрів звістку що ФФУ збирається відсвяткувати своє 20-річчя саме як 13 грудня. І це не дивлячись на те, що я багато писав і в своїх книгах і в статтях що це недоцільно і несправедливо, бо Федерація футболу України народилася 1932 року і вже наступного року потрібно святкувати її 80-річчя. Але очевидно в ФФУ газет і книг не читають... Та Бог з ними! Але я завжди боровся усіма силами за унеможливленням фальсифікації фактів, особливо якщо вони знайдені з великою натугою в архівах і при перегляді величезної кількості газет і журналів давно минулих років. Та й під лежачий камінь вода не тече. Тому я й написав ще одну статтю до "УФ" і маю дуже велику надію, що вона буде надрукована"*.

Відповідь я одразу отримав і ось її текст: *"Щодо статті, то обов'язково її надрукуємо... А з приводу боїмося ми друкувати такі матеріали чи ні, то відповім відверто - ні, не боїмося, нам, чесно кажучи, по цимбалам, що про нас будуть думати у ФФУ. Для нас головне - істина"*.

І дійсно моя велика за обсягом стаття під заголовком "Федерації футболу України не 20, а вже... 80 років!" побачила світло в газеті "Український футбол" 5 березня 2011 року. Чи щось від цього змінилося? Спочатку нічого. ФФУ відсвяткувало своє 20-річчя, а наступного року про справжнє 80-річчя ніхто й вухом не повів. Ніде жодного слова. Лише я ще надрукував у деяких спортивних виданнях кілька невеличких нарисів. Пройшло вже майже 5 років. Сказати про те, що ніяких зрушень немає, так це не так. Недавно заглянув на сайт нашої федерації й побачив, що там вже вказана дата її створення не 13 грудня 1991 року, а нова - 6 березня 1991 року, що хоча б юридично документально підтверджено. Тобто хоча б якісь кроки для встановлення справедливості все ж таки робляться. Тепер маю надію що нове керівництво нарешті набереться глузду й визнає існування Федерації футболу Української РСР і припише нарешті собі ще 59 років. Все це вирішиться саме діями ФФУ. Отож чи будуть наші функціонери святкувати 6-го березня своє 25-річчя, чи розум все ж переможе?

Я добре розумію, що Федерація футболу вже незалежної України була створена дійсно 6 березня 1991 року і саме тоді на офіційній установчій конференції було обрано її президентом В.М.Банникова, і саме тоді ця федерація іменувалася вже Федерацією футболу України, а не УРСР, як до того часу.

Але ж такого просто не може бути, що б українським футболу до цього 97 років ніхто не керував! Ну добре, до часів першої світової війни та революційних подій 1917 року при поділенні території сучасної України на Західну та Східну тут були місцеві органи управління футболу і єдиного територіального органу на жодній з цих частин не існувало. Щодо провісників нашої ФФУ на теренах сучасної України я вже раніше зупинявся в одному з попередніх нарисів. За часів до другої світової війни в Західній Україні (Галичина, Буковина, Закарпаття) теж не було єдиного керівного органу на цих територіях. Але ж на території Української Радянської Соціалістичної Республіки такий орган управління був – спочатку Секція футболу УРСР, потім вже після війни – Федерація футболу УРСР. То куди ж цей орган управління в нашій історії футболу запхати? Хіба не саме він перетворився у Федерацію футболу України вже незалежної? Чи може хоча б хтось у нас з

прихильників футболу наважиться сказати, що Федерація футболу України не є правонаступницею Федерації футболу УРСР. Ніхто про таке навіть і не думає, бо це саме так.

То чому ж ми повинні вважати датою створення Федерації футболу України 6 березня 1991 року, а не дату створення такого ж керівного органу в УССР? Ні в кого з нас не має жодного сумніву, що нинішні функціонери футболу звичайно визнають вклад і досягнення українського футболу за часів УРСР під керівництвом С.Д.Романенка, М.С.Кузнєцова, А.Л.Ідзковського, Ф.М.Мартинюка, О.О.Ошенкова та М.Ф.Фоміних, адже саме при них були здобуті найвизначніші перемоги футболу України у 60-80 роках, а не за часів вже незалежності. Справжня дата створення керівного органу футболом в Україні вже давно відома і про це в газеті "Український футбол" вже тричі публікувалося, не кажучи ще й про видані книжки довідкового та історичного плану. До речі, про це вказано й в першому томі ого "Київського футболу на межах років". Одразу наведемо дату – це **1932 рік** (більш точні відомості нажаль потрібно ще встановлювати і на це потрібно націлити усіх, хто цікавиться історією і статистикою українського футболу).

А тепер ще раз нагадаємо усім, кому не байдужа історія вітчизняного футболу, про перші кроки створення загальних керівних органів футболом за часів Радянського Союзу в Українській Радянській Соціалістичній Республіці.

* * *

Після революції 1917 року і створення Української Народної Республіки (УНР) вже 1918 року при Українському Міністерстві Здрав'я урядом УНР було прийнято рішення формування відділу фізичного розвитку, але прийшли більшовики і все залишилося не втіленим у життя. При владі "червоних" під час громадянської війни того ж 1918 року ВЦВК РСФРР запровадив декрет про обов'язкове військове навчання (Всевобуч). Вже 1922 року після закінчення громадянської війни загострилася боротьба між Всевобучем і комсомолом за керівництво розвитком фізкультури та спорту в СРСР, але скоро взагалі необхідність у Всевобучі відпала. У червні 1923 року декретом ВЦВК була створена Вища Рада Фізичної Культури (ВРФК) при ВЦВК СРСР. Відповідно в УРСР в жовтні цього року була створена ВРФК при ВУЦВК та при цій керівній організації місцеві ради при Губвиконкомах, які одразу охрестили "губсофіками". Саме при цих губсофіках повинні були бути створені секції по окремим видам спорту, які б замінили місцеві Футбольні Ліги. Багатовладдя в футболі – Всевобуч, КСМУ, Губсофік, старі Ліги, а з 1924 року й окружні ради профспілок (ОРПС), привело до повної плутанини і безладу. Тому 1924 року було прийняте рішення передати усі клуби й гуртки у завідування місцевих профспілкових організацій під державним контролем з боку губсофіків. Однак до 1925 року в цих організаціях відділів чи секцій, які б конкретно займалися футболом, не існувало, тим паче, що в країні взагалі декілька років проводилася активна боротьба з футболом, як "буржуазним" видом спорту, яка навіть доходила до перетворення футболу в гру "без голів". Врешті на місцях уся влада залишилася в руках ОРПС і саме вони почали запроваджувати свої власні змагання, не допускаючи туди ні гравців силових структур, ні учнів, ні студентів.

На державному рівні ВРФК та РФК республік не мали окремих підрозділів з управління футболом. У ці роки ідея "футболу без голів" трансформувалася в ідею "футболу горшка та корита". Звичайно, так легше було контролювати тих, хто сидів за цим горшком і стояв у цього корита. Першими наводити порядок у футболі вирішили в Україні, і вже **1932 року** у Харкові при УРФК була створена **Всеукраїнська футбольна секція**, головою якої було обрано **Олександра Яковича Левітіна** – відомого харківського суддю з футболу, автора дуже популярної в ті часи книжки "Правила гри у футбол у питаннях і відповідях". Враховуючи викладене, є всі підстави саме **1932 рік** вважати **роком народження сучасної Федерації футболу України**.

А 1934 року, коли столицю УРСР було перенесено до Києва, туди переїхала й УРФК при ВУЦВК з провідними харківськими спеціалістами з футболу В.А.Бляхом і І.С.Космачовим. І вже в Києві одразу ж головою Всеукраїнської футбольної секції було призначено **Івана Сергійовича Космачова**. Він змінив на цій посаді О.Я.Левітіна, який на думку керівництва виявився людиною не зовсім коректною.

А вже 27 грудня 1934 року постановою ВРФК СРСР була створена **Футбольно-хокейна секція** – вища громадська організація з управління футболом в країні, яка повинна була допомагати ВРФК. Та в цей час одразу розпочалася боротьба між наркоматами і профспілками за право очолювати фізкультурний рух. Профспілки почали активно створювати відомчі добровільні спортивні товариства (першими були "Спартак" і "Локомотив").

Та вже 1936 року замість ВРФК при ЦВК СРСР був створений Всесоюзний комітет зі справ фізичної культури й спорту (ВКФК) при Раді Народних Комісарів (РНК) СРСР, в структурі якого був сформований відділ футболу та хокею, а також і громадська Секція футболу. В Українській СРР був створений республіканський комітет – Український комітет у справах фізичної культури та спорту

при РНК УСРР (УКФС), який був розміщений у будинку по вул. Кірова, 43. Йому підпорядковувалися 15 обласних комітетів та комітет Молдавської АСРР (з центром у Тирасполі).

Наступного 1937 року наприкінці лютого при Українському комітеті у справах фізичної культури та спорту при РНК УСРР була створена **Футбольно-хокейна секція** (в подальшому в усіх засобах масової інформації вона здебільшого іменувалася просто як Секція футболу). Був затверджений склад цієї секції. Головою секції був призначений **Самуїл Ізепильович Хавчин**.

Вже після визволення території Української РСР від фашистського ярма 1944 року приступив до роботи й Комітет у справах фізичної культури та спорту при Раднаркомі УРСР. При комітеті одразу була відновлена й Футбольно-хокейна секція, яку очолив **Степан Дмитрович Романенко**, який переїхав до Києва. А 1946 року у зв'язку з перетворенням Раднаркому СРСР у Раду Міністрів СРСР з березня вже діяв Державний комітет зі справ фізичної культури й спорту (Держкомспорт) при Раді Міністрів СРСР. Трохи пізніше аналогічну зміну назви отримала ця установа й в Українській РСР.

Найгучнішою подією цього року був вступ Футбольно-хокейної секції Держкомспорту СРСР до Всесвітньої Федерації футбольних асоціацій (ФІФА) як повноправного члена цієї організації. А наступного року від Футбольно-хокейної секції Держкомспорту СРСР була відокремлена **Секція футболу**, як самостійна структурна одиниця. Стали самостійними й Секції футболу Республіканських комітетів з фізкультури та спорту при Радах Міністрів союзних республік, у тому числі й УРСР. До речі, тільки 1950 року в Держкомспорті від відділу футболу і хокею відокремився, як самостійний, відділ футболу.

Слід також відмітити, що з березня 1953 року по лютий 1954 року Державний комітет зі справ фізичної культури й спорту (Держкомспорт) при Раді Міністрів СРСР мав зовсім іншу назву й підпорядкування – Головне управління з фізичної культури та спорту при Міністерстві охорони здоров'я СРСР, яке не виправдало тих завдань, які на нього поклалися. За такий короткий час у республіках майже не встигли зробити відповідні зміни.

1954 року була створена Європейська футбольна асоціація (УЄФА) і Секція футболу Держкомспорту СРСР одразу влилася в її ряди. Також цього року відділ футболу Держкомспорту СРСР було перетворено в Управління футболу. Вже 1955 року до складу президії Всесоюзної секції футболу від УРСР увійшов М.М.Балакін.

Найбільш серйозної реорганізації керівні органи фізкультурою та спортом СРСР зазнали 1959 року. Постановою ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР від 9.01.1959 року Державний комітет зі справ фізичної культури й спорту (Держкомспорт) при Раді Міністрів СРСР було ліквідовано, а замість нього 17 березня на установчій конференції була створена громадська організація - Союз спортивних товариств і організацій СРСР, який очолила Центральна рада цього союзу, в яку увійшли представники профспілок, комсомолу, ДСТ, Радянської Армії та ДТСААФ, міністерств і відомств. На цей союз була покладена уся повнота керівництва фізичною культурою та спортом в СРСР і при ньому було створено Управління футболу. Ще з 1 березня були ліквідовані Комітети з фізкультури та спорту союзних республік. В Українській РСР це було проведено навіть раніше - постановою ЦК КПУ та Ради Міністрів УРСР від 23 січня.

А вже 26 травня була сформована громадська організація з управління футболом в країні – Федерація футболу СРСР, яка зберегла за собою право членства у ФІФА та УЄФА. До 1968 року вона була єдиним офіційним органом з управління футболом у СРСР. До складу Федерації входили представники республіканських федерацій, Москви та Ленінграду, спортивних товариств, міністерств і відомств, профспілкових і комсомольських організацій, фахівці футболу, медичні та наукові працівники, висококваліфіковані майстри спорту, представники спортивної преси, радіо, кіно та телебачення.

В середині травня 1959 року на установчому пленумі була створена й **Федерація футболу УРСР**. Головою Федерації було обрано **Миколу Миколайовича Балакіна**. Однак вже наприкінці травня з боку Республіканської ради Союзу спортивних товариств і організацій почали надходити рекомендації щодо необхідності більш серйозного підходу до виборів голови Федерації. М.М.Балакін, як надзвичайно чесна людина в питаннях спорту, не витримав цих закулісних чвар і від посади відмовився. На нових зборах президії Федерації футболу УРСР вже в перших числах липня новим головою було обрано **Миколу Степановича Кузнєцова**.

Ні в якому разі не можна обійти стороною події, які сталися вже 1962 року. Федерація футболу УРСР у зв'язку з високим рівнем розвитку українського футболу почала ставити питання щодо можливості вже в недалекому майбутньому створення в республіці свого вищого ешелону, а потім навіть, що особливо дивно, й питання подачі заявки на входження УРСР до ФІФА, як самостійного члена цієї організації (аналогічно входженню УРСР до ООН). Голова Федерації футболу УРСР М.С.Кузнєцов скрізь усіх повідомляв, що це питання вже погоджено з Федерацією футболу СРСР, і

що на черговому конгресі ФІФА делегація СРСР збирається поставити його до розпорядок дня. Він про це навіть розповів декільком тисячам київських уболівальників у травні на засіданні Київського клубу любителів футболу на трибунах Республіканського стадіону ім. Хрущова. Читач, очевидно, розуміє наскільки все ж абсурдною була ця ідея (навіть під час деякої "відлиги") при боротьбі, яка ніколи не припинялася, з усіма виявами націоналізму в Україні та хоча б найменшими рухами в бік її незалежності в будь-якому вигляді. Навряд чи ставилося це питання на конгресі ФІФА, однак було ясно, що футбольна кар'єра М.С.Кузнецова завершилася. Так воно й сталося.

Саме в ці роки з'явилася й перша офіційна емблема Федерації футболу Української РСР (наведена на початку цього нарису). А через декілька років для членів Федерації футболу УРСР були замовлені значки з цією емблемою.

Події, які сталися 1962 року, коли Федерація футболу УРСР зажадала трохи незалежності, не могли залишитися без наслідків. І вже в середині травня 1963 року на засіданні президії Федерації футболу УРСР головою федерації було обрано **Антоня Леонардовича Ідзковського**.

Але й цього було замало, усі без винятку потуги до самостійності потрібно було викоренити вщент. Тому вже на початку січня 1964 року в Києві було проведено звітно-виборчий пленум Федерації футболу УРСР, на якому вирішувалися усі питання, пов'язані з футбольним життям і проблемами українського футболу за останні три роки. На цьому пленумі була переобрана президія федерації та обрано нового голову – **Федора Март'яновича Мартинюка**, який до цього працював головою Житомирської обласної ради Союзу спортивних товариств і організацій. Його одразу було включено й до складу президії Федерації футболу СРСР. 1968 року на звітно-виборчих зборах Ф.М.Мартинюк знову був переобраний на черговий термін на своєму посту.

А 29 грудня 1968 року було відновлено Державний комітет з фізичної культури та спорту (Держкомспорт) при Раді Міністрів СРСР і під такою назвою ця організація проіснувала аж до 1991 року. Звісно такий же комітет було створено й при Раді Міністрів УРСР і він, як правило, скорочено іменувався Спорткомітетом УРСР. І вже з 1969 року Федерація футболу СРСР вже знову діяла під керівництвом державного органу - Управління футболу Держкомспорту СРСР, а Федерація футболу УРСР – Управління футболу Спорткомітету УРСР. До речі, начальником цього управління 1971 року було призначено **Олега Олександровича Ошенкова**. Він одночасно став і головою Федерації футболу УРСР. 1973 року на звітно-виборчому пленумі Федерації футболу УРСР О.О.Ошенкова переобирають знову на цьому посту, а до Ради Федерації футболу СРСР було включено ще одного представника від УРСР - М.М.Михалину.

Та вже 18 березня 1975 року на звітно-виборчому пленумі Федерації футболу УРСР головою федерації обирають **Миколу Федоровича Фоміних**. Вже наприкінці 1977 року до ради Федерації футболу СРСР увійшов М.М.Балакін, а до складу її президії М.Ф.Фоміних, як голова Федерації футболу УРСР та одночасно начальник Управління футболу Республіканського спорткомітету. А 1983 року за результатами огляду-конкурсу роботи федерацій футболу союзних республік, Москви та Ленінграду перше місце зайняла Федерація футболу УРСР.

На початку 80-х років Федерацією футболу УРСР була змінена офіційна емблема Федерації футболу УРСР. Вони мали хоча й спрощений вигляд, але все ж більш сучасний – вже з смугастим м'ячем. У багатьох друкованих виданнях, у тому числі й міжнародних, саме це зображення займало чільне місце як офіційна емблема федерації.

29 квітня 1987 року в Києві було проведено черговий звітно-виборчий пленум Федерації футболу УРСР, на якому головою федерації був обраний **Юрій Олександрович Пустоваров**, який змінив на цьому посту М.Ф.Фоміних.

Вже в серпні 1988 року Рада Міністрів СРСР, ВЦСПС і ЦК ВЛКСМ прийняла постанову "Про вдосконалення управління футболом, другими ігровими видами спорту та додаткових заходів з упорядкування утримання команд і спортсменів з основних видів спорту", в якій велося про створення Футбольного Союзу СРСР. І установча конференція цього союзу була проведена 13-14 грудня цього ж 1988 року в Москві. Щоправда, на цій конференції проект Статуту Футбольного Союзу СРСР, підготовлений начальником Управління футболу та хокею Держкомспорту В.Колосковим, було визнано недосконалим. Розпочалася "затримка часу" – вирішили створити комісію з 25 чоловік для доробки Статуту, хоча представники Києва, які були присутні на конференції, одразу передали до президії свій альтернативний і більш досконалий проект Статуту, до речі, усіма підтриманий, і його можна було б одразу й затвердити. Але усі чудово розуміли, що В.Колосков, який претендував на посаду голови Футбольного союзу

СРСР, на цій конференції вже не буде підтриманий, і тому він зробив усе, щоб було прийняте рішення про проведення нової установчої конференції, а терміни її проведення не обумовив, тобто бажав провести її як пізніше. Розпочиналася дуже цікава для шанувальників футболу країни боротьба за владу в "футбольному царстві" цілковито трухлявої "країни розвинутого соціалізму".

Наприкінці лютого 1989 року Держкомспорт СРСР повернувся до проблеми створення Футбольного союзу СРСР. Однак знову це питання не було вирішене. Та вже наприкінці березня на тренерській раді Федерації футболу СРСР все ж був розглянутий проект Статуту Футбольного союзу СРСР, який запропонував для обговорення голова комісії з розробки цього статуту В.Артемов'єв. Однак в результаті проведених дебатів було запропоновано дуже багато поправок до цього проекту, до того ж з'явився ще й альтернативний проект – практично той самий, що вже розглядався на першій установчій конференції. Зоставався й другий альтернативний проект киян.

Друга конференція зі створення Футбольного союзу СРСР все ж відбулася 1 червня. І мало хто чекав, що буде прийняте якесь рішення, але воно було прийняте. Запропонований В.В.Лобановським варіант створення не Футбольного союзу СРСР, а Союзу футбольних ліг, знайшов у цій ситуації підтримку більшості. Малося на увазі, що в СРСР віднині будуть два керівних органи з футболу – Союз футбольних ліг (професійна організація, що займається питаннями проведення чемпіонату СРСР) і Федерація футболу СРСР (громадська організація, що займається питаннями збірних СРСР і дитячо-юнацького футболу). Звичайно, зберігалася й структура Управління футболу при Держкомспорті, тому що хтось все ж таки повинен був наглядати за самим процесом у цілому.

Установча конференція нової, самостійної, професійної спортивної організації – Союзу футбольних ліг СРСР була проведена наприкінці липня. До адміністративної ради цього союзу увійшов і В.В.Лобановський, та крім нього відомі українські фахівці Ю.Заболотний і Є.Лемешко.

При створеній трійній структурі управління футболом у СРСР чекати неприємностей слід було постійно. З самого початку, коли Союз футбольних ліг прийняв рішення по новій структурі проведення чемпіонату СРСР 1990 року, одразу ж Федерація футболу СРСР вирішила потрібним відмінити це рішення, мотивуючи не тим, що вона з чимось в новій структурі не згідна, а посилаючись на відсутність в день його прийняття на адмінраді Союзу "таких видних футбольних діячів", як Бесков, Нетто та Яшин. Не маючи ніяких прав на проведення чемпіонатів в лігах радянського футболу, Федерації дуже хотілось показати усім, що вона стоїть вище Союзу ліг. Однак причина цієї неповаги прийнятих постанов була тільки в одному – начальник відділу футболу Держкомспорту СРСР В.Колосков готовив під себе місце тепер вже голови Федерації футболу СРСР і будь якими шляхами намагався зберегти чільну роль цієї громадської (непрофесійної) організації у радянському футболі.

До речі, наприкінці грудня 1989 року в УРСР пройшли перевибори голови Федерації футболу УРСР і на цю посаду знову було обрано колишнього начальника відділу футболу Спорткомітету УРСР **Миколу Федоровича Фоміних**, який все ж повернув собі цю посаду.

9-10 січня 1990 року в Москві в конференц-залі Держкомспорту СРСР була проведена Всесоюзна конференція з футболу, на якій було проголошено, що працівники Управління футболу Держкомспорту "переходять" до Федерації футболу СРСР і під них був зроблений новий Статут цієї громадсько-державної організації. Приголомшлива більшість голосів проголосувала за цей Статут, у якому чітко було записано, що Футбольний союз ліг, створений в минулому році, переходить під управління Федерації футболу (практично як комітет федерації). З виступаючих тільки один О.П.Базилевич нагадав усім учасникам конференції, що Футбольний союз ліг був створений як самостійна професійна організація на установчому з'їзді, має свій Статут і розрахунковий рахунок у банку, тобто передача цього Союзу в якості структурного підрозділу Федерації футболу СРСР юридично незаконна. Однак на його виступ ніхто навіть не звернув уваги.

Одноголосно, як і передбачалося, головою Федерації футболу СРСР було обрано В.И.Колоскова (керував федерацією фактично по 1991 рік включно). Цікаво, що кандидатуру Колоскова запропонував голова Федерації футболу УРСР М.Фоміних (?!).

В резолюції було відмічено *"о нецелесообразности создания Союза футбольных лиг СССР и считает необходимым образовать в структуре Федерации Комитет по проведению всесоюзных соревнований среди штатных команд мастеров, признанных ФИФА как "нелюбительские"*. Виявляється, все можна "зробити" мирно, без усяких там війн. Однак для особливо "непокірних", в тому числі й В.В.Лобановського, була організована зустріч у Ідеологічному відділі ЦК КПРС, а після неї у будь які часи, навіть, не дивлячись на "перестройку" в країні, самі розумієте, навряд чи хто міг вже висловити своє бачення, яке йшло у розріз баченню партії.

Однак, що ви думаєте, "непокірні" не змирилися і скликали Надзвичайний з'їзд Союзу футбольних ліг СРСР, який було проведено в Москві 28 січня. На з'їзд прибуло 490 делегатів з 710, що висловили бажання прийняти участь у ньому. Причина одна – "заякування" зверху, а точніше –

їм просто "порекомендували" не їхати до Москви на цей з'їзд щоб уникнути неминучих наслідків. Надзвичайний з'їзд, звичайно, не погодився з резолюцією Федерації футболу СРСР і постановив продовжувати роботу з вирішення організаційних питань Союзу футбольних ліг на місцях. Однак на з'їді була зроблена одна наївна похибка – було вирішено домовитися з Федерацією футболу СРСР та Держкомспортом СРСР. І після завершення з'їзду керівництво Союзу футбольних ліг СРСР пішло до Держкомспорту, щоб сісти за стіл переговорів, але... стіл був зайнятий іншими (і кім ви думаєте? Звичайно - Колосковим, а після нього іншими керівниками чисельних служб цього державного відомства). Ніхто там і не думав про щось домовлятися. Ось так і не інакше!... Тоді вирішили звернутися до Верховної Ради СРСР... з запитом і до Ради Міністрів СРСР... передали документи. Таким чином, все було відкладено на невизначений термін.

Робочі зустрічі з Федерацією футболу СРСР все ж розпочалися через тиждень, але домовилися тільки про сумісне проведення чемпіонату СРСР. Можете собі уявити, з яким настроєм повіз збірну СРСР на Чемпіонат світу в Італію В.В.Лобановський. Та дуже скоро він, очевидно, "плюнув" на все це, бо напевно зрозумів, що в такій "ідіотській" країні щось зробити людське, про що все життя мрієш, ніколи не вдасться, та поїхав у місце "не столь отдаленные"... - до Об'єднаних Арабських Еміратів (!!!). І слава Господу, бо в минулі часи прийшлося б відправлятися куди-небудь на Соловки чи Колиму, а в Еміратах хоча б не було російських морозів – цілий рік тепло, якщо не сказати - жаркувато. Не одне, так, чорт забори, інше. А здоров'я, пробачте, не сталеве, серце як у всіх – з однієї матері.

* * *

Вже на початку червня 1990 року група народних депутатів Верховної Ради УРСР написала звернення до українських футболістів, тренерів, любителів і шанувальників футболу. Виходячи з того, що цей документ є історичним у футбольному житті України, слід навести його в більш-менш повному обсязі:

"Шановні друзі!

У час перебудови нашого суспільства стала очевидною криза спортивного життя, зокрема футболу на Україні.

Беручи до уваги той факт, що незабаром в Італії буде проводитися чемпіонат світу з футболу, ми, народні депутати СРСР і УРСР, хотіли б, звичайно, бачити серед 24 фіналістів змагань чемпіонату світу збірну команду України з футболу. Однак, для цього необхідно створити незалежну федерацію футболу УРСР. Але, оскільки, теперішній склад федерації футболу республіки негативно ставиться до ідеї незалежності футболу на Україні, вважаємо за необхідне скликати федерацію футболу УРСР і порушити питання про переобрання членів федерації на альтернативній, демократичній основі, Тільки тоді футбольні клуби України і національна збірна зможуть репрезентувати республіку в кубках УЄФА, чемпіонатах світу, Європи й Олімпійських іграх.

Маючи футбольні команди майже в кожному місті й селі, було б доцільно проводити чемпіонат України...

Народні депутати УРСР І.Деркач, П.Мовчан, І.Драч, Л.Кравчук, Я.Кендзьор, І.Юхновський, С.Хмара, Д.Чобіт, В.Чорновіл, Л.Скорик, Л.Танюк, Ю.Костенко, В.Івасюк та інші".

Про що там казати. Це була пісня абсолютно для усіх шанувальників футболу в Україні. Практично, не було жодного, хто б це не підтримував. До того ж вже 16 липня 1990 року була прийнята Верховною Радою УРСР Декларація про державний суверенітет України. Але все ж найбільш цікавою подією цього року було відправлення 8 серпня Міністерством закордонних справ УРСР за підписом міністра А.Зленка листа до ФІФА для розгляду прикладеного до листа звернення голови Комісії Верховної Ради УРСР з питань культури та духовного відродження Л.Танюка з проханням прийняття Федерації футболу УРСР до членів ФІФА, посилаючись на принципи, закладені в Декларації про державний суверенітет України. А 4 вересня 1990 року Генеральний секретар ФІФА Й.Блаттер надав ґрунтовну відповідь Міністерству закордонних справ УРСР, зміст якої полягав у тому, що Федерація футболу УРСР може бути прийнята до ФІФА тільки в тому випадку, **"якщо Українська РСР отримає політичну незалежність"**.

Однак у той час суперечності між - з одної сторони Федерації футболу СРСР і УРСР, а з другої сторони Союзу футбольних ліг СРСР та керівництва футбольних клубів і команд майстрів УРСР до кінця року настільки загострилися, що взагалі виникла загроза проведенню будь-яких змагань 1991 року. В середині жовтня представники українських команд на своїй нараді в Києві навіть висловилися за створення незалежної Асоціації професійного футболу України та за проведення самостійного чемпіонату Республіки. Тільки після цього "зламалася" Федерація футболу УРСР, так як зрозуміла, що запахло "смаженим" і скоро від неї не залишиться й "мокрого місця". Вона

запропонувала вищу лігу чемпіонату СРСР поки що не ламати, а ось усі інші команди УРСР вивести з інших ліг і провести між ними свій чемпіонат УРСР.

Однак в перших числах листопада на розширеному засіданні Федерації футболу УРСР все ж, нарешті, усі згадали про правові наслідки всіх цих нововведень і в першу чергу про діючу Конституцію УРСР, яка, до речі, рішенням Верховної Ради УРСР повинна була бути до 30 листопада 1990 року приведена у відповідність до положень Декларації про державний суверенітет України. І усі дружно вирішили почекати поки правові колізії нададуть підстави для проведення реорганізації системи, що існувала. Але вже в цьому році політичні події в СРСР призвели до того, що структура урядових органів була змінена. Спорткомітет УРСР було перетворено у Держкомітет України зі справ молоді, фізкультури та спорту, а в ньому відділ футболу перестав існувати – розчинився у відділі спортивних ігор. Більшість працівників відділу футболу була переведена до штату Федерації футболу УРСР (поки ще не України), яка з нового 1991 року повинна була стати самостійною громадсько-державною організацією.

І от вже 6 березня 1991 року в Києві відбулася установча конференція Федерації футболу України (звертаємо увагу читача, щ це вже не федерація УРСР, а федерація України). Саме **6 березня 1991 року офіційно була створена Федерації футболу України** (вже незалежної). Новим головою федерації було обрано відомого в минулому воротаря київського "Динамо" і збірної СРСР **Віктора Максимовича Банникова**, а також **був прийнятий Статут цієї федерації**. Радою Федерації футболу України на прохання Федерації футболу СРСР була надана згода на догравання чемпіонату СРСР 1991 року за участю українських команд і на участь українських гравців у відбіркових матчах Чемпіонату Європи 1992 року у відповідь на обіцянку голови Федерації футболу СРСР В.Колоскова, як віце-президента ФІФА, підтримати Федерацію футболу України у міжнародних структурах і прийнятті її до членів ФІФА. Наведемо цитату з статті газети київських динамівців "Атака" за лютий 1991 року на порозі установчої конференції ФФУ:

*"...Шанувальникам футболу відомо, через що виникла потреба в цьому благородному зібранні: зник колишній фундатор федерації – Держкомспорт УРСР, на його місці виник новий державний орган, який займатиметься справами молоді та спорту. Це – привід для створення принципово нової, **незалежної національної федерації**, якої зачекався український народ...".*

І від цієї дати – 6 березня неможливо "відхреститися" тільки з причини, що Україна ще не була незалежною державою. Бо саме ще 16 липня 1990 року Верховною Радою УРСР була прийнята Декларація про державний суверенітет України, тобто, вже зроблений перший крок до її незалежності. А перший крок до самостійної незалежної української федерації футболу було зроблено саме 6 березня 1991 року на її установчій конференції. І саме ця дата є датою створення Федерації футболу вже незалежної України.

У серпні 1991 року після політичних подій у СРСР і спроби скоєння державного перевороту вже 24 серпня Україна на сесії Верховної Ради УРСР заявила про свою незалежність. У футбольних колах ці політичні події сприйняли з єдиним і основним питанням – *а що ж тепер далі робити?* Вже 2 вересня відбулося засідання бюро виконкому Федерації футболу СРСР, на якому були обговорені питання подальшого розвитку футболу на теренах колишньої великої держави. Учасники наради згодилися, що шляхом переговорів і консультацій з представниками федерацій республік потрібно було б добиватися того, щоб через події, що сталися, ні в якому разі не постраждав футбол. Усі розуміли, що необхідно довести до кінця хоча б ті всесоюзні змагання, які пройшли більше половини свого терміну (насамперед – чемпіонат СРСР), а також не допустити припинення існування збірних СРСР, які здатні в майбутньому році виступити в фіналах великих міжнародних змагань. Все це було б просто нерозумно. В принципі на цій нараді й нічого іншого не могло бути прийнято. Очевидно, це все ж було найбільш мудрим рішенням.

Вже після прийняття Верховною Радою УРСР 24 серпня 1991 року Акту про незалежність України та створення самостійної держави Україна, 10 вересня відбулося засідання виконкому Федерації футболу України, на якому було прийняте звернення до усіх обласних федерацій, до тренерів, футболістів і уболівальників, суть якого зводилася до одного – прийняти участь 1 грудня в республіканському референдумі й проголосувати за незалежність України. Тільки таким чином була можливість здвинути з "мертвої точки" організацію власного чемпіонату та входження до світових структур футболу – ФІФА та УЄФА. Була визначена й дата проведення пленуму Ради федерації – 13-14 грудня, тобто вже після всенародного визначення. Таким чином, Федерація футболу України вибрала, очевидно, все ж єдиний слухний – правовий шлях, без грюкання дверима та образ колишніх "хазяїв".

І вже 13-14 грудня 1991 року в Києві, на засіданні Ради Федерації футболу України було прийняте історичне рішення – вихід з складу Федерації футболу СРСР. Офіційно була зроблена заява, що, згідно всенародного референдуму 1 грудня 1991 року, Україна стала незалежною державою, а

Федерація футболу України є (а не стала) самостійною, незалежною, громадською організацією, тобто була підтверджена вже наявність у офіційно створеній державі Україна її керівного органу футболу – її федерації. Голова цієї федерації В.М.Банников зачитав проєкт заяви про зупинення членства в складі союзної структури. Текст заяви було затверджено одногосно. Сталося це о 14-ій годині 21-ій хвилині 13 грудня. О 16-ій годині заява була передана факсом до штаб-квартир ФІФА та УЄФА. Також було вирішено питання щодо структури проведення першого чемпіонату та розіграшу Кубка України.

Таким чином, ми повністю визначилися з основними подіями щодо історії створення керівних органів українського футболу за часів Радянського Союзу та незалежної України. Тепер читач і сам бачить що відмовлятися від насиченої та цікавої спадщини не тільки не можна, але й згубно.

Дуже хотілось би щоб керівництво нового складу Федерації футболу України з належною відповідальністю віднеслися до дати створення своєї організації. Зводити все до отримання незалежності Україною і починати з цього часу відлік своєї історії просто неможливо, нерозумно та недоцільно, тому що одразу виникає багато питань. Зараз достовірно доведено, що першою керівною конкретно футболом організацією в Україні (тоді УРСР) була Всеукраїнська футбольна секція, створена 1932 року.

Анатолій Коломієць

Голови керівного органу футболу України за часів СРСР

М.Я.Левітін
Секція футболу
при ВРФК УРСР
(1932-34 рр.)

І.С.Космачов
Всеукраїнська
футбольна секція
(1934-37 рр.)

С.І.Хавчин
Футбольно-хокейна
секція УРСР
(1937-41 рр.)

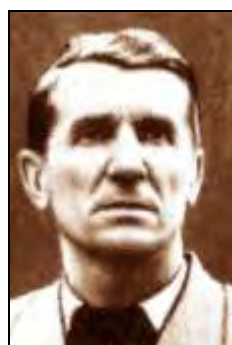
С.Д.Романенко
Секція футболу
УРСР
(1944-59 рр.)

М.М.Балакін
Федерація футболу
УРСР
(1959 р.)

М.С.Кузнецов
Федерація футболу
УРСР
(1959-63 рр.)

А.Л.Ідзковський
Федерація футболу
УРСР
(1963-64 рр.)

Ф.М.Мартинюк
Федерація футболу
УРСР
(1964-71 рр.)

О.О.Ошенков
Федерація футболу
УРСР
(1971-75 рр.)

М.Ф.Фомініх
Федерація футболу
УРСР
(1975-87, 89-91 рр.)

Як футболісти рятувалися від голодомору в 1932-33 рр.

Виявляється, що ще багато хто просто не розуміє, що голодомор – це не просто голод на деякій території країни, від якого гинуть люди. Він голоду страждали в усі часи, але майже завжди через кліматичні умови, що сприяли неврожаю, або через хвороби, які нищили худобу. А от коли голод викликаний спеціально створеними умовами з метою покарання чи взагалі знищення якоїсь нації – це вже не голод, а голодомор. Але ще й досі голодомор в Україні багато хто переводить в площину звичайного голоду,

порівнюючи його з голодом тих часів у Поволжі, хоча там він був викликаний страшенною засухою. А в Україні врожай був непоганий, і голод був штучно й ціленаправлено створений вилученням усіх без виключення продуктів харчування у населення, яке їх виробляло.

Зараз вже все більше мешканців України, які небайдужі до історії своєї країни, добре розуміють причини штучно створеного голоду на початку 30-х років владою "більшовиків" й знають наслідки цього голодомору. Та ось про стан справ у спортивному житті в ті часи на території сучасної України мало кому відомо. Майже ніхто й не замислювався над тим, які ж заходи вимушені були використовувати спортсмени, зокрема футболісти, щоб уникнути наслідків цього злочину проти українського народу. Розповім як це було саме в Києві.

Ще 6 травня 1932 року в Києві на черговому святі фізкультури, цього разу на честь II Всесоюзного конкурсу-огляду на площі Героїв Перекопу (нині – пл. Б.Хмельницького) відбувся збір усіх фізкультурників-ударників, які пройшли колонами до Червоного стадіону (нині – НСК "Олімпійський"), де відкрив мітинг голова Київської Міської Ради фізкультури Рижов. У своїй "полум'яній" промові він "накреслив" завдання на четвертий заключний рік п'ятирічки, зробивши наголос на питанні оборонної роботи фізкультурорганізацій.

Але вже влітку про будь яку спортивну роботу в місті важко щось казати, бо преса досить скромно висвітлювала спортивні події. Наприклад, про проведення в Києві якогось чемпіонату міста з футболу, нажаль, ніякої інформації на шпальтах газет зовсім не було. Відомо, що була отримана вказівка зверху від владних структур - різко обмежити публікацію докладних описів маловажливих з "комуністичної точки зору" спортивних подій і "бульварної" хроніки, яка не мала пропагандистського та ідейного напрямку.

Навіть це свідчить про те, що вже 1932 року в Україні планувалося погіршення стану з продуктами харчування, а ближче до осені вже панував голод і спортсменам було не до змагань і зустрічей. Звісно уся відповідальність за виконання вказівок з Москви щодо "сценарію" голодомору лежить на генеральному секретареві ЦК КП(б)У Станіславі Косіорі – "хазяїні" України та голові ДПУ (з 1933 року наркомі внутрішніх справ) УСРР Всеволоді Балицькому. Ви тільки подивіться на фотографії цих "добродіїв", що були надруковані в січні 1930 року в харківському журналі "Динамо", і стане ясно, що це були за мерзотники.

Збірна Києва цього року була запрошена до Москви, бо фізкультурне свято на честь урядової турецької делегації Геджас-Неджда потрібно було прикрасити футбольним матчем високого рівня. 5 червня зустрілися збірні Москви та Києва - нічия 1:1. Та збірну Києва додому не відпустили. Продовжили перебування, створили нормальні побутові умови й забезпечили харчуванням ще на три дні. А це ох як багато значило, бо в Києві в той час вже з продуктами було важкувато – набирала оберти спланована операція більшовицької влади по організації голодомору в Україні. Нарешті 8 червня відбувся повторний поєдинок і, що цікаво, відпочивши і відіспавшись кияни

С.В.Косіор

В.А.Балицький

нанесли збірній столиці Радянського Союзу нищивної поразки 5:2. Такого струсу Москва й москвичі давно не відчували. А футболісти Києва, заявили про себе в повний голос, створили такий необхідний в той час для себе і команди імідж на всесоюзній арені, який послужив для них багато років. Одразу ж збірну Києва запросили до себе й лєнінградці. Перепочити не дали жодного дня і в двох матчах зі збірною Ленінграду кияни зіграли невдало.

Через голод в республіці навіть динамівці, які отримували спеціальні пайки у своїй відомчій силовій структурі ДПУ, були вже в скрутному стані, бо у багатьох з них були родини, близькі родичі, і на всіх продуктів не вистачало. Страх невідворотного голоду був занадто сильним. Коли ще влітку начальник ДПУ Київської округи С.А.Барминський, палкий шанувальник футболу, отримав призначення до російського міста Іваново, то одразу "переманив" туди динамівських футболістів Садовського і Малхасова. А після товариського матчу в цьому місті збірної профспілок Києва, переконавшись, що там ситніше і спокійніше живеться, до "Динамо" Іваново перейшов київський одноклубник Коротких та й гравці інших київських команд - Правочеров, Вавілов, Поталов і Гончаренко. І ось на руїнах Києва розквітла так звана збірна Іваново, успіхи якої на той час були значними.

В цей час в Москві було заарештовано гравців київського "Динамо" Свиридовського і Піонтковського за те, що вони хотіли обміняти відрізи сукна на продукти. "Торбохапи" були направлені на два роки на примусові роботи в трудову комуни міста Болшево Московської області, уникнувши більш суворої кари. Туди засілали багатьох футболістів, які "проштрафилися", і команда цієї комуни навіть брала участь у всесоюзній першості ПСТ "Динамо".

А коли Київ покинув ще й провідний гравець "Динамо" Синиця, який повернувся до рідної Одеси, то, звичайно, ні "Динамо" Київ, ні збірна міста з футболу вже не мали тієї сили, якою славилися в минулому році, коли збірна Києва вперше стала чемпіоном України. Про це можна судити навіть з того, що у відбірковому матчі на першість УСРР 1932 року збірна Києва програла збірній Вінниці (1:4). Ще й давалися взнаки, що найкращих гравців Києва залучали до збірної СРСР на різноманітні товариські матчі. До речі, 1932 року ВРФК при ЦВК СРСР присвоїв Всесоюзному пролетарському спортивному товариству "Динамо" почесне звання "Передовий загін радянської фізичної культури", але в Україні динамівців це зовсім не втішило.

А взимку 1933 року в Україні голодомор поставив питання виживання взагалі української нації. І це було не тільки в селах, але і в містах і навіть у такому великому місті, як Київ (столицею УСРР тоді був Харків, а Київ за своїм значенням і кількістю мешканців займав друге місце - на той час 600 тисяч мешканців).

Навесні 1933 року навіть київське "Динамо" ледь животіло. Замість їжі, для посилення команди керівництво ОГПУ погодилося на поповнення її складу кватетом молодих амбітних москвичів, які не бажали просто перебувати в тіні великих маєстро старшого покоління в московських командах і надали перевагу вдосконаленню майстерності на берегах Дніпра. Це були захисник Василь Єпішин, півзахисник Михайло Путистин, фланговий форвард Ілля Панін і центр нападу Костянтин Щегоцький, який став одним з кращих футболістів київського "Динамо" довоєнних часів. Крім них, до команди зараховують й киян із "Желдора" - Миколу Балакіна та Василя Сухарева.

Щоб вибратися із зони голоду, який охопив Україну, енергійний і практичний керівник команди київського "Динамо" (посади тренера тоді ще не було) Лазар Федорович Коген організував вже в травні 1933 року тривалу поїздку команди за маршрутом Баку – Єрівань (нині – Єреван) – Тіфліс (нині – Тбілісі). Однак відрядити на Закавказзя вдалося лише десятьох: Ідзковського, Весеньєва, Тютчева, Єпішина, Сухарева, Путистина, Паніна, Щегоцького, Сердюка (Шульца) і Прокоф'єва. Одинадцятим поїхав якийсь Жорж з Одеси, який щойно турне закінчилося, безслідно зник, і досі невідомо, хто ж то був насправді.

Та й в цьому "відрядженні" негаразди продовжували переслідувати киян. Зігравши в Баку внічию (0:0), динамівці могли й не дістатися до наступного міста свого турне Єревана. Коли вони робили пересадку в Тбілісі, провідник першого вагону поїзда, перевіряючи їхні квитки, не дозволив посадку, бо їх місця були вже зайняті. Тому вони вимушені були знайти собі місця аж у восьмому вагоні. Та сталося непередбачене – страшна катастрофа. Дорогою поїзд зійшов з рейок, перші вагони упали під укіс, загинуло багато людей. Так лише випадковість урятувала оновлену київську команду. Три доби гравцям довелося чекати ремонту залізничної колії, і в Єревані їх зустрічали, як гостей з того світу. Ця цікава подія в історії "Динамо" Київ довгий час замовчувалася, бо перебування команди у Закавказзі було пов'язане саме з голодомором в Україні.

Коли вже мова йдеться про голодомор, то ніяк не можна обминути подію побудови в цей час в Києві стадіону "Динамо". Ініціатором його будівництва був начальник київського ДПУ Розанов, але в здійсненні цього плану і доведення його до кінця найбільший внесок зробив О.Я.Санін – на той час начальник опервідділу ДПУ, тобто безпосередні виконавці запровадження голодомору. При розробці

проекту стадіону за зразок був узятий один з кращих стадіонів у Європі – берлінський. Проектування було завершено 1932 року, коли підготовчі роботи велися вже в повному обсязі. До речі, вважалося, що стадіон будується силами ентузіастів із працівників НКВС, але насправді будували його в'язні. Така була розповсюджена практика того часу. Але для прискорення спорудження стадіону велику допомогу надала й громадськість міста. Інколи на недільники виходило по 400-500 чоловік.

Відкриття нового стадіону "Динамо" двічі відкладалося через голод у місті і відбулося 12 червня 1933 року. Стадіон отримав ім'я "верного продовжателя дела Дзержинского, первого чекиста республики" наркома внутрішніх справ і голови ДПУ Всеволода Аполлоновича Балицького (до речі, спом'янутий вище С.Косіор теж своє ім'я надав ще тільки починаючому перебудовуватися Червоному стадіону, та ці назви величних на той час споруд довго не затрималися, бо обох розстріляли як "ворогів народу" - Балицького 1937 року, а Косіора через два роки).

Будівництво футбольної арени стадіону нарешті було повністю завершено. Сидячих місць було 18 тисяч, хоча, за підрахунками, стадіон мав можливість прийняти максимум 23 тисячі глядачів. Але свято відвідали 45 тисяч осіб, оскільки було оголошено, що в буфетах будуть у продажі деякі продукти. Цього було достатньо щоб зголоднілі кияни дружньо посунули на стадіон. Підтвердженням цього є надрукована в київській газеті "Пролетарська правда" за 2 червня стаття "До відкриття стадіону "Динамо", де було вказано, що *"...На території стадіону влаштовується кілька буфетів, а також велику їдальню..."*. В місті в магазинах були пусті полиці, а тут навіть велику їдальню була можливість відвідати, а в буфетах щось прикупити для родини.

Цього дня на стадіоні проводився фінальний матч першої української "Динаміади". Змагалися команди Києва та Харкова. Кияни грали у тому ж складі, що й під час закавказького турне, тільки був залучений ще й Махиня. Харків'яни ждали реваншу за поразку в чемпіонаті УСРР 1931 року, тому грали дуже грубо, особливо Костянтин Фомін. Перепало, насамперед, тендітному Щегоцькому, який уперше постав перед київською публікою. Він і забив вирішальний м'яч у матчі (2:1), а перший гол провів Микола Махиня.

Слід навести декілька рядків ще й з статті "Стадіон "Динамо" відкрито" в "Пролетарській правді" за 14 червня, а саме: *"... Над величезним стадіоном, розбитим на десятки майданів, над терасами, над тенісними алеями палає літнє сонце. Дніпровське повітря, змішане з пахощами акацій та лип, бадьорить тіла. На терасах – 18.000 пролетарів та колгоспників Київщини (вміли й тоді журналісти яскраво змалювати події, але звідки узялися на стадіоні колгоспники – це вже занадто)..."*

В урядовій ложі т.т. Мануїльський, Карлсон, Демченко, Мусульбис, Василенко, Бабко, Розанов, Галицький, Хитрик, Чорнобильський, Ткачук, Ткаченко – представники партійних, комсомольських, професійних, радянських організацій (ось вони – злочинці, на совісті яких замордовані сотні тисяч українців)...

...До пізньої ночі десятки тисяч пролетарів з родинами не залишали стадіону та алей парку".

Також і 1933 року про проведення в Києві якогось змагання на першість міста, на жаль, жодної інформації немає. Преса дуже скромно висвітлювала спортивні події в місті. Напевно все ж, це було пов'язано з побоюванням влади ненароком обнародувати якісь відомості про ситуацію в місті та в республіці в цілому.

12 серпня в Харків прибула збірна Туреччини, і в цей же день відбувся матч УСРР – Туреччина. На трибунах стадіону "Динамо" імені все того ж самого В.А.Балицького розвісили гасла "Хай живе вождь комуністичної партії – кращий друг фізкультурників тов. Сталін" і "Привіт фізкультурникам дружньої нам Турції". На урядовій трибуні знаходилися Чубар і Балицький, голова ВРФК УСРР Войцеховський та представники турецької делегації. Збірна України перемогла турецьких футболістів з рахунком 3:2. У складі збірної республіки грало четверо киян: Єпішев, Щегоцький, Прокоф'єв і Тютчев.

Цього року четверо киян (Ідзковський, Тютчев, Щегоцький і Прокоф'єв) увійшли до офіційно затвердженого ВРФК списку "33-х кращих" під другими номерами в своїх амплуа. Але Київ в цілому займав лише шосте місце після Москви, Харкова, Ленінграду, Іваново та Костянтинівки, але випереджав Миколаїв, Одесу та Сталіно (нині – Донецьк). Тобто у десятці найсильніших в СРСР було сім українських міст і лише три російських. І це навіть у рік голодомору в Україні.

А вже в середині грудня в Києві було проведено черговий загальноміський зліт фізкультурників під гаслом "Кожний фізкультурник – ударник, кожний ударник – фізкультурник". Оригінально! Чи не так?

Анатолій Коломієць

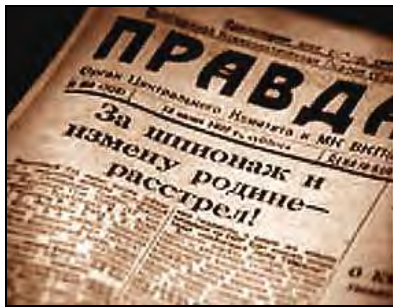
Центральний вхід на стадіон "Динамо" ім.Балицького в перші роки його існування (справа кафе "Петушок")

Футбольний матч на стадіоні "Динамо" ім.Балицького

Збірна УСРР зразка 1933 року перед матчем зі збірою Туреччини в Харкові (кияни: зліва другий Спішев, сьомий Щегоцький, восьмий Прокоф'єв і десятий Ф.Тютчев)

Перші "вороги народу" у футбольному середовищі

Плакат 20-30-х рр. XX ст.

Декому здається дивним – як це, не вже жертви сталінських репресій, відомі усім як "вороги народу" були й серед футбольної спільноти? Виявляється були й до того ж це були не поодинокі випадки в ті часи свавілля партії більшовиків-комуністів. Нижче ми зупинемося на двох найяскравіших прикладах цього, але спочатку звернемо увагу на те, яким нечуваним прокляттям володіли наші обидва кращих київських стадіони ще з початку свого існування.

Почнемо з нинішнього НСК "Олімпійський". Як ми вже усі добре знаємо (в усякому разі я маю таку надію, бо сприяв цьому) цей наш красень стадіон було відкрито ще 12 серпня 1923 року під назвою Червоний Стадіон (як і усе тоді було у влади улюбленого кольору крові) і його одразу нарекли ім'ям кращого революціонера й соратника В.Леніна – Лева Давідовича Троцького (насправді Бронштейна), у ті часи наркома-воєнмора, голови РВС РСФРР, організатора Червоної Армії. Та хто не знає Троцького? Усі знають що його більшовики як одного з перших своїх "ворогів" 1929 року вигнали з СРСР, а потім вже 1940 року в Мексиці його вбив агент радянської розвідки.

1935 року, коли Київ вже був столицею УСРР, було вирішено Червоний стадіон ім. Троцького назавжди викреслити з пам'яті народу, а на його місці збудувати новий сучасний стадіон-велетень, який ще до початку його будівництва отримав назву "Український республіканський стадіон" і ім'я йому надали – Станіслава Вікентійовича Косіора, в ті часи першого секретаря ЦК ВКП(б)У. І треба ж такому статися, стадіон ще не встигли збудувати, а вірного лєнінця й особистого товариша Й.Сталіна заарештували й 1939 року просто узяли й розстріляли як "ворога народу"

Республіканський стадіон завершили будувати вже 1941 року й перед відкриттям його 22 червня вже було відомо, що у цього стадіону буде ім'я Микити Сергійовича Хрущова – тоді першого секретаря ЦК КП(б)У. Але в цей день розпочалася війна й стадіон було відкрито вже 1945 року під тією ж назвою. Але, як ви знаєте й цього незламного комуніста спіткала доля знеславлення – 1964

року його було вивільнено від обов'язків першого секретаря вже усього СРСР за "суб'єктивізм та волонтаризм" і він помер 1971 року в повному забутті.

Якщо хтось думає що кращі справи були з київським стадіоном "Динамо", то він помиляється. Цей стадіон, який було відкрито 12 червня 1933 року звісно за мірками тих часів не міг не бути поіменованим і тому одразу отримав ім'я Всеволода Аполлоновича Балицького – тоді першого чекіста УСРР, наркома внутрішніх справ і голови славнозвісного ДПУ. Звісно, його не минула доля усіх, хто тоді "рвався" до влади і його як "ворога народу", за контрреволюційну діяльність розстріляли одним з перших у часи масових вбивств 1937 року.

Після розстрілу "шефа" ДПУ влада не довго "ламала голову" й одразу переіменувала стадіон "Динамо" ім'ям убивці попередника – Миколи Івановича Єжова. І що найбільш цікаво, так це те, що вже через два роки в самий разгар реакції НКВС як такого ж "ворога народу" розстріляли і його.

Ось такі криваві справи сталися з тими, чії імена з'являлися на парпеті та щоглах двох найкращих стадіонів столиці України за часів того самого "совка", який дехто ще мріє відродити й зараз. Більше в ті часи не ризикували й стадіони були "безіменними" – Центральний та "Динамо".

Та доля була, на жаль, безжалісна не тільки до вищих посадовців цієї "імперії зла". Ось вам лише два приклади, але найбільш разючих, щодо пересічних футболістів, до того ж одних з найкращих серед інших.

Перший наведу з книжки мого колеги з Харкова Ю.І.Грота "100 лет харьковскому футболу" (2008 р. вид.) зі значними скороченнями щодо "Справи про вбивство. Цинічне, безглузде" футболіста харківського "Динамо" Олександра Вікентійовича Шпаковського – лікаря-ортопеда, нападаючого та тренера харківського "Динамо", гравця збірної СРСР, що був у списках найкращих в СРСР 1928 та 1930 років. Автор вказаної книжки проглянув багато найсекретніших документів з архівів УНКВС, тому йому й надамо слово:

"...у 1937-1938-х, коли в роздмуханій до неймовірних розмірів компанії масового викриття "ворогів" розпочалася гонитва за "валом", і рівень досягнень чекістів визначався насамперед кількістю "розкриттів", вони махнули рукою на "своїх". У справах, які виникали у хворому уявленні співробітників "міжрайоперспецгрупи" та 3-го відділу УДБ, для корінних динамівців також знайшлося місце...

14 березня 1938-го "чорний ворон" підкотив до будинку Шпаковських на Котлова, 13 опівночі. Діловий гуркіт у двері: "Откройте, милиция". Черговий інспектор 7-го відділку міліції Старов, що проводив обшук у присутності двірника Чупахіна, зміг вилучити лише військовий квиток, диплом про закінчення ХМІ за №212, студенський квиток вищої школи тренерів, різну переписку й довідки на 14 аркушах. "Собирайся, Шпаковский, пойдешь с нами"... Плакала, передбачая недобре, сестра Марія, розгублено допомагав сину збиратися батько Вікентій Казимирович, причитала мати. Тоді вони в останній раз бачили свого Сашка.

Читаючи сьогодні звинувачувальний висновок, складений на трохи більш ніж одній сторінці одразу на трьох звинувачених оперуповноваженим 3-го відділу УДБ сержантом держбезпеки Добровольським, і волосся дибом встає... Що ж послужило приводом для звинувачення?

Олександр... був романтиком, ліриком, тягнувся до усього прекрасного, знав, любив і розумів музику, живопис, поезію. Але був колочим на язик, не боявся висловити свій погляд на те потворне, що проникло в життя країни з новою владою. А кому ж таке сподобається? Та й польська кров Сашка по батьківській лінії не давала чекістам спокою, а ще більше "непманське" минуле його батька, який раніше мав крихітний ресторанчик на Іванівці. Свої погляди на "підозрілу" родину вони й висловили в цьому... звинувачувальному висновку.

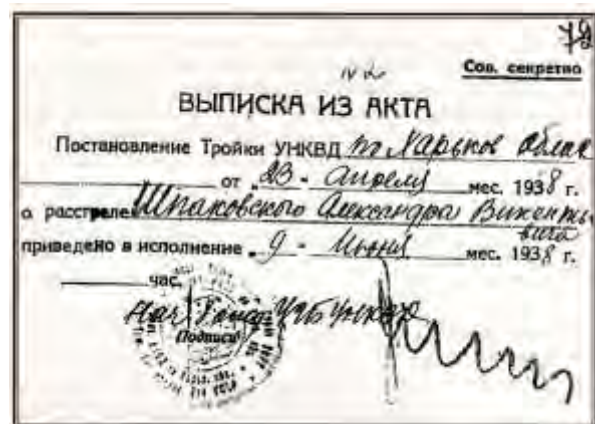
Сержант стверджував, що "Шпаковский был завербован в военно-боевую контрреволюционную организацию в 1929 году бывшим белым Красновым". Тут же він фіксує, що звинувачений "намечаемых вербовок не успел осуществить вследствие ареста". Тобто виходить ніяких злочинів за 9 років після "вербовки" Шпаковський не скоював. Але треба було хоча б за щось зачепитися. Як? За що? І Добровольський пише: "Проводя контрреволюционную пораженческую агитацию, обвиняемый Шпаковский принял задание на военное время по совершению диверсионных актов". Від кого? У справі про це жодного слова. Кого агітував?. Ось тут і були вписані у протоколі допиту іншою рукою випадкові прізвища.

І цих надуманих бездоказових рядків було цілком достатньо, щоб зробити висновок: "Является участником военно-боевой контрреволюционной организации, ставившей своей целью свержение Соввласти путем вооруженного восстания". Начальник між райоперспецгрупи старший лейтенант держбезпеки Хатемкин 21 квітня з задоволенням підписав цей явно сфальсифікований документ, надав поживку "особливій трійці" УНКВС по Харківській області. А та вже через два дні за декілька

хвилини "розглянула" справу й занесла до свого протоколу №49 (вироку як такого взагалі не існувало) свій вердикт: "Расстрелять. Лично принадлежавшее ему имущество – конфисковать". Закорлючка, яку проставив секретар трійки, завірила "Верно", й доля людини була вирішена. Зі страхом дивився зараз на ці "юридичні" документи...

З протоколу про розстріл О.Шпаковського

З акту про розстріл О.Шпаковського

Олександра Шпаковського одразу, як було заведено, "заклеймили позором" на загальних зборах в інституті, в облраді "Динамо", як і братів Старостіних, орденоносця С.Леуту та інших прослвлених футболістів, яких назвали ворогами народу, й рішуче викреслили їх з усіх довідників і книжок...

Лише через 20 років, коли надійшов час хрущовської "відлиги", прокурор Харківської області, старший радник юстиції М.Кулик виніс у порядку нагляду 17 травня 1958-го протест на постанову "особливої трійки", вказаву нбому чорним по білому: "что послужило основанием для ареста, из дела не видно". Почалося справжнє юридичне розслідування й тепер слідствовизнало необхідним не просто переклєслити фальшивку, але й встановити істинний вигляд Шпаковського. В прокуратурі була зроблена об'єктивна оцінка Шпаковському-громадянину, вказані всі його достоїнства. Обласний суд, безумовно, зупинив справу проти Олександра Вікентійовича... "за отсутствием состава преступления"...

Лише наприкінці 90-х років вдалося встановити, що страти в ті спекотні 1938-го проходили натихій просіці Лісопарку біля П'ятихаток. Там серед молодих ще тоді дубів, кулі катів обірвали життєне тільки тисяч чесних харків'ян, серед яких був і О.Шпаковський, але й великої кількості польських громадян".

Другий приклад з моїх особистих досліджень, викладених в першому томі "Київський футбол на рубежах времен" (2007 р. вид.) теж з деякими скороченнями щодо справи футболіста вже київського "Динамо" Костянтина Васильовича Щегоцького – одного з кращих нападаючих СРСР 30-х років, капітана київського "Динамо" та гравця збірних СРСР і УРСР, призера чемпіонатів СРСР, що був у списку найкращих в СРСР 1933 року, орденоносця ("Знак Пошани", 1937 р.). Ось що я про це писав в розділі книжки "1938 рік":

"...Наприкінці серпня, за 9 турів до кінця чемпіонату несподівано було заарештовано кращого нападаючого команди Костянтина Щегоцького. Усі розуміли, що ніякий він не "ворог народу" й звинувачений був за брехливим доносом. Асоціювали його арешт з грубою відповіддю після програного матчу московському ЦБЧА (0:6) "найголовнішій людині" в той час в УРСР – Лазарю Кагановичу, котрий не пробачив цього. Але краще ніж сам потерпілий про це нікто не розкаже, тому наведу виписки з його інтерв'ю, яке взяв у нього вже незадовго до його смерті журналіст київської газети "Теленеделя" І.Конончук, і яке було надруковано в №14 цієї газети за 1989 рік в нарисі "Свет далекой звезды":

"...как капитан команды всегда во всем стремился быть честным. Мог сказать откровенно всё, что думаю, кому угодно. Например, заведующему военным отделом ЦК партии. Да и не только ему, а и самому "хозяину" Украины Лазарю Кагановичу. И говорил. Помню, мы с большим счетом потерпели поражение от ЦДКА (кажется, 0:6). Лазарь Моисеевич со злостью хлопнул дверью. Я ему тогда кинул: "Если бы мы победили, то вы бы доказали, что это ваша заслуга!". Такое, как понимаете, не забывается..."

... Но я был в зените славы и, естественно, не ожидал беды. У кого же, думал, поднимется рука на популярного футболиста! Поднялась..."

Когда закончился тот августовский матч с ленинградцами, мы с женой решили махнуть в ресторан гостиницы "Континенталь" (ныне – консерватория)... Я попросил жену подождать, пока получу в кассе деньги. Вот здесь ко мне и подошли те двое. Вежливо обратились "Вас вызывает Шапиро – заместитель наркома внутренних дел Украины". Что ж, подумал, скоро вернусь. Спокойно предложил новым спутникам "Казбек". Они закурили и мы поехали в НКВД, который размещался в помещении бывшего Института благородных девиц (позднее – Октябрьский дворец культуры).

Когда там сняли пояс, орден, понял, что-то не то. А потом повезли в "эмке" с зашторенными окнами в известный дом на Короленко. Быстро провели на четвертый этаж в 21-ю комнату. И вот там, наконец, дошло – дела плохи. Посадили на стул, дали бумагу, ручку и приказали: "А теперь пиши о контрреволюционной работе!" "Вы что, шутите?!", "Рассказывай!" И начали меня бить.

Сколько прошло времени, не помню. Без нескольких зубов, со сломанными ребрами, с покалеченными руками кинули меня там же во внутреннюю тюрьму, откуда в течение двух с половиной месяцев постоянно тягали на интенсивные допросы.

Но более жестокие издевательства были еще впереди – в Лукьяновской тюрьме. Точнее, в ее спецкорпусе для "врагов народа". Люди там буквально ползали от побоев и голода. Многих били до смерти. Провел я в том пекле в одной из камер более года. Удивляюсь, как выжил...".

Ось та, дорогі мої. А ви кажете "радянська влада, рідний Ленін, батько усіх народів Сталін...". Сволота ще та... Далі не буди, бо й так усім все ясно.

Анатолій Коломісць

"Вороги народу", чіими іменами були названі київські стадіони

Л.Д.Троцький

В.А.Балицький

М.І.Єжов

С.В.Косіор

М.С.Хрушов

А це їж жертви – з лав найкращих українських футболістів

Олександр Шпаковський

Костянтин Шегоцький

Saludos сильнішим!

(Уся правда про легендарний матч київського "Динамо" з басками 1937 року)

Історія київського "Динамо" насичена значними подіями, без яких вже не можна й уявити її, настільки в серцях уболівальників вони вже зайняли своє належне місце. Звісно, завжди на першому місті були зустрічі команди на міжнародному рівні, але й серед них і ті, які не завжди були пов'язані з перемогою над суперником. Однією з яскравих подій був і міжнародний товариський матч з легендарною збірною Басконії 1937 року, яка прибула до Радянського Союзу з революційної Іспанії. Вперше київські динамівці в цьому матчі зустрілися з командою такого рівня, у складі якої грали відомі в усій Європі футболісти-професіонали. До приїзду в Київ збірна Басконії провела в СРСР 5 матчів, в яких одержала 4 перемоги і тільки в одному матчі поступилася збірній клубів СРСР під назвою "Спартак" Москва, та й то з допомогою радянського арбітра матчу.

А на рахунку динамівців Києва до цього було лише два міжнародних матчі – перший ще 1929 року зі збірною робітничих клубів Нижньої Австрії, в якому вони програли 3:4, та другий вже 1936 року на піку довоєнної слави команди - зі збірною командою Туреччини, коли вони розгромили її з рахунком 9:1.

Київ готувався до зустрічі з непереможними й легендарними "басками" – іспанськими професіоналами з "Атлетіко" Більбао ще 8 липня. Вже 30 червня динамівці з метою підготовки до такого серйозного матчу потренувалися з московським "Сталінцем" і виграли – 4:0, а контрольний матч 2 липня все ж вирішили зіграти з земляками з "Локомотиву". Та це дербі між непримиримими в ті роки суперниками, як завжди, проходило, на жаль, в грубій силовій боротьбі й мало чого принесло для підготовки команди, та й закінчилося воно скромною перемогою – 1:0. Особливо, звичайно, "старався" Костянтин Фомін, якого ще минулого року було звільнено з "Динамо" – він "косив" усіх підряд, хто наближався до воріт з його краю, за що й був вилучений з поля, але тільки наприкінці матчу.

На стадіон "Динамо" на матч с басконцями надійшло у продаж 40 тисяч квитків (це безумовно з урахуванням і так званих "вхідних" квитків, бо стадіон мав лише 18 тисяч місць для сидіння). Усі квитки були розпродані. Навіть було відмінено прохід на стадіон по будь-яким пропускам. Але в газетах "широ" писали, як завжди в ті часи, що стадіон готовий прийняти аж 50 тисяч глядачів, але це вже було занадто.

Та матч 8 липня було відкладено, бо в Москві було вирішено переіграти "басків" за будь-що, тому на цей день було призначено їх матч з московським "Спартаком". Але щоб переіграти іспанців, потрібно було посилити його склад і до Москви було терміново викликано лише з київського "Динамо" двох кращих гравців – Шиловського та Щегоцького. Такі підстави тоді в "найкращій в усьому й непереможній" Країні Рад були звичною справою. Шиловський в цьому матчі забив два м'яча, один з яких саме з того "нещасного" пенальті, призначеного радянським арбітром абсолютно ні за що. Басконців це настільки обурило, що вони усією командою покинули поле. Назрівав грандіозний скандал. Біля часу їх вмовляли в роздягальні й, кажуть, лише за вказівкою самого Молотова ті погодилися продовжити гру. Але грали вже абсолютно без усякого ентузіазму, розуміючи, що перемогти їм вже не дадуть. Ось і програли – 2:6.

А у Києві динамівці в зв'язку з вимушеною перервою вирішили не засиджуватися й запросили одноклубників з Ростову-на-Дону, з якими 11 липня зіграли унічию – 3:3. А це вже означало, що захисні редути киян не витримують ніякої критики. Проведені у вищевказаних матчах заміни Махіні на Клименко, а потім і на Путистіна, який вже давно не грав, ні до чого путнього не призвели. Тоді вирішили підсилити команду харківським півзахисником Рогозянським, та й це не виправдало себе. Під боком були ростовчани, тому відразу зупинилися на їх непоганому захиснику Глазкові. А щоб вже повністю вберегтися, запросили ще й Гвоздкова з московського "Локомотиву" та Табачковського з одеського "Динамо". Отаким чином, змінивши перед самим матчем повністю захист й майже наполовину півзахист та й ще не випробувавши його, виходити на матч з "басками" було безглуздо. Але проти вимог керівників зверху, які вважали що вони зробили все можливе для перемоги, ніхто вже не заперечував. Усі вже віддали себе на розсуд долі.

Програмка до матчу

Ажіотаж навкруг цього матчу був дуже великий. Була підготовлена спеціальна програмка до матчу, а за день до матчу вийшов спеціальний номер газети "Готовий до праці і оборони", який був повністю присвячений цьому матчу. Готувалася радіотрансляція матчу на увесь Союз, але потім обмежилися лише територією республіки.

Матч відбувся 15 липня. Басконці, коли вийшли на поле й побачили знайомі "до болю" обличчя Шиловського та Щегоцького, з якими вони зустрічалися неділю тому в "пам'ятному" для них матчі в Москві з "Спартаком", чудово зрозуміли з ким вони насправді мають справи в особі пролетарської країни, яка будує найсправедливіше в світі комуністичне суспільство. Це їх ще більше підбурило, тому вже цьому піднесенню бажання покарати

суперника кияни нічого протиставити не змогли й вони, навіть не дивлячись на значний супротив з їх сторони, все ж таки програли – 1:3. Єдиний гол забив все той же Шилівський, якого "баски" так і не змогли втримати. Взагалі динамівський захист і напад зовсім не розуміли один одного і тільки з виходом на поле Гончаренка на його звичне місце з правого краю гра у нападі стала трохи більш свідомою. У басконців, як і в попередніх матчах, чудово грав у нападі Лангара, а воротар Бласко взагалі перевищив усі сподівання глядачів. Безумовно, цей матч був найкращим уроком динамівцям, бо саме "баски" поставили на належне місце увесь радянський "непереможний" і "кращий в світі" футбол.

Хочеться звернути увагу на той факт, що вперше в Києві під час привітання капітанів команд перед початком цього матчу динамівцям було вручено пам'ятний яскравий вимпел замість традиційного в ті часи в СРСР врученні букету квітів. У західних країнах розвинутого футболу вимпел з емблемою команди давно вже був невід'ємною атрибутикою при привітанні команд. Напевно капітан киян навіть і не зрозумів, нащо це вручили цей клаптик шовку, бо в розумінні наших футболістів цінності він ніякою не мав. Інша справа, якби на ньому був вишитий портрет вождя світового пролетаріату. Звісно, вимпел, на жаль, не зберегли, а скоро й зовсім забули про цю дивну подію. Надалі настала 16-річна перерва в міжнародних матчах динамівців Києва. Грати з закордонними командами взагалі просто заборонили, бо страшенно боялися чергових поразок радянського спорту й підриву свідомості громадян щодо образу життя, який був запроваджений більшовиками.

Зустріч "басків" у Києві

Команда збірної Басконії в турне по СРСР

"Динамо" Київ перед матчем

А чи знаєте ви, що розіграшу Кубка України скоро вже буде аж 80 років

Після того, як в СРСР вирішено було проводити змагання серед показових команд спортивних товариств з окремих міст і були визначені кращі команди, які увійшли до першої групи для боротьби за звання чемпіона Радянського Союзу, в Українській Соціалістичній Радянській Республіці (УСРР – саме таку повну і скорочену назви мала ця республіка до 1937 року) вирішено було 1936 року провести чемпіонат УСРР теж серед кращих команд українських спортивних товариств. У цих змаганнях прийняло участь лише 8 команд з 5 міст. Чемпіонат був проведений за півтора місяці у травні-червні за кубковою системою. У фіналі 24 червня було визначено першого клубного чемпіона УСРР у матчі між "Динамо" Київ і "Динамо" Одеса. Кияни перемогли з рахунком 6:0.

Але наступного року ці змагання було вирішено провести двічі – весною та восени. Весняний чемпіонат розпочався вже 24 квітня, бо команди не встигали грати одразу в розіграшах першості та Кубка СРСР та ще й у першості вже Української Радянської Соціалістичної Республіки (УРСР). У змаганнях прийняла участь велика кількість команд (тільки Київ, наприклад, був представлений шістьма командами). Київське "Динамо" розпочало боротьбу вже на третьому етапі розіграшу, бо на попередньому йому була зарахована перемога у товариському матчі, проведеному в Одесі ще 20 квітня з командою заводу кіноапаратури "Кінап" – 4:2. А от на наступному етапі динамівці столиці УРСР чудом вирвали перемогу в Миколаєві у команди заводу ім. Марті – 4:3 (за декілька хвилин до закінчення матчу рахунок був нічийним – 3:3, та тільки завдяки пенальті кияни все ж перемогли). Вже в чвертьфіналі "Динамо" Київ у Краматорську знову зустріли нечуваний супротив з боку місцевої команди заводу ім. Орджонікідзе і знову перемогли лише за рахунок реалізованого пенальті наприкінці матчу – 1:0.

Півфінальні матчі проводилися в Києві між чотирма динамівськими колективами – Києва, Харкова, Дніпропетровська та Одеси. 12 травня в рідних стінах кияни просто розгромили дніпропетровців – 8:0, та треба зважати на те, що за киян грало саме декілька кращих дніпропетровських футболістів, які посилили боездатність столичного "Динамо" в ті роки (голи в цьому матчі забивали: Гончаренко – 3, Щегоцький і Комаров – по 2 та Шиловский – один). А вже 18 травня у фіналі кияни зустрілися з одноклубниками з Одеси. У складі киян грали одесити Трусевич і Ліфшиць, а у складі одеситів – Волін і Малхасов, що вже пограли у київському "Динамо", а також і Табачковський, якого теж вже випробовували кияни. Матч закінчився перемогою динамівців Києва в додатковий час – 4:2, хоча в першому таймі вони програвали 0:1, у другому була майже рівна гра – 2:1, а от у додатковий час на 114 хвилині було вилучено з поля одразу двох кращих гравців одеської команди – Хижнікова та Табачковського, щоправда вже після двох забитих киянином Махиною голів. Чемпіонами УРСР у весняному чемпіонаті 1937 року знову стало "Динамо" Київ.

Однак основна інтрига була в тому, що Український Комітет у справах фізкультури та спорту до фіналу для нагородження кращої команди УРСР встиг підготувати спеціальний приз – красень Кубок (велику кришталеву вазу в срібному обрамленні). Вже тоді всі його іменували Кубком України й вирішили наступного року змагання серед кращих команд республіки перекваліфікувати у розіграш Кубка України. І саме тому осінній чемпіонат УРСР вже проходив без участі команд майстрів. Та практично в усіх друкованих виданнях наступних років весняний чемпіонат УРСР 1937 року іменувався **першим розіграшем Кубка України**. Хоча це, звісно, зовсім не відповідає дійсності. Але, що б там хто не казав, але все ж таки першими володарями цього призу були саме чемпіони весняного розіграшу першості України 1937 року – київські динамівці.

“Динамо” Київ – весняний чемпіон УРСР 1937 р. Зліва направо: Щегоцький, Грусевич, Ліфшиць, Тютчев, Шилівський, Комаров, Махиня, Кузьменко, Правовеєров, Клименко, Гончаренко.

Таким чином, з визначеної вище причини другий, а фактично перший, розіграш Кубка України 1938 року було проведено по дещо зміненій схемі: 99 команд з 47 міст були розбиті на 5 зон за територіальними ознаками. По два переможця кожної зони вийшло до фінальної частини розіграшу, де до них приєдналися показові команди майстрів. Змагання розпочалися лише з 5 травня. А увесь цикл розіграшу розтягнувся аж до 15 жовтня. Динамівці Києва в 1/8 фіналу перемогли харківську команду студентів інституту фізкультури ДСТ “Здоров’я” (4:1), у чвертьфіналі сталінський “Стахановець” (3:2), а у півфіналі

Анонс фіналу Кубка УРСР у газеті “Пролетарська правда” за 15.10.1938 р.

вдома 12 жовтня зустрілися з одноклубниками Одеси (4:0). А от у фіналі стикнулися дві київські команди “Динамо” та “Локомотив”. Гра була дуже гострою і вже при рахунку 3:1 на користь динамівців арбітр на останніх хвиликах вимушений був видалити з поля по одному гравцю з кожної команди. Таким чином, київське **“Динамо” вдруге отримало Кубок України**, хоча офіційно переможцем цих змагань стало вперше.

Ніхто спочатку й не думав що участь провідних показових команд майстрів УРСР одразу у змаганнях СРСР і УРСР викличе такі організаційні перепони, що від цього потрібно буде вже через три роки зовсім відмовитися. На жаль, 1939 року в цих змаганнях вже команди майстрів не приймали участі, можливо й через те, що усім ясно було хто знову буде переможцем.

Мало кому відомо, що почесний приз ВРФК при РНК УРСР – Кубок України, виявляється, 1941 року не був евакуйований, і його було нахабно викрадено кимось з співробітників комітету. Під час окупації цей приз опинився у магазині випадкових речей по Великій Васильківській вул., 10. Там його ненароком побачили київські спортсмени, які залишилися в окупованому місті та згуртувалися в українському товаристві “Рух”. Вони й сповістили про це Відділ освіти та культури Міської управи, який 19 травня 1942 року звернувся з листом до адміністрації цього антикварного магазину з вимогою віддати їм цей Кубок і сповістити прізвище особи, яка здала його в магазин на комісію. Навряд чи, звичайно, вдалося знайти крадія, але Кубок було повернуто. І таким чином, “зрадники-спортсмени”, як їх іменували у радянські часи, врятували цей трофей для українського футболу вже післявоєнного періоду.

У перші повоєнні роки кращі українські команди майстрів у чемпіонатах УРСР не приймали участі, а от у розіграшах Кубка УРСР вони грали залюбки. Розіграші Кубка УРСР за участю кращих проводилися ще п’ять разів – 1944, 1945, 1946, 1947 і 1948 років і чотири рази переможцями цих змагань знову було київське “Динамо”. Тільки один раз 1945 року вони поступилися у фіналі харківському “Локомотиву”.

"Динамо" Київ – перший офіційний володар Кубка УРСР 1938 року (фотомонтаж)

Ще 8 вересня 1966 року в Києві Рада Міністрів УРСР розпорядилася створити Музей фізкультури та спорту, а Бюро Ради Союзу спортивних організацій і товариств уточнило його назву – "Музей спортивної слави" й знайшло йому місце в київському Республіканському Палаці спорту. Наступні 4 роки з допомогою спортивної громадськості та засобів масової інформації проводився ретельний пошук експонатів, а 8 травня 1970 року цей музей було урочисто відкрито. До речі, це був **перший музей історії спорту в СРСР**. 1980 року в зв'язку з реконструкцією Палацу спорту експозиція музею була тимчасово перенесена до адміністративної будівлі Госкомспорту України. А вже через 20 років з ініціативи голови Госкомспорту України І.М.Федоренка музей відкрили в затишному місці на території НСК "Олімпійський". Уявіть собі, серед виключно футбольних експонатів найбільш значним і коштовним, хоча й трохи тріснутим під час численних перевезень з місця на місце, тут є оригінал першого Кубка України з футболу, яким нагороджувалася краща команда республіки з 1937 року. Та напевно, все ж цей трофей більш заслуговує місце в музеї київського "Динамо" - шестиразового його володаря.

Анатолій Коломієць

"Динамо" Київ – володар Кубка УРСР 1947 р. (капітан Вінковатов з призом)

Перші українські футболісти – заслужені майстри спорту СРСР

Найвищим спортивним званням у Радянському Союзі було звання - "Заслужений майстер спорту" (а з 1983 р. офіційно саме - "Заслужений майстер спорту СРСР"), яке було засноване 1934 року згідно постанові ЦВК СРСР від 27 травня "Про встановлення звання заслуженого майстра спорту". Ось текст цієї постанови:

1. Встановити звання заслуженого майстра спорту, що привласнюється видатним майстрам - активним будівельникам радянської фізичної культури.

2. Звання заслуженого майстра спорту присвоюється постановами Всесоюзного Ради Фізичної Культури при ЦВК Союзу РСР.

3. Запропонувати Всесоюзному Раді Фізичної Культури при ЦВК Союзу РСР розробити і затвердити положення про порядок присвоєння звання заслуженого майстра спорту".

5 червня 1934 р. вперше це звання було присвоєно 22 спортсменам, серед яких було й 8 футболістів. Список цих спортсменів був опублікований 17 червня в газеті "Правда". Першим в списку був ковзаняр Яків Федорович Мельников, а серед футболістів в списку першим значився Михайло Бутусов з ленінградського "Динамо". По 10 осіб з цього списку представляли Москву та Ленінград, і лише по одному – Київ (легкоатлет Олександр Безруков з військового відомства) та Харків (футболіст Іван Привалов з ДСТ "Локомотив").

Цікаво, що нагрудний знак заслуженого майстра спорту було затверджено вже 1935 року. На знаку на тлі радянських символів - червоної зірки, червоного прапора з написом "СРСР", серпа та молота - був зображений бігун, що розриває фінішну стрічку. Автор ескізу знака - Олександр Немухін - художник-плакатник і один з піонерів лижного спорту в Росії (до речі, 1939 р. й сам був удостоєний цього звання). Таким чином, усі 22 лауреати отримали такі нагрудні значки вже 1935 року. Саме тоді вони отримали й відповідні посвідчення (зразки знаків та посвідчення наведені тут на ілюстраціях).

Зразок зворотнього вигляду знаку

Зразок посвідчення про присвоєння почесного звання

На реверсі кожного знаку навкруг гвинта з закруткою був вигравірований порядковий номер, дата присвоєння звання й прізвище його володаря. Таким чином українець з Харкова **Іван Васильович Привалов** отримав знак під... №13. Звісно інформація про цього талановитого футболіста з України повинна тут бути наведена обов'язково:

ПРИВАЛОВ Іван Васильович - лівий півзахисник, арбітр (зріст 170 см).

Заслужений майстер спорту (5.06.1934 р - знак №4), суддя всесоюзної категорії (12.05.1941 р.), один з кращих футболістів 20-30-х років. Увійшов до символічної збірної Харкова за 70 років (1978 р.).

Народився 27 лютого (12 березня) 1902 р. в м.Харкові – помер 26 січня 1974 р. в м.Харкові.

У футбол почав грати 1916 р. в Харкові в клубних командах "Вікторії", в 1920-23 рр. грав у "Штурмі" Харків, 1924 р. в КФК (Клуб фізичної культури ім. Петровського при ЦК комсомолу УРСР) Харків, в 1925-27 рр. у "Рабісі" (команді профспілки робітників мистецтва) Харків, в 1928-37 рр. у "Динамо" Харків, 1938-39 рр. в "Спартак" Харків.

У клубних чемпіонатах СРСР провів 15 матчів: 9 матчів за "Динамо" Харків і 6 матчів за "Спартак" Харків. Був капітаном "Динамо" Харків у 1930-37 рр.

Входив до складу збірної СРСР в 1924-33 рр., зіграв у 7 товариських матчах зі збірою Туреччини (2 офіційних і 5 неофіційних). Учасник першого матчу збірної СРСР 1924 р., поїздки збірної СРСР в Німеччину, Австрію, Латвію та Норвегію 1926, 1927 і 1930 рр. Входив до складу збірної УРСР в 1928-35 рр. і збірної Харкова в 1920-35 рр. (в чемпіонатах СРСР 1931 і 1932 рр. - 10 матчів, 1 гол), збірної ПСТ "Динамо" (СРСР) в 1929 і 1933 рр.

Капітан збірної УРСР у 1930-35 рр.

Досягнення: чемпіон СРСР 1924 р, фіналіст чемпіонату СРСР (і Всесоюзної спартакиади) 1928 р., третій призер чемпіонату СРСР 1935 р., другий призер чемпіонату ПСТ "Динамо" 1928, 1929 і 1933 рр., чемпіон УРСР 1923, 1924, 1927, 1928, 1932 і 1934 рр. У неофіційних списках журналу "Фізкультура і спорт" "44-х найкращих" 1928 р. був під №3 і "33-х найкращих" 1930 і 1933 р. під №1. Входив до списку складу збірної СРСР 1924 р., затвердженого ВРФК (Всесоюзною радою фізичної культури) при ЦВК СРСР, а також по опитуванню газети "Красный спорт" 1926 р..

Добре відомий як футбольний арбітр у 30-40-х рр. – у 13 матчах суддя в полі та у 3 матчах –суддя на лінії (у вищому ешелону чемпіонатів СРСР 1940-41 рр. – 5 матчів)

З 1978 р. команди Харківської обл. щорічно розігрують приз І.В.Привалова.

Недаремно вище був вказаний і лєнінградець Михайло Павлович Бутусов, бо в подальшому саме він з вересня 1940 року по червень 1941 року та ще й 1947 року був старшим тренером у нашому київському "Динамо".

Надалі наступні присвоєння цього почесного звання вже були проведені 1936 року, а у подальшому стали регулярними. Саме 1936 року серед 8 визначених футболістів було два харків'янина – брати **Володимир** і **Костянтин Васильовичі Фоміни** й до того ж Костянтин у 1935-36 році вже був киянином і захищав честь команди майстрів "Динамо" Київ. Та найбільших успіхів ці гравці досягли граючи у складі легендарної збірної України, яка 1935 року визначилася перемогою над професійною французькою командою "Ред Стар" та й ще на їх полі. До того ж причетність і Володимира до історії київського "Динамо" теж беззаперечна, бо він був старшим тренером цієї команди майстрів вже 1938 року. Звісно, й про цих визначних українських футболістів потрібно надати належну інформацію, бо крім оцієї трійки наших "зірок" у довоєнному футболі України вищими спортивними званнями радянська влада так біль нікого й не визначила. То ж честь і хвала цим найкращим з кращих.

ФОМІН Володимир Васильович - правий центральний півзахисник, тренер (зріст 168 см).

Заслужений майстер спорту (19.03.1936 р - знак №27), тренер I-ої категорії (25.12.1938 р.), один з найбільш технічних футболістів 20-30-х років. Увійшов до символічної збірної Харкова за 70 років (1978 р.).

Народився 1902 р. в м.Харкові - загинув 1942 р. в м.Харкові.

У футбол почав грати 1915 р. в Харкові в клубі ОЛС ("Общество любителей спорта"), в 1921-23 рр. грав в першій команді ОЛС Харків, з липня 1923 р. по 1925 р. в КФК (Клуб фізичної культури ім. Петровського при ЦК комсомолу УРСР) Харків, в 1925-26 рр. в ОРК (Клубі Жовтневої революції) Харків і з 1926 р. по серпень 1935 р. в "Динамо" Харків.

Входив до складу збірної СРСР в 1926-27 і 1931 рр., зіграв в 16 товариських матчах, забив 2 голи. Учасник поїздки збірної СРСР в Німеччину, Австрію, Латвію та Угорщину 1926 і 1927 рр. Входив до складу збірної УРСР в 1929-35 рр. (в чемпіонатах СРСР 1928 і 1931 рр. - 5 матчів), збірної Харкова в 1923-35 рр. (в чемпіонатах СРСР 1924 і 1935 рр. - 4 матчі, 1 гол), збірної ПСТ "Динамо" (СРСР) в 1928-29 рр. Учасник поїздки збірної Харкова до Німеччини 1925 р, учасник матчів збірних Харкова та УРСР зі збірою клубів Туреччини 1931 і 1934 рр., тріумфальної поїздки збірної УРСР до Франції 1935 р.

Капітан збірної Харкова в 1925-33 рр. і "Динамо" Харків в 1928-36 рр.

Досягнення: чемпіон СРСР 1924 р., фіналіст чемпіонату СРСР (і Всесоюзної спартакіади) 1928 р., третій призер чемпіонатів СРСР 1931 і 1935 рр., другий призер чемпіонату ПСТ "Динамо" 1929 р., чемпіон УРСР 1923, 1924, 1927, 1928, 1932 і 1934 рр. У неофіційних списках журналу "Фізкультура і спорт" "44-х найкращих" 1928 р. був під №3 і "33-х найкращих" 1930 р. під №1. Входив до списку складу збірної СРСР 1924 р., затвердженого ВРФК (Всесоюзною радою фізичної культури) при ЦВК СРСР.

1935 р. був граючим тренером, а в 1936-37 рр. першим професійним тренером "Динамо" Харків. У лютому 1936 р. організував і був керівником "динамівської" футбольної школи. **1938 р. головний тренер "Динамо" Київ.** Потім з 1939 р. по 1941 р. знову головний тренер "Динамо" Харків.

Закінчив Українську школу тренерів з футболу при Державному інституті фізичної культури України в Харкові.

Під час Великої вітчизняної війни був залишений в окупованому Харкові для організації підпільної роботи, але за доносом був заарештований і розстріляний фашистами в гестапо навесні 1942 р. (за іншою інформацією - за приховування єврея).

Старший з трьох братів Фоміних - відомих харківських футболістів.

З 80-х років в Харкові щорічно проводиться турнір на приз В.В.Фоміна.

ФОМІН Костянтин Васильович - лівий захисник (зріст 167 см).

Заслужений майстер спорту СРСР (19.03.1936 р. - знак №28). Один з найкращих футболістів СРСР кінця 20-х - першої половини 30-х років, в числі перших опанував підкат. Увійшов до символічної збірної Харкова за 70 років (1978 р.)

Народився 6 (19) грудня 1903 р. в м.Харкові - помер 16 січня 1964 р. м.Москви.

У футбол почав грати 1915 р. в Харкові в клубі ОЛС ("Общество любителей спорта"), в 1921-23 рр. грав в першій команді ОЛС Харків, з липня 1923 р. по 1925 р. в КФК (Клуб фізичної культури ім. Петровського при ЦК комсомолу УРСР) Харків, в 1925-26 рр. в ОРК (Клубі Жовтневої революції) Харків і з 1926 р. по серпень 1928 р. в "Динамо" Харків, з вересня 1928 р. по червень 1930 р. в "Динамо" Москва, потім з липня 1930 р. по 1934 р. знову в "Динамо" Харків. **У 1935-36 рр. в "Динамо" Київ.** У 1937-38 рр. грав в "Локомотиві" Київ.

У вищому ешелоні чемпіонатів СРСР провів всього 18 матчів: за "Локомотив" Київ - 15 матчів і за "Динамо" Київ - 3 матчі.

Був капітаном "Динамо" Харків у 1930-34 рр. і "Динамо" Київ у 1935-36 рр.

Входив до складу збірної СРСР в 1926-35 рр., зіграв 9 неофіційних міжнародних матчів зі збірною клубів Туреччини і 16 товариських матчів. Входив до складу збірної УРСР в 1924-35 рр. (в чемпіонаті СРСР 1928 року - 4 матчі). Входив до складу збірної Харкова в 1923-1928 рр. і 1931-34 рр. (в чемпіонатах СРСР 1924 р - 2 матчі, 1932 г. - 1 матч), **збірної Києва в 1935-36 рр.** (в чемпіонаті СРСР 1935 р. - 5 матчів), збірної Москви в 1929-30 рр., збірної ПСТ "Динамо" (СРСР) в 1928-29 і 1933 рр. Учасник переможних матчів збірних УРСР і Харкова зі збірною клубів Туреччини 1931, 1933 і 1934 рр., тріумфальної поїздки збірної УРСР до Франції 1935 р. (переможного матчу з "Ред Стар" Париж).

Був капітаном збірної СРСР в 1 неофіційному і 1 товариському матчі 1935 р., **був капітаном збірної УРСР в 1926-35 рр., збірної Харкова в 1926-28 і 1934 рр. і збірної Києва в 1935-36 рр.**

Досягнення: чемпіон СРСР 1924 р., фіналіст чемпіонату СРСР (і Всесоюзної спартакіади) 1928 р. і **другий призер чемпіонату СРСР 1936 р. (весна)**, чемпіон УРСР 1923, 1924, 1927, 1928, 1932 і 1934 рр., чемпіон Всесоюзного ПСО "Динамо" 1929 р. **другий призер першості ПСО "Динамо" 1933 р.,** неодноразовий чемпіон Харкова, чемпіон Москви 1930 г. (осінь). В офіційних списках "33-х найкращих" був під №1 за 1933 р., в неофіційних списках (складені журналом "Фізкультура і спорт") - "44-х найкращих" за 1928 р. за №1 і "33-х найкращих" за 1930 р. за №2.

Кадровий співробітник НКВД, займав керівні пости в 30-і роки. У 1945-47 рр. служив в Москві, потім очолював ремонтно-будівельну службу стадіону "Динамо". У 1957-59 рр. комендант Центрального стадіону ім. Леніна в Лужниках, в 1959-64 рр. інспектор-методист цього стадіону.

Учасник громадянської і Великої Вітчизняної воєн (спочатку піхотний командир, потім після контузії начальник відділу контррозвідки (СМЕРШ) в винищувальній авіаційній дивізії Степового фронту). Кавалер орденів Червоної Зірки, Вітчизняної війни II ступеня, медалей "За відвагу" і "За взяття Берліна".

Середній з трьох братів Фоміних - відомих харківських футболістів.

Треба відмітити що вже 1936 року серед восьми визначених в СРСР футболістів аж троє (К.Блинков, П.Канунников і К.Квашнін) отримали вище спортивне звання за свої заслуги й досягнення в минулі часи (через значний проміжок часу після закінчення ігрової кар'єри)..

А чи знаєте ви які взагалі цікаві події відбувалися в Радянському Союзі навкруги цього вищого спортивного звання "Заслужений майстер спорту"? Я наведу вам лише деякі, щоб освіжити вашу пам'ять:

1. Критерії присвоєння цього звання частенько змінювалися. Так, до введення 1956 року в СРСР звання "Заслужений тренер" звання "Заслужений майстер спорту" присвоювалося й за тренерські та педагогічні досягнення й заслуги, а в 40-і роки воно навіть кілька разів надавалося провідним спортивним організаторам та арбітрам.

2. Відомо, що у роки Великої Вітчизняної війни це звання присвоювалося майстрам спорту, що відзначилися... в боях із загарбниками.

3. 1945 р. заслуженими майстрами спорту стали... циркові борці Іван Піддубний та Клеменс Буль, які ніколи не виступали в якості спортсменів-любителів. У тому ж році звання було присвоєно і двом піонерам російського спорту ще часів царської Росії - легкоатлету Петру Москвіну і фехтувальникові Петру Заковороту.

4. У другій половині 40-х - початку 50-х років кількість присвоєнь цього звання різко зросла, бо насамперед було введено в практику проведення нагороджень, приурочених до свят (найбільш велике - 5 серпня 1948 р. в зв'язку з 25-річчям товариства "Динамо". Відомий спортивний журналіст В.Пахомов зазначає, що через спущену зверху рознарядку тоді звання отримали в тому числі й спортсмени, які не мали ніяких серйозних досягнень).

5. В першій половині 50-х років у зв'язку з виходом радянських спортсменів на міжнародну арену було прийнято рішення про присвоєння звання ще й за досягнення на найбільших міжнародних змаганнях.

6. Як не дивно, але виявляється цього звання були удостоєні й багато радянських космонавтів - за встановлення світових рекордів у... космонавтиці.

7. До 1988 р. цього звання були удостоєні понад 3 тисячі осіб, а усього ж знаків було вручено понад 4,5 тисячі. Кількість вручених знаків перевищує кількість заслужених майстрів спорту з тих причин, що досить багато спортсменів були позбавлені цього звання, але пізніше їм воно було відновлено або присвоєно заново й, звісно, вручався новий знак. Та й дублікати знаків також мали інший номер - так, з перших 22 значкистів дублікати були надані декільком особам, наприклад М.П.Бутусову (вже №1012 замість загубленого №4).

8. При виїзді когось з спортсменів за кордон на постійне місце проживання або відмову повернутися в СРСР практикувалося позбавлення звання. Так, звання були позбавлені шахістка Алла Кушнір, шашкіст Ісер Куперман, "неповерненці" фігуристи Людмила Білоусова та Олег Протопопов, шахіст Віктор Корчної. Єдиним винятком був футболіст Агустін Гомес (потрапивши в СРСР підлітком в числі дітей іспанських республіканців, він в 1956 р повернувся в Іспанію - "для роботи в компартії").

9. У грудні 1972 р. на ознаменування 50-річчя СРСР звання було присвоєно кращим спортсменам ряду соціалістичних країн, в тому числі і польському футболістові Влодзімежу Любаньски.

10. Ряд спортсменів були позбавлені звання за неспортивну поведінку, "порушення спортивного режиму" або з політичних причин. Серед найбільш відомих випадків такі:

- під час сталінських репресій ряд репресованих спортсменів були позбавлені і звання ЗМС і найбільш відомі серед них - брати Олександр, Андрій і Микола Старостіні - позбавлені звання 1941 р (звання відновлено 1955 р.);

- після поразки збірної СРСР з футболу від збірної Югославії на Олімпійських іграх 1952 р. звання були позбавлені тренер Борис Аркадьєв, гравці Костянтин Бесков і Валентин Ніколаєв (пізніше звання відновлено);

- 1958 р. для трьох олімпійських чемпіонів по футболу - Едуарда Стрельцова, Михайла Огонькова і Бориса Татушиним - вечірка закінчилася кримінальними звинуваченнями; всі троє були позбавлені звання ЗМС. Проти Огонькова і Татушиним кримінальні звинувачення були зняті, але вони були довічно дискваліфіковані; 1962 р. дискваліфікація з них була знята й їм повернули звання... "майстер спорту СРСР"; а Татушину навіть звання ЗМС було відновлено, а ось Огоньков до відновлення так і не дожив (він помер 1979 р.). Стрельцов же

був засуджений за звинуваченням у зґвалтуванні й тільки після виходу з ув'язнення повернувся у великий спорт, а 1967 р. йому було знову присвоєно звання заслуженого майстра спорту, так як він був визнаний кращим футболістом СРСР цього року.

- шахіст Марк Тайманов після поразки в 1971 р. від американця Р.Фішера з рахунком 0:6 був підданий огляду на митниці й у нього виявили книгу Солженіцина "У колі першому", саме тому він був позбавлений звання (воно було відновлено лише через 20 років).

- п'ятиборець Борис Онищенко був позбавлений звання після скандалу на Олімпійських іграх 1976 р. (він оснастив свою шпагу механізмом, при використанні якого відбувалася електронна фіксація уколу без реального його нанесення), після якого послідувала його довічна дискваліфікація.

11. Деяким спортсменам (крім зазначеного вище Е.Стрельцова) це звання було присвоєно двічі і найбільш показовий випадок з хокеїстом Віктором Кузькіним - 1963 р. він був визначений як чемпіон світу, потім був позбавлений цього звання 1965 р. за звинуваченням в дебоширстві і хуліганстві, потім відновлений 1967 р. й знову як чемпіон світу.

Ось і все, що цікавенького хотілося мені вам повідати про цей великий спортивний орден і найпочесніше спортивне звання за радянських часів.

Анатолій Коломієць

Привалов Іван Васильович

Фомін Володимир Васильович

Фомін Костянтин Васильович

Перші справжні "легіонери" у київському "Динамо"

Кого не питав з знайомих щодо перших "легіонерів" у київському "Динамо", усі як один відповідають – Насер Аль-Сюги з Кувейту, травень 1995 року, якого рекомендував і привіз на оглядини особисто Валерій Васильович Лобановський. Саме його усі вважають першим стопроцентним "легіонером", бо до цього після розвалу СРСР в "Динамо" з 1992 року фактично грало багато "легіонерів" з країн так званого СНД, але їх усі вважали "своїми" й "рідними", тому обізвати когось з них "легіонером" ніхто навіть і не насмівлювався. Й до того ж дехто з них ще в той час, вже граючи в Києві, і не визначився з своїм громадянством й вирішував для себе чи стати громадянином України, чи отримати паспорт на батьківщині – у Грузії, Литві, Росії тощо.

Але, насправді, ми чомусь забуваємо про гравців з Західної України, які до початку другої світової війни 1 вересня 1939 року та й деякий час вже під час війни були громадянами таких наших сусідніх країн, як наприклад, Польща чи Румунія. Адже вони до того, як почати грати за команди майстрів СРСР, приймали участь у змаганнях цих країн і мали певні досягнення й нагороди від їх футбольних структур. Тобто, що б там хто не казав, але залучені вони були до київського "Динамо" саме за заслуги в закордонних клубах, хоча й, в деякій мірі, здебільшого під силовим, примусовим тиском, а не за звичайним для цієї справи контрактом.

Однак спочатку нагадаємо, хоча про це добре вже всім відомо, що в світлі міжнародних подій і політичних обставин, що склалися в Європі 1939 року після підписання 23 серпня так званого "пакту Молотова-Ріббентропа" між більшовицьким СРСР і фашистською Німеччиною були чітко визначені сфери впливу цих двох країн. Першою гірка доля спіткала Польщу, яка фактично була поділена між Німеччиною та Радянським Союзом. Саме тому, коли 1 вересня фашистська Німеччина напала на Польщу й розпочалася друга світова війна, то вже 17 вересня під приводом звільнення пригноблених народів України і Білорусії радянські війська окупували Західну Україну і Західну Білорусію, а 30 листопада Червона Армія відкрито напала на Фінляндію. Потім з 15 по 17 липня 1940 року Радянський Союз, під приводом захисту народів Литви, Латвії та Естонії від фашистського ярма, окупував ще й ці країни.

З початком війни в містах Західної України одразу ж футбольні змагання припинилися і в першу чергу, звісно, чемпіонат Польщі, в якому приймали участь кращі футбольні клуби Львова. Усі спортивні клуби міста, в тому числі й українські, були зачинені. А коли до цього міста увійшли радянські війська, то саме українські спортсмени спочатку сприйняли їх як визволителів, бо давно мріяли об'єднатися з іншими українськими землями.

Одразу ж, як радянські війська увійшли до Львова, то вже в першій половині листопада почалося переформування існуючих в місті спортивних осередків на радянський лад при відомствах та профспілках. Одне з кращих в місті українських спортивних товариств "Україна" отримало назву "Спортивное общество "Пищевик" при облспоживспільці. А для залучення львівських футболістів до участі в таких осередках було вирішено провести у Львові показовий товариський матч збірної міста з київським "Динамо". Організувати таку зустріч "забов'язали" одного з кращих нападників колишнього СТ "Україна" Олександра Скоценя, а керував цим "процесом" начальник Оборонно-Спортивного Товариства "Динамо" у Львові Василь Петрович Панченко. До участі у матчі погодилися футболісти, які не покинули міста в цей скрутний час – це були й поляки, й євреї, й росіяни, але українець був лише один – саме Скоцень. Матч було урочисто відкрито 26 листопада під співи "Інтернаціоналу", під червоними прапорами й портретами "вождів". І ось саме цей українець й "заколотив" визволителям з Києва два голи, хоча львів'яни таки матч програли, бо інакше ж не можна було. Вже в першому таймі кияни зрівняли рахунок, а у другому, коли зосередили на Скоцені трьох "наглядачів", то й виграли матч з рахунком ... аж 6:2. Як і потрібно було.

Цікаво знати: наведене вище про матч у Львові 26.11.1939 р. взяте з книжки спогадів О.А.Скоценя "З футболем у світ" (вперше побачила світло в Канаді 1985 р., коли автору було вже 67 років). Але за газетними репортажами тих часів цей матч висвітлюється в дещо іншому вигляді:

"Одним з найцікавіших міжміських матчів цього року, який можна порівняти до міжнародних матчів, був матч 26 листопада 1939 року в Львові, зовсім недавно окупованому радянськими військами, між збірною командою Львова та динамівцями Києва. Матч прийшли подивитися понад 15 тисяч глядачів. У першому таймі кияни мали явну перевагу і забили 4 голи (Качкін, М.Балакін, Шиловський та Комаров). На початку другого тайму львів'яни відіграли один м'яч, однак М.Балакін забив свій другий гол у цьому матчі. Львівським футболістам знову вдалося провести м'яч у ворота киян, проте Качкін забив шостий м'яч і довів результат матчу до 6:2. Це був перший матч між командами Західної та Східної (радянської) України. Обидва м'ячі у ворота киян забив капітан збірної Львова Олександр Скоцень." (І взагалі в книжці Скоценя дуже багато інформації, що не відповідає документальним підтвердженням. Саме тому довіряти спогадам деяких "очевидців" та й ще в похилому віці небажано – **Примітка автора**).

Традиційно за тих часів після матчу була проведена спільна вечеря – в готелі "Брістоль", після якої за "дружньою бесідою" й обміном думками начальником команди киян, а потім тренером і деякими гравцями Скоценю було одразу запропоновано "включитися" до лав київського "Динамо". Але той, хоча й мріяв грати у столиці України – золотOVERХому Києві, та, як пише він у своїх спогадах, відмовився. Врятувало його те, що Панченко відклав це питання з причини того, що йому Скоцень був дуже потрібний у Львові для організації спортивного життя.

Та вже в січні 1940 року група львівських спортсменів з Скоценем провідала Київ для обміну досвідом, а потім відвідала ще й Москву. А там у Скоценя ніхто згоди не питав – одразу зарахували до московського "Динамо" й відправили аж до Гагри на весняні збори. Але сталося так, що Олександра викликали до военкомату й він таки "вирвався" додому. Та до призову на військову службу він встиг ще в червні в складі збірної Львова прийняти участь у республіканській спартакіаді, 12 червня львів'яни відвідали Київ і зустрілися з командою київських динамівців. Матч було приурочено спеціально до 20-річчя визволення Києва від білополяків і проводився він на стадіоні "Динамо". Цього разу з львів'янами грала лише клубна команда "Динамо", про всяк випадок посилені майстрами. У воротах стояв Ідзковський, а в полі грали Шиловський, Комаров і Калач. Та львівські футболісти вирішили так просто цей матч не здавати і вже на 22-й хвилині забили м'яч у ворота киян. І надалі вся гра проходила з явною перевагою Львова. Тільки за кілька хвилин до фінального свистка киянам дивом вдалося зрівняти рахунок, і матч закінчився внічию - 1:1. Уявіть собі, якби матч виграли у день визволення Києва від білополяків футболісти Львова. Упевнений, що в цих двох командах обов'язково відбулися б серйозні зміни у складах. А так зміни відбулися тільки в складі команди Львова. Бо капітана команди А.Скоценя одразу було остаточно вирішено забрати до київського "Динамо" – сам начальник НКВС Української РСР І.Серов особисто дав вказівку на залучення його до складу команди майстрів "Динамо" Київ.

До того ж, 22 червня, повертаючись з поїздки по Україні, збірна Львова зустрілася в Києві ще раз в товариському матчі зі своїми одноклубниками. Але на цей раз кияни ризикувати вже не хотіли, виставили команду майстрів "Динамо" і виграли 5:2, хоча два пропущених голи про щось також говорили. О.Скоцень вже тоді взяв про своє призначення.

О.А.Скоцень

Цього року у вересні відбулася зміна тренера в команді "Динамо" Київ - її очолив досвідчений футболіст (з футбольним стажем з 1912 р.) і один з перших тренерів, які отримали почесне звання "тренер 1-ої категорії", один із найавторитетніших фахівців у футболі СРСР, лєнінградець Михайло Павлович Бутусов. Однак команда вже потрапила в той час до "смуги невдач" і 9 останніх матчів, перемог не здобувала. Ось саме в цей час тут і з'явився Олександр Скоцень з зовсім ще недавно польського Львова. Це сталося в вересні 1940 року – його разом з дружиною перевели до столиці республіки.

Перший матч за "Динамо" Київ він провів в Києві 6 жовтня в чемпіонаті СРСР з "Стаханівцем" Сталіно (нині Донецьк) – 1:1. Це сталося за 7 турів до кінця сезону, але він надалі відмінно показав себе, зіграв у п'яти матчах і навіть забив 2 голи. А першого гола він забив у Москві 18 жовтня в чемпіонаті СРСР з ЦБЧА Москва (1:1). Звісно, потрібно обов'язково навести коротку біографічну інформацію про цього першого "легіонера" саме з-за кордону у лавах "Динамо" Київ:

Скоцень Олександр (Богдан) Антонович - *нападаючий* (зріст 172 см), подвійне ім'я Олександр-Богдан на честь померлого після народження брата-близнюка, серед футболістів і вболівальників Львова мав скорочене від імені прізвисько - *Леньо*.

Народився 28 липня 1918 року в м.Львові (в той час - Польща) – помер 1 вересня 2003 р. в м.Торонто (Канада) від пневмонії.

У футбол почав грати у Львові в юнацькій команді українського спортивного клубу "Богун". 1931 р., після закриття цього клубу, перейшов до українського спортивного клубу "Тризуб", де грав у юнацькій і молодіжній командах, а з 1934 р. в першій команді цього клубу. З 1935 р. перейшов до команди спортивного товариства "Україна" Львів і грав вже в окружній лізі чемпіонату Польщі. З початком другої світової війни 1939 р., коли Західна Україна була приєднана до СРСР, він у Львові займався відновленням спортивної роботи й був залучений до "Динамо" Львів. 1940 р. (з січня по квітень) входив до складу "Динамо" Москва, з квітня по вересень після призову на військову службу до Червоної Армії організовував армійську збірну Львова - команду БЧА (Будинок Червоної Армії), а з вересня 1940 р. по червень 1941 р. грав у "Динамо" Київ. У 1941-42 рр. грав в українських клубах в окупованому Львові й тренував команди Львівського оперного театру, сприяв відродженню СТ "Україна", в команді якого грав 1941-43 рр. 1943 р. був граючим тренером "Довбуша" з Коломиї та "Лемко" з Сянок, 1944 р. переїхав до Словаччини, де в сезоні 1943/44 рр. грав у СК Жиліна (Словаччина), потім у сезонах 1945/46 рр. грав у клубі "Україна" Зальцбург (Австрія), 1946/47 рр. – "Україна" Ульм і "Фенікс-Алеманія" Карлсруе (Німеччина). 1948 р. вже в Бельгії грав у "Олімпіку" Шарлеруа, надалі в сезонах 1948/49 і 1949/50 рр. в ФК Ніцца (Франція). 1950 р. переїздить до Канади, де грає в "Україні" Едмонтон в сезонах 1950 і 1951 рр, "Торонто Юкрейніанз" 1951 р. і "Тризубі" з Торонто у 1951-55 рр. .

У вищому ешелоні чемпіонатів СРСР за "Динамо" Київ провів 13 матчів, в яких забив 4 голи (з них 8 матчів і 2 голи входять до неофіційних, бо чемпіонат СРСР 1941 р. було незавершено), у чемпіонаті Словаччини 1943/44 рр. за ФК Жиліна провів 4 матчі, забив 5 голів, у німецькому "Феніксі-Алеманія" з Карсруе провів 1946/47 рр. 25 матчів, забив 16 голів, у вищому ешелоні чемпіонатів Франції за ФК Ніцца провів 48 матчів, в яких забив 23 голи. Також відомо що за 4 останніх сезона своєї кар'єри гравця він у "Тризубі" з канадського Торонто зіграв у 48 матчах.

Входив до складу збірної м.Львова (Польща). 1938 р. був запрошений до збірної Польщі, але відмовився.

З 1944 р. брав участь у багатьох міжнародних матчах, переможних зустрічах у складі "України" Зальцбург (Австрія) з "Баварією" Мюнхен (ФРН), в складі ФК Ніцца з АЕК Афіни (Греція), "Олімпіакосом" Пірей (Греція) і "Ювентусом" Турин (Італія).

Досягнення: володар Кубка Польщі (Чаші президента Польщі) 1938 р. в складі збірної Львова, другий призер Львівської окружної ліги чемпіонату Польщі 1936, 1937 і 1938 рр. у складі "України" Львів, під час війни знову в складі "України" Львів був чемпіоном Галичини 1942 р. і фіналістом 1943 р.

1950 р. після оселення у Канаді він був граючим тренером команди "Україна" Едмонтон, збірної провінції Онтаріо і навіть збірної Канади, а на завершення своєї тренерської кар'єри тренував команди з Торонто - "Тризуб" і "Торонто Юкрайніанз"..

Серед нагород відомо лише, що він в СРСР був значкістом ГПО 1-го ступеню.

Автор книги спогадів "З футболем у світ" (вперше була видана 1985 р. в м.Торонто – Канада, потім у скороченому вигляді у Києві 1992 р. під назвою "Львівський "батяр" у київському "Динамо" і у повному обсязі 2012 р. у Києві – 488 стор. з іл.).

М.Ф.М. Матиас

Але найціннішим придбанням київського "Динамо" на початку 1941 року став поляк Міхал Матиас з львівської уславленої "Погоні" – видатний майстер польського футболу. Впевнений, що історія залучення його до складу київської команди не менш "детективна" ніж історія з О.Скоценом. По перше, це був один з найкращих футболістів довоєнного періоду не лише Львова, але й усієї Польщі взагалі. Деякі видання пишуть, що після 1939 року він вже був у лавах львівського "Динамо", тобто домовитися про його перехід до Києва було зовсім не важко. Але найбільш поважаємі усіма видання стверджують, що він у 1939-40 рр. "сховався" у Бориславі й грав там у місцевому "Нафтовику". Та, звісно, від НКВС втікти було важко. Чому він не поїхав одразу подалі до країн Європи – невідомо, але очевидно на те були поважні причини. І про цю справжню "зірку" на футбольному небосхилі, що з'явилася в київському "Динамо", треба надати теж достатньо повну інформацію:

Матиас Міхал Францішек Мечіслав (Matyas Michał Franciszek Mieczysław) - *правий півзахисник, центральний нападаючий* (зріст 176 см). Серед уболівальників мав ласкаве прізвисько – "мишка" (*myszka*), а в СРСР виступав як Михайло. За професією – технік-нафтовик.

Народився 29 вересня 1910 р. м Бжозуві (в ті часи Галичина, Австро-Угорська імперія, нині Польща) - помер 22 жовтня 1975 р. в м.Краківі (Польща).

У футбол почав грати 1924 р. у Львові в юнацькій команді Спортивного клубу "Лехія". 1926 р. перейшов до "Погоні" Львів, де грав на протязі 14 сезонів до 1939 р., а в 1939-40 рр. грав за "Нафтовик" з Борислава. 1941 р (по червень) в "Динамо" Київ. У 1942-44 рр. грав в польських командах в окупованому Львові, а в 1945-48 рр. в "Полонії" Битом (Польща).

У вищому ешелоні чемпіонатів Польщі 1929-39 рр. за "Погонь" Львів провів 156 матчів, забив 100 голів. У незавершеному чемпіонаті СРСР 1941 р. за "Динамо" Київ провів 6 матчів, забив 2 голи.

У 1932-39 рр. входив до складу збірної Польщі - 18 матчів, 7 голів. Учасник Олімпійських ігор 1936 року (1 матч), відбіркових матчів Чемпіонату світу 1934 р. Входив до складу збірної Львова.

Учасник міжнародних зустрічей з командами Югославії, Італії, Франції, Бельгії, Данії, Швеції, Англії та Ірландії.

Досягнення: срібний призер чемпіонату Польщі 1935 р, кращий бомбардир Польської ліги 1935 р. (22 голи), володар Кубка Польщі (Чаші президента Польщі) 1938 р. в складі збірної Львова.

З 1952 р. на тренерській роботі в "Гвардії-Краківі" Краків та олімпійській збірній Польщі, у 1957-58 та 1962-63 рр. тренер "Сталі" Мелець, 1964-65 рр. - "Полонії" Битом, у 1966-67 рр. знов тренував збірну Польщі (входив до Ради тренерів), а також "Чорні-1910" Ясло, у сезоні 1969-70 рр. тренував "Гурнік" Забже, а у 1970/71 рр. - "Віслу" Краків.

Досягнення: був головним тренером збірної Польщі на Олімпійських іграх 1952 р., під його керівництвом "Гурнік" Забже став фіналістом Кубка володарів кубків 1969/70 рр., "Полонія" Битом 1964 р. була фіналістом Кубка Польщі, а 1965 р. володарем Кубка Америки (турнір в США).

Серед нагород відомо лише, що він в СРСР був значкістом ГПО 1-го ступеню.

До того ж наприкінці 1940 року, вже 5 грудня, у День Сталінської Конституції кияни побачили ще один, навпрочуд цікавий матч. Також з міжнародним присмаком. У Київ приїхала динамівська команда з зовсім недавно відібраних у Румунії Чернівців. Це місто тоді навіть довго не знали, як правильно назвати, і в пресі його величали і як Черновіци, і як Черновець. Але не в цьому справа. Тільки що зібрана наспіх команда "Динамо" цього невеликого, в той час, румунського містечка з, вибачте, "забутої Богом" Північної Буковини, програла одній з кращих команд СРСР - київському "Динамо" всього лише 0:1, при цьому гол кияни забив дивом, за три хвилини до кінця матчу. Ось вам і клас радянського футболу довоєнного періоду. А ми ще віримо в легенди про "непробивних воротарів", "бомбардирів, що "ламали ударами штанги", "віртуозів м'яча"... Ох, не хочеться називати прізвиська так званих радянських "зірок" довоєнної пори. Складно переконати ветеранів в тому, що їм протягом більше п'ятдесяти років вішали "локшину на вуха" зі сторінок газет і журналів, з хриплих репродукторів. Нехай залишаються при своїй думці, а думку кожного, звісно, просто необхідно поважати. То як ви думаете – з Чернівців когось до київського "Динамо" запросили? Звісно ж не забули, узяли самого кращого - Ромуальда Газду. Про нього, на жаль, є досить скупа інформація:

Газда Ромуальд-Маріан Владиславович – *півзахисник, арбітр* (зріст 172 см). Народився 24 січня 1915 р. у Відні (столиці Австро-Угорської імперії) – помер 22 грудня 1975 р. у Львові. Професія - інструктор фізкультури. У футбол почав грати 1928 р. в Чернівцях (тоді – Румунія), був навіть учасник міжнародної зустрічі в цьому місті з командою Німеччини. 1940 р. він вже був залучений до зформованої з кращих футболістів міста команди "Динамо", а на початку 1941 року його перевели до "Динамо" Київ, але в матчах незавершеного чемпіонату СРСР він участі не встиг прийняти. Після війни у 1944-45 рр. грав у "Динамо" Львів, а у 1946-49 рр. у "Спартаку" Львів. В подальшому став відомим футбольним арбітром – суддею всесоюзної категорії (20.01.1962 р.), у матчах вищого ешелону СРСР був арбітром в полі у 8 матчах і арбітром на лінії (лайнсменом) у 11 матчах.

До того ж, як кажуть, "апетит приходить під час їжи" – на початку 1941 року ще двох кращих футболістів з Західної України кияни побачили у складі свого улюбленого "Динамо" – це львів'янина Тадеуша Єдинака та Івана Гурського з Дрогобича, яким теж не вдалося зіграти в жодному матчі, але деяка інформація збереглася й про них (надрукована в брошурі "Динамо" Київ" на 22-х стор., виданій 1941 р. видавництвом "Фізкультура і спорт" серед серії "Футбол. Команда майстрів"):

- **Т.С.Єдинак** - народився 1919 р. (зріст 172 см, вага 68 кг). Освіта - середня. У футбол почав грати 1935 р. у Львові в дитячій команді. 1937 р. грав в І-й команді. У 1939-40 рр. грав в "Спартаку" Львів.

- **І.В.Гурський** - народився 1920 р. (зріст 167 см, вага 68 кг). Освіта - середня. Професія - лаборант. Значкіст ГТО І ступеня. У футбол почав грати 1935 р. у Дрогобичі. У 1939-40 рр. грав в "Динамо" Дрогобич та за збірну Дрогобича й приймав участь у матчі проти команди Угорщини.

5 березня 1941 року динамівці виїхали на місяць-півтора до Одеси на традиційні тренувальні збори (фото команди у повному складі наведено нижче), де 6 квітня зустрічалися зі своїми одноклубниками з Одеси (3:1), а наступного дня з московським "Спартаком" (2:0). 13 квітня відбувся повторний матч зі спартаківцями, і знову кияни перемогли - 4:3. 22 квітня динамівці повернулися до Києва, але вже наступного дня виїхали до Сталінграду (нині – Волгоград, Росія) для проведення першого матчу в чемпіонаті СРСР 27 квітня з місцевим "Трактором". Та через те, що Німеччина напала на Радянський Союз і друга світова війна прийшла на територію СРСР, динамівцям Києва вдалося зіграти лише 9 матчів (4 перемоги, 2 нічії, 3 поразки), тобто 32% від усіх матчів, які необхідно було провести. У матчах цього незакінченого чемпіонату СРСР серед 16 гравців, що прийняли участь у матчах, були й наші "легіонери": Олександр Скоцень (8 матчів, 2 голи) та Міхал Матиас (6 матчів, 2 голи).

Анатолій Коломієць

"Динамо" Київ на весняному тренувальному зборі в Одесі. 1941 р.

(в першому ряду серед тих, хто сидить – четвертий зліва І.Гурський, а п'ятий – М.Матиас; крайній зліва, що пригнувся до другого ряду – О.Скоцень, а у третьому ряду, серед тих що стоять, передостанній Р.Газда)

Повний склад "Динамо" Київ 1941 р. (лістівка-фотомонтаж – вид. "Укрфотоп" – Одеса)

Повний склад "Динамо Київ 1941 р. (фото зберігалося в Музеї спортивної слави в Києві): серед тих, що стоять зліва направо – перший – М.Матіас, другий - Т.Єдинак, шостий - Р.Газда, сьомий - І.Гурський і останній - О.Сковецький

Анатолій Коломієць

А завтра була війна!

Повний склад "Динамо" Київ 1941 р. (фотокартка "Укрфото" – Одеса)

9 травня цього року шанувальники київського "Динамо" разом з усіма громадянами України святкували 65-ту річницю Великої перемоги у Великій Вітчизняній війні над фашистськими загарбниками, перемогу, яка була здобута й завдяки неймовірним зусиллям гравців і ветеранів нашої улюбленої команди, котрі на полях боїв зі зброєю в руках, під час оборони Києва в лавах винищувальних батальйонів і народного ополчення захищали Вітчизну від озвірілого ворога. І навіть в окупованому місті не втратили честь і гідність, граючи з ворожими футбольними командами і залишаючись непереможеними, що навіть послужило створенню легенди про один з цих матчів, який залишився в історії, як "матч смерті". Пам'ятаючи про доблесть динамівців Києва, згадаймо про той лихий 1941-ий та пом'янемо тих, хто загинув під час війни.

22 червня цього року виповнюється 75-та річниця нападу фашистських загарбників на Раянський Союз, у складі якого перебувала тоді Українська Радянська Соціалістична Республіка зі столицею у Києві. Настали часи неймовірних зусиль і відваги й гравців і ветеранів команди київського "Динамо", котрі на полях боїв зі зброєю в руках, під час оборони Києва в лавах винищувальних батальйонів і народного ополчення захищали Вітчизну від озвірілого ворога. Пам'ятаючи про доблесть динамівців Києва, згадаймо про той лихий 1941-ий та пом'янемо тих, хто загинув під час війни.

1941 рік. Останній передвоєнний незакінчений чемпіонат СРСР. Київське "Динамо", завдяки докладанням зусиль його тренера М.П.Бутусова в значній мірі тоді поповнилося здібними молодими гравцями. Використовуючи позитивний досвід залучення "легіонерів" з Львова, наступними за Скоценем у команді з'явилися такі відомі футболісти, як Т.Єдинак (з Львова), М.Гурський (з Дрогобича), Р.Газда (з Чернівців). Але особливо значною була поява у складі "Динамо" Київ однієї з найяскравіших зірок польського довоєнного футболу – Міхала Магіаса. Дивно, але саме 1941 року з'явився у команді й 20-річний Павло Вільковатов (насправді його прізвище – Вільковатий), слава до якого вже прийшла у повоєнні часи. З київського "Локомотива" "перекочували" до команди дніпропетровець А.Садовський і корінні кияни Л.Гундарев та М.Мельник, а з Миколаєва "запросили" Я.Борисова.

М.П.Бутусов, зібравши колектив з 30 футболістів, пообіцяв, що до початку сезону основний склад буде остаточно сформовано, а безперспективні гравці залишать команду. Щодо складу команди, то 1941 року у видавництві "Фізкультура и спорт" (Москва) в серії брошур "Футбол. Команда мастеров", побачила світло й брошура про "Динамо" Київ на 22 сторінках, у якій були наведені фотографії практично усіх футболістів київського "Динамо" 1941 року, а також короткі інформаційні довідки про кожного з них. До речі, це було перше друковане видання в історії "Динамо" Київ, безпосередньо присвячене

Перше друковане видання про "Динамо" Київ (Москва. "ФіС". 1941 р.)

тільки цій команді. Саме з нього розпочинається більшість колекцій шанувальників футболу, які мають власні бібліотеки про "Динамо" Київ. Так от, у цьому виданні є інформація про 23 гравців команди: **А.Л.Ідзковський, М.О.Трусевиц, В.А.Глазков, О.Г.Клименко, В.М.Гребер, Т.С.Єдинак, П.М.Комаров, А.В.Садовський, Р.В.Газда, М.Б.Махиня, Б.П.Афанасьєв, М.М.Балакін, Л.М.Гундарєв, В.Л.Онищенко, М.К.Матіас, В.К.Шиловський, Я.Ф.Борисов, М.Г.Мельник, О.О.Скоцень, П.П.Віньковатий, М.В.Гурський, К.В.Щегоцький та І.І.Качкин.**

Однак у цьому переліку ми не бачимо деяких гравців, які були на весняних тренувальних зборах у Одесі, а саме: з "сторожилів" - **П.Лайко та І.Кузьменко**, з молоді – **А.Горинштейн, А.Габер, А.Лерман, О.Лаєвський і М.Голімбієвський**. Вони або були відраховані з команди, або продовжували грати в клубних командах "Динамо" на першість міста. Є просто чудова фотографія кийвського "Динамо", зроблена на початку першості СРСР 1941 року (зберігається в Музеї спортивної слави у Києві). На цьому фото вже 28 гравців, та при цьому є усі відсутні у вищенаведеному переліку. Нема тільки І.Кузьменко та чомусь М.Мельника. Таким чином, у команді кийвського "Динамо" 1941 року в наявності було саме 30 гравців і з цим повинно рахуватися.

Повний склад кийвського "Динамо" 1941 р. (зліва направо): сидять – А.Садовський, О.Лаєвський, А.Лерман, А.Ідзковський, М.Балакін, Л.Гундарєв, М.Трусевиц, А.Горинштейн, М.Голімбієвський, В.Глазков, М.Махиня, Б.Афанасьєв, О.Клименко; стоять – М.Матіас, Т.Єдинак, П.Комаров, А.Габер, І.Качкин, Т.Газда, М.Гурський, В.Гребер, В.Онищенко, К.Щегоцький, В.Шиловський, П.Віньковатий, П.Лайко, Я.Борисов, А.Скоцень

У регламенті першості СРСР 1941 року все знову було поставлено "з ніг на голову": команди майстрів футболу на цей раз вже не були розбиті на групи, а об'єдналися у якісь великі "конгломерати". Якщо в першості СРСР 1940 року брали участь 28 команд майстрів, то цього року їх кількість зменшилася до 15. Створили тільки одну групу під назвою "Команди майстрів", до якої крім динамівських і спартаківських команд, які не бажали об'єднуватися, увійшли три "збірні" команди – "Профспілки-1", "Профспілки-2" та "Червона Армія", й усі вони чомусь, вірніше звичайно, були прописані у Москві. Календар ігор, затверджений Всесоюзним комітетом зі справ фізичної культури і спорту при Раді Народних Комісарів СРСР, планував проведення першості СРСР з футболу з 27 квітня по 9 листопада, а розіграш Кубка СРСР - з 20 липня по 10 серпня (тільки серед команд майстрів). Серед цих команд було проведено і жеребкування для складання пар учасників розіграшу Кубка СРСР 1941 року. 20 липня "Динамо" Київ повинно було вдома приймати одноклубників з Мінська.

Значна подія сталася вже в **березні 1941 року**, коли, нарешті, дійшла черга й до кийвських динамівців щодо присвоєння гравцям цієї команди **почесних звань "Майстер спорту СРСР"**. Це звання першими у Києві були визнані гідними носити **Віктор Шиловський, Олексій Клименко та Михайло Махиня**.

А 15 березня динамівці виїхали на 30-40 днів до Одеси на традиційні тренувальні збори, де 6 квітня зустрілись зі своїми одноклубниками (3:1), а наступного дня з московським "Спартаком" (2:0). 13 квітня відбувся повторний матч з спартаківцями, і знову кияни перемогли – 4:3. Тільки 22 квітня динамівці повернулись до Києва і майже одразу відбули до Сталінграду для проведення першого матчу в чемпіонаті СРСР 27 квітня з місцевим "Трактором".

Перший ж у цьому році товариський міжміський матч було проведено в Києві у першотравневі свята 2 травня між кийвським "Динамо" і московським "Спартаком". Вперше за часи проведення чемпіонатів СРСР серед команд майстрів до Києва приїхала команда такого рівня - просто пограти й показати свою гру, без тиску результату матчу. Саме цей матч став першим у

ланцюгу товариських матчів поміж цими "вічними" суперниками на полі. Згода команд на проведення такого рівня матчів є саме повагою до команди-суперника з оцінюванням однакового рівня гри цих команд. Саме такі матчі, звичайно, є прикрасою будь-якого сезону и притягують велику кількість глядачів, бажаючих подивитися гарний футбол, чесну гру без усяких грубостей, які виникають, якщо можна так сказати, "на нервах".

Матч 2 травня 1941 року був першим і напевно не встиг ще знайти ту атмосферу, яку бажали побачити глядачі. Кияни "переборшили" або, іноді так говорять, "дорвалися". Тай дощ їх не остудив, а навпаки, заохотив. До того ж вже на другій хвилині вони забили гол (Віньковатов). Потім тільки на 33-й хвилині Щегоцький подвоїв результат. Ну а далі... ще три м'ячі "заганяють" біло-блакитні у ворота червоно-білих. Ось так і розпочалася історія цих "товариських" зустрічей. Саме з 5:0. Красиво розпочалася, чи не так!

Збірна Києва цього року повинна була бути готова до традиційного виїзду до Москви на святкування Сталінського дня фізкультурника. Як і в минулі роки такій поїздки передували тренувальні матчі, і перший з них відбувся 25 травня на стадіоні "Динамо", де збірна міста формально зустрічалася з "Динамо" Київ, хоча, як все ж вони розрізняли та розділяли гравців по командам, важко уявити собі. Напевно просто розбили усіх 30 динамівців основного складу команди майстрів навпіл. Одну половину назвали збіркою Києва, а за іншою залишили ім'я "Динамо" і з'ясовували вже у впродовж матчу, хто ж краще був підготовленим, щоб потім у матчах чемпіонату знати, кого ж випускати на поле. В усякому випадку, динамівці виграли у збірної Києва з рахунком 2:0.

Вже 1 червня на стадіоні "Динамо" відбувся ще один цікавий матч між динамівцями та збіркою Київського особливого військового округу (КОВО). Тут вже біло-блакитні "відвели душу" і розгромили збірну спорідненої їм силової структури – 9:0. А 10 червня команда київського "Динамо" ще й "змоталася" до Дрогобича і провела там показовий (хто кому що показував – невідомо) матч зі збіркою цього донедавна румунського міста, який закінчився теж з рахунком 9:0. Може хтось задумается все ж – приїхала команда НКВС, одного гравця (М.Гурського) вже на початку року відвезли до Києва, іншим кращим гравцям Дрогобича що робити? Слушно – краще гравцям зовсім не показувати на що вони здібні.

В першості СРСР динамівцям Києва вдалося цього року зіграти усього у 9 матчах, тобто 32% від усіх запланованих матчів. У трьох домашніх матчах зафіксовані нічії, була й одна поразка та тільки в одному матчі київські прихильники футболу побачили перемогу – 3:0 у матчі з "Динамо" Тбілісі. На виїзді було більше добрих перемог – у Сталінграді з "Трактором" (3:2), у Москві з "Профспілками-1" (2:1) та в Одесі зі "Спартаком" (3:0).

Після 7-го туру динамівці Києва ділили з одноклубниками з Тбілісі друге-третє місце й відставали від динамівців з Москви усього на одно очко. Однак останні два матчі на виїзді були в чисту програні – спартаківцям Москви (0:3) і Харкова (0:2). Тому команда вже настроювалась виправити турнірне положення у домашньому матчі 22 червня з командою Червоної Армії, але...

Перед тим, як продовжити, потрібно обов'язково відмітити що за п'ять передвоєнних років будівництва нового стадіону в Києві (цікаво, що закінчити його будівництво планували ще восени 1937 року, а ввести його до експлуатації – 1938) на тлі зеленого масиву парка, Черепанової та Госпітальної гір, нарешті, з'явилася футбольна арена з трибунами для глядачів, фізкультурний павільйон з роздягальнями, кімнатами для арбітрів і лікарняними кабінетами. На трибуни вели широкі сходи з червоного граніту. Було змонтовано, у відповідності до вимог того часу, систему освітлення та радіофікації. Широка алея, яка опоясувала зверху всі 36 секторів, була засаджена кленами. У кожному секторі було закладено по 35-43 ряди, а усього місць для сидіння повинно було бути 50 тисяч.

Радіорепродуктор стадіону

Республіканський стадіон ім. Хрущова у травні 1941 року

Головний вхід до стадіону повинна була прикрашати велична колонада з 22 колон корінфського ордену. Але, нажаль, колонаду та внутрішнє подвір'я таки не добудували. Та ще й через брак коштів відмовилися й від монументального огороження. Прагнули завершити усі роботи до відкриття футбольного сезону 1941 року, але так і не встигли. Урочисте відкриття фактично вже збудованого стадіону, який отримав нову назву – **Республіканський стадіон ім. М.С.Хрущова**, планували саме 22 червня 1941 року.

Київське “Динамо”, готуючись до матчу 22 червня з командою Червоної Армії (таку назву 1941 року мала команда Центрального Будинку Червоної Армії (ЦБЧА) з Москви), на полі нового стадіону провело два тренування, невтомно висловлюючи захоплення трав'яною ковдрою стадіону.

21 червня під час останнього тренування команди "Динамо" Київ фотокореспондент газети "Комсомолец України" сфотографував той склад команди, котрий повинен був вийти на поле наступного дня. На наведеній фотографії 11 майстрів футболу, які навіть не припускали, що станеться завтра. Подивіться у їх обличчя (зліва направо): В.Шиловський (майстер спорту СРСР, капітан команди), А.Ідзковський, А.Садовський, К.Щегоцький (орденоносець), М.Махия (майстер спорту СРСР), А.Гребер, О.Скоцень, П.Віньковатов, М.Мельник, В.Глазков, О.Клименко (майстер спорту СРСР).

Барвисті афіші запрошували киян на відкриття стадіону-парку. Білети на матч вже продавали. Видана 21 червня газета “Пролетарська правда” писала: *“Завтра в Києві відкривається найбільша на Україні фізкультурна споруда – республіканський стадіон імені М.С.Хрущова... новий стадіон зможе одночасно обслужити 70 тис. глядачів. Оточене 36 секторами на 50 тис. місць пушистим зеленим килимом виділяється овальне футбольне поле міжнародних розмірів... Збоку вулиці Анрі Барбюса височить струнка колонада. Це тимчасовий вхід на стадіон...”*

Але завтра була вже війна. Саме 22 червня ранком друга світова війна прийшла на територію СРСР. Німецька армія перейшла кордон СРСР і розпочала наступ вздовж усього фронту. В першій половині дня, навіть після повідомлення про напад фашистів, ніхто й не думав про те, що матч не відбудеться. На стадіоні навіть була проведена передматчова настанова гравцям.

Афіша на матч у Києві 22.06.1941 р.

Білет на матч 22 червня 1941 року в Києві навіть не припускав, що такі часи настануть лише більш ніж через три довгих роки лиха та жабів війни.

Перед тим, як розповісти про перші вже воєнні місяці до окупації Києва, все ж потрібно навести результати виступу "Динамо" Київ у незакінченому чемпіонаті СРСР 1941 року:

Вищий ешелон - команди майстрів:

8 місце. "Динамо" Київ - 9 матчів, + 4 = 2 - 3, м'ячі: 16 - 14, очки - 10

У матчах незакінченого чемпіонату СРСР 1941 року прийняло участь 16 гравців: воротарі – Антон Ідзковський (2 матчі) і Микола Трусевич (8); захисники – Василь Глазков (9), Олексій

Клименко (3), Микола Махиня (9); півзахисники – Борис Афанасьєв (9), Володимир Гребер (6, 1 гол), Анатолій Садовський (9); нападники – Микола Балакін (4,1), Павло Комаров (1), Володимир Онищенко (9,2), Олександр Скоцень (8,2), Віктор Шиловський (4,2), Міхал Матіас (6,2), Павло Віньковатов (8,2) і Костянтин Щегоцький (8,3). Кращим бомбардиром команди у цьому чемпіонаті був Щегоцький – 3 м'яча.

З перших днів війни в країні була запроваджена загальна мобілізація. Тільки у Києві було мобілізовано до лав Червоної Армії в цей час понад 200 тисяч киян. Мобілізації підлягали, звичайно, й футболісти. Багатьох одразу призвали на військову службу. Особливе відношення в цей час було до гравців, заявлених у “Динамо” Київ. Вони мали безпосереднє відношення до однієї з могутніших силових структур у СРСР – НКВС (Народного Комісаріату внутрішніх справ). З футболістів, які у тій чи іншій мірі мали відношення до “Динамо”, були призвані на військову службу В.Онищенко, Б.Афанасьєв, М.Махиня, П.Лайко, В.Глазков і В.Гребер.

Майже 3,5 тисячі киян добровільно увійшли до лав винищувальних батальйонів і ще 29 тисяч влилися до лав загонів так званого “народного ополчення”. Свій винищувальний батальйон було організовано робітниками стадіону “Динамо” і спортсменами цього товариства. А в цей час ветерани київського “Динамо” поки що готували до евакуації підприємства, де вони працювали. Динамівці спочатку підтримували порядок на стадіоні; допомагали спорядженню співробітників НКВС, які формували винищувальні батальйони та вже готувалися до партизанської війни у тилу ворога; забезпечували евакуацію найбільш цінного майна; будували бомбосховище на території стадіону “Динамо”. Усім цим командував Тимофій Амвросієвич Строкач - заступник наркома внутрішніх справ УРСР, голова республіканської ради ФСТ “Динамо”. Шефство своє над командою він розпочав ще в жовтні 1940 року. Це він організував перехід 1941 року до “Динамо” Київ тренера М.П.Бутусова і саме він евакуював його першим з Києва. Вдалося евакуюватися і Антону Ідзковському. Однак начальник київського НКВС Лев Варнавський побоювся відправити до тилу не тільки усіх гравців команди “Динамо”, але й їх близьких родичів. Сам він убачав у проханнях про евакуацію – боягузтво гравців, зневіру у можливість відстояти столицю України та не допустити до неї ворога.

Т.А.Строкач

Однак, коли німецькі війська стали наближатися до Києва, складна ситуація у місті, що готувалося до оборони, і безладдя в командуванні призвело до того, що одні гравці команди, які залишилися при “Динамо”, були направлені до регулярних частин на фронт або за спецпризначенням до тилу (В.Шиловський, Я.Борисов, П.Віньковатов, І.Качкин, А.Лерман, М.Балакін, ветеран М.Путистін, адміністратор Р.Фельдштейн). Інші – в лавах винищувального батальйону безпосередньо приймали участь у обороні Київського укріпрайону (М.Коротких, М.Трусевич, П.Комаров, І.Кузьменко, О.Клименко, Л.Гундарев, М.Голімбієвський). Ветерани команди захищали місто в лавах народного ополчення.

Відомо також про долю футболістів-“легіонерів”, запрошених з команд Західної України 1940-41 рр., – М.Матіаса, О.Скоцєня, М.Гурського, Т.Єдинака, З.Цібора, Т.Газди та А.Габера. Деяких з них відчислили з команди ще весною, і вони повернулись до своїх міст. А ось чотирьох, що “прижилися” – Матіаса, Скоцєня, Гурського і Єдинака спочатку хотіли призвати до армії, але злякались зради. Вирішили евакуювати “з очей подалі” на баржі вниз по Дніпру до Дніпропетровська. Там “легіонери” знаходилися поки до міста не прийшли німці. На щастя їх не чіпали. І вони “рвонули”, хто, як міг, додому – на Захід.

А тепер одне з перших питань, яке ставить історія щодо київських футболістів, які волею долі залишилися у Києві під час його окупації: чому вони залишилися у місті, а не пішли з відступаючими радянськими військами?

Відповідь, як виявляється, є, хоча вона не однозначна. Перша причина – командування і особисто Йосип Сталін ставили перед захисниками Києва надзвичайно жорсткі вимоги, категорично забороняючи відступати з міста. У цій ситуації небезпечно було взагалі готувати навіть незначні заходи з можливості евакуації гравців з Києва. Цим питанням абсолютно ніхто не займався, тому що усі були мобілізовані на стримування ворога, що рвався до міста. Друга причина – висадження в

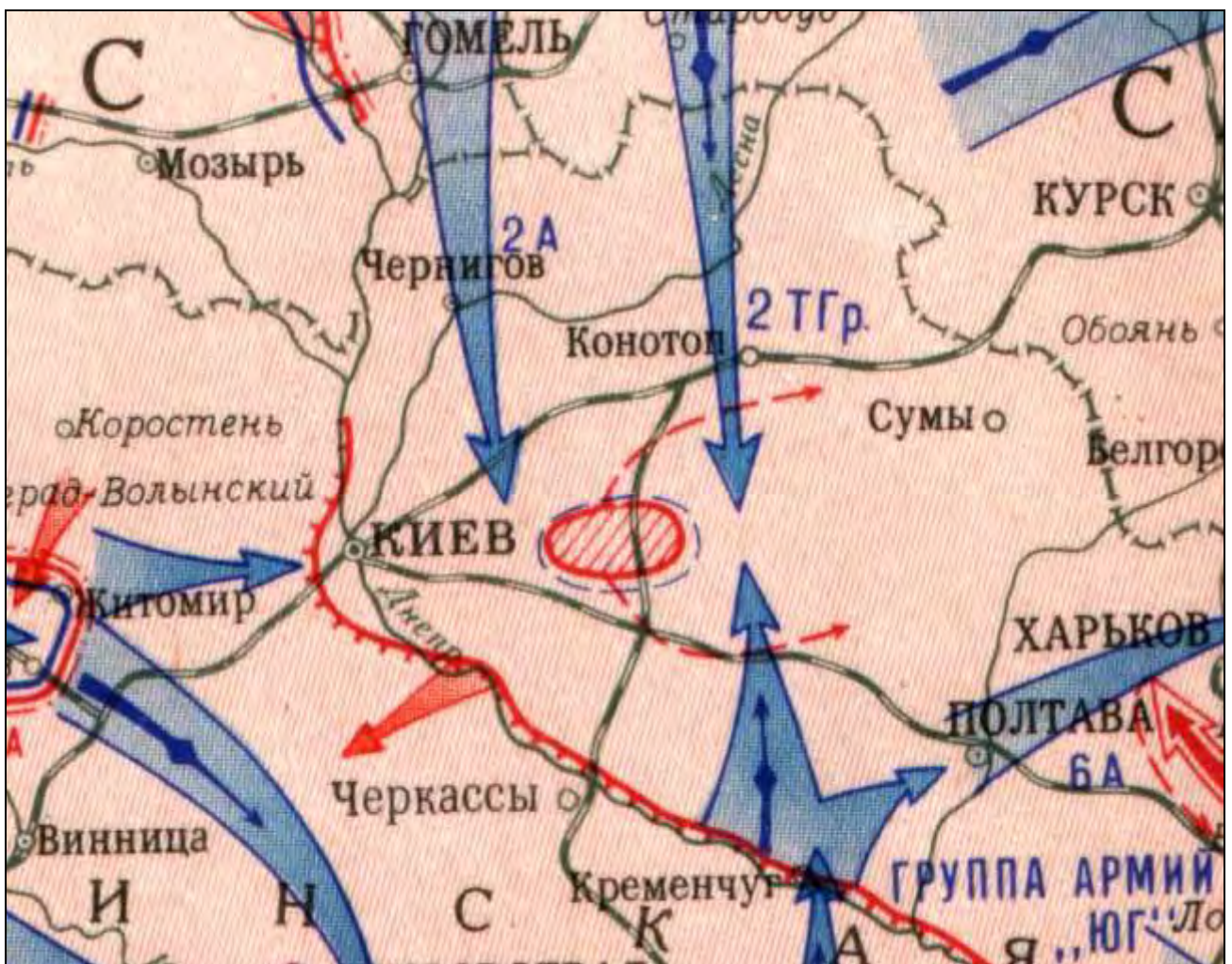

Підірваний київський міст через Дніпро

повітря єдиного у Києві дніпровського мосту мінерами НКВС, по якому хоча б якось можна було б залишити місто, і паніка, що розпочалася після цього у Києві. Третя причина – більшість футболістів мали в місті родини й малолітніх дітей, евакуація яких була неможливою, а залишити їх напризволяще мало хто б насмівся. І, нарешті, четверта причина – футболісти, які були за межами міста, бо воювали у винищувальних батальйонах і народному ополченні, після того, як керівництво зрозуміло загрозу оточення, самі потрапили в оточення в районі Борисполя - під Баришевою. Ті, хто був у напіввійськовому одязі та, головне, не повністю постриженим, змогли практично безперешкодно повернутися до міста. Інші потрапили у табори військовополонених – так звані фільтраційні табори польової жандармерії. По статистиці Ставки Гітлера під Києвом у полон було захоплено 665 тисяч солдат і офіцерів Червоної Армії.

Слід перелікувати київських динамівців, які залишилися у місті: **М.Трусевич, П.Комаров, І.Кузьменко, О.Клименко і М.Коротких** (були звільнені з таборів військовополонених за листом Секції фізкультури і спорту Миської управи), **М.Гончаренко, М.Свиридовський, Л.Гундарєв, М.Путистін, В.Сухарєв, О.Ткаченко, Г.Тимофєєв та М.Голімбієвський** (потрапили у оточення, кинули зброю і самостійно добралися до Києва), **А.Поталов, В.Ямковий, Т.Пржепольський, С.Бардадим** (ветерани “Динамо”, які вже практично не займалися спортом).

А далі було багато чого – злидні, голодування, пошуки будь якої роботи щоб прокормити себе та родину, запрошення знову грати у футбол, нарешті легендарний "матч смерті", концтабір у Бабиному Яру, розстріл п'яти динамівців, але це вже інша розповідь.

Карта розташування військ при обороні Києва 1941 р.

28.07.2016 Поздоровляємо!

28 липня 2016 року виповнюється 90 років з дня народження відомої в недалекому минулому футбольної команди київського **Центрального Спортивного Клубу Армії (ЦСКА)**, а раніше команди майстрів Київського військового округу (гарнізону).

Шановні футболісти-армійці міста Києва!

**Прийміть від Федерації футболу м. Києва
найщиріші вітання з ювілейним 90-м днем народження
Вашого спортивного клубу!**

**Від усього серця бажаємо Вам міцного здоров'я, невичерпної енергії
та ще багатьох плodотворних років на ниві українського футболу,
сімейного щастя Вам, злагоди та благополуччя!**

**Нехай здійсняться всі Ваші заповітні мрії, а будь-які повороти долі
завжди будуть лише тимчасовими. Бажаємо вашому клубу повернення
в лави найкращих команд футболу нашої рідної України!**

Віримо що найкращі ваші часи ще попереду!

ОДО Київ

СКА Київ

ЦСКА Київ

Ще не так давно одна з найкращих футбольних команд України – команда Центрального Спортивного Клубу Армії, що базувалася в столиці України Києві, радувала своїх прихильників грою й досягненнями. За радянських часів ця київська команда майже 30 років була добре відома вболівальникам за назвою СКА Київ, трохи раніше у 50-ті роки як команда Окружного Будинку Офіцерів (ОБО), а у 20-40 роки як команда Будинку Червоної Армії (БЧА). На жаль мало хто знає, коли саме цей армійський спортивний осередок у Києві було створено.

Якщо ж заглянути в історію появи в Київській окрузі армійських угруповань, то добре відомо, що Київський військовий округ був утворений в Російській імперії 1862 року (в нього входили армійські формування не тільки Київської губернії, але й Полтавської, Подільської, Чернігівської, Волинської, Харківської та Курської губерній), а після революції. за наказом Наркомвоєна України від 7 лютого 1919 року до його складу увійшли військові формування існуючі в той час на територіях як Київської губернії, так і Подільської, Волинської, Херсонської та Одеської. Штаб округу дислокувався в Києві. Та вже за часів остаточного встановлення радянської влади 1920 року Київський військовий округ об'єднав

армійські формування Київської, Чернігівської, Подольської, Волинської та Херсонської губерній, а потім з 1920 року ще й Полтавської та Кременчуцької губерній. Але вже в середині 1922 року цей округ був скасований, а на його базі були сформовані Військові Сили України та Криму у вигляді Українського військового округу (УВО) з центром управління у тодішній столиці Української Соціалістичної Радянської Республіки (УСРР) – Харкові (до 1934 р.), а з червня 1934 р. знову в Києві після повернення столиці вже Української Радянської Соціалістичної Республіки (УРСР) до нашого міста. 1935 року він був поділений на Київський і Харківський округи.

Звісно, в часи смуту та громадянської війни в окрузі спортивній роботі приділялася незначна увага. Та й взагалі армійський спорт після розформування 1923 року Всеобучу аж до 1962 року (!) в СРСР не був централізований. Вся робота проводилася в десяти військових округах, у тому числі й в УВО. У кожному з військових округів були створені відділи фізкультури і спорту під назвою Будинків Червоної Армії (БЧА). В гарнізонах цих військових округів у довоєнний період спеціальних відділів фізкультури і спорту не було, у військових частинах організовувалися команди з різних видів спорту, з яких формувалися збірні гарнізонів. Кольори форми армійських команд, безумовно, були кольору крові, тобто червоними.

Вже 1923 року в Київському гарнізоні з 24 червня був проведений перший чемпіонат з футболу військових частин цього гарнізону (перший переможець – команда авіа-ескадри), а з 15 липня ще й першість міста серед воєнних учбових закладів (перший переможець – команда Вищої воєнної школи ім. Каменєва). До речі, саме воєнні учбові заклади першими в ті часи отримали скорочену назву – ВУЗи).

Але лише 1926 року, коли в Києві Будинок Червоної Армії вже був перейменований в Будинок Червоної Армії і Флоту, 28 липня було проведено перший футбольний матч збірної військових частин саме Київського гарнізону. Зустрічалися вони зі збіркою профспілкових команд Києва. У цьому матчі збірна Київського гарнізону здобула переконливу перемогу - 3:0 (всі три голи забив киянин Михайло Товаровський – той самий, якому було доручено 1928 року формування першої показової команди київського "Динамо" і який з вересня 1935 року був першим офіційним тренером цієї команди майстрів). Таким чином, вперше в історії армійського київського футболу відбувся офіційний матч збірної Київського гарнізону, не слід плутати з Київським військовим округом, який тоді просто не існував. І є всі підстави вважати **28 липня 1926 року - днем народження улюбленого всіма киянами Спортивного клубу армії (СКА Київ)**, перетвореного з придбанням Україною незалежності в Центральний спортивний клуб армії (ЦСКА), що базується в столиці України - Києві. Звичайно, знайдуться скептики, які думають інакше, адже в Харкові - столиці УСРР тих років була своя армійська команда. Крім того, ще до цього збирали збірку Українського військового округу (УВО), проте вона базувалася в Харкові. Адже всі прекрасно розуміють, що мова йде саме про київську команду, а заперечувати створення СКА Київ, яка представляла протягом своєї довгої історії за часів СРСР саме Київський гарнізон, а потім і Київський військовий округ, в день першого матчу збірної цього гарнізону 1926 року, навряд чи хто зможе.

Документальним підтвердженням факту проведення першого матчу збірної команди Київського гарнізону є по-перше анонсування цього матчу в газеті "Киевский пролетарий" за 28 липня 1926 року: **“Сегодня на Красном Стадионе состоится футбольный матч между сборной профсоюзом Киева – сборной воинских частей киевского гарнизона. Начало в 6 час. вечера”**. А також відомий і склад цієї команди з нарису в київській газеті "Пролетарська правда" за 30 липня 1926 року: **“...Склад переможців збірної київської залоги такий: Ягніс, Лі-Хай, Редько, Ломакін, Чернов, Ратін, Швецов, Чубуков, Товаровський, Кольцов і Шиманський...”**

З наведеного складу команди видно, що за збірку Київського гарнізону грали деякі гравці з профспілкових команд: Ягніс, Редько, Ломакін, Чернов, Швецов, Товаровський. Та більшість з них були залізничниками й проходили по військомату як службовці залізничного батальйону.

Слід зазначити в подальшому значне підвищення рівня футболу в армійських командах міста, особливо в армійських ВУЗах. 1927 року відмінні результати показала команда Київської артилерійської школи, у складі якої грав у той час курсант цієї артшколи, а в майбутньому видатний радянський воєначальник, генерал армії, двічі Герой Радянського Союзу Іван Черняхівський. Наведемо фото футбольної команди артшколи 1927 року, де крайній зліва в останньому ряду стоїть саме Черняхівський.

Футбольна команда Київської артилерійської школи 1927 р.

Вже після перенесення столиці УРСР 1934 року до Києва, звісно й у Києві сформували збірну команду не лише Київського гарнізону, але й усього Українського військового округу. Слід зазначити проведене в серпні-вересні турне цієї збірної на сході республіки, де команда зіграла в цілому 10 матчів, серед яких слід відзначити матчі у Сталіно (нічия 1:1 із збіркою цього міста) і в Харкові (перемога 2:1 над динамівцями). А 24 вересня в Києві була урочисто відкрита II Окружна спартакіада військових частин УВО, в якій у змаганнях з футболу взяли участь 12 збірних команд, відібраних на корпусних і дивізійних змаганнях.

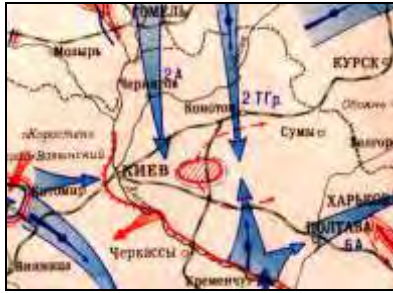
В ці роки команда УВО мала назву УБЧА (Український Будинок Червоної Армії) й приймала участь у першості Києва, а 1937 року приймала участь у першості та розіграші Кубка республіки. В першості Радянського Союзу ця команда прийняла участь вже після війни після створення 1947 року другого ешелону радянського футболу – в ті часи "другої групи". Тоді вона вже мала назву – ОБО (Окружний Будинок Офіцерів).

Свої матчі в усі часи команда київського військового округу (гарнізону) проводила на спортивному майданчику, який існував ще до революції 1917 року біля Кадетського корпусу (в радянські часи штаб Київського військового округу – КВО, нині Міністерство оборони України). Зараз цей стадіон ще носить назву стадіону Центрального Спортивного Клубу Армії, хоча й знаходиться в досить занедбаному стані й кияни давно на ньому не бачили жодного матчу. Але шанувальники футболу столиці України щиро вірять про відродження армійського футболу України, команди ЦСКА Київ та її стадіону.

Анатолій Коломієць

Збірна УВО Київ 1934 р.

Чи залишилися в окупованому Києві діючі гравці команди майстрів "Динамо"?

Добре відомо що 1941 року в заявленому складі команди майстрів київського "Динамо" перебувало загалом 30 гравців, а саме (в алфавітному порядку): **Борис Афанасьєв, Микола Балакін, Яків Борисов, Павло Віньковатов, А.Габер, Ромуальд Газда, Василь Глазков, М.Голімбієвський, А.Горинштейн, Володимир Гребер, Лев Гундарєв, Іван Гурський, Тадеуш Єдинак, Антон Ідзковський, Йосиф Качкин, Олексій Клименко, Павло Комаров, Іван Кузьменко, Олег (Олександр) Ласвський, Петро Лайко, Абрам Лерман, Міхал Матіас, Микола Махиня, Михайло Мельник, Володимир Онищенко, Анатолій Садовський, Олександр Скоцень, Микола Трусевич, Віктор Шиловський і Костянтин Щегоцький.** У матчах незакінченого чемпіонату СРСР 1941 року прийняло участь лише 16 гравців (виділені жирним шрифтом).

Відомий також склад команди групи "Б" чемпіонату СРСР 1940 року, яка виступала під назвою "Локомотив Півдня" в чисельності 20 гравців: Микола Боженко (залучений з Ростова-на-Дону) і Арон Сокальський – Віктор Бойко, Микола Моїсюк, Анатолій Радзивинович, Герман Саблін і Анатолій Садовський (залучений з Дніпропетровська) - Володимир Балакін, Василь Сухарєв, Олександр Філіппович і Павло Францев – Костянтин Авраменко, Олександр Галкін, Макар Гончаренко (залучений з "Динамо" Київ), Лев Гундарєв, Микола Корзунов, Федір Кузьменко, Михайло Мельник, Костянтин Москаленко та Олександр Шацький. Навесні 1941 року з цього складу до київського "Динамо" були переведені Л.Гундарєв, М.Мельник і А.Садовський, а до одеського "Спартака" пішов М.Гончаренко.

Одразу треба відмітити, що ще до червня з команди були вилучені "легіонери" Т.Газда та А.Габер, які разом з З.Цібором, якого теж переглянули, були відправлені додому.

* * *

22 червня війна прийшла безпосередньо на територію СРСР. До цього при окупації в 1939-40 роки територій Західної України та Західної Білорусії, а також незалежних країн Прибалтики –

Литви, Латвії та Естонії війна проходила без якогось там серйозного опору з боку населення цих територій, яке розуміло, що їм, звичайно, не впоратися з Червоною Армією. Тільки одна Фінляндія чинила справжній супротив, але військові дії до цього часу проходили на території "противника". Зараз же німецькі добре оснащені частини вступили на територію "імперії більшовиків", в усякому випадку, з перших днів війни почали методично бомбити великі радянські міста. Серед перших, що постраждали від бомбардувань, був і Київ. До речі, тут же слід відмітити, що з 22 по 27 червня до війни з СРСР приєдналися Румунія та Угорщина, війська яких в тій чи іншій мірі також приймали участь в окупації території СРСР. Румунія претендувала на території Буковини, Бессарабії (нинішнє Придністров'я, а в той час територія Молдавської АРСР у складі УРСР) та Буджаку. Угорщина мріяла повернути собі Закарпаття.. Правда, їх війська не приймали безпосередньої участі у наступальних і каральних діях німецької армії, а в більшій мірі виконували допоміжні функції. Одна тільки Фінляндія ставила перед собою завдання повернення втраченої донедавна території Карелії.

Одразу, як тільки війна прийшла на територію СРСР, в країні була оголошена загальна мобілізація. Тільки в Києві було мобілізовано до Червоної Армії в перші ж дні війни понад 200 тисяч киян. Мобілізації підлягали, звичайно, й футболісти. Багатьох одразу призвали на військову службу. Майже 3,5 тисячі киян добровільно увійшли до лав винищувальних батальйонів і ще 29 тисяч влилися в загоны так званого "народного ополчення".

Особливе відношення в той час було до гравців, які були заявлені в "Динамо" Київ. Вони мали безпосереднє відношення до однієї з потужніших силових структур у СРСР – НКВС (Народного Комісаріату внутрішніх справ). З футболістів, які в тій чи іншій мірі мали відношення до "Динамо", були призвані на військову службу В.Онищенко, Б.Афанасьєв, М.Махиня, П.Лайко, В.Глазков и В.Гребер. Чому інших не призвали, не зрозуміло. Або були якісь вказівки або не виключено, що дехто просто сховався. Достеменно відомо, що було організовано винищувальний батальйон робітниками стадіону "Динамо" та спортсменами цього товариства. Інші київські ветерани футболу поки що готували до евакуації підприємства, де вони працювали.

В місті, звичайно ж, на той час вже було досить багато ветеранів "Динамо" Київ, так званих "старичків", які "догравали" в інших командах міста. Наприклад, Микола Коротких працював спочатку весною громадським інспектором учбово-спортивного відділу Київського Міського Комітету у справах фізкультури та спорту, а потім аж до початку війни уповноваженим Центральної Ради спортивного товариства "Крила Рад", але це не заважало йому ще й грати за команду "Рот-фронт" на першість міста.

Посвідчення М.Коротких про працю в спорткомітеті

Посвідчення М.Коротких про працю в ДСТ "Крила Рад"

А Макар Гончаренко в цьому році грав у одеському "Спартаку" й, звісно, залишив Одесу, коли розпочалася війна, та повернувся до Києва, але як свідчили очевидці, не спішив реєструватися, а приховався від мобілізації до кращих часів. Та його, мабуть, ніхто й не шукав, бо думали що він все ще в Одесі. Але за його особистими безкінечними спогадами він начебто вже на початку війни одразу був мобілізований до винищувального батальйону й приймав до останньої хвилини безпосередню

участь в обороні Києва.

Костянтин Щегоцький працював інструктором військово-фізичної підготовки 4-го загону воєнізованої пожежної охорони НКВС на Микільській слобідці. Офіційно ж він числився електромеханіком на трикотажній фабриці НКВС.

Михайло Путистін, який тільки недавно повернувся з довгого відповідального відрядження до Західної України, де займався створенням у Львові ФСТ "Динамо" й сприяв переведенню кращих львівських футболістів до Києва, одразу був направлений в одну з регулярних частин на фронт.

Колишні гравці "Динамо" Михайло Свиридовський і Олександр Ткаченко працювали на автобазі НКВС, а Георгій Тимофеев працював тренером і вчителем фізкультури в трудовій колонії №7 НКВС. До того ж Свиридовський ще й числився на початку 1941 року гравцем київського "Локомотиву". До речі, в народному ополченні воювали ще два гравця "Локомотива" – Володимир Балакін і Василь Сухарев.

Динамівці спочатку підтримували порядок на стадіоні; допомагали спорядженням співробітників НКВС, які формували винищувальні батальйони та угруповання, що вже готувалися до партизанської війни в тилу ворога; забезпечували евакуацію найбільш коштовного майна; строїли бомбосховище на території стадіону "Динамо". Всім цим командував Тимофій Амвросійович Строкач - заступник наркома внутрішніх справ УРСР, голова республіканської ради ФСТ "Динамо". Шефство своє над командою він розпочав ще в жовтні 1940 року. Це він організував перехід 1941 року в "Динамо" Київ тренера М.П.Бутусова та саме він евакуював його з міста першим. Вдалося евакуюватися й Антону Ідзковському.

Коли німецькі війська почали наближатися до Києва, то складна ситуація в місті, яке підготовлювалося до оборони, й плутанина в командуванні призвела до того, що одні гравці "Динамо", що залишилися при команді, були направлені до регулярних частин на фронт або за спецпризначенням до тилу (В.Шиловський, Я.Борисов, П.Віньковатов, І.Качкин, А.Лерман, М.Балакін, адміністратор Р.Фельдштейн). Інші – до лав винищувального батальйону, тобто безпосередньо приймали участь в обороні Київського укріпрайону (М.Коротких, М.Трусевич, П.Комаров, І.Кузьменко, О.Клименко, Л.Гундарев, М.Голімбієвський); ветерани ж команди – до лав народного ополчення.

Однак начальник київського НКВС Лев Варнавський побоювся відправити в тил навіть родичів гравців, не те що всіх членів команди "Динамо". Сам він вбачав в проханнях щодо евакуації - боягузтво гравців і зневіру їх у можливість відстояти столицю України та не допустити до неї ворога (коли ж це сталося – він застрелився. – **Примітка автора**)

Відомо також і про долю більшості футболістів-"легіонерів", які були запрошені з команд Західної України в 1940-41 роках, – М.Матіаса, О.Скоцєня, І.Гурського (ще й досі інколи в дуже багатьох виданнях абсолютно помилково цього футболіста "підмінюють" відомим польським футболістом і тренером Казімежем Гурьським, однак це абсолютно інша людина, й давно потрібно вже перестати викривляти незаперечні факти – **Примітка автора**), Т.Єдинака та ще й О.Лаєвського. Їх спочатку хотіли призвати до армії й, навіть, Єдинака й Гурського після виклику до военкомату відправили на лівий берег (подальша доля їх невідома). А от інших призвати до армії "побоялися" через можливість зради (очевидно надійшла така вказівка). Тому вирішили евакуювати їх "з очей подалі" на баржі вниз по Дніпру до Дніпропетровська (крім О.Лаєвського, який десь затаївся в Києві – **Примітка автора**) Там вони знаходилися поки до міста не прийшли німці. Завдяки щасливому випадку їх не чіпали й вони "рвонули", хто, як міг, додому – на Захід. Про це добре розповів у своїх спогадах О.Скоцєнь в книжці "З футболем у світ", виданій у Канаді 1965 року. Ось декілька цитат з цієї книги:

"...Одного дня на світанку всіх нас, "західників" (це не тільки футболістів – **Примітка автора**), які проживали у квартирах на стадіоні, розбудили і забрали до военкомату, щоб реєструватися в армію... Тут за алфавітом нас оформляли, відбирали паспорти і відправляли на лівий берег Дніпра. Пішли К.Гурські, Т.Єдинак і фехтувальник В.Бжедзєцькі. А далі – велика несподіванка! Українців із Західної України більше не реєструють! Не беруть в армію!

Я повернувся на стадіон копати, рити біля стадіону глибоке бомбосховище...

...Пройшла ще одна ніч... Треба було залишати Київ і спасати життя! Ми готувались, пакували що могли, але постала велика проблема: чим і як виїхати з міста? залізнична станція була переповнена людьми: годі пройти. Евакуювали у першу чергу начальство і їхні родини. Більшість потягів реєстрували для військових потреб. Звідси виїхати було неможливо... Залишалась єдина можливість: з річкової станції плести пароплавом по Дніпру у напрямку Одеси.

До нас з дружиною приєдналися ще кілька львів'ян-спортівців (між ними М.Матіас), які аж ніяк не хотіли бути довше в Києві, і другого дня ще в досвітніх годинах ми вийшли на Дніпрову пристань.

З тяжкою бідою серед натовпу людей ми добилися до гавані. Стали в чергу і стояли цілий день. Один пасажирський пароплав з вантажем відправили вранці, другий увечері. Сісти в один з них було неможливо... На другий день повторилася точно та сама історія...

... По якомусь часі приїхало кілька осіб у напіввійськових уніформах, поговорили з начальником міліції, а потім один з них звернувся в нашу сторону і наказав: "Пошли!". Ті самі міліціонери провели нас на самий кінець набережної, до якоїсь стоянки самохідних барж.

Тут, у місці причалу, стояв також старий, перехилений набік моторний човен. Нас спрямували туди. З якою полегшею на душі ми сіли в нього! Під вечір підплив великий буксирний пароплав, взяв наш човен на буксир з рядом інших причеплених барж з вантажем, і ми рушили вниз по Дніпру..."

А тепер одне з перших питань, яке ставить історія щодо київських футболістів, які за волею долі залишилися в Києві під час окупації міста: **ЧОМУ ВОНИ ЗАЛИШИЛИСЯ В МІСТІ, А НЕ ПІШЛИ З РАДЯНСЬКИМИ ВІЙСЬКАМИ, ЯКІ ВІДСТУПАЛИ?**

Відповідь, як виявляється, є, хоча й досить не однозначна:

- перша причина – командування й особисто Йосиф Сталін ставили перед захисниками Києва надзвичайно жорстокі вимоги, категорично заборонивши військам відступати з міста. В цій ситуації небезпечно було взагалі готувати навіть незначні заходи щодо можливості евакуації з Києва мешканців та війська. Цим питанням абсолютно ніхто не займався, тому що усі були мобілізовані на стримування ворога, що рвався до міста.

- друга причина – підірваний єдиного в Києві дніпровського мосту (княгині його іменували Ланцюговим, а насправді – автогужовий міст ім. Є.Бош) мінерами НКВС, по якому хоча б якось можна було б залишити місто, й паніка, яка розпочалася після цього в місті. Це сталося 19 вересня й до того ж під час вибухів на мосту перебувало багато червоноармійців, які намагалися врятуватися від полону, але це нікого не турбувало. Через декілька годин вибух навіть продублювали. Та все це було непродумано й не мало ніяких позитивних наслідків, бо вже через 24 години німці, коли увійшли до Києва, навели 500-метрову переправу на гумових надувних понтонах.

Підірваний ланцюговий міст через Дніпро

- третя причина – більшість футболістів мали в місті родини й малолітніх дітей, евакуювати яких було неможливо, а залишити їх напризволяще мало хто б зважився.

- і, нарешті, четверта причина – ті футболісти, що встигли відступити, які воювали у винищувальних батальйонах і народному ополченні, після того як керівництво зрозуміло загрозу оточення, саме й потрапили до нього під Борисполем – Баришівкою. Ті, хто був у напіввійськовому одязі й, головне, не пострижений повністю, змогли практично безперешкодно повернутися до міста. Інші потрапили до табору військовополонених – так званих фільтраційних таборів польової жандармерії (М.Трусевич, П.Комаров, О.Клименко, М.Свиридовський, В.Балакін, В.Сухарев). По статистиці Ставки Гітлера під Києвом у полон було взято 665 тисяч солдат і офіцерів Червоної Армії.

Усіх футболістів, хто залишився в місті, можна розділити на декілька груп, знову ж виходячи з причини знаходження або появи їх в окупованому Києві:

- приймали участь у воєнних діях і були визволені з таборів військовополонених за відомим листом Секції фізкультури та спорту Міської управи вже окупованого німцями Києва – **М.Трусевич, П.Комаров, І.Кузьменко, О.Клименко, М.Коротких і В.Балакін** (в листі помилково був вказаний його брат Леонід, тому можливо слід вірити свідченням Володимира Балакіна, що йому вдалося здійснити втечу з табору – **Примітка автора**);

- приймали участь у воєнних діях (попали до оточення, кинули зброю й самостійно дісталися Києва) – **М.Свиридовський, Л.Гундарєв, В.Сухарєв, О.Ткаченко, Г.Тимофєєв і М.Голімбієвський**;

- приймали участь у воєнних діях і повернулися до Києва через деякий час, після того як попали в оточення діючих частин Червоної Армії – **М.Путистін** (з-під Полтави, за його словами після наказу командира "Тікайте, куди хочете, армія розвалилася" – **Примітка автора**);

- невідомо з якої причини залишилися в Києві – **М.Гончаренко** (кажуть, що сховався від призову в тещі – Примітка автора), **О.Ласвський, Ф.Тютчев, М.Мельник і Ю.Чернега**.

Крім цих відомих футболістів київських показових команд майстрів футболу "Динамо" та "Локомотиву", в місті залишилося багато футболістів клубних команд спорттовариств і великих підприємств, а також дуже багато ветеранів київського футболу, проблемами яких у той складний період взагалі ніхто з керівників фізкультурою та спортом не займався. Слід обов'язково перелічити хоча б тих, хто відомий за знайденими в архівах та дослідженими документами:

- ветерани "Динамо", "Локомотива" та інших команд, які вже практично не могли активно займатися спортом: **А.Поталов, А.Фенцель, Г.Швецов, В.Ямковий, Б.Скузін, Т.Пржепольський, С.Бардадим, М.Ахламов, К.Преснов і В.Бєлий**;

- гравці київських команд: "Локомотива" – **М.Южда, О.Бабієнко, Ф.Куц і В.Ногачевський**; "Водника" – **К.Пенкін і В.Пичугін**, "Зеніта" (з-д "Арсенал") – **Дубовик**, "Авангарда" (з-д "Більшовик") – **В.Соколов**;

- працівники суддівського й тренерського корпусів: **Т.Прокоф'єв, І.Міронов, Л.Коген і** декілька вже перерахованих вище.

Також за дослідженими документами в місті ще знаходилося декілька невідомих автору цієї книги граючих футболістів, таких як: **Артюшенко, Баранов, Б.Данилов, В.Дюндиков, Калач, Китасов, Костюк, С.Лаптев, Майжук, Михайлов, Б.Молчанов, Петров, Пігулевський, Пирожниченко, Портнов, Рожков, П.Сотник, Станіс, Сухаренко, Терлецький, Тимохін, Тимошенко Орлик, Орлов, Прусс і Шведов**.

З футболістів, яким вдалося вийти з оточення й не повернутися до Києва, а продовжувати рухатися на схід у пошуках радянських військ, відома лише доля одного з найбільш знаменитих футболістів київського "Динамо" – **Костянтина Щегоцького**. Біля двох місяців він блукав по вже окупованій території й зустрівся з радянським військом тільки в районі Ростову-на-Дону.

Висновок: з гравців, які продовжували грати у футбол в окупованому Києві 1942 року у складі команди "Старт", діючих гравців основного складу київського "Динамо" було лише троє – **Трусевич, Клименко та Комаров**, ще троє з резервного складу – **Кузьменко, Гундарєв і Мельник**, а також ще семеро ветеранів команди: **Коротких, Гончаренко, Тютчев, Путистін, Сухарєв, Ткаченко і Тимофєєв** - тобто усього 13 представників команди. В інших командах ще грали – резервний воротар Голембівський та ветерани Пржепольський і Бардадим.

(інформація надана Анатолієм Федоровичем Коломійцем)

Республіканський стадіон ім..М.Хрущова в 1941 р.
(справа – єдиний тоді діючий вхід на стадіон з маловідомою досі аркою та огорожею)

Стадіон "Динамо" у вересні 1941 р.
(на фоні диму від пожежі на підірваному Хрещатику)

Спорудження барикади й захисного рову на вул. Лютеранській
(на цих роботах були задіяні бійці народного ополчення)

Колона радянських військовополонених на Броварському шосе
(серед них могли бути й футболісти, що приймали участь в обороні Києва)

Була така футбольна команда - "Рух" Київ

Афіша одного з матчів "Руху" Київ 16 серпня 1942 року

19 вересня до Києва вступили війська німецьких загарбників. Почалися репресії, знищення євреїв біля урочища, відомого всьому світу під назвою "Бабий Яр", вводився новий окупаційний "порядок" в місті.

Як виявилося, найбільш трагічна доля спіткала тих футболістів, які не змогли вийти з оточення, залишилися в місті або повернулися в місто пізніше. Вони опинилися в дуже складній ситуації і в перший час зачалися. У такому ж становищі опинилися й колишні футболісти - "старички", які під час оборони міста були в народному ополченні.

З перших же днів окупації німці почали створювати свої структури адміністрації в місті, що стало центром Київського Генерального губернаторства. Відразу ж були створені районні відділення поліції, й німецька влада почала свою діяльність в місті з загальної реєстрації чоловіків у віці від 15 до 60 років на поліцейських дільницях і на створеній "біржі праці". Всіх, що підлягали реєстрації, ділили на :

- "райхсдойче" - чистокровних арійців;
- "фольксдойче" - людей з "німецької кров'ю" в роду;
- корінних мирних жителів, які не становили небезпеки режиму;
- небезпечних для рейху осіб (колишні військовополонені, що не мали відношення до партійних структур і влади, та які обіцяли своє лояльне ставлення до нової влади);
- особливо небезпечних осіб - комуністів, політруків (комісарів) та офіцерів НКВС (їх тут же ліквідували).

Німецька адміністрація міста погодилася і на створення українських органів самоврядування в Києві - була створена Миська управа. Серед кількох відділів цієї управи був і Відділ освіти і культури (керівник відділу - професор К.Ф.Штепа), при якому вже 23 вересня була створена Секція

фізкультури і спорту (керівник секції В.Дубянський). Цією секцією відразу ж було від імені Міської управи оголошено про обов'язкову реєстрацію спортсменів міста. А їх, як ви вже самі розумієте, виявилось досить велика кількість. Серед них - чемпіони та рекордсмени СРСР, майстри спорту, судді, тренери, в тому числі, звичайно, й футболісти - до того ж і гравці київського "Динамо", як складу 1941 року, так і ті, що грали в цій показовій команді майстрів в недалекому минулому, а також ветерани цієї команди. Аналізуючи знайдені в архівах документи, можна зробити висновок, що зареєструвалося у відведені для цього строки 183 спортсмена, а футболістів серед них було спочатку близько 30.

Мало того, керівництвом Відділу освіти і культури, знаючи, що в таборах для військовополонених, зокрема у Боярці (передмісті Києва), знаходяться кращі футболісти міста, в жовтні було написано лист голові Міської управи з проханням надання допомоги у звільненні цих "кращих майстрів спорту України - футболістів збірної команди Києва". У перші роки окупації, в зв'язку з переповненням фільтраційних таборів польової жандармерії, такі листи і навіть заяви родичів сприяли в більшості випадків звільненню військовополонених з підпискою про їх лояльність до нової влади.

У всіх футболістів, хто залишилися в Києві, найголовнішою проблемою була необхідність відповідної легалізації в окупованому місті. Жорстокий режим окупантів не давав жодного шансу молодим, здоровим чоловікам залишитися в місті непоміченими. В іншому випадку - концтабір або відправка на роботи до Німеччини. При цьому останнє навіть не гарантувала реєстрація в поліцейській дільниці. А ось реєстрація в Секції фізкультури та спорту Міської управи звільняла від висилки до Німеччини. Звичайно, практично всі, порадившись та обговоривши всі "за" і "проти", поспішили там зареєструватися.

Ініціатива проведення такої реєстрації спортсменів Києва належала **Георгію Дмитровичу Швецову** - добре відомому в Києві колишньому футболісту легендарного "Желдора" та збірних Києва, тренеру київського "Локомотива", який серед друзів і спортсменів мав прізвисько "Жорка-паровоз". Залишившись у Києві по одному йому відомій причині, він з перших же днів функціонування українських самоврядних структур почав найактивнішим чином проводити організацію спортивної роботи в місті, був ініціатором створення в Києві першої української спортивної організації, яку спочатку охрестили - "Січ", потім - Українським спортивним клубом "Дніпро", потім спорттовариством "Тризуб" і, нарешті, вже наприкінці 1941 року зупинилися на назві - Українське спортивне товариство "Рух". Керівником ("провідником") цього товариства був призначений референт Міської управи зі спорту, співробітник Української поліції відомий легкоатлет В.І.Гордієнко (мабуть для солідності та придбання необхідної ваги в структурах нової влади).

Г.Д.Швецов

Посвідчення члена УСТ "Рух" Г.Д.Швецова

Зараз є можливість навести біографічну довідку Георгія Швецова, як, безумовно, непересічної особистості:

ШВЕЦОВ Георгій Дмитрович - футболіст, тренер, організатор футболу. У деяких документах вказано ім'я - Юрій або Юрко (по-українськи). Серед друзів і футболістів мав прізвисько - "Паровоз", але частіше його звали Жорою.

Народився 1898 р. у Києві і помер у Києві. Освіта - вища (закінчив 1936 р. Український Державний інститут фізкультури в м.Харкові).

У футбол почав грати в команді однієї з київських гімназій, де вчився. З 1916 р. воював на фронтах першої світової війни, в 1919-20 рр. в чині капітана був завідувачем артскладів в армії Денікіна. Після війни працював у структурі Південно-Західної залізниці. Довгий час значився інструктором спортивної підготовки в 6-му залізничному полку. У 20-ті рр. був організатором і гравцем легендарного київського "Желдора". Багаторазовий чемпіон Києва у складі цієї команди. З 1922 по 1929 рр. входив до складу збірних Києва. Член Київської колегії суддів, суддя міжміської категорії з футболу.

Після закінчення інституту фізкультури в Харкові працював тренером команди майстрів "Локомотив" Київ в сезонах 1937 і 1938 рр. Під його керівництвом ця команда домагалася таких досягнень: 1937 р. - 2 місце в другому ешелоні радянського футболу (група "В") і за рейтингом - третя команда в УРСР; 1938 р. - участь у вищому ешелоні радянського футболу, в чвертьфіналі Кубка СРСР і фіналі Кубка УРСР. 1939 і 1940 рр. працював тренером футбольної команди БЧА (Будинок Червоної Армії) Київ. На початку війни перед окупацією Києва служив командиром взводу хімкоманди, командиром роти протиповітряної оборони. Від евакуації відмовився, кинув службу і залишився в окупованому Києві.

Був ініціатором організації в січні 1942 р. в Києві Українського спортивного товариства "Рух", заступником голови товариства, головою цього товариства, граючим тренером футбольної команди "Рух" Київ. Учасник матчів 1942 р. з командами німецьких і угорських військових частин, а також з легендарною командою хлібозаводу "Старт".

3 грудня 1943 р. був заарештований, на допиті зізнався у зраді Батьківщини і 5 травня 1944 р. був засуджений на 15 років каторжних робіт. За його скаргами трибунал КВО (Київського військового округу) 1955 р. зменшив термін ув'язнення до 10 років і звільнив його від подальшого відбування покарання. Після відбуття покарання повернувся до Києва, працював контролером на Республіканському стадіоні, гардеробником в одному з навчальних закладів Києва. Спроби встановити спортивні зв'язки припинялися. КДБ пильно стежило за цим. Його смерть ніким не була помічена.

1996 р. згідно з Законом України від 17.04.1991 р. реабілітований посмертно.

Саме Г.Д.Швецову належала й ініціатива звільнення відомих київських футболістів з табору військовополонених і ідея видачі офіційних документів про роботу спортсменів у структурах спорттовариства "Рух"; створення їдальні Відділу освіти та культури на вул.Фундуклеївській (до й після цього вул.Леніна) з видачею талонів на харчування в цій їдальні спортсменам товариства, а також магазину спорттоварів з комісійною торгівлею на вул. Хрещатик, 3 (Хрещатик під час окупації був перейменований в Ейхгорнштрассе – **Примітка автора**) з метою, як забезпечення спортсменів спортивним інвентарем, так і отримання доходів для фінансування проведення спортивної роботи у місті.

Г.Д.Швецов, який швидше за все, вважав себе недооціненим і скривдженим радянською владою, усіляко прагнув створити футбольну команду "своєї мрії". Й він її створив, очолив, тренував і навіть грав у її складі. Звичайно, його мрією було залучити в цю команду найкращих футболістів, а доля давала йому в руки цей "матеріал" в досить великій кількості. Перше, що йому вдалося зробити, це залучити на свій бік спочатку М.Коротких і О.Ткаченко, які стали членами ініціативної групи саме з створення спорттовариства "Рух". Він влаштував М.Коротких кухарем в їдальню Відділу освіти і культури. А пізніше до них приєднався ще й М.Путистін, що повернувся до міста. Його влаштували електромонтером в їдальні. Знайшли собі роботу в цій їдальні також М.Трусевич, І.Кузьменко та П.Комаров. До того ж вони офіційно були оформлені тренерами зі спортивних ігор спорттовариства тоді ще "Тризуб" і навіть їм усім видали довідки, які свідчили про те, що вони працюють у Києві.

Карточка на харчування в їдальні

М.Коротких з дружиною Ганною та дочкою Євгенією

Треба звернути увагу на те, що всі футболісти підтримували між собою досить гарні стосунки та чим могли допомагали один одному. Мабуть, все ж саме це й допомогло їм вистояти в такому скрутному становищі.

Відомо, що 17 грудня 1941 року М.Голімбієвський першим вступив на службу в німецьку військову розвідку й одразу був направлений до розвідшколи у Полтаву. Проте вже в січні 1942 року він повернувся до Києва і став служити в поліції слідчим кримінального відділу. А ось Лазарю Федоровичу Когену не допомогла реєстрація - він разом з іншими жителями міста єврейської національності був відправлений у Сирецький концтабір, і більше про нього ніхто ніколи нічого не чув. Він став першою жертвою цієї найстрашнішої в історії другої світової війни "фабрики" знищення людей і, в першу чергу, євреїв.

Та поступово життя в місті налагоджувалося. Почали працювати заводи і фабрики. Люди почали отримувати зарплату в окупаційних марках. Німці дозволили відкрити оперний театр, театр-вар'єте, кінотеатри. Що ж до спортивних споруд Києва, то, згідно доповідної записки завідуючого Секцією фізкультури і спорту Дубянського на ім'я керівника відділу освіти і культури Миської управи від 12 листопада 1941 року, цій секції *"поставили на облік та зарахували всі спортивні споруди та спортмайно м.Київа, яке коштувало понад десять мільйонів карбованців"*. Серед спортивних споруд були стадіони Палацу спорту (так і не відкритий до війни республіканський стадіон ім.М.С.Хрушова), "Динамо", "Локомотив" і "Зеніт" (колишній стадіон ДСО "Снайпер" з-ду ім.Петровського), а також водні станції і спортивні зали. Стадіон "Спартак" неможливо було ввести в експлуатацію, так як він восени був повністю затоплений і занесений мулом після прориву труб великої водогінної магістралі, що проходила поблизу стадіону.

На початку січня 1942 року Українське спортивне товариство "Рух", створене для спортсменів, що підтримували "порядок" фашистів, налічувало вже до ста київських спортсменів, які тренувалися у ряді секцій, в тому числі і в футбольній. До речі, активно сприяв створенню цього товариства Желяшкевич Вільгельм Вільгельмович (в одному з архівних документів його прізвище вказане - Жемінкевич – **Примітка автора**) - досить відомий у минулому київський футболіст, член Київської колегії суддів, німець за національністю, який повернувся до Києва на початку цього року. Він у цей час очолював спортивний відділ "Штадткомісаріата" і, звичайно, його підтримка була значна.

25 січня керівник Секції фізкультури і спорту В.Дубянський отримав завдання від уповноваженого німецької влади відремонтувати навесні всі стадіони міста. А на початку березня контрольно-інспекторським відділом Миської управи була проведена ревізія роботи цієї секції. Довідка містила величезну кількість виявлених зауважень і зловживань. Щоб зрозуміти весь розмах безгосподарності та зловживань у Секції фізкультури і спорту наведемо декілька найбільш суттєвих:

- до ремонту стадіонів не тільки не приступили, але навіть не спромоглися провести елементарну їх інвентаризацію;
- штат, як секції, так і її структур, в першу чергу стадіонів, значно завищений; багато співробітників взагалі нічого не роблять і навіть не знають, що їм потрібно робити;
- їдальня, створена для членів спорттовариства "Рух", з 1 лютого припинила роботу.

Висновок Миського голови був однозначним - поміняти на 100% не тільки керівництво секції, але й керівництво Відділу освіти і культури. Начальником відділу призначили І.В.Солодовнікова, який терміново вкоротив своє прізвище на український манер - Солодовник, а вже він призначив 18 березня керівником Секції фізкультури і спорту - В.М.Снетенчука. Змінився й голова спорттовариства "Рух" - співробітника поліції С.І.Гордієнко замінили слідчим гестапо Олегом Олександровичем Головченко - відомим до війни київським гімнастом. Однак все керівництво продовжував тримати в своїх руках заступник голови товариства Г.Д.Швецов .

До речі, вже 4 березня спорттовариством "Рух" було оголошено про відкриття власної їдальні по вул. Великій Васильківській, 43 і всі спортсмени товариства були відкріплені від їдальні Відділу освіти та культури. Однак у наслідку виявилось, що забезпечити свою їдальню продуктами й утримувати необхідний штат працівників, "Руху" було не по силам, і вони відмовилися від цієї затії, відкривши у виділеному їм приміщенні за вказаною адресою тільки закуочну. А за забезпечення додатковим харчуванням спортсменів знову взялася вже в червні Секція фізкультури і спорту, намагаючись відновити налагоджену раніше роботу їдальні на Фундуклеївській.

У середині червня керівництво Відділу освіти і культури отримало дозвіл Штадткоміссара Києва на відродження спортивної роботи на підприємствах і в організаціях міста. Таких великих за мірками воєнного часу підприємств і організацій до середини 1942 року в Києві вже налічувалося 111. У їх число входили працюючі заводи, комбінати та фабрики, електростанції, підприємства Миської управи, управи 12 районів міста, банки та управління, спілки та станції, пожежна охорона і управління охорони поліції. У всі ці підприємства і установи були відіслані однакового змісту листа з проханням направити представників в Секцію фізкультури і спорту для узгодження питань

організації спортивної роботи . Однак взаєморозуміння з боку керівників підприємств , організацій та установ знайти так і не вдалося і, перш за все, через відсутність спортивного інвентарю, яким їх мала забезпечити Секція фізкультури та спорту, а як налагодити його виробництво або придбання ніхто не знав. Тож невдовзі про це починанні благополучно забули.

Також у червні Українське спорттовариство "Рух" в приміщенні по вул.Олександрівській, 95 відкрило майстерню з ремонту спортінвентарю, розраховуючи налагодити ремонт усього, що вже поламалося, а багато чого вже просто згнило у вологості на стадіонах і складах. А в серпні в приміщенні, де розміщувалася штаб-квартира "Руху" на Малій Васильківській, 19, пропонувалося відкрити... школу сучасних танців, на що Відділ освіти і культури відреагував досить культурно - *"Організовувати школу танців недоцільно"*.

У футбольну команду спорттовариства "Рух", граючим тренером якої був заступник голови цього товариства Г.Д.Швецов, навесні вдалося залучити деяких відомих футболістів, зокрема у ряді тренувальних матчів цієї команди брали участь і колишні гравці "Динамо" - Свиридовський, Гончаренко, Голімбієвський і Гундарєв.

Проте для цієї футбольної команди в цей час несподівано настали непередбачені важкі часи. Сталося так, що директор хлібозаводу №1 міста І.І.Кордік, який був закоханий у футбол і добре знав усіх київських майстрів шкіряного м'яча, зустрівся з М.Трусевичем і запропонував йому і його колишнім одноклубникам по "Динамо" роботу на своєму заводі, саме з метою створення першокласної команди. Така пропозиція давала футболістам значно більше, ніж могло дати їм спорттовариство "Рух". По-перше, це була справжня постійна робота, яка зберігала їх від відправки до Німеччини й гарантувала уникнення голодування. По-друге, Кордік пропонував влаштувати на роботу всіх без винятку динамівців, а "Рух" в ідальню прилаштував тільки декількох з них. І нарешті, по-третє, Кордік домогся офіційного дозволу на право проводити постійні тренування і матчі команди хлібозаводу на полі стадіону "Зеніт" по вул.Керосинній, 24.

Спорттовариство ж "Рух" до цього часу не мало свого стадіону, а лише вело переговори про можливість експлуатації нового Республіканського стадіону ім.Хрущова, який в той час називався просто стадіоном Палацу спорту.

Керівник футбольної команди "Рух", спостерігаючи, як у нього з-під носа йдуть кращі кадри, на які він розраховував, просто вимушений був форсувати події. Він прекрасно розумів, що перше, що йому потрібно зробити - це домогтися дозволу грати на кращому стадіоні міста - стадіоні Палацу спорту, а тоді вже можна було сподіватися на повернення "штрейкбрехерів".

До того ж, вже в перших числах березня керівник Секції фізкультури і спорту В.М.Снетенчук у своїй доповідній записці на ім'я керівника Відділу освіти і культури І.В.Солодовнікова звітував про планування *"...з метою пожевлення спортивної роботи (після отримання відповідного дозволу на це) організувати центральні секції з: ...футболу, передбачаючи навіть спортивні зустрічі між окремими командами міського гарнізону та командами інших міст..."*.

А вже 12 червня в доповідній записці на ім'я заступника Міського голови той же В.М.Снетенчук рекомендував *"...протягом сезону провести низку показових виступів кращих спортсменів з різних видів спорту і зокрема спортивні зустрічі з футболу як між місцевими українськими командами, так і між командами українців та німецьких військових частин"*.

Виникла потреба наявності декількох команд, тому вже до червня Секцією фізкультури і спорту був створений на базі товариства "Рух", що значно розрослося, ще один, нібито "самостійний" Український спортивний клуб "Спорт". Трохи пізніше йому підвищили статус і стали величати "товариством". Головою його поставили О.О.Головченко, а товариство "Рух" тоді вже очолив безпосередньо Г.Д.Швецов. В цей час у футбольній команді "Рух" футболістів підібралося на два склади, тому дублюючий склад "Руху" перетворили у команду новоствореного "Спорту".

Цікаво, що після того як товариство "Рух" отримало у власність стадіон Палацу спорту, воно почало готуватися до його відкриття під назвою "Український стадіон". Ось лише тоді, на початку червня 1942 року німці спокійно зайняли стадіон "Динамо" й, до того ж, він навіть був перейменований в "Дойче Штадіон" і використовувався вже як спортивна арена виключно тільки для виступів німців. До речі директором Німецького стадіону залишилася знаменита радянська рекордсменка в бігу на ковзанах Т.Д.Васильєва, а про обслуговуючий персонал і говорити не доводиться - він був виключно з місцевих.

Офіційно футбольний сезон 1942 р. був відкритий в окупованому Києві 7 червня матчем на стадіоні Палацу спорту. Грали команди товариства "Рух" і хлібозаводу (тоді ще назви "Старт" у команди не було). Перемогла команда хлібозаводу - 2:0 (в деяких публікаціях необгрунтовано зазначається рахунок - 7:2, просто переплутали з рахунком другого (зірваного) матчу. Але про це трохи нижче – **Примітка автора**). До речі, в цей день перед матчем "Рух" - "Хлібозавод" на цьому ж стадіоні відбувся матч між німецькими командами штабної роти військово-повітряних сил і служби забезпечення однієї з дивізій.

На 14 червня був запланований матч-реванш команд "Старт" і "Рух" на стадіоні "Зеніт", але він був фактично зірваний з вини голови Українського спортивного товариства "Рух" Г.Д.Швецова. Вже наступного дня Секція фізкультури і спорту направила йому лист з вимогою надати пояснення про причину зриву матчу. 17 червня він таку доповідну записку написав. Суть його пояснення зводилася до того, що ще 10 червня він звертався до шефа хлібозаводу Кордіка з проханням проведення цього матчу на Українському стадіоні (адже він чудово розумів, що на стадіоні "Зеніт" "Руху" не виграти "матч-реванш", а це серйозно підірвало б престиж цієї команди). Однак керівництво хлібозаводу, звичайно, не схотіло змінювати місце проведення матчу, бо до того ж вже була замовлена афіша про проведення матчу саме на стадіоні "Зеніт". На афіші були вказані склади обох команд. 14 червня весь день йшов дощ і, як пояснює Швецов, через це частина гравців і він сам не з'явилися на матч. До того ж і спортивну форму тим гравцям, що прийшли на матч, ніхто не приніс. На матч, за словами Швецова, з'явилося лише 4 гравці основного складу й то лише після того, як вони побачили афішу матчу й в складі команди на цій афіші прочитали свої прізвища.

Цей матч все ж таки, виявляється, відбувся. Звичайно, "Рух" програв з рахунком 1:7 (у деяких виданнях фігурує рахунок - 2:7, але це не настільки суттєво – **Примітка автора**). А безпосередньо Швецов був засмучений, таке склалося враження, не результатом гри, а тим, що гравці "Руху" вийшли на поле в "імпровізованій" формі. Та якщо підходити серйозно до оцінки цього матчу, то організація, яка його готувала, а саме Секція фізкультури і спорту, занесла його в розряд зірваних матчів. Однак, враховуючи зацікавленість цієї організації в результаті матчу для їх рідної команди "Рух", все ж є деякі підстави сумніватися в їхній щирості. По-перше, про матч було оголошено (була видана у друкарні афіша матчу), по-друге, матч був проведений. Те, що не з'явилися на матч деякі гравці і сам тренер, до того ж граючий, і що гравці вийшли на поле не в своїй формі - практично не є вагомою причиною вважати цей матч не зіграним. Однак якщо скласти всі ці обставини разом, та до того ж додати ще те, що гра проходила під безперервним дощем, напевно, можна погодитися з думкою Секції фізкультури і спорту.

5 липня на стадіоні "Зеніт" був проведений матч між командами хлібозаводу "Старт" і товариства "Спорт" (дублюючим складом "Руху"). У складі команди в основному були юні футболісти, хоча у воротах стояв один із запасних воротарів київського "Динамо" - Голімбієвський, а в нападі молодий Гундарев, який теж встиг пограти у дублі "Динамо". Цей матч закінчився розгромом молоді команди - 11:0.

Відкриття Українського стадіону (його майже весь час у всіх документах і листуванні величали стадіоном Палацу спорту) було заздалегідь заплановано на 15 червня. Однак, мабуть, слідуючи укоріненим у свідомості радянських громадян правилам, намічені терміни постійно зривалися. Відділ освіти і культури звернувся до Київського голови з остаточним пропозицією перенести дату відкриття на 12 липня. Ця подія мала для окупантів велике значення. Закінчувався рік "стратегічних успіхів" і тому в Києві почалася серйозна підготовка до святкування річниці "звільнення від більшовизму". Окупаційна влада та Міська управа приділяли особливу увагу пропаганді "значних успіхів у сфері культурного життя", зокрема спортивно-масовій роботі серед місцевих жителів.

Програма урочистого відкриття цього стадіону в стадії узгодження кілька разів змінювалася і в основному в частині команд-суперників футбольного матчу. Спочатку планували матч "Руху" з "Стартом", потім "Старт" замінили командою німецьких залізничників, а потім цю команду поіменували "DV", але все ж на афіші про всяк випадок замість "футболу" вказали "бокс". Саме 12 липня й був "урочисто" відкритий Український стадіон. Відбулися традиційні, як у радянський час, виступи гімнастів і легкоатлетів спорттовариства "Рух", а вінцем урочистостей все ж був футбольний матч між "Рухом" і однієї з німецьких частин "DV". Фактично це була команда німецьких залізничників, але скомплектована поспішно, і вона серйозно не готувалася до цього матчу, який, до речі, закінчився перемогою українських футболістів (рахунок, на жаль, не відомий) і нікого, на щастя, за це не розстріляли.

А вже 26 липня на Українському стадіоні команда спорттовариства "Рух" зустрічалася, як повідомлялося в газеті "Нове українське слово" за 26.07.1942 р., з *"найсильнішою німецькою командою "Flakelf"*. Це була команда, вірніше збірна німецьких протиповітряних військових частин в Києві - "Flakelf" ("Flieger-abwehrkanone" - зенітна гармата), але ніяк не команда льотчиків, і про "Люфтваффе" й мови бути не може. Українські футболісти у цьому матчі програли (на жаль, рахунок теж невідомий).

16 серпня команда "Рух" провела свій останній матч в цьому сезоні, а саме "матч-реванш" з непереможною до цього в 10 матчах командою хлібозаводу "Старт" і програла з розгромним рахунком - 0:8. Ось як писала про цей матч газета "Нове українське слово":

Підтвердження викладеного:**Вихідний день у Києві**

"..Багато глядачів було на стадіоні "Зеніт", де відбувся футбольний матч між командою 1 хлібзавода "Старт" і командою Українського спортивного товариства "Рух". Матч проходив при явній перевазі "Старту" і закінчився з розгромним рахунком 8:0 на користь "Старту".

Р.Д. "

(газета "Нове українське слово" (Київ) за 19.08.1942 р.)

І нарешті, взагалі про останній матч у сезоні "гарячого літа 1942 року". Вже у вересні, після заборони грати між собою німецьким та українським футболістам, ще одна київська команда "Алмаз", яку до свого арешту тренував М.Свиридовський, була обласкана Г.Д.Швецовим і прийнята відразу ж у лоно товариства "Рух". Секція фізкультури і спорту дозволила цієї юної команді, тепер очолюваній досить молодим її представником В.Ногачевським 20 вересня провести матч на стадіоні "Зеніт" з "фарм-клубом" спорттовариства "Рух" - командою "Спорт". Матч був проведений 22 вересня на Українському стадіоні, який, до речі, в цей час вже називався просто Міським стадіоном. І уявіть собі, здібна команда "Алмаз" здобули перемогу з переконливим рахунком 7:2 на свою користь.

1943 року Відділ освіти і культури в Міській управі понизили в статусі і перетворили в Секцію шкіл і культури (керівником призначили колишнього заступника Міського голови - Волкановича). Відповідно Секція фізкультури і спорту була розпущена, а її обов'язки поклали на зазначену вище нову секцію. І ось у середині липня 1943 року по вирішенню Штадткомісаріата секцією фінансів Міської управи було проведено обстеження фінансового стану Українського спортивного товариства "Рух". Висновки комісії, що проводила перевірку, були настільки вражаючі, що зупинитися на них просто потрібно. Наведемо тільки кілька самих серйозних зауважень за результатами цієї перевірки:

- протягом своєї діяльності товариством були відкриті магазин спортивних товарів, майстерня з ремонту спортінвентарю, їдальня та більярд, а також ліквідована шевська майстерня, передана товариству ще 1941 року. Все це з часом безконтрольно було передано приватним особам, про прибуток яких і про отриманий дохід від них для суспільства немає жодного документа;

- товариством ніколи не складався прибутково-видатковий фінансовий кошторис і в штаті товариства бухгалтер був відсутній взагалі. За півтора роки існування товариства було складено лише двічі балансові звіти стороннім бухгалтером, які не містять абсолютно ніяких пояснень, розшифровок і матеріальних ордерів. Всі матеріальні цінності, отримані від Відділу освіти і культури, а також придбані, до балансу не зараховані;

- усі доходи й витрати позначені в записнику голови товариства, при чому в безладному стані. Гроші з каси товариства бралися коли завгодно, а відміток про їх повернення немає. Величезні суми, сплачені за проведення ремонту на Українському стадіоні, за матеріали для ремонту, за опалення і т.п. не мають жодного підтверджуючого документа.

Комісією, звісно, було рекомендовано спорттовариство "Рух" розпустити. Секція шкіл і культури неодноразово викликала представників товариства для обговорення питання, але ніхто так і не з'явився - напевно, вже чекали приходу радянських військ. Секція у зверненні до Міського голови тільки 9 вересня підтримала пропозицію комісії і просила передати всю роботу товариства секції. А в своєму розпорядженні Голова міста дав вказівку товариство розпустити, всю роботу зі спортсменами закріпити за стадіонами, їдальню не чіпати, а в більярд дозволив спортсменам грати безкоштовно.

Наче б і не було на що скаржитися керівництву товариства, все "зійшло з рук", але горе-організатори навіть не припускали, що їх чекає через пару місяців. Розплати вони не оминули. Хоча, якщо розібратися, то грабували вони ворога, а спортсменам все ж серйозно допомагали. Адже недарма Швецов на допиті в НКВС після арешту вже 13 листопада 1943 року заявив: "Так, я зрадив Батьківщину, але зробив це для того, щоб зберегти фізкультурні кадри Києва".

Погодьтеся, що в наш час ці слова сприймаються зовсім по-іншому, ніж в ті роки, коли кинути на Берлін, на вірну смерть мільйон солдатів, щоб взяти місто до свята, було звичайною справою; коли залишити мільйон солдатів і мирних жителів на пошматування "звірові", не дати їм ніякої можливості врятуватися, крім "зради" - було просто буденною справою купки, не побоюся цього слова, відщепенців, які іменували себе "партією більшовиків". Так вони зрадили в тисячі разів більше людей, зрадили їхні сподівання, обдурили, нагородивши такою світлою мрією, і зомбували десятки мільйонів своїх підданих. А їх досі так і не судили, хоча б заочно. А головний їх "вождь" ще й досі в мавзолеї.

Так яке ж вони мали право судити людину, готову за будь-яку ціну, навіть ціною власної зради, зберегти кілька десятків життів таких же, як він простих рядових - спортсменів? Вибачте, я не захищаю Швецова. Вина його очевидна, він заслуговує осуду як громадянин країни, на яку напали, а у нього не вистачило мужності померти, вгризшись зубами в горло першого-ліпшого німця, що зустрівся йому. Але за що судити людину, яка, на мій погляд, зробив не так уже й мало корисного у своєму житті саме для людей..

Анатолій Коломієць

КИЇВСЬКА
МІСЬКА УПРАВА
Відділ
Фізкультури та Спорту
"22/3." 1941 р.

ДОВІДКА

Сектор Фізкультури та спорту при Відділі Освіти та Культури Міської Управи свідчить, що п.КОРОТКІХ працює тренером спортивних ігор приспорт-т-ві "ТРИЗУБ".

ЗАВ. СЕКТОРУ
Фізкультури та Спорту *[Signature]* ДУБІНСЬКИЙ/
Секретар *[Signature]* /Крижанецька/

УКРАЇНСЬКИЙ
СПОРТИВНИЙ КЛУБ
"РУХ"
25- червня 1942 р.
№ 216

ДОВІДКА

Видано пред'явнику цього п.ГУНДАРЕНКО Л.М. в тому, що він дійсно працює в Українському Спортивному Товаристві "РУХ" на посаді в.м. тренера по Футболу.

ГОЛОВА СПОРТ. Т-ВА "РУХ" *[Signature]* /Головченко/
СЕКРЕТАР *[Signature]* /Глуховська/

Український Спортивний Клуб "РУХ"
1921 - 1927 - 1942
Київ, М.Шибієвська

Український СПОРТИВНИЙ КЛУБ
"РУХ"
20- червня 1942 р.
№ 214
в Київ, М.Шибієвська, 19

ПОСВІДЧЕННЯ:

Пред'явник цього п. Гундаренко Л.М. дійсно працює в Українському Спортивному Товаристві "РУХ" на посаді в.м. тренера по футболу.

Відомо до "1- Вересня" 1942 р.

ГОЛОВА СПОРТ. Т-ВА *[Signature]* /Головченко/
СЕКРЕТАР *[Signature]* /Глуховська/

*Arbeitgeber dieses Arbeitnehmers
Gundarenko L.M. geboren am 1921-
19/12 in Kirow ist im dem
ukrainischen Sportklub "Ruch" Trainer
beschäftigt.
Gültig bis 1/IX - 1942
Vorstand des Sportklub "Ruch" (Glucho Swaja)
Geschäftsführer Gluchow (Glucho Swaja)*

Посвідчення УСК "Рух" в червні 1942 р.

Український Спортивний клуб "РУХ" ЧЛЕНСЬКИЙ КВИТОК № 91	Прізвище <u>ГЛУХОВСЬКА</u> Ім'я <u>Ліза</u> Час вступу в клуб <u>7-11-1943 р.</u> Секція <u>Футболу</u> <i>[Signature]</i>	<table border="1"> <tr><td>1940</td><td></td></tr> <tr><td>1941</td><td></td></tr> <tr><td>1942</td><td></td></tr> <tr><td>1943</td><td><u>21</u></td></tr> <tr><td>1944</td><td></td></tr> <tr><td>1945</td><td></td></tr> </table>	1940		1941		1942		1943	<u>21</u>	1944		1945											
	1940																							
1941																								
1942																								
1943	<u>21</u>																							
1944																								
1945																								
		<table border="1"> <tr><td>Секція</td><td>Лекції</td><td>Виступи</td><td>Відпочинок</td><td>Тренери</td><td>Народні</td><td>Лекції</td><td>Секції</td><td>Виступи</td><td>Лекції</td><td>Тренери</td></tr> <tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> </table>	Секція	Лекції	Виступи	Відпочинок	Тренери	Народні	Лекції	Секції	Виступи	Лекції	Тренери											
Секція	Лекції	Виступи	Відпочинок	Тренери	Народні	Лекції	Секції	Виступи	Лекції	Тренери														

Членський квиток УСК "Рух" (Київ) у серпні 1943 р.

Скільки ж було "матчів смерті" в Києві 1942 року?

Кляті фашисти бажають лише перемоги

Радянські футболісти ніколи не програють

Навесні 1942 року в окупованому Києві шеф хлібозаводу №1 Йосиф Янович Кордик (за національністю - моравський чех, тобто "фольксдойче"), який любив футбол до самозабуття, до війни не пропускав жодного матчу і добре знав усіх київських майстрів шкіряного м'яча, якось зустрівся на Євбазі (так званий єврейський базар на Галицькій площі – нині площа Перемоги) з воротарем київського "Динамо" Миколою Трусевичем, який, як і багато інших футболістів, був покинутий владою більшовиків напризволяще в місті. Звісно, він одразу ж захотів хлопцеві допомогти й запропонував йому та його колишнім одноклубникам по "Динамо" роботу на своєму заводі, переслідуючи мету відродження футболу в Києві й створення знову першокласної команди майстрів футболу. Відмовитися від такої пропозиції, яка в той час нагадувала не інакше як дар Божій, зголоднілим і виснаженим футболістам було б просто дивно, адже це була справжня постійна робота, яка перш за все вберігала їх від відправки до Німеччини, а головне в голодному Києві давала можливість хоч якось вижити. Кордик пропонував влаштувати на роботу всіх динамівців, які б цього забажали, а в подальшому домогтися офіційного дозволу на право проводити постійні тренування і матчі команди хлібозаводу на полі стадіону "Зеніт" (заводу ім. Петровського) по вул. Керосинній, 24 (нині вул.Шолуденка) на розі з вул. Лагерною (потім – Казарменою, а нині – маршала Рибалко). Раніше там розміщувався один з таборів для військовополонених в покинутих казармах військового училища, який окупантами був ліквідований 1942 року за відсутністю необхідності.

Микола Трусевич, не гаючи часу, зустрівся з Макаром Гончаренко, що підробляв в той час як швець, і знайшов у того теж позитивний відгук на пропозицію Кордика. Вони терміново зібрали динамівців Михайла Свиридовського, Івана Кузьменка, Федора Тютчева, Олексія Клименка, Михайла Путистіна і Павла Комарова й вирішили погодитися на працевлаштування на хлібозаводі на будь яку роботу. Їм запропонували простеньку роботу у дворівній бригаді різноробочих, і в їх обов'язки входило виконувати вантажні роботи, підмітати подвір'я тощо. У вільний час вони, звісно, грали у футбол, для чого, власне кажучи, й були прийняті на роботу.

До них незабаром приєднався і колишній гравець "Локомотива" Володимир Балакін. Таким чином, на заводі влаштувалися працювати 9 осіб. Для укомплектування команди необхідно було ще

хоча б двоє-троє хороших гравців, і Кордик не заперечував, коли до дев'яти його працівників приєдналися Георгій Тимофеев і Олександр Ткаченко, а пізніше й Лев Гундарев, які в цей час служили... в поліції. Проти цього й там ніхто не заперечував, тому що повноцінну команду в Українській поліції сформувати так і не вдалося. Ніхто не заперечував і тоді, коли в команді став грати ще й Микола Коротких, який в цей час працював кухарем у їдальні для спортсменів українського товариства "Рух". Ось ці гравці й утворили ядро футбольної команди цього заводу, яку спочатку хотіли назвати "Рекорд", але потім вона отримала найменування - "Старт", під яким її в кінці травня 1942 року і зареєстрували.

До речі, на хлібозаводі була посада й уповноваженого по спорту - її посідав якийсь Григорій Осіюк, а капітаном команди гравці обрали Свиридовського.

Дуже цікавим є офіційний документ, виявлений в Державному архіві Київської області (фонд №Р-2356, опис 6, справа 207), завдяки якому можна стверджувати про дату утворення цієї команди:

Підтвердження викладеного:

**Brot – und Makkaronifabrik
Kiew**

Dechtiarowska 13
№ 09 27/ V – 42 p.

**ДО КОМІТЕТУ ФІЗКУЛЬТУРИ
ТА СПОРТУ МІСЬКОЇ УПРАВИ**

Київський Хлібзавод № 1 просить зареєструвати добровільну футбольну команду заводу.

Склад команди при цьому додається*.

ДИРЕКТОР ХЛІБЗАВОДУ № 1
підпис / **ЧЕБАНЮК /**

* На жаль, доданий до листа перелік команди, в архіві відсутній.

Такий же лист з проханням "дати у розпорядження заводу "Стадіон", що міститься по вул. Керосинній" було направлено 28.05.1942 р. і до Міської управи, однак, на ньому стоїть резолюція, датована 1.06.1942 р.: "По согласованию в штадткомиссариате – ОТКЛОНИТЬ. Тренування проводить по утвержденному календарю".

Надзвичайно цікавим є і лист хлібозаводу до Секції фізкультури та спорту від 4.06.1942 р. з проханням виділити для команди "Старт" інвентар: бутси, труси, футболки, гетри, наколінники, м'ячі та сітку для воріт. За винятком бутс і трусів все було виписано вже 19 червня. Ось звідки у команди "Старт" з'явилося 12 червоних футболок. Вони були надані самої Секцією фізкультури та спорту (звісно, ця секція червоні футболки своєму дітищу - товариству "Рух" не пропонувала, ось вони й "валялися" на складі в достатній кількості. Так що про виявлений патріотизм динамівців, які грали у червоних футболках з німцями в "матчі смерті", краще було б все ж помовчати. До того ж і німці грали частенько в червоних футболках, бо це ж колір і їхнього прапора.

Також добре відомо, що саме в червні 1942 року керівник Секції фізкультури та спорту В.М.Снетенчук у своїй доповідній записці на ім'я заступника Міського голови рекомендував: "...протягом сезону провести низку показових виступів кращих спортсменів з різних видів спорту і зокрема спортивні зустрічі по футболу як між місцевими українськими командами, так і між командами українців і німецьких військових частин".

Підтвердження викладеного:

Спорт

"З дозволу Штадткомісаріату за допомогою Міської управи спортивне життя Києва відновлено.

Наданий для занять стадіон Палацу спорту (В. Васильківська) вівторками та п'ятницями являє центр жвавої спортивної роботи...

...Всім відомо, що футбол не тільки приваблює adeptів, а й є своєрідним фактором, який допомагає розгортанню інших видів спорту. Першими почали спортивні змагання футболісти...

...Між іншим, українські футболісти мали нагоду бачити на київському німецькому стадіоні футбольні зустрічі німецьких вояків...

...Слід звернути увагу на той факт, що починають зароджуватись спортивні колективи на окремих підприємствах.

Першим почав хлібзавод, який уже об'єднує футбольну команду з кращих гравців Києва.

У неділю, 7 червня о 17 год. 30 хв. усі аматори будуть мати можливість бачити перше відкрите змагання футбольних команд "Рух" – хлібзавод, яке відбудеться на стадіоні Палацу спорту.

Швецов."

(газета "Нове українське слово" (Київ) за 6.06.1942 р.)

Офіційно футбольний сезон 1942 р. було відкрито в окупованому Києві вже 7 червня матчами на стадіоні Палацу спорту (Республіканський стадіон, пізніше перейменований в Український). Грали спочатку німецькі команди штабної роти військово-повітряних сил та служби забезпечення однієї з дивізій, а потім команди товариства "Рух " і хлібозаводу (тоді ще назви "Старт" у команди не було). Цей матч був першим офіційним матчем команди "Старт" в сезоні 1942 року.

Вже в цей час в місті з'явилися й афіші про проведення футбольних матчів. На них, як правило, були вказані склади команд. У Науково-дослідної бібліотеці Центральних державних архівів України у Києві збереглися ці афіші, які насправді, як виявилось, великого розміру (80x95 см) й майже всі кольорові, їх наклад невеликий - по 100 примірників на кожен матч. Виготовлені вони були в друкарні Київської книжкової фабрики. Мабуть кольорові примірники призначалися для розклеювання в місцях розміщення міської управи й різних німецьких структур влади.

А вже 21 червня відбувся перший матч "Старту" і взагалі перший матч у Києві з командою окупаційних часин, тобто саме ворога. На стадіоні "Зеніт" команда "Старт" зустрілася зі збірною командою угорського гарнізону (в Києві крім німецьких частин розміщався ще й союзний з німцями гарнізон угорських військових частин). У цьому матчі команда "Старт" перемогла ворожу угорську команду з рахунком аж - 7:1 (у деяких сучасних публікаціях необгрунтовано зазначено рахунок цього матчу - 6:2). Й нічого не відбулося за те що кияни перемогли окупантів.

Підтвердження викладеного:

Матч №1 з окупантами

Спорт

"...Цікаві спортивні змагання будуть проведені на стадіоні "Зеніт" (Керосинна, 24) в неділю, 21 червня. Тут відбудеться футбольний матч між командами І хлібозаводу "Старт" та збірною угорського гарнізону. В команді "Старт" гратимуть такі відомі футболісти, як Трусевич, Кузьменко, Гончаренко та ін.

Крім того, на стадіоні "Зеніт" відбуватимуться змагання з боксу. Гратиме також духовий оркестр. Початок матчу о 18 годині. Ціна квитка – 3 крб."

(газета "Нове українське слово" (Київ) за 20.06.1942 р.)

А 28 червня відбувся вже й матч з німцями, а саме зі збірною німецької артилерійської частини (**Матч №2 з окупантами**). Цього разу "Старт" здобув перемогу з рахунком - 8:2. І навіть німці не виразили ніякого невдоволення й сприйняли поразку як належну в спортивному поєдинку.

Афіша до матчу "Старт" – збірна угорського гарнізону

Афіша до матчу "Старт" – збірна німецької артилерійської частини

5 липня на стадіоні "Зеніт" був проведений матч між "Стартом" і ще одною місцевою командою - "Спорт". Цей був п'ятий матч "Старту" (у деяких радянських друківаних виданнях було зазначено, що цей матч був з командою румунської військової частини, проте достовірно відомо, що в місті в 1942 році румунських військ не було. Мабуть під час створення легенди про "матч смерті" дуже не хотіли згадувати, що в Києві було кілька місцевих футбольних команд). До усього, результати матчів спотворювалися з року в рік, від публікації до публікації, так як вони були отримані зі слів очевидців або учасників матчів. На жаль, пам'ять їх підвела. А от місцеві газети того часу "Нове українське слово" та "Последние новости" наводять результати досить точно, навіть підводять сумарні підсумки після кількох зустрічей.

Підтвердження викладеного:

Футбол в Києве

“Сейчас, после 8 месяцев освобождения Киева от большевистского ига, снова начинает возрождаться популярнейшая спортивная игра – футбол. Часть киевских футболистов вывезена большевиками, но часть осталась и, как только наступила весна, начались тренировки футболистов на зеленых полях уцелевших стадионов. Сейчас в Киеве имеются две футбольные команды. Одна – товарищества “Рух”, молодая, способная, но недостаточно натренированная и сыгранная команда, и другая, 1-го хлебзавода – “Старт”. В этой команде с запасными сейчас насчитывается 14 человек. Большинство из них давно уже известны киевским “болельщикам” по большим матчам. В основном это коллектив бывшей киевской команды “Динамо”. Тут играют такие известные игроки, как Трусевич, Кузьменко, Свиридовский, Комаров, Гончаренко и др. Вторая половина подобрана из наиболее способных игроков других расформированных спортивных обществ и команд. Футболисты “Старта” начали тренировку примерно месяц назад, тогда же состоялся и первый матч с командой товарищества “Рух”, который закончился победой “Старта” со счетом 2:0. Все четыре официальных встречи закончились победой “Старта” со счетом 7:1, 7:1 и 8:2. Таким образом, команда за четыре матча забила сама 24 мяча, пропустив в свои собственные ворота только 4. Все же нельзя сказать, чтобы в игре этой команды видна была особенная сыгранность, да и нельзя требовать этого: ведь команда играет всего месяц–два, а для полной координации действий между всеми игроками надо много времени. Сейчас команда регулярно тренируется два раза в неделю на стадионе “Зенит”. Стадион этот отдален от центра города, однако при хорошей погоде, во время встреч на поле, трибуны всегда полны, и снова в Киеве раздаются резкие свистки судьи и удары по мячу, радуя сердца закоренелых “болельщиков”

Р.Д. ”

(газета “Последние новости” (Київ) №29 за 6.07.1942 р.)

12 липня в Києві відбулося офіційне відкриття Українського стадіону (до цього – стадіон Палацу спорту, а до війни й після неї - Республіканський стадіон ім.М.С.Хрушова, нині – НСК "Олімпійський"), за програмою якого проводився й футбольний матч "Рух" - німецька частина "DV" (**Матч №3 з окупантами**), в якому перемогла команда "Рух" (рахунок, на жаль, не відомий). Фактично супротивником була команда німецьких залізничників, але скомплектована поспішно, і яка серйозно не готувалася до цього матчу. Ось вже не тільки "Старт" перемагає команду німецьких окупаційних військ, але навіть і "Рух", але жодних репресивних дій з боку окупантів ми не бачимо.

Після цієї поразки німецькі залізничники значно посилити свої ряди більш "гідними" представниками залізничних військ і, у зв'язку з тим, що "Рух" їм у матчі-реванші відмовив, то вони запропонували зіграти матч "Старту". І цей матч відбувся 17 липня саме з німецькою командою RSG - збірної залізничників (помилково в сучасних виданнях вказано - PGS). Однак німці мабуть розраховували на супротивника подібного "Руху", тому помилилися, й їх чекала знову поразка і на цей раз з рахунком - 6:0.

Підтвердження викладеного:

Матч №4 з окупантами

Футбольний матч

“17 липня о 6 годині вечора на стадіоні “Зеніт” відбувся футбольний матч між німецькою командою RSG (збірна залізничні) та київською командою “Старт”. Зустріч закінчилася з рахунком 6:0 на користь киян. Але виграш цей аж ніяк не можна визнати досягненням футболистів “Старту”. Німецька команда складається з окремих досить сильних гравців, але командою, в повному розумінні цього слова, назвати її не можна. І тут нема нічого дивного, бо вона складається з футболистів, які випадково потрапили до частини, за яку вони грають. Також відчувається брак потрібного тренування, без якого ніяк, навіть найсильніша команда не зможе нічого вдіяти. Команда “Старт”, як це всім добре відомо, в основному складається з футболистів колишньої команди майстрів “Динамо”, тому й вимагати від них треба значно більше, ніж те, що вони дали в цьому матчі...”

...Взагалі виникає питання, чому такі сильні команди мусять грати на маленькому, погано обладнаному стадіоні. Трава на стадіоні місцями така велика, що м'яч часто залишається у грі, коли він давно вже мусить бути в “ауті”. З загальної маси гравців треба виділити беків “Старту” Клименка і Свиридовського та гравця німецької команди (прізвище, на жаль, не можемо назвати), який у кінці першого тайму врятував свої ворота від неминучого голу. Два м'ячі, забиті у ворота німецької команди, треба віднести на рахунок судді, бо забиті вони були з чистого “офсайду”. Взагалі праця судді не відзначалася точністю і чіткістю. Гра проходила в товариському дусі. Зокрема треба відмітити дуже коректну гру обох команд.

Р.Д. “

(газета “Нове українське слово” (Київ) за 19.07.1942 р.)

Афіша до матчу "Старт" - RSG I (збірна залізниці)

Афіша до матчу "Старт" - MSC "Wal" (угорська частина)

19 липня команда хлібозаводу "Старт" приймала команду угорської військової частини MSC Wal (помилково в сучасних виданнях вказано MSG). І знову перемога "Старту" - 5:1.

Підтвердження викладеного:

Матч №5 з окупантами

Футбол

“У неділю 19 липня на стадіоні “Зеніт” відбувся цікавий футбольний матч. Грала одна з найсильніших угорських команд M.S.C. Wal з київською командою “Старт” І хлібозаводу. Свисток судді. Гра одразу ж починається в дуже жвавому темпі. Не можна поки що сказати, на чистому боці перевага і яка команда грає сильніше. М’яч то коло воріт киян, то коло воріт угорців і знов, відбитий захисниками, на середині поля. Майже весь перший тайм гра йде безрезультатно, і лише на останніх хвиликах тайму киянам, після вдало проведеної комбінації, вдається нарешті забити м’яча у ворота угорців.

Після перерви темп гри не спадає. На перших же хвиликах другого тайму киянам удається підвести м’яча до воріт угорців, і знову м’яч у сітці. Після другого голу команда угорців кидається у наступ. Не рятує киян і прекрасна гра їх захисників – гол забито. Знову гра починається з центра і поступово переходить до воріт угорців, однак усі атаки киян відбиваються. Але тут, після невдалого падіння, з пошкодженою ногою виходить з гри один із угорських захисників. Все це трапилося на перших хвиликах другого тайму. Вибулого гравця чомусь ніхто не заміняє, і тому майже весь другий тайм угорська команда грає без одного захисника. Це позначається на ході гри, і киянам удається забити ще 3 м’яча. Угорці весь час намагаються відігратися, але всі їх атаки розбиваються об незламну стійкість київських захисників Свиридовського і Клименка.

Незважаючи на загальний рахунок матчу, можна визнати, що сила обох команд майже однакова. Захист та півзахист угорської команди працюють добре, напад вдало підводить м’яча майже до воріт київської команди, але там чомусь губиться, і майже всі комбінації їх так і лишаються безрезультатними.

Р.Д. “

(газета “Нове українське слово” (Київ) за 24.07.1942 р.)

26 липня відбувся матч-реванш з оновленою угорської збірної - командою GK "Szzero". Дуже завзятий матч закінчився на цей раз скромною перемогою "Старту" з рахунком 3:2.

Афіша до матчу "Старт" - GK "Szzero"

Фото перед матчем "Старт" - GK "Szzero" (в темних футболках гравці "Старту")

Підтвердження викладеного:

Матч №6 з окупантами

Футбол

“ У неділю, 26 липня, на стадіоні “Зеніт” відбувся матч-реванш між київською командою “Старт” та збірною угорською. Тепла сонячна погода сприяла матчеві, і ще задовго до початку гри майже всі місця на трибунах були зайняті.

Першу третину першого тайму гра йде безрезультатно, але на п’ятнадцятих хвилинах матчу киянам вдається зробити блискавичний прорив, і м’яч у сітці. За кілька хвилин до кінця першого тайму кияни забивають ще одного м’яча. Після перерви команди починають гру у швидкому темпі. На перших же хвилинах знов м’яч у воротах угорців, рахунок 3:0 на користь киян. Наступні 15 –20 хвилин гра йде безрезультатно, і багато кому вже починає здаватися, що рахунок так і залишиться незмінним до кінця гри. Але ось суддя присуджує 11-метровий штрафний удар у ворота киян. М’яч забито. Перший успіх підбадьорює угорців, і вони буквально штурмують ворота “Старту”. Не минає і п’яти хвилин, як забито другий м’яч. Гра поступово набирає шаленого темпу, угорці намагаються відквитатися, кияни теж кидаються у наступ. М’яч перелітає від одних воріт до других. Однак, не зважаючи на зусилля команд, рахунок лишається до кінця гри незмінним.

Р.Д. “

(газета ”Нове українське слово” (Київ) за 1.08.1942 р.)

Відома фотографія, зроблена перед початком матчу 26 липня, на якій добре видно усміхнені обличчя суперників. Хоча треба все ж відмітити честь і відвагу гравців "Старту". Секція фізкультури та спорту виділила гравцям команди футболки червоного кольору, але вони не боялися їх одягати, хоча добре розуміли, що це безумовно все ж таки мало якесь значення для глядачів.

Цього ж дня, 26 липня на Українському стадіоні команда спорттовариства "Рух" зустрічалася, як повідомлялося в газеті "Нове українське слово" за 26.07.1942 р., з "найсильнішою німецькою командою "Flakelf" (**Матч №7 з окупантами**). Це була команда, вірніше збірна німецьких протиповітряних військових частин в Києві - "Flakelf" ("Flieger-abwehrkanone" - зенітна гармата), але аж ніяк не команда льотчиків, і про "Люфтваффе" і мови бути не може. Українські футболісти у цьому матчі програли (на жаль, рахунок невідомий).

Перемігши "Рух" німецькі зенітники вирішили довести, що можуть перемогти усі без винятку команди в місті, тому одразу домовилися 6 серпня зустрітися саме зі "Стартом" (**Матч №8 з окупантами**). Але в цьому матчі німці вперше зазнали серйозної поразки - 5:1.

Підтвердження викладеного:

Футбол

“Сьогодні на стадіоні “Зеніт” відбудеться цікава зустріч двох кращих футбольних команд: німецької частини “Flakelf” і хлібного заводу – “Старт”, які не мають жодної поразки в своїх спортивних виступах.

Німецька команда “Flakelf” багато разів зустрічалася з гарнізонними частинами, а також з командою київського спортивного товариства “Рух” і щоразу перемагала, показуючи високий клас гри, добрих і міцних майстрів футболу...

А.Г. “

(газета “Нове українське слово” (Київ) за 6.08.1942 р.)

Афіша до першого матчу “Старт” – “Flakelf”

Афіша до матчу-реваншу “Старт” – “Flakelf”

І ось після цього матчу першими в матчі-реванші з командою "Flakelf" бажали зустрітися футболісти "Руху". Звичайно, вони перший матч програли і, справедливості заради, роблячи заявку на матч з "Flakelf" на 9 серпня вони ще не знали, що інша київська команда перемаже їх суперників з такою значною перевагою. Проте доля розпорядилася інакше. Німці відмовилися від ще однієї зустрічі з уже переможеними ними і вважали за честь зустрітися в матчі-реванші зі своїми кривдниками – саме "Стартом".

Підтвердження викладеного:

Футбол

“ Сьогодні на стадіоні “Зеніт” о 5 год. вечора відбудеться друга товариська зустріч двох кращих футбольних команд міста – німецької частини “Flakelf” і хлібзаводу № 1 “Старт”.

Склад команд значно посилюється кращими спортсменами, які серйозно тренуються до цікавої і рішучої зустрічі.

А.Г. “

(газета “Нове українське слово” (Київ) за 9.08.1942 р.)

Таким чином, наступний матч "Старту" відбувся 9 серпня знову з командою "Flakelf" (**Матч №9 з окупантами**), але вже в посиленому, можливо й льотчиками, складі. Це був матч-реванш, і про це було офіційно зазначено в афішах. У цьому матчі, мабуть, на карту були поставлені й подальші долі гравців "Старту". Вони це безумовно якось все ж відчували. До речі, цей матч судив німецький арбітр. Але й у цьому матчі була перемога - 5:3 !!! Багато пишуть, що їм навіть натякали про те, що краще було б для всіх, якби вони програли. Але ніякого документального підтвердження цьому немає, а вірити творцям безлічі "легенд" просто недоречно.

До того ж, відома ще одна фотографія (наведена наприкінці цього нариса), зроблена після матчу 9 серпня кимось з німців, на якій також добре видно усміхнені обличчя суперників. Матч проходив в нормальній спортивній обстановці, особливих грубощів ніхто не пам'ятає, нарікань на суддівство не було з обох сторін. Й до цього декілька матчів судив німецький обер-лейтенант на ім'я Ервін, який відзначався тим, що частенько вилучав з поля гравців, які дійсно порушували правила гри, за що його всі футболісти цінували і поважали. І взагалі усі матчі, особливо зі "Стартом", за свідченням очевидців викликали величезний інтерес, як серед місцевих жителів, так і серед окупантів, які активно підтримували спортсменів, майже не виявляючи ворожого ставлення і агресивності до українських футболістів та вболівальників. Стадіон "Зеніт" був завжди повністю заповнений.

І в цьому матчі "Старт" грав у червоних футболках, бо інших-то у них просто не було. Які їм видали, в таких і грали. Та всі якось все ж підсвідомо розуміли, що такі перемоги над окупаційними військами ні до чого доброго не можуть привести.

Після матчу ніхто, звичайно, нікого не заарештовував. Футболісти обох команд сфотографувалися на пам'ять і спокійно покинули поле. Ще й добре відомо, що потім гравці "Старту" традиційно для тих часів випили в роздягальні трохи самогону, який приніс один із знайомих їм вболівальників, скромно закусили, дехто ще пішов до господаря самогону "додати" й розходилися вже пізно групами по домівках. До речі, через декілька днів фотографію німці передали футболістам, і найдивніше те, що гравці "Старту" її зберігали всі наступні роки радянської влади, хоча чудово розуміли, що це фото, яке, що не кажіть, але свідчило про "братання" з окупантами, могло коштувати багатьом можливо й життя.

І ось чомусь саме цьому матчу, здавалося б, звичайному, який практично нічим не відрізнявся від решти матчів 1942 року, судилося увійти в історію патріотичного спадщини радянської епохи і історію світового футболу. Саме про цей матч в Радянському Союзі склали легенду "матчу смерті", про нього написані художні книги, зняті кінофільми, поставлені пам'ятники. Довго навколо нього спочатку ходили всілякі чутки, прикрашені домислами. А потім, за створеною легендою, усі "дозналися", що всі гравці команди "Старт" були після матчу заарештовані, відправлені до концтабору, де четверо з них було розстріляно. Але це було зовсім не так.

Та й в наступні дні нікого не заарештували. По-перше, 15 серпня на стадіоні "Зеніт" був проведений цікавий матч між німецькою командою "Flakelf" і угорською збірною. У цьому матчі практично рівних за силою суперників німці виявилися більш вдалими, а може й угорці не хотіли "зариватися" зі своїми союзниками. Матч закінчився перемогою німецької команди - 2:1.

Та й спортивне життя команди "Старт" текло собі в колишньому режимі, й вже 16 серпня ще на один матч-реванш до неї напросилася команда "Рух". Так сталося, що це був останній матч "Старту" й він, як і всі попередні, закінчився одинадцятю перемогою і при цьому з розгромним рахунком 8:0.

Після цієї перемоги вже не знаходилося бажаних в місті помірятися силами з робітниками хлібзаводу, серед яких 13 з 17 гравців були колишніми гравцями кращою довоєнної команди УРСР -

"Динамо" Київ. Всього командою "Старт" було проведено в 1942 році 11 матчів, у всіх здобуті перемоги, співвідношення забитих і пропущених м'ячів - 67:11. У середньому в кожному матчі гравці "Старту" забивали по 6 м'ячів, а всього вони забили в 6 разів більше, ніж пропустили.

А щодо матчів з окупантами, то треба не забути ще про один. Справа в тому, що саме в цей час в місті на арену вийшла ще одна київська молода й перспективна команда "Алмаз". Тренував цю команду відомий нам гравець "Старту" Михайло Свиридовський. В команду вдалося залучити необстріляну молодь, від якої відмовлялися навіть у "Русі" та "Спорті", а також умовити ветерана Пржепольського пограти, а заодно й повчити молодь. Безумовно, що не безплатно, адже фабрика, чия честь захищала команда, була ювелірної, й, до того, у команді грав синок господаря фабрики І.С.Дюндікова.

Так от, угорська збірна ГК "Szero" 13 серпня провела матч з цією командою ювелірної фабрики (**Матч №10 з окупантами**). До речі суддею в цьому матчі був той же Свиридовський. Про це матчі писалося в газеті "Нове українське слово" за 16.08.1942 р., де є інформація, що гравці команди "Алмаз" грали в жовтих футболках, що тільки на 40-й хвилині киянину В.Ногачевському вдалося відкрити рахунок. Однак на 10-й хвилині другого тайму свій же "рідний" суддя призначив пенальті у ворота своїх вихованців. А на останніх хвилинах матчу угорським футболістам вдається забити ще один гол, і "Алмаз" у першому в своїй історії матчі програє - 1:2.

Більше матчів з окупантами в Києві не було, в усякому разі тих, про які є достовірна офіційна інформація, виходить було рівно десять. Перелікуємо їх:

1. 21 червня. Стадіон "Зеніт". "Старт" - збірна угорського гарнізону – **7:1**
2. 28 червня. Стадіон "Зеніт". "Старт" - збірна німецької арт. частини – **8:2**
3. 12 липня. Український стадіон. "Рух" - німецька частина "DV" – **+:-** (рахунок невідомий)
4. 17 липня. Стадіон "Зеніт". "Старт" - збірна залізниці "RSG" – **6:0**
5. 19 липня. Стадіон "Зеніт". "Старт" – угорська частина MSC "Wal" – **5:1**
6. 26 липня. Стадіон "Зеніт". "Старт" – угорська збірна ГК "Szero" – **3:2**
7. 26 липня. Український стадіон. "Рух" - німецька частина "Flakelf" – **-:+** (рахунок невідомий)
8. 6 серпня. Стадіон "Зеніт". "Старт" – німецька частина "Flakelf" – **5:1**
9. 9 серпня. Стадіон "Зеніт". "Старт" – німецька частина "Flakelf" – **5:3**
10. 13 серпня. Стадіон "Зеніт". "Алмаз" – угорська збірна ГК "Szero" – **1:2**

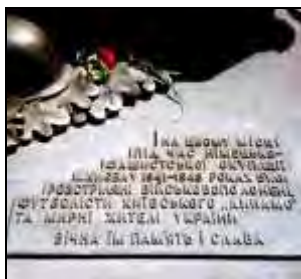
Як бачите, у восьми зустрічах перемогли київські команди, при цьому у п'яти зустрічах саме над німецькими командами. Чому саме лише один з цих матчів був вибраний радянською пропагандою як "матч смерті" - важко сказати. Влада надала завдання вибрати, бо чотири відомих футболісти з київського "Динамо" були розстріляні німцями, тому радянські байкарі-літератори й вибрали. Бо інакше не можна було.

Але ж футболістів таки розстріляли. Так тоді за що? Та це тема окремої розповіді, до якої ми обов'язково повернемося.

Анатолій Коломісць

Ось воно найцікавіше фото "гарячого літа" 1942 року, зроблене після матчу 9 серпня київського "Старту" та німецького "Флакельфу". Подивіться в обличчя гравців і вам усе стане ясно

За що насправді німці розстріляли п'яťох київських динамівців під час окупації Києва?

Пам'ятник на умовній могилі футболістів "Динамо" Київ
(на вул. Академіка Грекова біля колишнього Сирецького концтабору)

Спочатку почнемо з того, що в'яснимо за що ж арештували футболістів київського "Динамо" в серпні 1942 року.

Звичайно, невдоволення керівництва Українського спорттовариства "Рух" та конкретно його голови Г.Д.Швецова, тим, що не їх команда була кращою в Києві, було очевидним. Усі члени "Руху", звісно аж ніяк не могли не висловлюватися про це, хоча б при розмовах один з одним. Відмова динамівців грати в "Русі" болоче вдарила по іміджу цієї спортивної організації, а з кожною перемогою "Старту" авторитет "Руху", звичайно, зменшувався. Крім того, керівництво "Руху" вже знало, що команда "Старт" стала незручною й для німецької влади в місті, бо після постійних поразок німецьких команд штатдкомісар м.Києва Бернадт вже заборонив проводити зустрічі німецьких команд з українськими.

Чудово знали футболісти "Руху" разом зі своїми керівниками, що їм не по силам виграти у "Старта". Однак піти на матч-реванш з командою хлібозаводу – це було єдине, що їм залишалося для врятування престижу своєї організації, й сподіватися на чудо. Але чуда не сталося. І от уявіть собі те засмучення, яке вони відчували після матчу, який закінчився з розгромним рахунком. До того ж серед членів "Руху" були й агенти гестапо. Ні в якому разі не можна звинувачувати Г.Д.Швецова, не маючи документального підтвердження, але, очевидно, хтось все ж "натиснув на важелі" і "обмовився", що в "Старті" грають колишні "працівники" відомства НКВС, та й до того ще й безцеремонно перемагають німецькі команди.

Німцям тільки цього й не вистачало. Бо впевнитися в достовірності доведеного до них вони вважали своїм обов'язком.

18 серпня було проведено арешт безпосередньо на хлібозаводі саме тих, хто грав в команді "Старт". Заарештували спочатку сімох, які в той день були на роботі: Трусевича, Свиридовського Кузьменка, Клименка, Путистіна, Комарова та В.Балакіна. Гончаренко та Тютчева в той день на роботі не було, але їм залишили повістки. Коли ж вони з'явилися до гестапо, то їх також

заарештували. Ткаченко, якого в свій час було звільнено з поліції й він ніде не працював, було заарештовано теж ще 18 серпня вдома.

Через два дні був звільнений Володимир Балакін, тому що було підтверджено, що до "Динамо" він не мав ніякого відношення. Його переплутали з братом – Миколою Балакіним. Це ще раз свідчить про те, що заарештовували лише динамівців. Навіть Сухарєва з Мельником пальцем не тонули., хоча ті 1941 року були зараховані до команди "Динамо та в основі не "засвітилися".

Останнім було заарештовано Миколу Коротких. Це сталося вже 6 вересня. Його заарештували в їдальні, де він весь час працював поваром. Він, звісно, знав про арешт своїх одноклубників, але добре розумів, що це не пов'язане з матчами. Так вже сталося, що якийсь Сидоренко, що жив по сусідству з ним і працював у поліції, впізнав в ньому того майора НКВС, який в 30-ті роки під час компанії по вилученню цінностей у населення Києва, був у групі тих, що обшукували його квартиру. Інформація, що його начебто видала рідна сестра Анастасія, не мала сенсу, крім одного: коли її викликали на очну ставку з братом у гестапо, то у неї за допомогою погрожування все ж було вирвано визнання того, що її брат був членом партії й кадровим співробітником НКВС, до того ж вона дуже хвилювалася за долю свого сина.

Таким чином, в катівнях гестапо опинилося 10 футболістів команди "Старт", і слідство тривало не декілька днів, а біля місяця, бо восьмеро з них було відправлено до Сирецького концтабору тільки в середині вересня. За цей час сталося дві неординарні події. Перша – це загибель **Миколи Коротких**. Його замучили на допитах і тортурах, які до нього були застосовані, тому що під час обшуку у нього на квартирі знайшли фотографію, на якій він був у формі НКВС, з петлицями (це фото наведене наприкінці цієї статті). Друга – 8 вересня при спробі втекти було застрелено **Олександра Ткаченко** (очевидцем цього була його мати, яка принесла йому передачу). Якщо перша подія усім добре відома й ім'я Миколи Коротких увійшло до історії київського "Динамо" й він зображений одним з чотирьох на пам'ятнику героям "матчу смерті", то інформація про вбивство Олександра Ткаченко стала відома вже лише в середині першого десятиріччя нинішнього століття. Виявляється, **загибло не четверо київських футболістів, а п'ятеро**. Ось бачите, до чого приводять глибокі дослідження подій "гарячого літа сорок другого".

Микола Коротких

Олександр Ткаченко

Сирецький концентраційний табір – один з філіалів німецького концтабору Заксенхаузен. Створений у Києві німецькою окупаційною владою весною 1942 року. Досить часто його іменують "Бабиним яром", тому що він був знаходився поряд з місцем масових розстрілів євреїв 29-30 серпня 1941 року. Для концтабору була використана територія літніх учбових військових таборів Київського гарнізону. В ньому в спеціальних землянках і бараках утримувалося одночасно до 3 тисяч ув'язнених. За час існування цього концтабору в ньому загинуло понад 25 тисяч військовополонених і громадських осіб. Трупні тіл, хто гинув, спочатку заривалися в Бабиному яру, а потім прямо на території концтабору в ямах і траншеях.

Таким чином, з десяти арештованих футболістів до Сирецького концтабору попало вісім. Усі вони були "оброблені" в гестапо й про відсутність бодай хоч якихось серйозних доказів свідчить той факт, що їх усіх в цьому концтаборі утримували не за правилами найбільш суворого режиму, а згідно з визначеними окупантами категоріями населення, як неблагонадійних.

А по місту вже ходили чутки, що їх заарештували за значну крадіжку хліба на хлібозаводі, про яку навіть писалося в газетах і повідомлялося, що було заарештовано й засуджено до розстрілу чотирьох чоловік, яких раніше влада відпустила під чесне слово. Ці слухи мали підставу, тому що,

чого там "гріхи притаювати", кажуть, добачалися за футболістами заводу окремі випадки "виносу" в незначній кількості борошна. Адміністрація заводу за це їх не жалувала і мріяла як скоріше звільнитися від цього клопоту. Однак проти "шефа" вона йти боялася.

Також припускалося, що, наприклад, Свиридовського було заарештовано, тому що він порушив порядок, встановлений Міською управою, а саме - тренував ще одну з команд в місті – "Алмаз" (граверно-ювелірна фабрика) й судив 14 серпня матч цієї команди з угорцями. Але це мало вірогідно й скоріш це були лише чутки.

В концтаборі всі футболісти були розподілені умовно по трьом групам:

перша – ті, що працювали в так званій "виїзній бригаді" – Трусевич, Кузьменко та Клименко. Вони перебували безпосередньо в концтаборі в бараках і щоденно під охороною виконували в місті якісь роботи (посилення на те, що ця бригада іменувалася "асфальтовою", допустиме, але напевно все ж тільки деякий час - лише восени 1942 року, а в подальшому роботи вже були інші, тай склад бригади змінювався – **Примітка автора**);

друга – окрема група monterів з обслуговування електромереж концтабору – Путистін, Комаров і Тютчев. Розміщалися вони під охороною поліції в окремому будиночку;

третья – швецька група – Гончаренко та Свиридовський. Працювали вони в майстерні по ремонту взуття для поліцаїв охоронної команди Лук'янівської тюрми й жили там у підвалі, де була котельня.

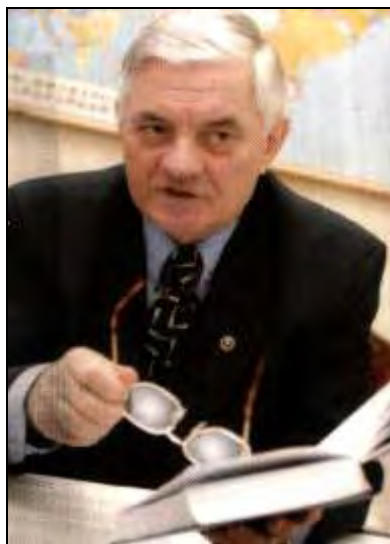
На протязі п'яти місяців ніяких особливих подій не відбувалося, все йшло своєю чергою. Футболісти працювали, й якихось значних зауважень до них не було. Навіть їх рідним і близьким вдавалося приносити їм скромні передачі, щоб хоч якось їх підкормити.

І так це продовжувалося аж до лютого 1944 року.

У Сирецькому концтаборі були запроваджені суворі правила покарання "зложників" за будь які інциденти в місті проти німецької влади. Розстрілювали на очах решти ув'язнених кожного третього або кожного п'ятого з загального строю. Чому на це потрібно одразу звернути увагу читача, він скоро зрозуміє.

А далі – розповідь про те, за що саме були розстріляні ще троє київських динамівців - Трусевич, Кузьменко та Клименко.

Щоб точніше й достовірніше про це розповісти, нічого кращого немає, як надати текст з невеликої книжки "Чи був "матч смерті"? Документи свідчать", яка була видана 2006 року і автором якої був колишній заступник Служби безпеки України генерал-лейтенант юстиції, заслужений юрист України **Володимир Ілліч Пристайко**.

В.І.Пристайко

Книжка В.І Пристайко

В цій книжці на 176 сторінках, з яких лише 54 сторінки тексту, а на всіх інших наведено понад 50 конкретних документів з архівів КДБ, більшість яких на протязі 60 років була засекречена й до яких ні в кого з смертних доступу не було. Саме вивчення протоколів допитів слідчими НКВС очевидців подій тих часів й дали можливість автору створити справжню картину того, за що саме були розстріляні троє динамівців:

"...Нові господарі будинку колишнього НКДБ на вулиці Володимирській, 33, виявили в його підвалах велику кількість стандартних полін для опалювання приміщень, які, цілком імовірно, були закладені туди ще в часи будівництва легендарної вузькоколійки Боярка – Київ. Німці терміново

вирішили звільнити підвали, побоюючись можливо, закладених туди мін, або просто була взимку 1943 року потреба у дровах. Останнє, мабуть, більш правдоподібне, оскільки дві створені із в'язнів і військовополонених Сирецького табору бригади возили дрова на хлібозавод і м'ясокомбінат, а третя бригада виносила поліна з підвалу і складала їх у дворі будинку гестапо. Заїзд у двір здійснювався через ворота з вулиці Ірининської. До складу бригади, яка доставляла дрова на хлібозавод, входили крім інших в'язнів, Микола Трусевич, Іван Кузьменко, Олексій Клименко та Федір Тютчев. Працюючи не один день, бригади відлагодили доставку у двір гестапо із хлібозаводу хлібних виробів, а з м'ясокомбінату ковбаси. Спосіб взаємного обміну продуктами і передачі членам бригади, які працювали в підвалі, був простий: продукти закладали у штабелі між полін, а потім забирали. Якось вівчарка начальника тюрми витягла зі штабеля ковбасу, що побачив один з військовополонених і кинувся за собакою. Гестапівець, почувши через вікно свого кабінету гамір і гавкання вівчарки, вийшов у двір і почав жорстоко бити полоненого. Це був юнак років 20-22, вірменин і, судячи з одягу, колишній моряк Дніпровської флотилії. Кілька його друзів намагалися втрутитися і припинити езекуцію, а сам юнак, відбиваючись, відірвав комір шкіряного пальта фашистського офіцера. Той пострілом із пістолета убив полоненого і викликав коменданта табору Радомського. Бригади вантажників були блоковані у дворі гестапо, Радомський і гестапівець вчинили розправу над кількома полоненими, які намагалися рятувати моряка, а згодом спеціальною автомашиною доставили усіх до табору. Вишикувавши в'язнів, фашистські кати об'явили, що за спротив німецькому офіцерові і замах на його життя буде розстріляно кожного третього. У загальній шерензі майже п'ятдесяти в'язнів серед приречених опинилися М.Трусевич, І.Кузьменко та О.Клименко...".

Микола Трусевич

Іван Кузьменко

Олексій Клименко

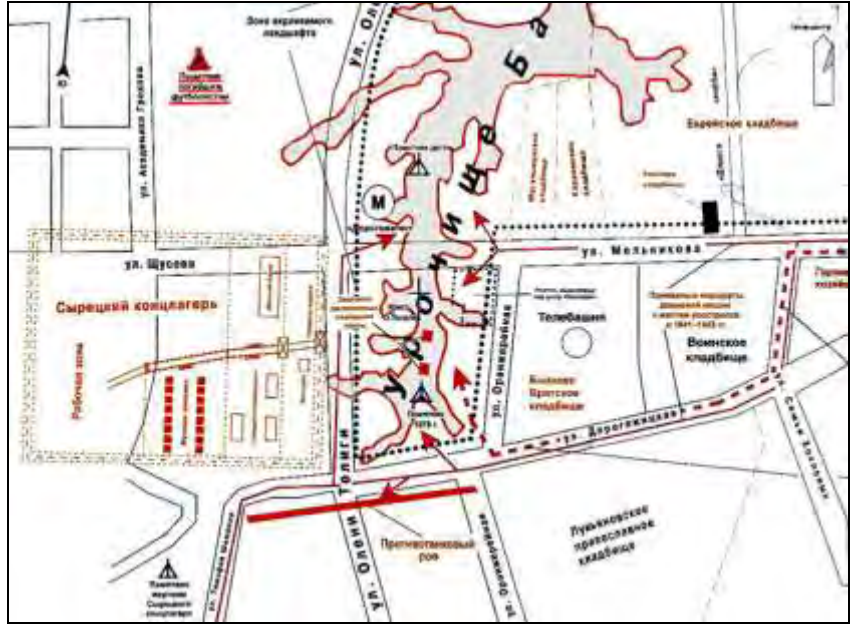
Як бачите, до Тютчева доля була доброзичливою. Ось саме це він розповів після війни М.Гончаренко, а той виклав на декількох допитах в різні часи у КДБ, а потім вже в часи незалежності розповів ще й Георгію Кузьмину, автору першої викривної публікації з розвінчання уснутої легенди під назвою "Горячее лето сорок второго" у спецвипуску московської газети "Футбол" №13 1995 року.

Таким чином, все, що раніше було опубліковано в друкованих виданнях щодо причин розстрілу трьох футболістів виявилось не підтвердженим, хоча багато колишніх в'язнів концтабору пов'язували до певної міри розстріл кожного третього або п'ятого з німецькою собакою, яка нібито хотіла забрати в ув'язнених якісь продукти. Взагалі, досить багато було й придуманого. Наприклад, відношення цієї події до випадку з підпалюванням на механічному заводі спортінвентарю "Спорт" в день Червоної Армії 23 лютого, коли згоріли відремонтовані для німецької армії санки. Або з підмішуванням товченого скла до муки для випічки хлібу на хлібозаводі, або з підкладанням саморобної міни для знищення коменданта концтабору, або з підготовкою до втечі – все це не підтвердилося. А ось довгий час розповсюджені чутки, які збуджували киян, про розстріл, пов'язаний зі значною крадіжкою хліба на хлібозаводі, якось опосередковано все ж мав місце.

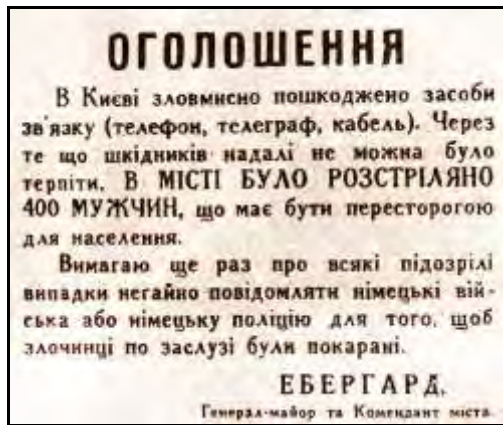
Анатолій Коломієць

Фото М.Коротких у формі НКВС (через це фото його й розстріляли)

Розміщення Сирецького концтабору біля Бабиного яру (на фоні сучасної мапи Києва)

Оголошення про розстріли, які розклеювалися по Києву

Казарми Сирецького концтабору (фото 1942 р.)

З чого ж саме розпочалося створення легенди про "матч смерті" в Києві ?

Перша поява словосполучення "матч смерті" в пресі (київська газета "Сталинское племя" під такою назвою 1946 р. публікувала кіносценарій О.Борщагівського)

Та почнемо все згідно хронології подій. У Києві після його визволення радянськими військами залишалося досить багато футболістів, які 1942 року приймали участь в матчах в окупованому місті з командами окупантів і які не заплямували себе службою в поліції та не були агентами гестапо. Першою в визволенному місті ще на початку січня 1944 року почала відтворюватися футбольна команда при ФСТ "Динамо". У газетах вже сповіщалося про початок тренувань спортсменів на стадіоні "Динамо". Одними з перших до цієї команди були запрошені й п'ятеро з учасників матчів з окупантами: динамівці Михайло Свиридовський, Макар Гончаренко та Михайло Мельник, а також залізничники Володимир Балакін і Василь Сухарев.

А вже в середині квітня була відновлена спортивна робота в Будинку Червоної Армії (БЧА) та ДСТ "Спартак", "Локомотив" і "Трудові резерви". Особливо плідно крім "Динамо" запрацювало спортивне товариство "Спартак", де вже до кінця квітня була створена футбольна команда, тренувати яку запросили колишнього динамівця, зверніть увагу, навіть учасника матчів в окупованому Києві Федора Івановича Тютчева. Тобто вже в цей час хвиля репресій щодо громадян, які під час окупації працювали десь на підприємствах чи організаціях, дещо почала вщухати.

До речі, одразу після війни вже 1944 року команді "Динамо" в Києві знову приділяв багато уваги вже знайомий нам Т.А.Строкач (з 1946 р. – вже Нарком внутрішніх справ УРСР), вже відомий нам своїми позитивними починаннями щодо команди майстрів київського "Динамо" ще в довоєнний період. У відношенні київських футболістів саме Т.А.Строкач надав вказівку припинити розслідування багатьох справ в компетентних органах щодо участі футболістів у матчах з командами окупаційних військ у Києві 1942 року й покласти ці справи "під сукно". Ось чому в архівах КДБ зараз є протоколи допитів тільки деяких учасників матчів в окупованому місті, які були проведені не одразу після визволення міста, а вже через два-три роки.

Щоб розставити усі точки над "і", потрібно читача все ж таки ознайомити з долею тих київських футболістів, які попали в коловорот подій цієї страшної війни.

У воєнні роки служили в армії та пройшли усі складності бойових дій на полях боїв Глазков, Гребер і К.Фомін, пав смертю хоробрих **Й.Качкин**.

Краща доля чекала тих, хто заявив себе, як футболіст, у військових училищах і частинах тилу. Вони продовжували грати в футбол, тим самим, піднімаючи бойовий дух новобранців, які готувалися до оборони, та бійців, які залічували рани:

- А.Ідзковський грав у "Динамо" Казань;
- П.Лайко - у "Динамо" Іваново;
- М.Махиня в Казані, а потім у "Динамо" Москва;

- К.Щегоцький грав спочатку в Казані, а потім у "Динамо" Ташкент, де тренером був М.П.Бутусов.

- Й.Ліфшиць грав у "Динамо" Алма-Ата, де тренером був М.Ф.Печений;
- П.Віньковатов спочатку грав у "Динамо" Харків, потім пережив окупацію цього міста;
- Б.Афанасьєв грав у ЦБЧА Москва, де до нього приєднався В.Шиловський, який до цього грав за команду піхотного училища міста Володимира.

Слід відмітити, що весною 1942 року в окупованому Харкові був розстріляний фашистами **В.В.Фомін**, один з тренерів "Динамо" Київ довоєнного періоду (його начебто звинуватили в переховуванні єврея, але це окрема історія). А вже наприкінці війни загинув на фронті **М.Волін**, один з кращих гравців довоєнного "Динамо" 1936 року. Також загинули під час війни **Койфман**, **Дишкант**, **Й.Рейнгольд**, **Трофимов**, інвалідом з війни прийшов Володимир Онищенко.

Доля київських "легіонерів" з Західної України склалася теж непросто. Скоцень, Матіас і Газда, які одночасно повернулися до Львову, одразу включилися в футбольні змагання. Скоцень і Газда грали за команду українського спортивного товариства "Україна" у 1941-42 роки, як з німецькими командами, так і в Українській футбольній лізі. 1943 року Скоцень був тренером "Довбуша" Коломия, а потім "Лемко" Сянки. У липні 1944 року він переїхав до Словаччини, де в місті Жиліна грав за команду майстрів спортклубу цього міста у вищому ешелоні. Матіас грав у польських командах Львова, а весною 1944 року в складі збірної Львова грав із збірною німецьких воєнних частин Львова. Львів'яни виграли 4:1. А вже перед визволенням Львова Червоною Армією він виїхав до Польщі, грав у "Полонії" Битом, потім тренував цю команду, а в 1952 році навіть був тренером збірної Польщі.

Та повернемось до Києва 1944 року. Відоме фото команди "Динамо" Київ 1944 року, на якому зображені й учасники матчів в окупованому місті. У першому післявоєнному матчі динамівців Києва 2 травня на стадіоні "Динамо", в якому вони зустрілися з московським "Спартаком", грали не тільки Василь Сухарєв та Володимир Балакін, а ще й А.Портнов, саме той що грав в окупованому Києві за київську команду "Спорт", яка була філією "Руху", і який очевидно непогано себе зарекомендував своєю грою під час окупації, що й його запросили до "Динамо", де тоді досвідчених футболістів явно було в обмаль. І підключення Портнова було доцільним, бо саме він забив гол, який дозволив динамівцям зіграти в цьому матчі унічию – 1:1.

21 травня динамівці Києва в Харкові зустрілися з місцевим "Локомотивом". У цьому матчі окрім вказаних вище трьох гравців вже грали й Михайло Свиридовський та Макар Гончаренко. На цей раз кияни перемогли й єдиний гол забив знову той самий Портнов. Виходить не дарма його запросили до "Динамо". Та в ті часи так просто нічого не забувалося, тому, напевно, його кар'єра динамівця дуже скоро закінчилася. Відомо що й в ще одному товариському матчі в Києві з одеським "Динамо", який кияни виграли з рахунком 6:1, грали Сухарєв, В.Балакін і Гончаренко. Цікаво, що ворота одеситів захищав Анатолій Зубрицький, який преспокійно під час окупації Одеси грав собі у футбол і навіть до Бухаресту виїздив пограти з окупантами. Це нікого начебто не турбувало, хоча "Динамо" було в структурі саме репресивного НКВС. Та найбільш дивним є те, що Зубрицький вже через тиждень був у "таборі"... не лякайтеся, у таборі київських динамівців і досить довго захищав честь цієї столичної команди. Тут вже звісно відчувалася турбота самого Т.А.Строкача, який дуже піклувався про свою рідну й улюблену команду "Динамо" Київ.

18 червня була перша поразка від прибулого до Києва тбіліського "Динамо" – 2:4. В цьому матчі грали Сухарєв, В.Балакін і Портнов. Саме цей матч мабуть через поразку став останнім матчем в "Динамо" Портнова й сприяв залученню до команди одесита Анатолія Зубрицького. Треба відмітити, що в цьому році до складу київських динамівців входив ще один учасник матчів в окупованому Києві - Михайло Мельник.

Відоме фото команди "Динамо" Київ 1944 року, на якому зображені й троє учасників матчів в окупованому місті.

Перше післявоєнне фото "Динамо" Київ – 1944 р.

(зліва направо): Махія М.Б. – граючий тренер і капітан команди, Ідзковський А., **Балакін В.**, Кононенко М., Корчевський Л., Бобков М., Калач К., Серов І., **Сухарев В., Гончаренко М.**, Васильєв С.

З самого початку події щодо матчів київських футболістів з командами окупаційних військ у Києві 1942 року почали потроху набувати політичного та пропагандистського забарвлення, досить активно обростати міфами й легендами у прямому змісті цих слів, тобто самою що не є брехнею.

Після визволення Києва 6 листопада 1943 року майже через десять днів в Москві в газеті "Известия" за 16 листопада 1943 року з'явилася стаття Є.Кригера "Так було в Києве...", де писалося, що футболісти київського "Динамо" під час окупації спочатку переховувалися від німців, а коли влаштувалися працювати на хлібозаводі, то їх було заарештовано й відправлено до гестапо, а потім їх усіх розстріляли, але щодо проведення самих матчів у місті не було жодного слова. Якщо дивитися правді в очі, то в цій газеті було досить правдиве висвітлення подій – саме те, про що можна було тоді писати, хоча й трохи перебільшено щодо розстрілу усіх гравців, але ж і не написано скільки їх взагалі залишилося в Києві. Наведемо точний зміст статті:

Підтвердження викладеного:

Так було в Києве

(от специального военного корреспондента "Известий")

"...Дмитрий Орлов провел нас к другой улице, Короленко, к дому №31 или 33, где помещалось гестапо и рядом гараж. Гараж под немецким конвоем строили юноши, в которых влюблена была вся молодежь Украины. Этих юношей знали в Москве, во всех городах, где устраивались спортивные состязания, во Франции, где юношей встречали овацией. В них видели молодость и силу Советской страны. Это были игроки футбольных команд киевского "Динамо". Долгое время они скрывались от немцев. Надо было жить, спастись от голода. Они устроились работать на 1-й киевский хлебзавод. Их обнаружили немцы, загнали в подвалы гестапо. Орлов видел, как они строили под стражей гараж, потом их заставили асфальтировать улицу перед домом гестапо. Когда работа была закончена, всех юношей расстреляли. В Києве рассказывают, что известный всей стране вратарь Украины Трусевич перед смертью поднялся навстречу немецким пулям и крикнул: "Красный спорт победит! Да здравствует Сталин!"...

Евгений Кригер

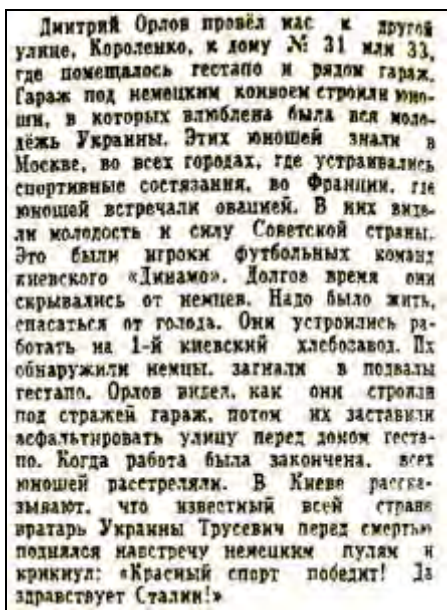
Київ, 15 ноября (со слов Дмитрия Орлова, находившегося в г.Києве во время оккупации)"

(газета "Известия" №270 за 16.11.1943 р., стор. 2)

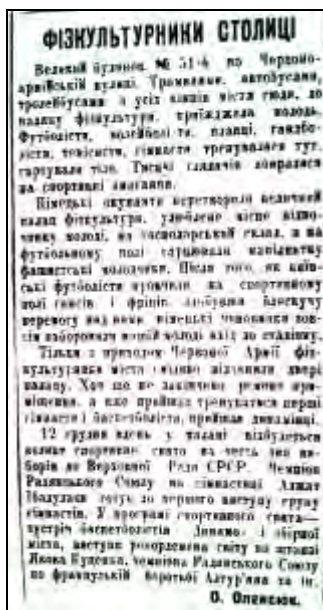
Таким чином газета "Известия" поклала першу цеглину до будівництва легенди про "матч смерті". Громадяни Радянського Союзу знали, що:

- в Києві під час окупації залишалися футболісти **київського "Динамо"**;
- щоб не вмерти з голоду, вони працювали на хлібозаводі;
- були заарештовані й знаходилися в катівнях гестапо;
- були **усі** розстріляні;
- та й ще таке собі незначне доповнення у стилі неперевершеної радянської пропаганди, що начебто "кто-то, что-то, где-то, порой" казав, що **Трусевич перед смертю виголосив саме "Красный спорт победит! Да здравствует Сталин!"**.

Останнє особливо, як кажуть, "будоражило голови". Та коли вже таке з'явилося в центральній пресі, тобто хтось вже сказав "а", то одразу інші, інколи й вимушено, але повинні були якось реагувати.

Фрагмент статті з газети "Известия" за 16.11.1943 р.

Стаття з газети "Київська правда" за 11.12.1943 р.

Довго чекати не прийшлося. Вже наступного дня 17 листопада в самому Києві в газеті "Київська правда" у статті "У Сирецькому концтаборі" з розповідей в'язнів цього концтабору було наведено про все це більш докладніше. Наведемо рядки і з цієї статті:

Пізнавальна інформація:

"...Кільком людям удалося вирватися із Бабиного Яру. Здебільшого це військовополонені, робітники київських підприємств – в'язні Сирецького концтабору. Ми записали їхні розповіді.

У Сирецькому концтаборі

...Час-від-часу в таборі відбувалися масові розстріли – убивали кожного десятого, кожного п'ятого... Які забагнеться сп'янілому від крові катові.

На протязі довгого часу в концтаборі перебувала в ув'язненні група відомих країні київських футболістів – динамівців. Серед них були Трусевич, Клименко, Кузьменко та інші.

За що їх заарештували німці ?

В пам'яті киян постає незабутня картина – матч між німецькою командою і командою робітників хлібзаводу № 1, в яку входили і згадані товариші. У цьому матчі їх змусили взяти участь німці, сподіваючись вразити киян своїм неперевершеним мистецтвом, продемонструвати перевагу спортсменів арійської породи.

Футболісти дивилися на наступний матч, як на бойовий іспит. Згодом вони розповідали нам вже в концтаборі:

- Ми казали один одному: якщо нам не вдалося поки що розбити німців на полі битви, то ми поб'ємо їх на футбольному полі.

З цією думкою вийшли на матч наші спортсмени. Вони відчували на собі гарячі погляди тисяч очей киян, які слідкували за кожним рухом на полі. Це було щось більше за матч, це був герць між самозакоханими, пихатими насильниками і полоненими, але не переможеними радянськими людьми. Динамівці вщент розбили добірну німецьку команду. Десятки тисяч людей були свідками ганьби німців і торжества наших спортсменів. У повітря летіли шапки і хустки, не вгаваючи лунало "ура" на честь наших фізкультурників. Даремно метушилися гестапівці і поліцаї, намагаючись втихомирити схвильоване море. Кожну нову поразку німців супроводжував оглушливий свист, що наче пригинав побитих німців до землі.

Цей матч був останнім у житті динамівців. Їх незабаром арештували, а 24 лютого 1943 року на очах у всього табору під час чергового масового розстрілу 42 чоловік (за втечу двох ув'язнених) убили і славних футболістів."

(газета "Київська правда" № 7 за 17.11.1943 р., стор. 3)

Таким чином, саме з цієї статті спочатку лише мешканцям Києва стало відомо, що:

- в Сирецькому концтаборі перебувала група футболістів київського "Динамо";
- серед в'язнів були конкретно Трусевич, Клименко та Кузьменко;
- вони були заарештовані за перемогу у матчі між німецькою командою і командою робітників хлібзаводу №1, прийняти участь в якому їх змусили німці;
- вже 24 лютого 1943 року під час чергового масового розстрілу 42-х чоловік за втечу з табору двох ув'язнених саме цих трьох футболістів було вбито.
- на матчі були присутні **десятки тисяч** киян;
- **після матчу глядачі святкували успіх своїх футболістів, навіть кричали "ура"**, та чомусь їм це робити начебто ніхто й не перешкодив.
- та й знову ще одне незначне традиційне доповнення з основ радянської пропаганди, що начебто **футболісти вирішили обов'язково перемогти німців на футбольному полі, якщо їм не вдалося цього зробити на полі бою.**

Звісно вже тоді інформацію завжди подавали дещо в прикрашеному вигляді, властивому тим часам, бо це й потрібно було робити для підняття відваги бійців, що йшли у бій. І всі читачі цієї газети взнали, що футболістів кинули до концтабору за перемогу в матчі, а розстріляли зовсім за інше. Та усім було зрозуміло, що якби їх не заарештували, то вони б можливо були живі.

Саме з цих вищенаведених "постулатів", які виділені червоним кольором, і почала існувати й поширюватися легенда про цей матч і про розстріл після нього динамівців Києва. Безумовно автори цих двох статей писали їх виключно з патріотичних мотивів, та напевно вони ніколи й не підозрювали, який зробили внесок у створення такої грандіозної легенди, що тьмарить розум шанувальників футболу ось вже понад 70 років. Очевидно саме з таких невпевнених кроків і незначних на розсуд авторів припущень з добрих міркувань й створювалися завжди усі відомі людству легенди. Мабуть так.

А вже 11 грудня 1943 року в газеті "Київська правда" у коротенькому нарисі "Фізкультурники столиці", в якому розповідалося про центральну спортивну арену столиці України, було вказано, що **"...Німецькі окупанти перетворили величний палац культури, улюблене місце відпочинку молоді, на господарський склад, а на футбольному полі гарцювали напідпитку фашистські молодчики. Після того, як київські футболісти провчили на спортивному полі гансів і фриців, здобувши блискучу перемогу над ними, німецькі чиновники зовсім заборонили нашій молоді вхід до стадіону..."**. Таким чином, підтверджується ще раз, що матч був і київські футболісти здобули блискучу перемогу. А ще можна поміж рядків цього нарису знайти визнання того, що до перемоги в матчі все ж таки молоді Києва дозволялося входити до стадіону, а зовсім заборонили вже після того матчу.

Звісно, пропагандисти патріотизму в Радянському Союзі одразу підхопили повідомлення про перемогу київських футболістів в матчі з німцями під час окупації. Вже цього ж 1943 року розповідь про цю майже неймовірну історичну подію з'явилася в декількох номерах газети Забайкальського воєнного округу "На боевом посту". Ці нариси були зроблені фронтовим журналістом Олександром Борщагівським після того, як він побував у Києві в перші дні після його визволення і, як він сам пише в епілозі до другого виданні своєї книжки "Тревожные облака" (1984 р.вид.), почув розповідь від свого товариша, якого зустрів у місті. Звісно в забайкальській газеті все теж було наведено з тим же патріотичним ухилом, бо це було важливо для молодих солдат, що йшли на фронт, і бійців, які залічували рани.

А у Києві в газеті "Радянська Україна" за 25.06.1944 р. у статті Натана Рибачка "Київський червень" до відкриття Республіканського стадіону ім. Хрущова знову були згадані футболісти, які грали в окупованому Києві: **"...Сьогодні київські "динамівці" виходять на поле не в тому складі, що мали вийти три роки тому. Частина їх полягла смертю хоробрих і відважних. Вони – Трусевич, Клименко, Кузьменко, інші – були патріотами вітчизни. Їх імена ми згадуємо з шаною і сердечною теплотою. Згадаємо їх в ці хвилини і передамо в покоління про них тепле слово..."**. Красиві слова, тільки чомусь не вказано, як і за що загинули вказані три футболіста та "інші" (скільки ж їх було?). Очевидно, в розрахунок на те, що кияни добре знали про цю подію, і більш конкретно про це вказувати було не потрібно, а може щось чи хтось забороняв деталізувати вказані обставини.

Та не пройшло й місяця, як в газеті "Молодь України" за 16.07.1944 р. з'явилася ще одна стаття вищого керівника спортивною роботою в Українській РСР – Голови Українського Комітету фізкультури та спорту (УКФС) М.Ф.Бунчука **"Плем'я сильних і мужніх"**, де він пише: **"...Німці закатували, розстріляли багатьох українських спортсменів і серед них відомих київських футболістів Трусевича, Кузьменка, Клименка..."**. Тоді партійна цензура дуже ретельно й уважно слідкувала за усім, що готувалося до друку, й органи НКВС не могли без погодження з своїм

керівництвом пропустити чогось небажаного для радянських громадян. Звідси висновок – це не суперечило лінії партії щодо ведення пропаганди й вихованню патріотизму тих же громадян.

Звідкілясь пішла мова про те, що відомий радянський письменник Лев Абрамович Кассиль, у ті роки кореспондент газети "Красная звезда", начебто також працював над цим "матеріалом". І навіть в одному з своїх нарисів чомусь начебто вже в газеті "Известия" вперше ввів термін – "матч смерті". До речі, на прохання автора книжки, яку ви держите в руках, його помічниками були переглянуті усі номери цих газет за 1944-46 роки та ніде жодного спомину про "матч смерті" так і не було знайдено. Кажуть, що коли Л.Кассиль зіткнувся з фактами, то досить скоро відмовився від оспівування цієї теми. Він розумів, що в ті часи за те, що люди співробітничали з німцями й навіть лише працювали на них, усіх заарештовували й у кращому разі висилали в "места не столь отдаленные", а то й розстрілювали. Та київські футболісти при німцях не тільки працювали на хлібзаводі, але ще й грали у футбол з командами окупантів. Л.Кассиль це прекрасно розумів і вирішив залишитися осторонь. Напевно, письменник О.Фадєєв залюбки взявся б за цю тему, але він у цей час вже працював над "Молодою гвардією", створюючись ще один незрівняний ні з чим міф про героїв-комсомольців Краснодону.

А от вже вказаний вище О.Борщагівський не "полінувався" і вже 1946 року в київській газеті "Сталинское племя" за 24 серпня - 26 вересня опублікував нариси своєї кіноповісті, *"посвященної подвигу советских спортсменов в дни Великой Отечественной войны"*, та дав їй назву – **"Матч смерті"**. Ось звідки "ноги ростуть". Він розумів, що в ті часи може бути ще й покараний за визнання героями "зрадників", тому й перевів стрілки на Л.Кассиля, начебто запозичивши назву свого твору в нього, невідь не турбуючись про звинувачення у плагіаті. Саме з цього часу мешканці Києва вже при розмовах один з одним щодо матчів 1942 року все частіше й частіше почали вживати цю яскраву назву, яка, звичайно, усім дуже сподобалась, і вже почали вважати дійсні події навіть не інакше як подвигом київських футболістів.

Наведемо текст вступу до першої частини цієї статті: *"С настоящего номера мы начинаем печатать киноповесть А.Борщаговского, посвященную подвигу советских спортсменов в дни Великой Отечественной войны. Сценарий написан для ордена Ленина студии "Мосфильм" и передан для постановки молодым режиссерам Рыбакову, Бунееву и Швейцеру – воспитанникам Государственного института кинематографии. Сценарий печатается с некоторыми сокращениями"*. Однак фільм в ті роки так і не почали знімати з-за відомих вже читачеві причин (зняв його вже тільки 1963 року режисер Є.Карелов під назвою "Третій тайм").

Та повернемося до нарисів кіноповісті О.Борщагівського 1946 року. Це був, звичайно, по-перше - літературний твір, а по-друге – у ньому не було жодного посилання на місце відображених подій та на конкретних осіб (імена та прізвища були придумані). Ось де фантазія молодого починаючого письменника "розгулялася" в повній мірі. Все було б нічого, якби нариси з'явилися десь у Москві або у газетах інших міст. Але публікація їх саме в Києві, події в якому саме послужили основою створення цього кіносценарію, призвели до сприяння усіма викладеного за дійсність. Деякі моменти, які сподобалися читачам, коли передавалися з вуст у уста, то сприймалися не інакше як справжні факти. Наводити щось з цього "твору" недоцільно, бо літературні опуси, звісно, не можуть служити якимось документальним підтвердженням. Але, як всі розуміють, наша легенда про "матч смерті" почала обростати новими вигадками.

Та все ж у ті післявоєнні часи розрухи й злиденності мало кого цікавили казки та й у пам'яті багатьох ще була жива дійсність. Живі учасники тих подій, які пройшли часи допитів у НКВС і підписання документів про нерозголошення дійсних подій, як кажуть "під страхом смерті" стулили рота і витягнути з них хоч щось було зовсім неможливо. До того ж розмови про "матч смерті" точилися лише у Києві. У більшості інших міст Радянського Союзу про це майже ніхто не знав. А якщо й знав, то в більшій мірі лише засуджував "героїв", які не полягли на полі бою з загарбниками, а залишилися в місті. До того усі розуміли, що це були не німці чи старці, а молоді здорові хлопці, які повинні були не у футбол з німцями грати, а нищити ворога зі зброєю в руках або хоча б з каменюкою та загинути смертю хоробрих. Ось таке було комуністичне виховання значної більшості громадян цієї величезної країни. Репресивні дії влади щодо "зрадників" усіма без виключення підтримувалися. Здебільшого через це й не розпочали знімати фільм за сценарієм О.Борщагівського.

А згодом ця легенда усіма забулася більш ніж на 10 років і про неї навіть ніде не було надруковано жодного слова. Та, пробачте, але вже створення самої легенди на державному рівні – це окрема розповідь.

А зараз, наостаннє, наведу слова Георгія Михайловича Лавера – відомого закарпатського футболіста, гравця "Динамо" Київ у 1948-51 рр. Ось що він сказав про "матч смерті" в інтерв'ю В.Гаджезі, яке з'явилося не так давно в Інтернеті на сайті "Украинский футбол. Динамо Киев от Шурика":

"— Легендарный поединок 1942 года, после которого якобы всех киевских динамовцев расстреляли... Это — чушь, которая переходит из уст в уста. И чем дальше, тем больше фантазии появляется. Как говорится, Платон мне друг, но истина — дороже...

... Подтвердить это могу хотя бы тем фактом, что половину игроков той команды я знал лично. Словом, советская историография требовала мифа. Ею и создала..."

Анатолій Коломієць

Міф про те як Махиня вбив Боброва

В.Бобров з м'ячем у нападі

Не так давно 15 березня 2015 року ми відзначили 25-ту річницю того, як пішов з життя видатний київський футболіст, тренер та викладач, заслужений майстер спорту СРСР Микола Борисович Махиня, й наводили його біографічні відомості. Саме тоді я сповістив усіх, що в історії російського футболу Махиня брехливо фігурує як грубіян, який наніс 1946 року страшне травмування видатному московському футболісту Всеволоду Боброву, як про це писав А.Слуцький в своїй книзі "Всеволод Бобров", яка до того ж двічі була видана величезними накладками. У цій книжці автор писав, що саме ця травма сприяла закінченню кар'єри легенди російського футболу. І я ще тоді обіцяв розвінчати цю брехню в одному з своїх наступних нарисів саме на цій своїй сторінці у розділі "До відома", що я й роблю.

Чомусь у нашому житті переважна більшість уболівальників запам'ятовує футболіста якраз не за його футбольними досягненнями і, навіть, не за його людськими якостями чи за славним подальшим життєвим шляхом, а, здебільшого, за якимось випадком, роздмуханим засобами масової інформації, чи брехнею, надрукованою у книжках. Так і видатний капітан київського "Динамо" післявоєнних років Микола Борисович Махиня усім запам'ятався не як дуже швидкий, дещо різкий і безстрашний у єдиноборствах футболіст, як гравець, який в інтересах команди змінив амплуа нападаючого на захисника, чи як фронтовик, який вже в першому післявоєнному чемпіонаті став капітаном київського "Динамо". Ні, на жаль, в основному багатьом на пам'ять лише приходиться страшна травма, нанесена Миколою Махиною Всеволоду Боброву, про що я вже вказав вище.

Але чи так насправді це було? Спробуємо більш ретельно розглянути деякі епізоди цієї події.

Матч чемпіонату Радянського Союзу серед команд майстрів першої групи 1946 року з так званою "командою лейтенантів" московського Центрального Будинку Червоної Армії (ЦБЧА) відбувся у Києві 28 травня й кияни в цьому матчі програли з рахунком 0:3. Дивно, але чомусь після матчу жодна з центральних газет не звернула особливої уваги на травми двох провідних нападаючих ЦБЧА, і це було зроблено саме тому, що ушкодження їх аж ніяк не були викликані грубістю київських захисників. Ось, наприклад, видяг зі звіту про цей матч, надрукованому у центральній спортивній газеті СРСР "Советский спорт" від 1 червня 1946 року. (автор - А.Ковалевський):

"...в начале второго тайма москвичей постигла неудача. Федотов, принимая мяч, повредил колено и ушёл с поля. Его заменил Щербатенко. Вскоре на штрафной площадке киевлян **Бобров во время дриблинга также растянул себе ногу**. Москвичи остаются вдесятером, но легко удерживают счёт. Хорошо судил Дмитриев...".

Программа матчу 1946 р. –
"Динамо" Київ – ЦБЧА Москва

Як бачите, зовсім не згадується грубість киян, до того ж високо оцінена й робота арбітра. Хоча в той час здебільшого усі судді, які потурали брудній грі, отримували в пресі самі невтішні епітети.

Та й серед вболівальників нічого такого не поширювалося, тим паче що Бобров продовжував собі грати й дивував прихильників чудовою грою у футбол і хокей в лавах ЦБЧА (ЦСКА), ВВС і навіть "Спартак" Москва. Ви тільки подивіться на його послужний перелік досягнень: по футболу: він був 4 рази чемпіоном СРСР 1946-48, 53 рр., двічі срібним призером 1945, 49 рр., двічі володарем Кубка СРСР 1945, 48 рр. та по хокею: 7 разів чемпіоном СРСР 1948-52, 55-56 рр., тричі срібним призером 1947, 54, 57 рр. А в складі збірної СРСР з хокею він був чемпіоном Олімпійських ігор 1956 р., двічі чемпіоном світу 1954, 56 рр. і срібним призером 1955, 57 рр., тричі чемпіоном Європи 1945-56 рр. і срібним призером 1957 р. Пробачте, і що – усе це з невиліковною травмою, яку наніс йому ще 1946 року Микола Махиня ? Так це ж просто нонсенс.

М.Б.Махиня

В.М.Бобров

То звідки ж ця несенітниця пішла, з чого б це? Виявляється спочатку у невеличкій книжечці "Самый интересный матч", що була видана вже **1963 року**, в одному з нарисів (на стор. 88) були наведені начебто слова самого Боброва щодо зустрічі 10 жовтня 1946 року ЦБЧА з московським "Торпедо" на Кубок СРСР: *"...я только-только заканчивал лечение после **тяжёлой травмы, полученной в Киеве**. И вот, накануне матча Борис Андреевич спрашивает меня: - Сева, сможешь играть?"*. До речі, й досі таємницею залишається: чи запитував насправді про це Аркадьєв у Боброва, чи це така літературна обробка автора нарису.

А далі ще через 20 років у ще одній невеличкій книжечці А.Салуцького "Всеволод Бобров", виданої **1984 року** в Москві у серії "Сердца, отданные спорту" накладом у 50 тисяч примірників, наведена більш яскрава інформація про травму Боброва у вищезгаданому матчі:

*"...**обозлённый защитник** (мався на увазі саме Махиня) **прыгнул ему на пятку. Бобров, как всегда изо всех сил уже рванулся вперёд, но его нога оказалась припечатанной к земле** (очевидно захисник продовжував так і стояти на його п'ятці). **Коленный сустав не выдержал такой колоссальной нагрузки. Бобров потерял сознание.**"*

Утримаюсь від коментарів... Якщо ж ви в чомусь сумніваєтеся, то спробуйте уявити щось подібне самі. Ось так письменник Салуцький розповів усім в Радянському Союзі як саме це було з усіма подробицями. До того ж ця книжка була перевидана ще й 1887 року в більшому форматі та вже й накладом... у 100 тисяч примірників. Усі прочитали яким "звіром" був отой київський захисник.

А 1990 року у книжці "Борис Аркадьев", що вийшла у видавництві "Физкультура и спорт" на сторінці 159 в спогадах очевидця вже значилося про цю травму Боброва, що *"**на его колено было страшно смотреть**"*.

Здавалося б журналістам потрібно було б звернутися до першоджерел: до преси тих років, спогадів очевидців... Але цього немає і в помині! Здавалося б: що може бути простішим - написати правду, спираючись на факти і перевірені документи. Що заважало їм це зробити !?

Та куди там! Мало того, знову ще через 10 років розпочалася з боку ЗМІ Росії компанія розкручування міфів проти України. Усе раніше наведене почало тиражуватися в ще більших масштабах. Першим розпочав московський щотижневик "Футбол", який у №43 за **2000 рік** спочатку навів спогади про чудову людину і спортсмена Всеволода Михайловича Боброва й усі отримали надію, що хоч на честь 80-річчя легенди російського спорту будуть ліквідовані нашарування брехні і домислів. Та не тут-то було! У тому ж щотижневику "Футбол" за №49 була надрукована стаття поважаемого усіма історика і статистика футболу В.Фаліна, в якій просто безсоромно про травмування Боброва 1946 року була надрукована відверта брехня: *"...он ещё предпринял отчаянную попытку вернуться на поле и даже 14-го июля в Ленинграде вышел в основном составе, но сыграл всего три минуты."*

Та що казати, більшість з усіх авторів теж були досить неточні. Ось почитайте, що було насправді після цього "вбивства" улюбленця московських вболівальників "українським злочинцем" з київського "Динамо":

Для Боброва чемпіонат СРСР на цьому дійсно закінчився. Але ж був ще й Кубок СРСР! Виявляється, Всеволод Михайлович через 3 місяці (теж не термін) вийшов на гру 6 жовтня з "Зенітом" Ленінград і зіграв... усю гру (а не 3 хвилини) й навіть забив гол (див. "Советский спорт" №70). А потім був наступний матч на Кубок СРСР з "Торпедо" (Москва) 10 жовтня. До того ж не тільки Кубком обмежився армієць. За свідченням Гулбата Торадзе (див. "Футбол" №23 за 2000 р.): *"...Поздней осенью 1946 г. ЦДКА во главе с оправившимися от травм Г.Федотовым и В.Бобровым участвует в играх на турнире в Тбилиси."* Де вразили місцевих уболівальників, як майстерністю, так і формою.

А потім зима, й відповідно час зимових видів спорту: російський хокей і канадський. Бобров бере участь як в першому виді (на першість Москви та СРСР), так і в канадському за "ВВС" 30 грудня 1946 року (див."Советский спорт" №94) у грі, яка була дуже грубою, бо з 16-ти гравців 10 були видалені на 60-й хвилині.

І тільки вже після новорічних свят В.М.Бобров був відправлений на лікування до Югославії. Знову питання: а чому чекали сім місяців? А тепер про саме лікування. Письменник Салуцький стверджує, що професор спортивної медицини Гроспіч зробив операцію неправильно (стор. 145 його книжки). Це стверджує і Олег Белаковський, а ось Мурадов вже скорочує термін реабілітації до півроку. Та пробачте, але як це могло бути, з огляду на рівень тодішньої медицини? Таким чином, судити про те правильно чи ні була зроблена операція на меніску в той час у нас ніхто не був спроможний, з вельми поважних причин: у нас не було відповідних технологій і компетентних фахівців...

І.. о чудо, Бобров вже 29 травня 1947 року (після "неправильно зробленої операції") виходить в на поле в календарній грі чемпіонату СРСР (!), Тобто менше ніж через півроку! Салуцький ж пише: *"...правая нога продолжает болеть* (для більш допитливих – зверніть увагу на фотографії тих часів: у Боброва пов'язка... на лівій нозі!) *и... пришлось обращаться на консультацию к главному хирургу Советской Армии генерал-майору медицинской службы Ф.Ф.Берёзкину"* (знову ж симптоматично - це ж був зовсім не спортивний лікар).

А далі було... ціле десятиріччя найвищої слави й досягнень цього чудового спортсмена. То про яке передчасне завершення кар'єри йде мова? Якщо й так, то не грубість суперників, а відсутність досвіду відновлення після травми і просто нещасливий збіг обставин був причиною цього. Що ж до силової боротьби Миколи Махині у захисті, то якщо вона й сприяла цьому травмуванню, то аж ніяк не могла бути навмисною. Йому в той час було вже 33 роки. У цьому віці грають вже більше головою, ніж ногами. Зазвичай ламали суперника саме юні захисники. Саме в юному віці Сергій Нікулін порвав "ахілл" Едуарду Стрельцову, а Сергій Шустиков ледь не відірвав ногу Сергію Юрану. Так що ось і таке буває. А тепер уявіть що відчував Микола Борисович в останні роки свого життя, коли його на усю країну представили майже вбивцею легенди радянського футболу. Нагадаю, що помер М.Махиня 15 березня 1990 р. в м. Києві.

Дякую за увагу до моєї творчості, але одразу хочу зазначити що тут мною досить багато запозичено з журналу "Киккер", стаття з якого "Николай Махиня. Страницы биографии" була передрукована 16 листопада 2004 року в Інтернеті на сайті вболівальників "Динамо" Київ від Євгена Сидаша – Dynamomania.com.

Анатолій Коломієць

Фрагмент одного з післявоєнних матчів "Динамо" Київ і ЦБЧА Москва в Києві

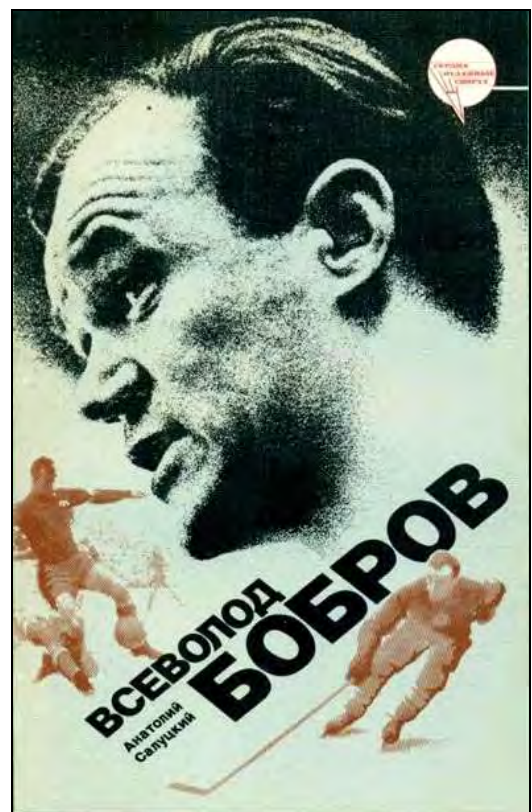
Капітан "Динамо" Київ М.Махиня вручає квіти перед матчем

Московський армієць В.Бобров у грі

Фотолистівка з сувенірного комплекту

Друге видання книги А.Салужького

Прикрі негаразди з назвами двох кращих стадіонів Києва

НСК "Олімпійський" нині

Ще 1919 року Наркомвоєнкомом Української Соціалістичної Радянської Республіки М.І.Підвойським у Києві була відведена територія Пушкінського парку для спорудження стадіону. Але вже в березні 1923 року було знайдено найбільш придатне для стадіону місце на території колишньої Всеросійської промислової виставки (це місце де зараз знаходиться НСК "Олімпійський" – **Примітка автора**). Саме тут вирішено було звести стадіон, аби провести змагання на ньому змагання Губернської Олімпіади. А головне, відрепортувати до Харкова, столиці УСРР, що все зроблено у визначені терміни. Особливу увагу будівництву стадіону приділяв угорський політичний діяч-інтернаціоналіст **Лайош Гавро**, який у 1922-1923 роках був військовим комісаром Київської губернії (вже 1938 року **розстріляний, як "ворог народу"** – **Примітка автора**). Саме йому належить ініціатива створення Червоного стадіону. Назва стадіону була визнана за революційними традиціями того часу. Червоний колір у назвах багатьох споруд домінував ще багато років.

Лев Троцький

А вже на початку серпня Київська губернська Рада фізичної культури підтримала ініціативу губвоєнкома Л.Гавро й щодо повної назви цієї спортивної арени - **Червоний стадіон ім. Л.Троцького** (Троцький (Бронштейн) Лев Давидович - Народний комісар військових і морських сил СРСР, з 1926 року **за партійний ревізіонізм** виведений з Політбюро ЦК ВКП(б), а наприкінці 1927 року – з складу ЦК, **висланий з СРСР і вбитий за кордоном** – **Примітка автора**). Але ім'я цього партійного діяча в назві стадіону значилося тільки 1923 року. У 1924-1925 роках арена була занедбаною, тому соромно було згадувати високопоставлене ім'я, а в 1926-1927 роках про це боялися навіть згадувати. Тільки з 1928 року ім'я Троцького "стерли з пам'яті", і аж до нашого часу про це не було майже нікому нічого відомо. У радянські часи вмiли дуже майстерно позбавляти людей історичної пам'яті.

Підтвердження викладеного:

В Губернском Совете Физической Культуры

“На днях под председательством Губвоенкома т. Гавро состоялось очередное заседание Губ.СФК, на котором было решено много важных вопросов. По докладу о ходе работ на Стадионе и о неделе "Красного Стадиона" постановлено работу усилить с тем, чтобы часть состязаний Губернской Олимпиады, которая начнется 5-го августа провести на Стадионе, имея в резерве площадку "Полярная звезда".

Тов. Л.Троцкого постановлено избрать почетным председателем Киев.СФК и Киев. Стадион назвать – "Красный Стадион имени тов. Л.Троцкого..."

П.Лоссовский

(з газети "Пролетарская правда", м. Київ, 3.08.23 р.)

Перші змагання на Червоному стадіоні були проведені **12 серпня** і саме цей день, а не якийсь інший, є **днем народження стадіону**. Спочатку урочистим маршем на стадіон вийшли учасники, а потім губвоенком Попов (Лайош Гавро уже відбув з Києва і не був присутній на відкритті свого творіння – **Примітка автора**) оголосив Олімпіаду відкритою. З вітаннями виступили представники Київської та Уманської рад фізичної культури, начальник губвсєвобучу та київський окрвоенком. Після цього й розпочалися змагання легкоатлетів, а також був проведений один тайм товариського матчу між Шулявським Спортклубом і збірною міста Малина (2:0). Увечері присутні переглянули на великому екрані кінофільм **"Хто вбивця?"** (символічний фільм передував подальшим подіям з футбольними аренами Києва – **Примітка автора**).

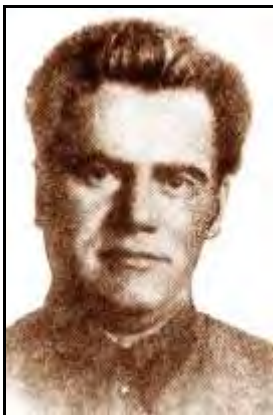
Червоний стадіон у 1932 році (фото подається вперше)

На Червоному стадіоні не існувало ніяких трибун з дерев'яними лавками для глядачів як 1923 року, так і в п'ять наступних років. Отака істина! Наголошувати, що стадіон був здатний прийняти 5 або 14 тисяч глядачів, абсурдно. За бажанням, звичайно, на пагорбах і насипах могло розміститися щонайменше 30 тисяч глядачів. Не було збудовано і роздягальні для спортсменів.

Однак поступово стадіон таки змінював своє обличчя. Саме з 1925 року на Червоному стадіоні проходила

більшість матчів на першість міста. Тут святкував перемоги й легендарний київський "Желдор", в якому виступали найкращі київські футболісти.

Але 1933 року в Києві над Дніпром було зведено ще й стадіон "Динамо", й футболісти динамівського клубу одразу ж перебралися під крило рідного відомства. Трибуни Червоного стадіону зовсім спорожніли.

Всеволод Балицький

Відкриття нового стадіону "Динамо" двічі відкладалося через голод у місті і відбулося **12 червня 1933 року**. Стадіон отримав ім'я *"верного продовжателя дела Дзержинского, первого чекиста республики"* наркома внутрішніх справ і голови ДПУ (Державного політичного управління) **Всеволода Аполлоновича Балицького** (1937 року **розстріляний, як "ворог народу"** – **Примітка автора**) Будівництво футбольної арени стадіону було повністю завершено. Крім лавок для розміщення глядачів була споруджена дерев'яна центральна трибуна, а навпроти неї - біла раковина для оркестру. Сидячих місць було 18 тисяч, хоча, за підрахунками, стадіон мав можливість прийняти максимум 23 тисячі глядачів. Але свято відвідали 45 тисяч осіб, оскільки було оголошено, що в буфетах будуть у продажі деякі продукти (це ж був рік голодомору – **Примітка автора**). Цього дня

на стадіоні проводився фінальний матч першої української "Динаміади". Змагалися команди Києва та Харкова. Харків'яни ждали реваншу за поразку в чемпіонаті УСРР 1931 року, тому грали дуже грубо, особливо Костянтин Фомін. Перепало, насамперед, тендітному Щегоцькому, який уперше постав перед кийвською публікою. Він і забив вирішальний м'яч у матчі (2:1), а перший гол провів Микола Махія.

Підтвердження викладеного:

Стадіон "Динамо" відкрито

"...- Оголошую стадіон ім. В.А.Балицького за відкритий. І прапор з емблемою "Динамо" під звуки "Інтернаціоналу" високо звився над стадіоном..."

...У своїй телеграмі тов. В.А.Балицький вітає кийвських динамівців з величезною перемогою і бажає їм ще більшої плідної роботи в справі виховання бійців-чекістів, готових до праці і оборони..."

М.Коробков

(з газети "Пролетарська правда", м. Київ, 14.06.33 р.)

Вхід на стадіон "Динамо" ім. В.А.Балицького

Матч на стадіоні "Динамо" у 1933 році

1934 року Київ став столицею Української СРР, й одразу постало питання про необхідність спорудження більшої спортивної споруди, яка відповідала б підвищеним вимогам до фізичної культури і спорту в СРСР. 1935 року був оголошений конкурс на "підняття" Червоного стадіону на більш високий рівень, переможцем якого став проект молодого на той час архітектора Михайла Гречини під назвою "Український республіканський стадіон".

За проектом генеральної реконструкції Києва, будівництво стадіону було передбачене на значній території, що межувала з Червоним стадіоном. Тим паче, проектом були передбачені трибуни на 50 тисяч місць для глядачів, тобто в десять разів більше вмістимості Червоного стадіону. Мав бути збудований грандіозний "комбінат фізичної культури" республіканського

Проект Українського республіканського стадіону

значення, спортивна арена якого стала б однією з найбільших (третьою-четвертою) в СРСР після стадіонів у Москві та Ленінграді. От що писала кийвська газета "Пролетарська правда" 20.06.35 р.: "На базі нинішнього Червоного стадіону проектується новий республіканський стадіон площиною на 80 га. Це буде величний комбінат фізкультури... Будівництво стадіону розпочнеться в 1936 році..."

Станіслав Косіор

Перед початком проектування було прийняте глобальне рішення будувати нову спортивну арену на місці діючої арени Червоного стадіону, але футбольне поле орієнтувалося вже великою віссю з півночі на південь.

Останні футбольні матчі на полі Червоного стадіону проводилися в квітні-червні 1936 року, а останні змагання відбулися 2-3 липня. Розпочате будівництво нового стадіону не давало можливості проводити змагання на старій арені.

Навесні 1936 року новий стадіон отримав назву - **Республіканський стадіон ім. С.В.Косіора** (Станіслав Вікентійович Косіор того часу був першим секретарем ЦК КП(б)У, 1939 року розстріляний, як "ворог народу" – Примітка автора) і найменувався саме так до 1938 року.

Цікаво, що закінчити будівництво нового стадіону планували восени 1937 року, а ввести його в експлуатацію – 1938-го. Але цим прожектерським планам не судилося здійснитися.

За проектом головний вхід до нового Республіканського стадіону (вже не ім. С.В.Косіора) повинна була прикрашати велична колонада з 22 колон коринфського ордену (зверніть увагу, що кількість колон відповідала кількості гравців на полі – Примітка автора). Але, на жаль, колонаду і внутрішній двір тоді не добудували. І саме тоді змушені були зробити тимчасовий вхід із сторони вулиці Анрі Барбюса. Через недостачу коштів відмовились і від монументального паркана. Прагнули завершити всі роботи до відкриття футбольного сезону 1941 року, але так і не встигли.

З серпня 1937 року по 1939 рік київський **стадіон "Динамо"** носив ім'я **Миколи Івановича Єжова** – головного "чекіста" країни, наркома внутрішніх справ СРСР (у 1939 році ім'я Балицького було стерто з назви стадіону, бо він під час розгулу реакції НКВС був репресований як "ворог народу". Але і Єжов невдовзі був розстріляний, як "ворог народу" – Примітка автора, тому їх обох, звичайно, викреслили з усіх назв, затушувавши прізвища та фото в друкованих виданнях).

Микола Єжов

Вхід на стадіон "Динамо" ім. М.І.Єжова

Друге урочисте відкриття повністю реконструйованого стадіону, що отримав нову назву – **Республіканський стадіон ім. М.С.Хрушова** (Микита Сергійович Хрушов того часу був першим секретарем

ЦК КП(б)України, потім - ЦК КПРС, 1964 року за суб'єктивізм і волюнтаризм знятий з цієї посади і охаяний на всіх рівнях влади – Примітка автора), планувалося 22 червня 1941 року. Футбольні команди до цього часу вже провели по 8-12 матчів в чемпіонаті країни. Київське "Динамо" готувалося до матчу 22 червня з командою Червоної Армії (таку назву мала команда Центрального Будинку Червоної Армії (ЦБЧА) з Москви 1941 року – Примітка автора).

Але саме того дня, вранці 22 червня, розпочалася війна. Німецька армія перейшла кордон СРСР, і почала наступ уздовж усього фронту. 19 вересня до Києва увійшли війська завойовників. Почалися репресії, вводився новий окупаційний "порядок" у місті.

Відомий у минулому футболіст київського "Желдора" Г.Швецов (тренер "Локомотива" 1936-1937 років), який прийняв нову владу і поставився до неї лояльно, з власної ініціативи створив в місті спортивне товариство "Рух" для спортсменів, що визнали нову владу. Швецов став

Микита Хрушов

граючим тренером футбольної команди цього товариства. Свої матчі "Рух" проводив саме на новому Республіканському стадіоні, який спочатку в газетах і серед населення мав неофіційну назву – **стадіон Палацу спорту**, а вже пізніше, за рішенням міського голови з подачі Швецова, був офіційно перейменований на **Всеукраїнський стадіон**.

Офіційно стадіон за часів окупації був відкритий 12 липня 1942 року, але "футбольний сезон 1942 року", якщо його можна так назвати, почався ще 7 червня матчем між командами товариства "Рух" і хлібозаводу (2:7).

Підтвердження викладеного:

Упорядкування Всеукраїнського стадіону та спортивного палацу

*"... Тепер стадіон та спортивний палац приводяться до належного експлуатаційного стану. Упорядкувальні роботи виконує архітектурно-будівельне управління Міської управи. Тепер тут ремонтують та відновлюють споруди, устаткування, будівлі, очищають територію. Роботи проводяться з таким розрахунком, щоб **до 15 червня** підготувати стадіон до відкриття..."*

(з газети "Нове українське слово", м. Київ, 5.06.42 р.)

Спорт

"З дозволу Штадткомісаріату та з допомогою Міської управи спортивне життя Києва відновлене... Першими почали змагання футболісти..."

У неділю, 7 червня, о 17 год.30 хв. усі аматори футболу будуть мати можливість бачити перше відкрите змагання футбольних команд "Рух" – хлібзавод, яке відбудеться на стадіоні Палацу спорту. Швецов."

(з газети "Нове українське слово", м. Київ, 6.06.42 р.)

Відкриття Українського стадіону

"Сьогодні о 16 годині відкривається Український стадіон (В.Васильківська, 51, вхід з Прозорівської). Програма відкриття така: гімнастика, бокс, легка атлетика і найцікавіший номер програми – футбольний матч (о 17 год. 30 хв.). Ш."

(з газети "Нове українське слово", м. Київ, 12.07.42 р.)

Вхід на "Німецький стадіон" 1942-43 рр.

Під час окупації міста київський стадіон "Динамо" було перейменовано на **"Дойче Штадіон"**. Він використовувався як спортивна арена виключно для виступів німців.

Після визволення Києва 6 листопада 1943 року, стадіон вже 25 червня 1944 року урочисто відкрили. Символічно, що цього дня відбувся саме матч "Динамо" Київ - ЦБЧА Москва, тобто той, якого не судилося провести 22 червня 1941 року.

Підтвердження викладеного:

"Комітет в справах фізичної культури і спорту при Раді народних комісарів УРСР"

У неділю, 25 червня, відбудеться велике спортивне свято, присвячене урочистому відкриттю республіканського стадіону імені М.С.Хрущова.

В програмі:

1. Художні спортивно-гімнастичні виступи добровільних спортивних товариств, учбових закладів м. Києва.

2. Виступи майстрів спорту з гімнастики, легкої атлетики та піднімання штанги.

3. Футбольний матч ЦБЧА (МОСКВА) – ДИНАМО (КИЇВ)

Вхід до стадіону: з Червоноармійської та Прозорівської вул.

Початок свята о 17.00 год. Вартість квитка 5 крб. Попередній продаж квитків в крамницях "Динамо", касах Стадіону, центральних театральних касах

(з газети "Радянська Україна", м. Київ, 24.06.44 р.)

Республіканський стадіон ім. М.С.Хрущова, 1945 р.

Київський стадіон "Динамо" після війни

Але з 1945 по 1949 рік майже всі домашні матчі київське "Динамо" проводило на **стадіоні "Динамо"** (вислови деяких "знавців" історії київського "Динамо" про те, що *"після війни активно велася реконструкція практично зруйнованого стадіону"*, абсурдні. - Прим. автора). **Республіканський стадіон ім. М.С.Хрущова**, хоча й був офіційно відкритий 25 червня 1944 року, але за роки війни був доведений до дуже занедбаного стану і саме він потребував серйозної реконструкції. На ньому було проведено всього кілька матчів у 1944, 1945 та 1949 роках та половина змагальної програми 1950 року. Навіть 1951 року три матчі проведено на стадіоні "Динамо". І тільки з 1953 року головний стадіон Києва і України в цілому був остаточно введений в експлуатацію, тому надалі, аж до 1979 року, на стадіоні "Динамо" проводилися майже всі матчі дублюючого складу "Динамо".

А вже 1950 року "Динамо" Київ провело на Республіканському стадіоні ім. Хрущова половину своїх матчів, та наступного року – всі, крім трьох стартових. Однак регулярне проведення футбольних матчів чемпіонату СРСР було запроваджене лише з 1953 року (першість СРСР 1952 року проводилася в Москві – Примітка автора). У кількох друкованих виданнях деякий час фігурувала інформація, що цей стадіон був відкритий 1948 року під назвою – *Сталінський Республіканський стадіон*. Жодної інформації про це в архівних документах не знайдено. Таку нісенітницю просто недопустимо залишити без осуду. Найбільш тривожить те, що цій псевдоінформації було надане місце навіть на офіційному сайті самого НСК "Олімпійський" в Інтернеті (www/nsc-olympic.com/history/shtml).

На початку 50-х років, нарешті, над трибунами північних ("бессарабських") воріт з'явилося дерев'яне табло. На фанерному щиті, розміром 6 на 3 метри, обрамленому металевим каркасом, зазначали назви команд і цифри у метровому діаметрі. Після кожного забитого м'яча працівник стадіону на спеціальній драбині піднімався нагору й змінював таблички на табло, що засвідчували рахунок.

Республіканський стадіон ім. М.С.Хрущова у 50-ті рр.

Табло у 50-ті рр.

Улітку 1954 року завершилося будівництво головного фасаду стадіону – колони з службовим входом до внутрішнього двору адміністративного корпусу. Ця низка величних колон стала візиткою стадіону.

У жовтні 1962 року Республіканський стадіон ім. М.С.Хрущова змінив назву на **Центральний стадіон**. Саме наприкінці того року на стадіоні демонтували старе табло і почали

встановлювати нове електронне табло, що його придбали в Угорщині. 10 квітня 1963 року на матчі "Динамо" Київ - "Спартак" Москва глядачі вперше побачили на табло позначення хвилин, на яких були забиті м'ячі, та прізвища їх авторів.

Друга генеральна реконструкція стадіону була започаткована 1966 року, а планували її закінчити до святкування 50-річчя Жовтневої революції 1967 року. Але, як завжди, відкрили стадіон до свята, а потім доробляли все аж до 1971 року. Основою цього проекту було спорудження над чашею стадіону другого ярусу трибун, які вперше в світовій практиці були змонтовані на оригінальних залізобетонних двоконсольних ригелях. Завдяки другому ярусу трибун, кількість місць для глядачів на стадіоні була доведена до 100 062.

Центральний стадіон у 60-70-ті рр.

Утретє на капітальний ремонт і значну реконструкцію Центральний стадіон став 1977 року. Це було обумовлене з прийнятим рішенням про залучення столиці України до проведення футбольного турніру Олімпійських ігор 1980 року.

На східній трибуні був встановлений головний олімпійський символ – чаша для олімпійського вогню на оригінальних стійках. До олімпійського футбольного турніру 1980 року стадіон повернув історичну назву – **Республіканський стадіон**.

Республіканський стадіон у 80-ті рр.

Уже за часів незалежної України стадіон був залишений державою напризволяще. Не до спорту тоді було... Але стадіон таки вижив. Настали кращі часи, змінилася влада, трохи більше уваги почали приділяти спорту. З'явилися меценати, та й міська влада зацікавилась справами стадіону. Футбольний клуб "Динамо", зазнавши фінансового краху, перетворився на акціонерне товариство і почав орендувати футбольне поле стадіону, доки не відбудував своєї арени. А 1996 року стадіон отримав назву, якої він давно заслуговував – **Національний спортивний комплекс "Олімпійський"**. Цей статус підтверджений Указом Президента України.

Після смерті Метра футболу, найулюбленішого в Україні великого тренера Валерія Васильовича Лобановського, одразу в травні 2002 року київський стадіон "Динамо" отримав його ім'я і на "стародавній" колонаді центрального входу до стадіону з'явився напис **"Стадіон "Динамо" ім. Валерія Лобановського"**. А потім до першої річниці смерті цього легендарного фахівця футболу в день відкриття першого турніру на його честь, на стадіоні "Динамо" відкрита скульптурна композиція – пам'ятник Лобановському (скульптор В.Філатов, архітектор В.Клименко). Він став справжньою окрасою оновленого стадіону.

Стадіон "Динамо" ім. Валерія Лобановського.

Інформаційні відомості:

Зміна назв Національного спортивного комплексу "Олімпійський"

- 1923 - 1925 рр. - Червоний стадіон ім. Л.Троцького
- 1926 - 1935 рр. - Червоний стадіон
- 1936 - 1938 рр. - Республіканський стадіон ім. С.Косіора
- 1938 - 1941 рр. - Республіканський стадіон
- 1941р. - Республіканський стадіон ім. М.Хрущова
- 1941 - 1943 рр. - Стадіон Палацу спорту та Всеукраїнський стадіон
- 1944 - 1962 рр. - Республіканський стадіон ім. М.Хрущова
- 1962 - 1979 рр. - Центральний стадіон
- 1980 - 1995 рр. - Республіканський стадіон
- з 1996 р. - Національний спортивний комплекс "Олімпійський"

Інформаційні відомості:

Зміна назв стадіону "Динамо" ім. Валерія Лобановського

- 1933 - 1934 рр. - Київський стадіон "Динамо" ім. В.Балицького
- 1934 - 1937 рр. - Всеукраїнський стадіон "Динамо" ім. В.Балицького
- 1937 - 1939 рр. - Всеукраїнський стадіон "Динамо" ім. М.Єжова
- 1940 - 1941 рр. - Всеукраїнський стадіон "Динамо"
- 1941 - 1943 рр. - Німецький стадіон – "Дойче Штадіон" (Deutsches stadion)
- 1943 - 2002 рр. - Київський стадіон "Динамо"
- з 2002 р. - Київський стадіон "Динамо" ім. Валерія Лобановського

Остаточне створення легенди на державному рівні в СРСР про "матч смерті" 1942 року

Апофеоз легенди про "матч смерті" – художній кінофільм "Третій тайм"

В попередньому нарисі щодо перших спроб створення легенди про "матч смерті" в окупованому Києві 1942 року вже велась мова про друк у серпні-вересні 1946 року в київській газеті "Сталинское племя" кіноповісті О.Борщагівського саме під назвою "Матч смерті". Але в цьому творі місце відображених подій вказане узагальнено, а саме – **"в России"** та в одному місці **"над широкими днепровськими просторами"**). І хоча це просто літературний твір, але все ж обов'язково треба навести саме ті цитати з нього, які сприяли втлумачуванню в голови читачів конкретної уяви щодо подій, пов'язаних з героїчним футбольним "матчем смерті" в Києві:

Пізнавальна інформація:

А.Борщаговский

Матч смерти

"С настоящего номера (мається на увазі номер газети "Сталинское племя" за 24 серпня 1946 р. – **Примітка автора**) мы начинаем печатать киноповесть А.Борщаговского, посвященную подвигу советских спортсменов в дни Великой Отечественной войны (як бачите, чітко вказано, що твір зазначеного автора присвячений взагалі подвигу усіх спортсменів СРСР під час війни, а не якимось конкретним особам чи подіям – **Примітка автора**)..."

... - **Был 1942 год... Одна из лучших футбольных команд Гитлера приехала к нам, в Россию** (тобто чітко вказано, що це було не в Україні – **Примітка автора**). Эта команда носила зловещее имя "Кондор" (в розумінні автора птахи-кондори – це щось лиховісне, тоді як птахи-орли – це мабуть щось прекрасне – **Примітка автора**)..."

...Команда "Кондор" прислана сюда по распоряжению Берлина... Она должна победить команду русских. Найдите такую команду. И чтобы трибуны были полными... Команда русских должна быть найдена, собрана, проинструктирована... побеждена... ...Заставьте их. Через несколько дней "Кондор" должен выиграть у русских на глазах у всего города..."

(з'являються перші імена й прізвища футболістів – воротар **Микола Трусов** (майже не змінений Микола Трусевич), Михайлов (по кличке – Медвежонок), Иван Шаргородський, брати Ігор і Всеволод Вербицькі – **Примітка автора**)...

... Команда была собрана... они хорошие честные парни и отважные комсомольцы, готовые отдать жизнь за честь Родины... - мы не можем, не имеем права проигрывать. Мы должны победить, как бы хорошо

не играли немцы... Матч – это тоже война. Если бы наши выиграли, нам бы хоть несколько дней легче жилось...

...Больше года не были жители на стадионе, но сегодня **тысячи** голодных, изможденных людей потянулись на матч, и немцы на этот раз не отказали им в зрелище: пусть смотрят на позор своих сыновей и братьев...

...Под бравурные звуки военных маршей движутся к стадиону немцы. Их много сегодня... На западной трибуне немцы. Выше – духовой оркестр... Внизу, как на торжественном параде, шагают из конца в конец часовые... На восточную трибуну смотрит **ствол тяжелого пулемета**...

...Мяч замер в центре футбольного поля... Немцы уверенно завладевают мячом. Инициатива вначале находится в их руках... прорывается левый полусредний нападающий, грубый рыжий детина. Он стремительно проводит мяч мимо наших игроков и... сильным ударом направляет мяч в верхний угол. Мяч шлепается в сетку... Немцы с веселыми возгласами бегут к центру...

..."Победа или смерть" – бросает Шаргородский на ходу... Мяч пролетает рядом с оторопевшим Клямме...

... У основания трибуны немцы расходятся, **окружив ее цепочкой солдат**... Игра возобновляется... Немцы играют с ожесточением... продвижение к воротам затруднено придирчивыми свистками, несправедливыми штрафными ударами... мяч, посланный в ворота "Кондора" мертвым ударом Кирилла с пасовки Шаргородского, шлепается в сетку...

...И вдруг, точно по чьему-то приказу со всех концов восточной трибуны взметнулись вверх голуби. Десятки светлых, красивых птиц кружатся над трибуной, над полем... А может их не десятки, а сотни, тысячи!... Сияющие глаза мальчишек наблюдают за полетом своих питомцев... (тут, пробачте, але автор кіноповісті перебільшив через край, бо точно відомо, що вже в перші місяці окупації через голод в Києві усіх голубів, навіть з приватних колекцій, мешканці міста просто з'їли. Саме поїли щоб не вмерти з голоду, й про це розповідала не один раз мені мати, бо батько мав свою голуб'ятню – це було його захопленням до війни – **Примітка автора**).

... Протяжный свисток судьи возвещает конец первого тайма... Взбешенный генерал покидает свою ложу... Тихо сползает брезент, обнажая темные **стволы станковых пулеметов**. Команды уходят с поля...

... - Предупредите русских: если они выиграют матч, мы расстреляем их всех до одного. Это – не угроза, это – условие. Не плохо, если об этом узнают там, на трибунах...

...Старый спортивный сарай. Одиннадцать парней слушают раздраженную речь майора Ланце: - Я не повторяю своих приказов дважды и не смягчаю своих приказов. Поражение или смерть – запомните это...

Команды меняются местами и по свистку судьи игра возобновляется...

...В секунду, когда немец заносит ногу для удара, Николай бросается вперед... прямо под ноги немцу. Руки Николая хватают мяч... Обозленный немец идет на провокацию... назначается штрафной одиннадцатиметровый удар – пенальти... Николай, растянувшись на землю... хватает мяч, идущий у самой штанги...

...Получив от Кирилла мяч, Шаргородский могучим ударом забивает его в ворота немцев... Громкие крики несутся с восточной трибуны, заглушая свисток судьи. Одновременно в воздух вылетают голуби...

...С подачи Шаргородского Медвежонок забивает четвертый гол, взлетев вместе с мячом в сетку.

...Растерянный Мюллер раньше срока прекращает матч. Как сигнал о бедствии... звучит теперь сирена судьи.

Следуя неписанным спортивным традициям, мальчишки шумной оравой перепрыгивают через ограду, бегут по футбольному полю. Раздается резкий голос команды на немецком языке: - **Огонь!**... Как стая вспугнутых птиц метнулись обратно мальчишки. Но один из них падает, **раненый в обе ноги**...

Двигается толпа горожан сплошным потоком, как на грозной демонстрации, как девятый вал гнева и справедливости. **Толпа сдавленная с боков автоматчиками**... Величественная симфония борьбы звучит над головами людей, **над широкими днепровскими просторами** (все ж чіткий натяк на Київ, але... в Росії? – **Примітка автора**)... Крупным шагом, не спеша, **идут футболисты, окруженные немцами**... Солнце зашло.

При ярком свете луны берег реки очерчен черным силуэтом. Резко выделяются на нем фигуры одиннадцати футболистов, стоящих на самом гребне, **на краю обрыва**... **Залп. Второй**. И нет фигур футболистов...

... - Нам было не легко, но мы победили... И... те, что пали смертью храбрых, завещали нам, навсегда завещали нам секрет победы... Разве мы можем забыть тех, над кем будут вечно петь певчие птицы **России**.

(Конец)

(газета "Сталинское племя", 10 номеров за 24.08 – 26.09.1946 р.)

Таким чином, після публікації цієї кіноповісті легенда саме вже конкретно про "матч смерті" в свідомості читачів, а ними були спочатку, звичайно, кияни, почала обростати новими вигадками:

- **наші футболісти грали з найкращою німецькою командою, яка спеціально прибула з Німеччини, щоб показати силу фашистів навіть у спорті** (попередня назва її була начебто "Кондор");
- **вони були попереджені про те, що якщо вони виграють, то усі будуть розстріляні;**
- **трибуна з глядачами була знизу оточена ланцюгом озброєних солдат, а навпроти на глядачів були направлені стволи важких станкових кулеметів;**
- **після матчу по вболівальникам, що вибігли від радощів на поле німці навіть відкрили вогонь і були поранені;**

- розходилися глядачі **через шеренги військових з автоматами;**
- **усі футболісти були розстріляні** цього ж дня вже **вночі на дніпровській кручі.**

Надалі так сталося, що більш ніж 10 років про цю подію ніде ніхто й слова не чув і не промовив, бо за ті післявоєнні часи розрухи й злиднів казки мало кого цікавили та й у пам'яті багатьох ще була жива дійсність. А вже коли наступили часи так званої "хрущовської відлиги" – часи засудження "сталінізму" та виправдання усіх політичних в'язнів, коли була проведена всебічна амністія усіх засуджених, коли були виправдані й усі ті, кого позбавили волі за "співробітництво" з окупаційним ладом у Києві, в тому числі й спортсмени та керівники товариства "Рух" (на жаль, тих, хто витримав вже на цей раз сталінські концтабори, було небагато – більшість з них помирали), то до цієї теми поневолі потроху почали повертатися.

І причиною цьому в значній мірі послужила публікація вже аж 1958 року бестселера тих часів – повісті Петра Северова та Наума Халемського **"Останній поєдинок"** - саме нової спроби створення ще більш яскравої, в повному розумінні цього слова, легенди про так званий "матч смерті". Вперше повість була видана в Києві у видавництві "Радянський письменник" на 278 сторінках малого

Перша книжка про "матч смерті"

формату в твердій обкладинці накладом у 65 тисяч примірників. Це був літературний твір, однак він "...не є суто документальним. Автори повісті відібрали з фактичного матеріалу лише ті ситуації і моменти, які вони визнали за найбільш важливі. Змінено в творі і прізвища спортсменів" – так характеризували цю повість відомі київські футболісти брати Балакіни – суддя міжнародної категорії Микола Миколаєвич та тренер Володимир Миколаєвич, до речі, учасник матчів команди "Старт" в окупованому Києві. Прізвища героїв твору максимально наближені до істинних, змінені лише одна чи декілька букв. На другій сторінці книжки було надано її короткий зміст:

"Літо 1942 року. Київ... Німецько-фашистські окупанти задумали провести матч-поєдинок між своєю командою "Люфтвафе" і київськими динамівцями, які опинилися у гітлерівському полоні. Цей матч, за наміром фашистів, мав продемонструвати перевагу арійської раси. Київським спортсменам довелося грати буквально під дулом пістолета. Незважаючи на нерівні умови гри, динамівці розгромили славнозвісну фашистську команду. Своєю згуртованістю, мужністю і волею до перемоги радянські спортсмени, а разом з ними і тисячі киян, які були на стадіоні, ще раз яскраво виявили свою ненависть до

окупантів. Фашисти жорстоко помстилися над радянськими футболістами. Всі вони були заарештовані, а деякі згодом розстріляні.

Повість "Останній поєдинок" досить широко розповідає про цей хвилюючий епізод з часів Великої Вітчизняної війни".

Далі на 3-4-й сторінках в розділі "Замість передмови" брати М.М.Балакін та В.М.Балакін висловлюють наступне:

"...Проте цих **трьох спортсменів** (мається на увазі – Трусевича, Кузьменка та Клименка – Примітка автора) уже давно нема серед нас. Їх **розстріляли гітлерівські кати 24 лютого 1943 року.**

Фашистські окупанти не могли подарувати нашим футболістам їхньої перемоги над командою "Люфтвафе". Цьому "матчу смерті", як **справедливо назвав радянський народ зустріч київських спортсменів з "Люфтвафе", і присвячена ця повість "Останній поєдинок"...**

...Читаючи повість "Останній поєдинок", ми, старі футболісти, - **а один з нас є учасником цієї трагічної гри** (тут Володимир Миколайович щось дуже перебільшив, бо він саме в "матчі смерті" не грав – Примітка автора), - **ще раз осягнули думками події тих суворих часів, коли наші спортсмени продемонстрували високий радянський патріотизм і незламну волю до перемоги".**

І тепер вкажемо які свіжі відомості й нові факти легенди вже до раніш відомих шанувальникам футболу були добавлені в цьому виданні, а саме:

- вказано що **матч було проведено літом 1942 року;**
- з'явилася назва німецької команди – саме **"Люфтвафе"** (поки що з одною літерою "ф") і вказано, що це була **славнозвісна команда;**
- наголошується, що **матч проводився буквально під дулом пістолету** (образно, звичайно);
- вже вказано що розстріляна не уся команда, а **деякі з гравців;**

- вперше вказано що **цей матч справедливо назвав "матчем смерті" радянський народ**, хоча читач вже знає, що придумав цю назву ніхто інший як письменник О.Борщагівський, а народ вже з задоволенням підхопив цей крилатий вислів;

- шанувальники футболу знали ще конкретно одного учасника тих подій – **Володимира Балакіна**, окрім вже відомих розстріляних Трусевича, Кузьменка та Клименка. Також із змінених прізвищ героїв повісті неважко встановити ще декілька київських гравців.

Після того, як вже з'явилась вищезазначена книжка, Петро Сєвєров вирішив ще й, як зараз кажуть, "прорекламувати" її і познайомити читачів цієї книжки з дійсними подіями, які сталися літом 1942 року в Києві і які він з Н.Халемським взяли за основу при написанні свого твору. В газеті "Вечірній Київ" за 21 листопада 1958 року він надрукував статтю з однойменною назвою – теж "Останній поєдинок" (краще для реклами й не придумати). Надамо дещо і з цієї статті:

Підтвердження викладеного:

Останній поєдинок

"...Через збіг обставин київська футбольна команда "Динамо" довоєнного складу майже повністю залишилася на тимчасово окупованій гітлерівцями території. Б'ючись у рядах захисників столиці України, деякі спортсмени потрапили в полон ще на підступах до міста. Інші опинилися в оточенні в районі села Борщі. Вони зазнали звірячого режиму гітлерівського концтабору для військовополонених і "підкування" німецьких хазяйчиків, що накинулись на міст, наче згряя голодних псів.

Ці хазяйчики, які тяглися в обозах есесівських дивізій для "освоєння" східних просторів, відбирали у концтаборі фізично найсильніших полонених, як відбирають робочу худобу...

Відібрані в бригаду вантажників на хлібозавод, динамівці незабаром переконались, що це "принадне" місце страшніше за концтабір: і дванадцятигодинний робочий день, і каламутна бурда на обід. І жалюгідний пайок - 200 грамів хліба на добу...

...Тільки спортивний гарт і дружня згуртованість допомогли нашим спортсменам протриматися тут до весни. Хазяйчик знав, що в його бригаді вантажників працюють київські футболісти: неспроста ж затримував їх. Він затівав "бізнес"...

...Не сподівалися наші спортсмени, що їм доведеться побачити зелене поле стадіону. Але в Києві з'явилася якась команда "Рух". Вона заявила, що шукає серйозних суперників. Її тренер, нахабний товстун, з'явився на хлібозаводі. Наші спортсмени відмовилися грати з "Рухом". Вони дізналися, що рухівці – це українські буржуазні націоналісти... Але хазяйчик... заявив:

- Або ви приймаєте виклик "Руху", або збираєтесь в дорогу. На шахтах Руру гостра нестача робітників... А через кілька днів зустріч відбулась. Рухівці зазнали поразки з розгромним рахунком – 0:6...

...В серпні того ж 1942 року знаменита німецька команда "Люфтваффе" – так звали переможця Східного фронту", команда, якою пишалися гітлерівські генерали, яку возили з міста в місто за собою, - раптом викликала на спортивний поєдинок футболістів безвісного хлібозаводу. Це було несподіванкою.

"Люфтваффе" не сумнівалась у легкій перемозі. Ще б пак! У команді виступали найкращі гравці німецьких футбольних клубів...

... Відмовитися від нерівного поєдинку вони не могли. Гестапівський офіцер заявив їм, що це – наказ командування, а порушити його – значить самим підписати собі вирок. Величезні афіші повідомляли, що "німці продемонструють безумовну перевагу арійського спорту"...

...підісланий у бригаду вантажників провокатор передавав "по секрету": ні в якому разі не намагатися виграти! Цим ви викличете гнів гестапо. Ваш обов'язок програти...

...Та коли наші спортсмени, яких привезли на стадіон у тюремній машині, вийшли на поле і, вражені, побачили на трибунах тисячі киян, почули їх громове вітання, сповнене відчайдушною надією, - вони зрозуміли, що і тут, на зеленому полі, походить передній край...

...Мужність і непохитна сила волі принесли киянам заслужену перемогу, вони забили 6 голів, а пропустили тільки один... переможців чекала тюремна машина, катівня гестапо, концтабір на Сирці...

Трьох найкращих спортсменів розстріляли у Бабиному яру. Київ пам'ятає їх імена: Трусевич, Кузьменко, Клименко... "Хай живе червоний спорт!" – кинув він (Трусевич) перед смертю у вічі катам.

* * *

...читачі запитують, як у Києві відзначено пам'ять мужніх спортсменів-патріотів Трусевича, Кузьменка і Клименка, назвати їх іменами вулиці. Інші вважають само собою зрозумілим, що в їх пам'ять на київському стадіоні слід встановити обеліск...

Петро Сєвєров"

(газета "Вечірній Київ" за 21.11.1958 р.)

А новенького тут, як бачите, з'явилося дуже багато:

- **команда "Динамо" довоєнного складу майже повністю залишилася на окупованій території;**

- **знаходячись у рядах захисників Києва, деякі спортсмени потрапили в полон ще на підступах до міста, а інші опинилися в оточенні в районі села Борщі;**

- **з концтабору динамівці були відібрані хазяїном хлібозаводу до бригади вантажників;**

- **в окупованому Києві існувала команда буржуазних націоналістів "Рух";**

- **був проведений матч з командою "Рух", в якому динамівці перемогли з рахунком 6:0;**

- **вже наведено, що в серпні команда "Люфтваффе" (вже з двома літерами "ф"), яка була переможцем Східного фронту і в якій виступали найкращі гравці німецьких футбольних клубів, запропонувала команді хлібозаводу (вперше вказано, що не динамівці, а команда хлібозаводу) провести матч;**

- **величезні афіші повідомляли, що "німці продемонструють безумовну перевагу арійського спорту";**

- **якийсь провокатор порекомендував футболістам, щоб вони обов'язково програли, бо в іншому разі це викличе гнів гестапо;**

- **динамівців привезли на стадіон в тюремній машині (тобто заставили ґрати);**

- **на трибунах були присутні тисячі киян і футболісти почули їх громове вітання сповнене відчайдушної надії;**

- **матч закінчився перемогою киян з рахунком 6:1;**

- **переможців забрала тюремна машина, на якій їх повези у гестапо, а потім вони попали до Сирецького концтабору (вперше вказано про концтабір);**

- **трьох найкращих розстріляли у Бабиному яру;**

- **перед смертю Трусевиц вже прокричав інший лозунг – "Хай живе червоний спорт!".**

Вперше 1958 році на шпальтах київської газети було висловлена необхідність в пам'ять загиблих, мужніх спортсменів-патріотів (ще поки трьох) на київському стадіоні (не конкретизувалося на якому) встановити обеліск.

Як читач вже бачить, саме після цих публікацій легенда про "матч смерті" знайшла свій перший завершений зміст, який дозволялося довести до радянського читача й який було, звісно, достеменно переглянуто й погоджено насамперед з партійними структурами, а потім і з відповідними структурами безпеки країни. Без цього тоді жодне слово не могло бути надруковане. Саме тому, треба ж з розумінням до цього підходити, ця легенда й була така далека від дійсних подій.

Успіх першого літературного твору про "матч смерті" перевершив усі сподівання – книга миттєво була розкуплена в Києві та на Україні. Тому влада з патріотичних міркувань вирішила поширити її на весь Радянський Союз. Вже наступного 1959 року книжка була перевидана двічі (в першому та другому виданні) в Москві у видавництві "Физкультура и спорт" на 260 сторінках, звісно, російською мовою, вже звичайного формату в твердій обкладинці накладом аж по 150 тисяч примірників (тобто загалом 300 тисяч).

Тай цього виявилось замало, і тому вже 1960 року знову в Києві її надрукували ще по 150 тисяч примірників українською й російською мовами на 256 сторінках звичайного формату в твердій обкладинці на цей раз у Державному видавництві художньої літератури.

Таким чином, загальний наклад цього твору тільки в Радянському Союзі становив більш півмільйона примірників, а якщо бути точнішим, то 665 тисяч. До того ж цю книгу дуже скоро змогли прочитати майже у всіх країнах народної демократії, де вона теж неодноразово перевидавалася.

Малюнок з книжки "Останній поєдинок"

Тай це ще було не все. В одному з радянських багатотиражних журналів 1959 року друкується поема Георгія Свиридова "Их было одиннадцать", яку автор написав у Ташкенті в 1956-58 роках і яку потрібно навести, хоч і не в повному вигляді, бо саме за яскравістю вона цього заслуговує. Чомусь зараз про неї зовсім забули. Мабуть за те, що не відповідає історичній дійсності й достатньо заполітизована. Але якщо нічого нового наші поети вже нездатні створити, то мабуть саме час згадати старих, радянських:

Георгий Свиридов

ИХ БЫЛО ОДИННАДЦАТЬ

1.
- Зачем ссылаться на ветер, на поле,
на то, что мячик – "круглый дурак",
знаете,
в футболе
Все
не так! –
Дед повернулся,
в усы усмехнулся,
вытащил старый кисет,
скрутил самокрутку,
вовсю затянулся
и мячко добавил:
- Мил-свет,
эх, были недавно у нас
футболисты!
Каждый, как леопард,
в защите - упорны,
в атаке – быстры,
а мячик катали, словно в бильярд!
И если на поле они появлялись,
то трепетали соперники их.
Да только судьба им такая досталась –
нет футболистов в живых...
Стало вдруг тихо,
стало вдруг пусто
на стадионе.
И, глядя на нас,
после молчанья голосом грустным
дед продолжал рассказ.
- Их было одиннадцать.
Таких, как вы.
Но только плотней
и немного постарше.
Их опасались
команды Москвы
и, уж конечно,
Все
местные наши.
А вашему брату
они бы в два счета
десяток мячей
набросали б в ворота!

3.
И в лагере этом,
мы вскоре узнали,
были попавшие в плен футболисты.
Говорят, что их били.
Говорят – пытали
огнем и током в застенках садисты.
Я точно не знаю.
Не видел.
Но слышал.
Об этом много велось разговоров.
А через месяц
большие афиши
ошеломили
придавленный город.
Афиши чернели
Вязью старинной,
афиши повсюду были видны:
"В ВОСКРЕСЕНЬЕ

2.
Я помню то время.
Июль.
Жара.
А в сердце холод.
Холод январский.
Фашистские танки всю ночь до утра
катали к центру по Пролетарской.
В открытых люках
наглые лица
и крупно "СС"
на черных петлицах.
Город сразу осунул плечи.
Здания прятались друг за другом.
Им были противны
чужие речи,
чужие песни,
чужая ругань.
А вы это время, конечно,
не помните.
Когда отцы ваши нюхали порох,
вы, ребята, ходили по комнате
на всех своих
четырёх опорах.
Вы разве помните,
как вас прятали?
Как над вами матери плакали?
Как в "Бабьем яру"
на рассвете мгlistом
автоматы
нестройным хором затакали,
расстреливая
первых сто коммунистов?
И "Бабий яр",
никому не известный,
вскоре стал
самым страшным местом.
Туда ежедневно вели под конвоем,
а возвращался
один конвой,
и те,
что не знали в жизни покоя,
там находили
вечный покой.
Не менее страшным, ребята, поверьте,
Был концлагерь "Медленной смерти".
Ох, сколько сердец там горячих остыло
В наспех забросанных
тесных могилах!

4.
И вот, наконец, подошло воскресенье.
Солнце отвесило нам поклон.
У меня, старика,
не хватило терпенья
и я подался
на стадион.
Там были все,
Как и раньше, на матче.
Зрители также сидят в тесноте.
Только смотрят они
иначе.
Только думы у них
не те.
Тоска, а не радость
в любом разговоре.
Улыбок не видно.
Заглушен смех.
У каждого в сердце

ФУТБОЛ
МЕЖДУ СБОРНОЙ БЕРЛИНА
И ЧЕМПИОНОМ
СОВЕТСКОЙ СТРАНЫ".
Молча прочел я.
Прошибла слеза.
Можно ли было
больнее обидеть?
Нам не хотелось
верить глазам.
Нам не хотелось
предательство видеть.

5.
В черной футболке
вышел судья
Команды друг друга
приветствуют хором.
И горожане,
так же как и я,
на футболистов
смотрят с укором.
И вся эта масса
людская,
густая,
молча,
пристально,
сурово
минуту смотрела на них, узнавая,
и – взорвалась
свистом и ревом!
Глаза опустил капитан команды.
Губы кусают Степан и Корней.
И только смеется в глаза оккупантам
всеобщий любитель
Пружина Андрей.
Его так прозвали
за точность подачи,
заставить
нашу команду
играть.
Полковник "СС",
презренье скрывая,
предупреждал с улыбкой ребят,
что если
берлинцам
они
проиграют,
то жизнь
каждому
сохранят!
Не знали тогда мы,
что в камере ночью
на тайном совете
вопрос был решен:
"Кто за победу
Бороться не хочет,
Пусть тот
Не едет на стадион!"
А утром, лишь солнце
успело проснуться,
одиннадцать дружных
не прятали глаз,
хоть каждый знал,
что сегодня
бутсы
он шнурует
последний раз.

личное горе,
и одно
большое горе
на всех.
А в центре трибун,
как на склоне крутом,
надменно,
ряд за рядом,
сидят оккупанты грязным пятном
серых
мышинных нарядов.
Здесь в полном составе
"высший свет".
Здесь сто журналистов
фашистских газет, -
они приготовили карандаши
и ждут начала,
как ждут обеда,
чтоб завтра
снова мир оглушить,
на этот раз –
"спортивной победой".
Их сытый покой охраняли солдаты,
направив на нас
зрачки автоматов.

за быстрые ноги,
за дерзость в игре.
Он был героем каждого матча
душа футболистов,
гроза вратарей!
Зачем же они...
По какому праву?
Шкура, что ли,
им дорога?
Они – наша гордость,
они – наша слава,
играют,
и с кем? -
с командой врага!
Долго трибуны тогда бушевали.
Били словами, точно кнутом.
Но как мы жестоко
в тот день ошибались!
И как мы гордились ими
потом!
Не знали тогда мы, бушуя прибоем,
что, силу арийцев стремясь показать,
фашисты пытались
любую ценою
А когда с подачи левого края
открыл Пружина победный счет,
мальчишки,
радости не скрывая,
скандировать начали:
- На-ша бе-рет!
На всех полях,
войной опаленных,
трубил победу
зарвавшийся враг,
и только на этом
клочке зеленом
он был обесславлен...
Да еще как!
Трибуны проснулись,
трибуны качнулись,
сначала робко,
потом дружной,
и эхо помчалось над сонностью улиц:
- Бейте, ребята!
- Так их!
- Бей!
Спасая спортивную честь арийцев,
и по подсказке своих господ
продажный судья
в пользу берлинцев
без всякого права
пенальти дает!
Подлостью этой
ничуть не гнушаясь -
в русском городе

6.
 Берлинские "тигры" были сильнее,
 Берлинские "тигры" были рослее.
 Бычы шеи.
 Бугристые плечи.
 А бьют по мячу –
 от ворот до ворот...
 Но с первой минуты
 опасной встречи
 наши
 взяли их
 в оборот.
 Мы молча сидели,
 мы молча смотрели,
 как фрицы толкались рукой и плечом,
 и в душах взволнованных
 искорки тлели:
 "Наши-то лучше владеют мячом!"
 Это победа
 нас окрыляла,
 звала туда,
 где гремят бои.
 Это победа
 веру вселяла
 в силу народа,
 в силы свои!
 Так уж устроены
 русские люди –
 кнут не согнет их натруженных плеч,
 жестокость не сломит,
 смерть не загубит,
 а искры достаточно,
 чтобы зажечь!
 Дед замолчал,
 головой покачал,
 потер кулаком по впалым глазницам
 и долго смотрел на миганье зарницы.
 - Ну что ты, Егорыч!
 - Не надо...
 - Довольно...
 - Лучше рассказывай
 дальше
 про тех...
 Но слезы капали непроизвольно
 и застревали в густой бороде.

это не грех! -
 рыжий берлинец,
 зло усмехаясь,
 мяч поставил
 и начал разбег...
 Трибуны притихли -
 помочь-то нечем!
 Петька не выдай!
 И Петька не сдал:
 всем телом рванулся
 мячу навстречу
 и грудью
 стремительный мяч
 задержал!
 Трибуны бурлили.
 Трибуны кричали.
 И автоматы
 уже не стращали.
 - Годы проходят,
 а я все плачу,
 как припомню эту игру...
 Их было одиннадцать...
 их после матча
 всех расстреляли
 в "Бабьем яру"...

 Летняя ночь опустилась на крыльях.
 Пахнуло прохладой пшеничных полей.
 Небо усеяно звездною пылью,
 город расчерчен
 пунктиром огней.
 Мигают вспышки электросварки.
 Гулом моторов стройки полны.
 Город работает.
 Городу жарко -
 он лечит последние раны войны.
 А там, где недавно сражались солдаты,
 поднялся памятник -
 красный гранит
 и танк наш,
 овеянный славой крылатой,
 о подвигах
 память хранит.

Ташкент, 1956-1958.

Яка чудова поема. Пробачте за відхилення від теми, але потрібно все ж віддати належне майстерності автора цих рядків. Він цього заслуговує по праву. Зараз таких чудових віршів, на жаль, не складають. Тай працював він над своїм твором... два роки.

А тепер коментарі:

- по-перше, в творі прямо ніде не говориться, що ця подія сталася в Києві, але це всі сприйняли саме так, бо усі без виключення в країні вже були обізнані з жертвами "Бабиного яру", якого, пробачте, більше ніде не було – тільки в Києві. Тому й ця подія одразу асоціювалася з загибеллю саме київських футболістів і саме за те, що вони перемогли у матчі з німецькою командою;

Малюнок до поеми Г.Свиридова "Їх було одинадцять"

Друга книжка

- по-друге, чітко вказано, що київські футболісти були військовополоненими у концтаборі, бо ще навіть у ті часи деякої "відлиги" інакше радянська цензура це ніколи б не дозволила друкувати. Недарма ж багато уваги в поемі приділено осудженню мешканцями міста згоди улюблених ними футболістів грати в футбол з ворогом.

До того ж треба відмітити, що в журналі в "преамбулі" до цієї поеми було вказане наступне: **"События, описанные в поэме Георгия Свиридова "Их было одиннадцать", не вымысел. В августе 1942 года команду киевского "Динамо", попавшую в плен, заставили играть с фашистской командой "Люфтваффе". О подвиге киевских спортсменов писали газеты и журналы..."**.

В будь які часи тема перемоги над завойовниками була завжди актуальною й мала велику потребу в суспільстві, а незвична для багатьох перемога над ворогом не на полі бою зі зброєю в руках, а на футбольному полі та й ще під загрозою смерті – це інакше, як героїзм не сприймалося. Щоправда, звичайно, дивлячись на обставини. Для оспівувачів героїзму – письменників, поетів, журналістів... відмовитися від такої спокусливого матеріалу, який надавала начебто звичайна подія в окупованому Києві, було просто не в їх силах. Кожен тільки й мріяв створити творчий шедевр з цього. Звичайно, усі розуміли, що для цього потрібно не тільки вивчення матеріалів, але ще й погодження з відповідними структурами влади. Але доступів до матеріалів не було, бо в перші післявоєнні роки не тільки гра в футбол з ворогом, а й взагалі будь яка праця на окупованих територіях не могла сприйматися інакше як зрада. Цензура в той час була найжорстокіша. Ось і доводилося творцям якось пристосовуватися, а це було можливо тільки завдяки їх таланту та наполегливості, спроможності фантазувати в правильному руслі. І саме це сприяло народженню такої великої кількості легенд за радянських часів.

Таким чином, ми встановили що в перші роки "хрущовської відлиги" було дозволено владою висвітлення небуденної події в Києві з футболістами виставляти на розсуд радянському читачеві у вигляді – **"взяті в полон футболісти київського "Динамо" змушені були зіграти в матчі з німцями, а через те, що вони не дослухались вимог окупантів і перемогли, то одразу після матчу їх заарештували, посадили до концтабору, де трьох з них розстріляли"**.

Також 1959 року 29 липня в Києві помер забутий усіма – як владою, так і "славною" товариством "Динамо" **Федір Іванович Тютчев** – один з учасників легендарного "матчу смерті". Він так і не дочекався що про нього хтось згадає як про колишню "зірку" київського "Динамо", а через відсутність до нього хоча б якоїсь уваги просто спився й помер у забутті. Про його смерть ніхто нікого ніде не сповіщав, наче б то такого футболіста й не існувало. "Динамо" зовсім ігнорувало його заслуги й відвернулося від цієї людини. Навіть і зараз на його могилі немає хоч якогось пам'ятника, а тільки маленька стара табличка. Онука футболіста зверталася до керівництва "Динамо" вже в наші часи, їй пообіцяли поставити пам'ятник, але ще й до цього часу коштів не знайшли. То хай земля буде йому пухом, і хай йому на тому світі може хоч трохи стане приємніше, що його пам'ятають і що його не всі забули.

Ф.І.Тютчев

На могилі Ф.І.Тютчева

Одразу ж після декількох видань книжки "Останній поєдинок" раптом "прокинувся" й наш засновник легенди О.Борщагівський, який терміново зробив ще й свою літературну повість, яку нарік дуже обережно, на всяк випадок – **"Тревожные облака"** й видав її вже 1960 року в Москві у видавництві "Советская Россия" на 164 сторінках звичайного формату накладом у 75 тисяч примірників.

В ці роки, коли вказані літературні твори набули величезної популярності в усій країні, було однозначно вирішено все ж таки зробити художній фільм за цією легендою. Сценарій до фільму не потрібно було створювати, адже він вже був запропонований О.Борщагівським ще 1946 року й відлежувався на полицях кіностудії "Мосфільм". Фільм було запущено в виробництво 1962 року й узявся за його створення кінорежисер Є.Карелов. А вже 1964 року на екранах усіх кінотеатрів країни він з'явився під назвою "Третій тайм". Фільм, як і планувалося автором сценарію, був присвячений подвигу радянських спортсменів (без конкретизації саме яких) у роки Вітчизняної війни. Але усі без виключення вже знали, що **прототипом його сюжету послужила легенда про "матч смерті" 1942 року в Києві**. До того ж і на афіші до фільму (вона на ілюстрації на початку цього нариса) було чітко вказано "Київ. 1942 год". Фільм користувався великим попитом за кордоном, і не тільки в країнах соціалістичного табору. Кінопромисловість СРСР добре заробляла на цьому й для рекламування використовувалось багато плакатів на декількох мовах світу з відповідними за сюжетом фільму мотивами.

У фільмі розповідається про долю футбольної команди на окупованій території, яка закінчилася трагічно для більшості її гравців. Консультантами фільму "Третій тайм" були... заслужені майстри спорту москвичі Андрій Старостин і Сергій Сальников. Для зйомок фільму залучалися футболісти московських команд "Спартак" та "Динамо". Більшість кадрів з моментами матчу були відзняті в Одесі на стадіоні "Спартак", який знаходився у ті роки в занедбаному стані. Як бачите, співробітники кіностудії "Мосфільм" зовсім ігнорували справжнє місце, де справді сталася подія, яка була відображена в фільмі, начебто щоб показати що вона не конкретна, а носить загальний характер, тобто спроможна була відбутися в будь якому місті Радянського Союзу, окупованому під час війни фашистами.

Також слід відмітити, що в часи, коли всі досхочу начиталися книжок про героїзм футболістів та надивилися їх подвигів у кіно, влада потроху почала дозволяти учасникам тих подій у Києві, які залишилися живими, з патріотичних мотивів почати доносити до громадян та підростаючого покоління, звісно, за потрібним владі сценарієм "правду" про часи окупації Києва та про легендарний матч радянських футболістів з командою німецьких військ. Це починання, як виявилось, було непростим, і не всі були готові, чесно кажучи, брехати. Безумовно деякий натиск з боку конкретних органів на них був, але навчитися брехати не усі були спроможні. Як виявилось, і в цьому потрібен був талант. Як кажуть, перепробували усіх, та з шістьох ще живих учасників того матчу лише один підійшов – це Макар Михайлович Гончаренко. Інші начебто відмовилися та все ж, напевно, зробили все можливе й неможливе, щоб уникнути цієї "місії". Одразу вони усі впали у немилість, і їх доля була вирішена – про них почали забувати, до праці на футбольній ниві їх вже не допускали, їх почали сторонитися друзі й знайомі та й, взагалі, про них у засобах масової інформації вже ніхто ніколи не почув жодного слова. Це було начебто якесь "табу". А ось Макар Гончаренко не знайшов у себе сил відмовитися, а може й бажав проводити цю "роботу", бо він щиро в цьому не бачив нічого поганого: чому б і не брехати, якщо це, по-перше, на користь радянській владі, а по-друге, ще й на користь собі самому. До того ж він переважно такі "бесіди" проводив з дітьми, бо вони й менше питань задавали та й не дуже "складних". Сценарій своїх "доповідей" він розробляв сам, але, звісно, під диктовку представників відповідних органів. Після його смерті залишилися навіть ці його записи й деякі цитати з них були надруковані в книжці "Прихований матч", виданої вже 2009 року альтернативною УАН.

Від тексту цього конспекту Макар Михайлович не мав права відхилитися ні в якому разі, така була домовленість. Ось чому на своїх зустрічах з громадськістю він так не любив відповідати на запитання й усіляко уникав їх. А запитань у слухачів було так багато, що це ухилення від конкретних відповідей просто інколи виглядало не тільки смішним, а декому й просто незрозумілим. Не всі тоді розумілися на тому, що таке "цензура".

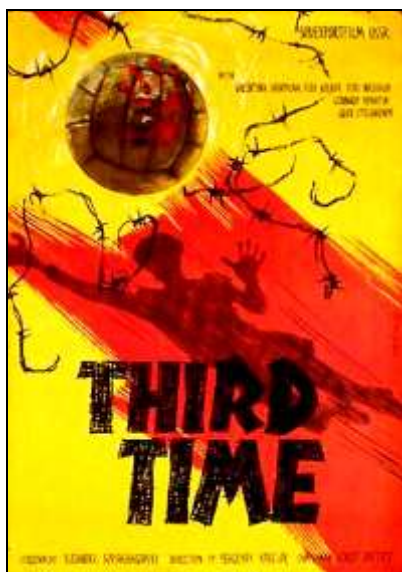
Анатолій Коломієць

Титри фільму "Третій тайм"

Один з показових кадрів фільми "Третій тайм" - оточення німцями трибун стадіону

Один з найяскравіших рекламних плакатів фільму англійською мовою

Штатний глашатай "матчу смерті" М.М.Гончаренко з юними динамівцями

Анатолій Коломієць

60 років найкрупнішої перемоги "Динамо" Київ у міжнародних матчах – над збірною Лівану – 18:0

Вперше участь у міжнародних матчах київське "Динамо" прийняло ще до другої світової війни. Але їх було лише три. Спочатку 1929 року до Києва "навідалась" збірна робітничих клубів Нижньої Австрії і зовсім молода команда динамівців прогала в цьому товариському матчі в упертій боротьбі – 3:4. Ця поразка поставила хрест на міжнародних зустрічах команди на довгі 7 років.

Лише 1936 року, після "сенсаційного" переможного турне збірної України, у складі якої було 8 київських динамівців) по Франції та Бельгії (7 переможних матчів з робітничими командами з загальним співвідношенням забитих і пропущених м'ячів... - 88:3) та до того ж, коли вже "Динамо" Київ в першому чемпіонаті СРСР стало срібним призером, їм "дозволили" ще раз спробувати зіграти на рівні, який вимагала влада більшовиків-комуністів для непереможних кращих в світі спортсменів Країни Рад. І динамівці столиці України з честю виконали цю вказівку, перегравши в Києві збірну Народних будинків Туреччини, та ще й з рахунком аж 9:1. Щоправда, на всякий випадок до складу команди терміново ввели динамівця з Одеси М.Табачковського, щоб ще міцнішим був захист команди. Та наступного року в матчі зі збірною Басконії з революційної Іспанії кияни все ж таки програли – 1:3. і це не дивлячись на те, що в захисті крім знайомого вже нам М.Табачковського грали ще двоє "підставних" – І.Гвоздков з московського "Локомотива" та В.Глазков з ростовського "Динамо". Та баски тоді переграли не лише киян, тому якось усе обійшлося, але після цього усі міжнародні зустрічі в СРСР були заборонені, бо честь "непереможного" радянського спорту плюндрувати не дозволялось. Та й до того ж 1939 року розпочалася друга світова війна, яка закінчилася лише 1945 року..

Тільки 1953 року після 16-річної перерви київські шанувальники футболу стали свідками першого вже в післявоєнні роки міжнародного, на той час, звісно, лише товариського матчу на Республіканському стадіоні ім. М.С.Хрущова з індійською командою "Іст-Бенгал клуб" з Калькутти (East-Bengal club Calcutta). Про цей дивний матч, на якому вперше вболівальники побачили футболістів, які грали... босоніж, ми не так давно зупинялися. Гра закінчилася з рахунком 13:1.

А вже наступного року динамівці Києва провели 7 міжнародних зустрічей: три матчі вдома, три матчі в Польщі і один в Болгарії. Перший матч у Києві 21 червня з слабенькою датською командою "Вікінг" з Копенгагена (Viking FK Kobenhavn) динамівці виграли з рахунком 7:1 (4 голи забив Коман). 14 липня на поле київського стадіону вийшла збірна Норвегії, яка в ті роки в Європі не виділялась своїми успіхами й "Динамо" виграло цей матч з рахунком 5:2. А ось вже 19 серпня Київ відвідала збірна команда Болгарії - команда середнього рівня на європейській арені. Киянам у матчі з з "братушками" вдалося не тільки відстояти свої ворота недоторканими, але й до того ж все ж забити єдиний гол (Зазроев, з пенальті).

Програмка матчу
"Динамо" Київ - збірна
Лівану 1.07.1955 р.

На табло Республіканського стадіону
рахунок зустрічі зі збірною Болгарії 1954 р.

У вересні київське "Динамо" вперше в своїй історії виїхало за кордон. І, хоча це була всього лише дружня Народна Республіка Болгарія, однак це була все ж досить значна подія у футбольному житті міста. Поїздка була запланована як відповідь на приїзд до Києва збірної Болгарії й була приурочена до святкування 10-річчя встановлення, так званої, народно-демократичної влади в цій країні. Перший міжнародний матч за кордоном динамівці провели в столиці Болгарії 10 вересня 1954 року зі збірною Софії. Матч закінчився, як і вимагала гостинність хазяїв, внічию з рахунком 2:2. Перший гол за кордоном забив, як не дивно, захисник - Віталій Голубев. А другий... хто б ви думали? - В.Карпов. Так-так, зовсім не гравець київського "Динамо", а взятий для посилення команди київського "Динамо" гравець з "Крил Рад" Куйбишев. Такі "підстави", започатковані ще в довоєнні часи, були звичайним явищем і сприймалися усіма в Києві позитивно, наче так і потрібно було завжди робити, бо програвати, навіть після смерті кривавого ката Й.Сталіна, усі все ще боялися. До речі, за "Динамо" Київ у цьому матчі грав ще й Коротков з московського "Локомотиву". Тоді це повсюдно практикувалося. Командам країни - будівника комунізму не тільки не хотілося програвати, а й статус не дозволяв, особливо за кордоном. Хотілося усіма можливими методами перестрахуватися, щоб не допустити поразок. Виявляється в соціалістичній державі і футболісти повинні були бути "соціалістичними", тобто кращими в світі. Іншого навіть у думках не допускалося.

А вже наприкінці жовтня київському "Динамо", як володарю Кубка СРСР, належали "преміальні" й їх визначили у вигляді поїздки ще в одну країну народної демократії - Польську Народну Республіку. Перший матч у Польщі 27 жовтня кияни провели в столиці цієї країни Варшаві, де знову ж зуміли уникнути поразки з володарем Кубка Польщі - "Гвардією" (Warszawski Klub Sportowy "Gwardia") - 1:1. Однак у другому матчі 31 жовтня, вже у Хожуві з чемпіоном Польщі останніх двох років місцевою "Унією" (Klub Sportowy "Unia" Chorzow) сталося непередбачене - динамівцям не вдалося уникнути нищівної поразки - 0:5. Мабуть не достатньо була проведена робота і в дипломатичних колах. Як кажуть, не довели до гравців і керівництва "Унії", що не можна так сильно "громити" тих, від кого залежиш. Проте все ж поляки схаменулися, і в наступному матчі з досить сильною на ті часи командою "Влукняж" з Лодзі (Lodzki Klub Sportowy "Wlókniarz"), у складі якої було 5 гравців збірної Польщі, гравців попросили, напевно, грати у більш відкритий футбол. Ось тут-то наші "чудо-бомбардири" увійшли у смак і забили п'ять голів. А польські футболісти отак собі скромненько... увігнали в ворота гостей три "м'ячика". Зверніть увагу, що саме ця перемога київського "Динамо" стала їх першою перемогою в міжнародних матчах на виїзді - 4 листопада 1954 року був переможений лодзинський "Влукняж" (5:3). Зверніть увагу, що перші два голи провів... Гагнідзе (виявляється, і в цій поїздки не обійшлося без "підстав" у вигляді гравця тбіліського "Динамо", а також з киянами виїжджав ще й московський торпедівець А.Гулєвський. До речі, цього року команда "Влукняж" (ЛКС) Лодзь стала срібним призером чемпіонату Польщі, так що це був досить серйозний супротивник.

Щодо "варягів" у складі "Динамо", то складалося таке враження, що начебто якби не вони, то довго ще киянам довелося б чекати перемог за кордоном. Хоча у автора цих рядків інша думка: ці "помічники" тільки руйнували налагоджені лінії гри команди, вносили серйозний дискомфорт в гру. Проте "зверху" функціонерам було видніше, що саме потрібно для того, щоб забезпечити перемоги. Головне для них було прикритися тим, що вони зробили все можливе для цього. Ось і "господарювали" - хто як міг і як умів.

1955 року перший міжнародний матч, який був проведений у Києві 1 липня, увійшов в історію футболу, як найкрупніша перемога київського "Динамо" на міжнародній арені. Сталося так, що для забезпечення стовідсоткових перемог радянського футболу нічого не залишалось як запрошувати заздалегідь відомих слабких суперників, а щоб зовсім уникнути будь-якого ризику - краще за

Прибуття до Києва збірної Лівану 1955 р.

команди азіатських країн й не знайти було. Ось і пішли цим, перевіреним спочатку на індійцях у 1953 році, шляхом. На цей раз до Києва прибув представник Близького Сходу – збірна Лівану. Й хоча араби грали в бутсах, але все ж кияни без будь якої напруги просто вимушені були їх розгромити, уявіть собі, в рахунком... 18:0. Якщо розбити час зустрічі на 18 частин, то виявляється, що голи сипались кожні 5 хвилин. Автору цих рядків довелося бути присутнім на цьому матчі, то він може з повною достовірністю свідчити, що деякі голи забивалися й навіть через дві хвилини. Тобто як тільки м'яча ставили на центр поля й суддя давав свисток на продовження гри, то його перепасовували в бік воріт ліванців, а там хтось з динамівців приймав його й бив по воротах. Майже усі такі удари закінчувалися взяттям воріт. Воротаря начебто й не було в воротах, бо той, хто там стояв, напевно вперше взагалі тримав м'яча в руках. Отаке складалось враження від цієї гри. До того ж арабські футболісти на половину поля киян якщо й потрапляли, то це було усього декілька разів, а ударів по воротах динамівців взагалі не було жодного. Глядачам на трибунах це дуже скоро набридло, й вони зайнялися більш цікавою справою – купівлею морозива, яке в ті часи жіночки просто розносили в ящичках по трибунах. Тут справи були ще жвавіші ніж на полі. Я про це з впевненістю можу свідчити, бо моя мати саме була однією з тих продавщиць, і вона свої два ящика з морозивом продала досить швидко й присіла поряд зі мною, подивитися на супергравців-динамівців, які так "безсоромно" знущалися над підсунутим їм супротивником. Чесно скажу, це був "і сміх, і гріх". Шоу перетворилося в "балаган", а коли й морозиво скрізь скінчилося, то глядачі не чекаючи закінчення цього дійства, подались собі посміхаючись додому. Як потім газети писали, збірна Лівану була представлена в основному гравцями молодіжного СК "Аль-Мазраа" - другого призера першості Лівану 1955 року та й ще посилені гравцями клубу "Ас-Салям" - клубу імені... Маршала Радянського Союзу І.Х.Баграмяна - третього призера першості Лівану і клубу "Гоменмен" - чемпіона Лівану цього року. Судити цей матч вже за традицією доручили кращому київському арбітру тих часів М.М.Балакіну. Ось кому довелося "насвистітися", піднімаючи руки вгору після кожного з забитих м'ячів. Голи в цьому матчі забивали, як кажуть, усі хто мав бажання. На рахунку В.Фоміна – їх 4, Зазроєва - теж 4, Терентьєва – 2 та й по одному "закотили" Грамматикопуло й Кольцов. А ще 4 голи забив, уявіть собі,... Ворошилов, якого навіть до такого матчу "підкинули" з куйбишевських "Крил Рад" з метою... посилення гри киян. Ось тільки кому потрібно було це посилення, так ніхто й не зрозумів. Напевно, в радянському футболі тих часів це вже було відпрацьовано до автоматизму й без обдурювання гостей з-за кордону просто й мови не могло бути.

Але киянам все ж, мабуть, пішли на зустріч, бо вже через п'ять днів 6 липня динамівці приймали на цей раз, як виявилось, дуже сильного супротивника з Югославії, торішнього володаря Кубка Югославії - белградський "Партизан" (Fudbalski Klub "Partizan" Beograd). Матч пройшов у дуже запеклій боротьбі і закінчився безрезультатно - 0:0. Та й судив матч на цей раз фінський арбітр К.Алхо. У складі "Партизана" грали такі "зірки" югославського футболу й гравці збірної Югославії, як Б.Зебец, С.Бобек, М.Мілутинович і З.Чайковські. Це вже був саме той матч, який заслуговував уваги шанувальників київського "Динамо".

А 9 жовтня цього року під час відкриття фестивалю молоді Київщини до Києва прибули знову азіати... - молодіжна збірна Пекіна (Китай). Щоб не створювати повтор матчу зі збірною Лівану керівництво футболу вирішило матч з цією командою провести на рівні збірної Києва, але фактично грали усі гравці з "Динамо" Київ. Матч виграла значно скромніше – 4:1. Мабуть китайців було наказано пожаліти. .

І ось вже в листопаді динамівцям Києва все ж запропонували здійснити турне по Німецькій Демократичній Республіці (НДР). Кияни виїхали туди 11 листопада. У першому матчі в Берліні (столиці колишньої Німеччини, розділеної в той час на сектори, один з яких був столицею НДР) київське "Динамо" 13 листопада зустрілося зі збірною цього демократичного сектора Берліна. Матч пройшов у рівній боротьбі і закінчився з рахунком 2:2 (голи забили Зазроєв і Богданович) . Другий матч кияни провели в Лейпцигу 16 листопада зі збірною цього міста і в присутності 45 тисяч глядачів програли, правда, з мінімальним рахунком - 0:1. А от у третьому матчі вже 24 листопада в місті Ауе кияни зустрічалися з дуже сильною командою НДР того часу "Вісмут" Карл-Маркс-штадт (SC "Wismut" Karl-Marx-Stadt) - другим призером чемпіонату НДР і володарем Кубка НДР сезону 1954/55 рр., а в наступні три роки - 1955, 1956 і 1957 рр. - чемпіоном НДР. Ця команда проводила всі серйозні матчі в м.Ауе, де був побудований новий стадіон ім.Отто Гротеволья, і тільки в 1963 році остаточно перебазувалася в це місто. Динамівці билися що називається "на смерть", адже під загрозою був загальний результат турне, а також гравці й керівники команди чудово розуміли неминучі "санкції" на випадок відсутності перемоги, наприклад, зонайменше отримання заборони на виїзд за кордон протягом декількох років. Судив матч голландський рефері Л.Горн .

У складі "Вісмуту" було 6 гравців збірної НДР і серед них такі зірки східнонімецького футболу, як Трегер, Вольф, Кайзер і Мюллер. Ця команда була віце-чемпіоном НДР. Кияни, однак,

знайшли в собі сили здобути перемогу в цьому матчі, хоча і в дуже важкій боротьбі з гідним супротивником - 4:3 (голи забили: Терентьев - 2, Алпатов і Коман). У цьому матчі на заміну виходив і Сапронов. Нові гравці в команді - Алпатов (він вже грав 1950 року в "Динамо" Київ) та Сапронов - обидва з сталінського "Шахтаря" були взяті в команду на це турне знову ж таки для посилення гри. Крім них у складі київського "Динамо" грали в цьому турне ще два футболісти сталінського "Шахтаря" - Думанський і Пономаренко. Отакі були справи.

Врятував динамівців Києва загальний результат турне - по одній перемозі й поразці та нічії при співвідношенні м'ячів - 6:6. Таке ще в ті часи прощалося.

Та до справжніх офіційних міжнародних матчів "Динамо" Київ у європейських клубних турнірах було ой як далеко – вони почалися лише через 10 років. А ці перші міжнародні товариські матчі 1953-64 років мали для становлення команди й визнання її на міжнародній арені дуже велике значення. Не дивлячись на усі негаразди ці матчі збирали повний стадіон глядачів й достати зайвого квитка в Києві було не так просто. Київські шанувальники футболу дуже скоро навчилися розбиратися в закордонних командах-суперниках, оцінювати справжні перемоги й відрізнити їх від запланованих заздалегідь за велінням партійних чиновників. За ці роки було проведено досить багато матчів, які дійсно заслуговують на увагу, і ми обов'язково на них ще зупинятимемося. Бо саме ці матчі залишили незабутній слід в історії нашого улюбленого клубу.

Одна з маловідомих фотографій київського "Динамо" 50-х років минулого століття